

Inozentzio Olea
I

Ostiraleko kronika
Segura irratian
(1988 - 1992)

AUSPOA

• SENDOA

SENDOA ARGITALDARIA

Ugaldetxo auzoa

Tels. 943 49 35 51 - 49 35 52 - 49 35 53

Fax 943 49 35 48

www.sendoa.com

editorial@sendoa.com

20180 OIARTZUN (Gipuzkoa)

Inozentzio Olea

I

Ostiraleko kronika
Segura irratian
(1988 - 1992)

© SENDOA ARGITARALDIA

ISBN: 84-95378-59-0

Legezko gordailua: S.S.-1298/02

Inprimaketa: Itxaropena S.A., Zarautz (Gipuzkoa)

Irakurleei:

*Entzuna irakurri
zale bazerate,
aukerik ederrena
etorri zaizute.
Auspoa liburuak
eskeintzen dizute.
Ni ere serbitzeko
emen naukazute.
Gusto badezute
artu ezazute,
eta ase arte
saiatu zaitezte.
Euskerarentzat ez da
izango kalte.*

Itzaurrea

Inozentzio Oleak Segurako irratian ostiral eguerdiko ordubata inguruan ematen dituen kronikak, karpeta batean bilduta eman zizkidan Joakin Berasategik aurtengo udaberrian, tarterik nuenean urtez eta egunez ordenatu eta Auspoan argitaratzeko prestatuz. Baietz esan nion, itsu-itsuan. Izan ere, horretarako arrazoiak banituen. Aspaldiko ezaguna eta lagun zaharra da Olea neretzat. Oraintxe berrogei bat urte ezagutu nuen. Eta geroztik hamaika aldiz bildu eta elkarrekin kontu kontari egon gera, edonongo jaialdi edo ospakizunetan. Baita irratian nahiz Legazpiko Ilintxa elkartearen Inozentzio eta bere lagunarte-eskolako bertsolari –Bittor Agirre, Iñaki Azaola, Alberro etab–. legazpiarren saioak zintan jasotzen ere, gero irratiz emateko. 1962an hasita Loiolan egin ohi genuen Bertsolari gazteen sariketan ere ez zuen hutsik egiten, igande eguerdiko irratsaioa arretaz entzun ondoren bertso bat edo bitan astero-astero botoa emanez. Azkenengo jaialdi egunean, Txapel, Ibai-ertz, Juan Goikoetxea eta Patxi Larrañaga zenarekin batera epai-mahaiko lanak egiten zituen Azpeitiko Zelaitxo eta Azkoitiko Baztartxon. Kontuak hortik atera, bada.

Zeruko Argia eta Goiz-Argi astekarietan, eta Donostiako La Voz de España eta Diario Vascon argitara emandako bertsopaper eta kronikak ere beti irakurri izan nituen gogo onez. Idazle atsegina da, izan ere. Alabaina, ez nuen ezagutzen irratiko kronikalari lanetan, orain arte behintzat. Orain bai, orain ezagutu dut. Baina ez nau batere harritu. Ostiralero irratiz egiten zuen/duen

bere saio bakoitza tekleatu, eta behin eta berriz gainbegiratzean, ez dut Inozentzioren alderdi ezezagunik aurkitu. Lehendik eza-gutzen nuen Olea hitz-jario ederreko eta begi zorrotza, entzulearen bihotza samurki ikuitzen dakien kontulari egoki eta ironiaz betea, han eta hemen irakurri edo entzundako gai bitxienak hartu eta ondo sortatzen dakienarekin topo egin dut, berriz ere. Bertso-saio baterako gaiak prestatzekoan bezelaxe, entzulari irrifarre gozoa eginerazteko, edota zer pentsatua emango dioten gaiak aukeratzen ditu bere irratsaiorako. Ez, noski, irratiko albistegi edo egunkarietako informazio orrialde nagusietan aipatu ohi diran berebiziko albisteak. Bai ordea kontakizun mamidunak, bitxiak, hurbilak, gazi-gozoak, bereziak.

Horiez gainera, bere jaioterri Zeraingo plazako arte haundi ikusgarri ura, haurtzaroan jaiotetxeko sukaldeko leihotik aurrez-aurre ikusten zuen Segurako erria eta madura bikaina sarritan aipatzen ditu. Edota garaian garaiko herrietako zaindari jaiak gogoan, Zerain, Segura, Zegama, Idiazabal, Aztiria, Legazpi, Brinkola, Telleriarte, Zumarraga eta Urretxu, Oñati eta ingurumarikoak urtero gogoratzen bere kronikan. Baita Santa Barbara baselizako hazi eta abereen bedeinkazio-elizkizunak, *maiatzeko loreak* izeneko elizkizunetik etxerakoan neska-mutillen arteko solasaldi gozoak, gaztetako neska-laguntze eta atariko intxaurpean illargiaren argitan neskarekin egindako hitz-aspertu ederrak ere. Eta gaur eguneko gaupasak kritikatu ditu, abuztuko oporrrak eta Gipuzkoako Ama zaindariaren bederatziruena eginez Arantzazura oporretara joaten diran aitona-amonak aipatzen, zuzen asko. Baiña batez ere, bere zaletasun haundienetako bat nabari zaio urriko hego-haizeak jotzen duenean, bistan danez. Izan ere, aztoratu eta egunsentia baino lehen mendirako irrikatzen dagoen ehiztaria da kronikalari bera ere, eta erdihasarre etxean geldituko dan emazteari erruki pittin bat eskatzen dio, eskuzabala izatea ederra dala gogoratuz, gero usotarako garaia

pasaten danean etxeko lanetan laguntzeko prest esango dela aginduz.

Baina bere irratsaioan beti sukaldeko lanetan buru-bihotz lanean eta irratia entzuten imajinatzen duen etxekoandreaki ari zaio, umore puntu bat eskainiz.

Garaian garaiko gaiari bete-betean datorkion hamaika esatera zahar ere gogorazten digu Inozentziok ostiraleko kronika hauetan, eguneko saioari eta jardunari lotzeko ondo datorkiola eta. Eta iru-lau minutuko berriketaldian eguneko gaiaren aipamena egin ondoren, bizpahiru bertsotan bere moraleja eransten dio saioari, garai batean Basarri bertsolariak egin ohi zuen bezalaxe. Izan ere, badaki horrela emandako mezua entzuleak oso pozik jasoko duela.

Auspoako irakurleak badaki hemen berriro errepikatu beharrik gabe ere Inozentzio Olea bertsojartzaile fina eta egokia dala. Bat-bateko bertsotan oso ondo moldatzen da, batez ere lagunartean. Zirikatzaile zorrotza izaki, ingurukoari ezten ederrik botako dio. Halare, idazten hasten denean, maisua da. Etorri eta iturri onekoa, oparoa, erreza, argia. Bertsoa berez datorkio, batere behartu gabe. Euskera ona du, bere kasa ikasi eta landua. Ez dago astekari eta egunkarietan argitara eman dituen idatziak, edo bere *Goierriko lorak* (Auspoa 98-99 - 1970) eta *Otemotxeko arnasa* (Auspoa 173 - 1984) irakurri besterik. Iñaki Eizmendi *Basarrik* Olearn lehengo liburuaren aurkezpenean idatzi zuena datorkit gogora: “ Bertso txukun eta fiñak dira bereak, baiña erri kutsurik galtzen eztutenak. Edozein bertsozaleren eskutan jarri ditezkeenak. Apaiz edo sendagilleak bezin errez miliskatuko dituzte artzaiak, eta osoro ulertu eta duten zumu guztia aterako. Emen dago, nere uste apalean, bertsolariaren meriturik aundiena...”.

Nekez asper naiteke gaur hemen astirik izan dudanero nere ordenadorearen aurrean jarri eta behin eta berriz, esaldiz esaldi

irakurri eta berridatzi dudan kronika-sorta honi buruz hitz egi-
ten, nere bihotz eta miresmenaren zati haundia eskaini diot-eta.
Alabaina, lehen entzule eta orain irakurle zindezkeen horrek, hobe-
ko duzu Olearen kronika-bilduma eskuetan hartu eta egunean egu-
nekoa irakurri patxaran, aztertu eta gozatuz, hemen atarian nerekin
berriketan aspertu baino. Hamar urteko gorabeherak astez aste ira-
kurtzen hasten zeranean, honezkero ahaztu duzun hainbat pasadizo
gogoratuko duzu, seguruenik. Kronika batzuk besteak baino gehia-
go gustatuko zaizkizu, agian. Bai, ba. Sagarrik onenak ere ez bai-
tira denak gozotasun berdinekoak izaten.

Inozentziok bere eskeintean dioen bezala, “Gusto badezute,
artu ezazute, eta ase arte saiatu zaitezte...”.

Joxemari Iriondo
2002ko urria

1988

**bein bai, baiña berriz ez
Ardo onak urik ez**

1988ko urtarrilak 1

Egun on, eta urteberri on.

Zer moduz joan da, ba, San Silbestre eguna? Joan dan urteko gorabeerak aztertu al dira edo, zertan gera urtea bukatu ondoren? Beti, eta besteri entzunda, ez dirudi urteari ain gaizki agur egin zaionik, gaur motel antzean baldin bagaude ere. Urteberri eta orrelako egunak, botikarioentzat onak izaten dira. Aurreko egunetan, eta batez ere gauetan, zelebren samar ibiltzen omen gera nunbait eta, ondoren, aspirina eta antzeakoak egundoko salmenta izaten omen dute.

Gizon bat ezagutu nuen oso argia. Alaia eta iztuna zan benetan. Ez zan ain gaizki bizi baiña, zorioneko ezkondu bearra eta, ala, ezkondu zan. Gaur goxo-goxo pasatuta, goizean jeikitzean, ala esan omen zion emazteari:

– Ta, orain prakak zeinek jantzi bear ditu, ba?

– Ara beste itxularrosa, berriz? –esan omen zion emazteak–.

Prakak zuk jantzi bearko dituzu beintzat.

– Jantziko ditut, bai; baiña beti nik janztekotan, e?

Ezkonberri aiek alaxe artu zituzten bere asmoak, bizimodu berriari ekin ziotenean. Luzaro baiño leen, galtzak berak janzten bazituen ere, etxean etzuen gizonak agintzen. Emaztea ain aldrebesa ez baiña, beste askoren moduan, matxarda samarra izan, eta azkenengo itza berak esaten zuen geienetan. Gure artean ere bat baiño geiago izango dira edo izango gera urte berrirako asmoak artuta. Gaur beintzat, bai. Batek gaitz egiten digula eta besteak ez digula on egiten, beti onela ezin ditekela eta abar, beste bide bate-

tik abiatu bear degula esango degu batek baiño geiagok. Badaukagu zer egiña eta zer zuzendua. Beti ez degu asmatuko baiña, batzutan aspirina eta beste patzutan pazientzia artuz, ea urte berri onetan guretzat eta ingurukoentzat bizimodua apur bat leuntzen saiatzen geran. Gure asmoetan erorialdiak izango ditugu, ori bai. Eta etorri zaigun urte au, ea joan dana bezain ona edo ohea izaten dan. Geu onak baldin bagera, urtea ez da txarra izango.

Urte bikain bat izan dezagun artu erabaki onak.

Une alaiak izango ditu barrutik lasai dagonak. Ez dezaigula etseiarazi iñoiz kezkatu egonak, ori onela izan ezean ez baigiñake gizonak.

Ondo jakiñik zabarkeritik nolako gaitzak datozen, saiatu gure ingurukoak gurekin poztu ditezten. Mundu onetan al dareraiño itxuraz bizi gaitezen, beti alderebes ibilli gabe eldu urteari zuzen.

1988ko urtarrillak 8

Aurtengo Gabon jaiak eta jai ondorenak joan zaizkigu. Egun on, alai eta pozgarriak izaten dirala eta orrelakoak esaten ditugu. Guretzat bai, jan eta lo besterik ez degu egiten esate baterako-eta. Baiña etxekoandreraren bat edo beste egongo zan, bearbada, joanda baleude naian. Pixka bat atsedentzeko gogoarekin beintzat, bai. Orrenbeste jai bata bestearen ondoren izateak, lan asko sortzen du, batez ere amarentzat. Seme-alabak sasoi ederra bai lagun egiteko, baiña onelako egunetan oso nekatuta egoten dira, eta zeñiek oetik atera? Aitak berriz, etxeko lanetarako tajurik ez du izaten, eta sukaldetan pakea ematea obe. Artara ez du aitzakirik izango.

Erregeak ere izango ziran, ba? Zer moduz portatu dira aurtengo onetan? Aurak medikuak ekartzen zituenean, berebiziko

ilusioarekin egoten ziran Erregeen zai. Orain emen jaiotzen dira ordea, eta begiak zabalik dituztela, gaiñera. Badakite errege aita eta ama dirala, eta leen baiño ilusio bat gutxiago. Eskatu bear dutenean ez dira orregatik atzera gelditzen!

Datorren igandean *Astotxo Festa* ospatuko dute Lazkaon. Irureun eta ogeita amasei urte omen dira leenbiziko aldiz ospatu zutela. Ez da moda berriko festa, ondo gordetzea merezi duena baizik. “Ama eta aurra artu itzazu, eta zoaz Egiptora!”, esan zion aingeruak San Joseri. Herodes bildur, nunbait, Jesusek erregetza kenduko ote zion, eta Belen eta inguruko aurrak iltzeko agindua eman zuen. Makiñatxo bat amak sufrituko zuen, alako errege kai-kuaren mende! Erregea zala eta dana libre zuela usteko zuen, baiña ura ez ote zan terrorismoa? Ikusten danez, arrokeria, agindu naia eta beste guztiak zapaldu bearra ez ditu gizonak atzo goizeko akatsak. Berea egitearren iñori kalte egiteko kezkarik ez, eta edozin iltzeko prest.

Bi milla urte joan dira ori gertatu zanetik, baiña gizonok leenean jarraitzen degu oraindik. Mundu zabaletik etortzen diran berriak ala diote beintzat; eta, emen eta an, nunani ere naiko lan.

Lazkaoko *Astotxo Festak*, batek bestea izutu gabe pakean bizitzen erakutsi bear liguke. Kaltetarako bestetarako ez diran ikamikak utzita, mundu oni alaitasunaren aldetik eltzen ikasi bear genduke, leengo bertsolariak bezela. Txirrita zan ortan mutilla.

Berak alaxe naita bizia
eman zigun Jaungoikoak.
Bai beste doai batzuek ere
guk zaindu bearrekoak.
Baiña danak ez errespetatzen
gizon arteko jokoak,
mundu onetan asko bai gera
Herodesen antzekoak.

Gizona gizonarentzat otso
zala asmatu zuanak,
ondo begien aurrean zeuzkan
gizonaren griña danak.
Gorroto eta ase eziñak
ematen dizkigu lanak,
eta askotan nozitu bear
errurikan ez duanak.

Urruti samarreko kontuekin nator gaur. Esaten diranak egiak baldin badira, gizasemeok geureak ikusteko gaude. Istillu gorriak ikusteko gaude. Aurrerapenak eta aldaketak beste toki batzuetan sortu oi dira, baiña iristen dira onuntza ere. Nazio aundietatik datozen berriak diotenez, emakumezkoak gorakada gogorra ari dira egiten eta, jakiña, aiek zenbat eta gorago igo, gizonak orduan eta beerago geldituko gera. Zapaldu egin bear gaituzte. Ez al du onek bildurrik ematen? Neri bai beintzat.

Ipar Amerikan, gizonezkoak baiño amar milloi emakumezko geiago izango dira aurten. Bateren batek esan du onezkerok: a ze nolako aukera ango gizonezkoentzat! Zaude ortan. Botoa eman bear dan orduan, bakoitzak bere aldera emango du. Gizonen asmoak nun geldituko diran ez dago esan bearrik, eta legeak zein egiten dituen, emendik aurrera ikusiko da ederki.

Ipar Amerikan saltzen diran kotxeen erdiak, emakumezkoak erosten dituzte. Unibertsidadeetan karrerak ikasten ari diranen ia erdia, emakumezkoak dira. Gauzak onela dijoaztela, denbora gutxi barru ango sendagille, abogadu, epaille, ministro eta nik ez dakit zer, geienak emakumezkoak izango dira. Gure asko-usteak toki ederrean gelditu bear dute oraindik, argi ibiltzen ez bagera. Gizonezkoak aurki gera gure eskubideen alde manifestazio edo diralakoak egin bearrean.

Ikasten eta lanean oso trebeak izanik, emakumezkoak gizonak aiña diru irabaztera iritsi dira, gaiñera. Onekin ez naiz asko arritzen. Lana eman bear duenak, oraingo ille luze bizartsuei baiño gogo obearekin emango dio ederki orraztuta, apurtxo bat pintatuta lan eske dijoan neska gazte irripartsu politari.

Dirua irabazte orrekin berriz, emakumea bere buruaren jabe izatera iritsi da, eta ez du inguruan gizon bearrik. Frantzian, lau milloi emakume bizi omen dira gizonik gabe, bakarrik edo katu

bat laguntzat dutela. Ezta egongo aietara aukera egitera joan besterik! Baiña au okerragoa da oraindik: Gizonezko batek ezbeharrez sudurra galtzen baldin badu, aseguroak 49.000 pezeta ordaintzen omen ditu. Baiña sudurra galdu duena emakumezkoa baldin bada, 112.000 pezeta. Emakumeen sudurrak gureak baiño politagoak dirala badakigu, baiña prezioan orrenbesteraifno alderik bear ote zuen?

Ia gureak egin du,
badegu zeifnek agindu.
Emakumeak gora
ta gizonak zokora.
Irriparra ezpafnean,
laister ditugu gaifnean.

Ia gureak egin du,
badegu zeifnek agindu.
Gizonok ia gaude
emakumeen mende,
asiak baztarreratzen
ta ez gera konturatzen.

Ia gureak egin du,
badegu zeifnek agindu.
Len gu gifnan nagusi,
baiña makilla autsi.
Orain dira komeriak:
joan dira arrokeriak.

1988ko urtarrilak 22

Gure on bearrez eten gabe saiatzen danik ifnor baldin bada, sendagilleak dirala esango nuke. Ikerketa lanetan edo inbestigazioan jarduten diran sendagilleak, batez ere. Karrera bukatu arren, gauza geiago eta berriak nundik jakingo saiatzen diran medikuak, alegia. Oieri esker, leenago erremediorik etzuen gaitz asko, gaur ez ditugu aintzakotzat ere artzen.

Badira gure artetik oso izkutatu diran gaitzak ere. Etzuten batere paltarik egiten, eta joan ditezela ondo. Gure ondorengoak, guk pasatutako zenbait gaitzen aztarnarik ere ez daukate, eta ala obe. Gure aldean ate zabaletik sartu ziran mundu onetara gure seme-alabak.

Esan bezela, sendagille saiatuak badira. Eta saiatzen danak beti egiten du zerbait. Mediku jaun oien azkenaldiko lanak era-kusten dutenez, osasunerako udan lana egitea ohea da neguan egitea baiño. Udan lana egin eta neguan atsedean egingo bagendu, osasun ohea izango gendukeela, alegia.

Sendagilleen esanetara jartzea ez da ordea beti ain lan erreza izaten. Zuztarrak ondo egindako milla oitura dauzkagu, eta oiek danak nola aldatu? Uztapide zanak esan oi zuenez, gorputzak komeni etzaizkion gauzak eskatzen dizkigu beti. Beraz, geure buruari gogor egin bear, eta ori latza da. Sendagilleak esaten digutena egingo bagendu obe genduke, noski. Baiña zeiniek menderatzen du gure gorputz kokkor au? Pantasi pixka bat ere izaten degu-eta, onek ere ematen dizkigu bere lanak. Or, esate baterako, udan oporrak artzeko oitura. Udan lana egin eta ez dago or zear joanda eguzki-kolorea artzerik. Auzoko eta lagunei nola adierazi gu ere oporraldi bapo batzuk igarotzeko lain bagerala?

Oporrak neguan artzea gorputzarentzat ona izan diteke, geiago atsedengo bai genduke, baiña medikuak esaten duten ori egitea zail samarra ikusten det. Mundua azpikoz gora jartzea izango litzake. Kanpoko berri zerbait jakin nai izatea ere bidezkoa da, eta negua ez da garai aproposa ortarako. Diru-irabazte edo interes askoren ardatza da, gaiñera, uda.

Neguan elurrez estalitako mendiak politik izango dira. Udan ondartzak ez al dira politik?

Neguan nola oporrak artu
udararen zai dagonak?
Lan utsetikan ez dauka ondo
bizitzerikan gizonak.
Zer balio du zerbaitegatik
beti sufritzen egonak?
Eun urte txarrak baiña obe da
larogei ta amar onak.

Udaran lana egin obe da,
ala esaten digute.
Baiña orrela egun ederrak
galdu ditezke, nik uste.
Neguan artu oporrak eta
zertarako bizi triste?
Ondartzetako edertasunak
kalte egiten al dute?

1988ko urtarrilak 29

Erosotasun edo komodidadea maite izaten du gure gorputzak, baiña zaildu gabe ezer gutxi lortzen da bizitzako edozein arlotan. Eta kirol edo deportean gutxigo.

Udak bere egun beroetan lasaitasunera bultza egiten digu, baiña badira neguari etekin ederra ateratzen dioten gazteak. Kirolerako zaletasun aundia dago gaur gure gazteen artean, zorionez. Noiznai ikusten dira, eguna eskolan igaro ondoren, kiroldegietan ordu batzuk sartzen dituzten gazteak.

Garai batean, pelotalekuan tokia edo txanda arrapatu zai egoten giñan. Gaur ez dago orrelakorik. Euskalerriko erakundeak, Foru Aldundiak aurretik dirala, erririk txikienetan ere pelotalekuak egiten saiatu dira, baiña beste kirol batzuek daude modan, futbola batez ere.

Garaiak agintzen duen bezela bizi bear da, eta ez dago zer esanik. Baiña leengo guztia baztertu ez dezagun pelotalekuak eraiki dituztenak, gure esker ona merezi dute, gutxienez. Neguko egun otz eta euritsuetan gazteak futbol-zelaiari jardunaldi edo entrenamentuak egiten ikusteak, otzikara ere ematen du. Bai inbiri ederra ere! Obe genduke oien sasoia bagendu. Guk ere izan genduela eta orrelako batzuk esaten ditugu, baiña orrekin ez dago ezer. Zer egingo degu, ba?

Gazte oiek ez ditu otzak eta bustiak bildurtzen. Lokatzak ez du oientzat eragozpenik, eta egiten dituzten saioak, gorputza ezitzeko eta bere buruari neurriak artzeko etzaizkie gaizki etorriko. Oien txandalak amak garbitu bearko ditu, baiña amak ere naiagoko du futboleak zikindutako erropak garbitu ardo mantxaz zikindutako eta zigarroarekin erretako galtzak eta alkandorak konpondu baiño.

Lokatzaz eta izardiz zikindu eta bustita datorren seme edo alabaren lanak egingo ditu amak. Drogatuta datorrenak ematen duen naigabe samiña ez da askoz ohea izango, Jainkoaren ize-nean. Kirol zaletasuna ez dago gazteetan bakarrik. Gazte oiek trebatzen eta entrenatzen saiatzen diran pertsona elduak ere badi-tuzte merituak.

Eguraldi on eta txar, diru saririk gabe or saiatzen dira fin asko. Zenbat mesede egiten ote du oien lanak gazteen artean? Oiek bai merezi dutela on egiñaren saria!

Guretzat beintzat neguak badu
naiko busti eta otza;
eta orrekin gutxi bagendu,
elurra eta izotza.
Onenak eman ditugunontzat
ez da ekaitzaldi motza.
Aldagoi eta bisutsarekin
nola alaitu biotza?

Beti badago zerbaiten arra,
bustiegi edo legor.
Eta negua portatzen zaigu
zital eta egosgogor.
Baiña alperrik emango digu
guri orrenbeste zigor.
Etzaio bear obeditu ta
egin dezaiogun gogor.

1988ko otsaillak 5

Orra Santa Ageda eguna iritsi. Ez geunden oso aztuta, baiña atzo illunabarrean ederki gogoratuerazi ziguten. Ikastoletan-eta dabilzan neska-mutillak, urtero bezela ibilliak dira Santageda eske-an. Bazan kantua, soñu otsa eta alaitasuna! Poz ematen zuen.

Oitura au naiko auldua ikusi genduen. Azkenaldi onetan berpiztualdia du ordea. Eta geroz eta indartsuago dagola dirudi. Ala obe. Kanpoko aizeetara ere pixka bat jarri bearra dago, bestela atzean geldituko giñake-eta, baiña oitura zarrak arnas-berritzea komeni zaigu. Euskerari eusteko ere bide ona da au, eta gure nortasunari bizirik eutsi nai baldin badiogu, danaren bearra izango degu. Onekin ez diogu gaiñera iñori kalterik egiten. Euskaldun ez diranak bizitzeko eskubidea baldin badaukate, guk ere badaukagu. Geranak izanez jarraitzea, gazteen esku dago, batez ere. Nik ez diet esango oraingo bizikerari muzin egiteko. Gure gazteak ere mundua dijoan bezela aurreratzen joan bear dute. Zein geran ez dezatela aztu ordea, eta Santageda eskea eta orrelako usadioak ez ditzatela baztertu.

Oitura oiei eusteko ere leengo aldean erreztasun aundiak daude orain. Koplak kantatzeko bertsolari bat lagun artuta, baserri-baserri ibiltzen ziran leengo mutil gazteak. Orretarako estrata zaar aietan makiña bat lokatza bilduko zuten. Baita nekatu ederrak artu ere. Suerte pixka batekin, lukainka mutur bat edo beste eta arraultz batzuk, eta diru apur bat ere bilduko zuten Santa Ageda bezperan. Baita bildutakoari zumu ederra atera ere urrengo egunean. Baiña bai aurretik penatu ederrak ere. Santageda eskean sarritan ibillitako bertsolariak esanda dakit lan nekosoak izaten zala ura.

Oraingo gazteak eskolatik asita daukate laguntasuna Santa Ageda ospatzeko. Kantak eskolan ikasten dituzte, eta maixuak eta andereñoak lagun dituztela ibiltzen dira, kaleak betean, alai asko. Leengo bide zaar aien tokian pista bikaiñak daude gaur baserrietara. Au ere aurrerapena da, eta oitura zaarrari eusteko ondo datorrena.

Eldu, mutillak, erreztasun oni. Baserrietako neska gazte argiak koplatan zer entzungo zai egoten dira, eta baita etxeoandreak ere. Eta zergatik ez? Itz politak danoi gustatzen zaizkigu emen.

Dama gazteak egon oi dira
bezperako gauaren zai.
Mutil gazteak kantatutako
koplak politikak entzun nai.

Gazte maiteok, oitura on au
arretaz gorde zazute.
Euskalerriko baserri zaarrak
estimatuko dizute.

Ettxekoandreak berdin
arpegi alaiarekin,
koplak entzuten pozez beterik
eskuan limosnarekin.

Zuek eskean jarraitu,
mendiak kantuz alaitu.
Santa Agedak gero zerura
danok eramango gaitu.

1988ko otsaillak 1

Gaurko mundu xeblere ontan gauzai antzematen ez da oso erreza. Gauza askoren berri jakiten degu, ori bai. Orretarako badaude erreztasunak. Munduaren bazterrean edozer gauza gertatzen dala ere, berealaxe jakiten da. Eta ainbeste berri entzuten dira, eta ain sarri, batek bestea berealaxe aztuerazten du.

Batzuek alaiak, besteak tristeak, garrantzirik geiena zein berrik duen jakiteak baditu bere lanak. Ala ere, berri batzuk izaten dira naiko barrura sartzen zaizkigunak eta bereala azten ez diranak. Denbora pixka bat pasata ere ez dute garrantzirik galtzen, eta urrutiti samarretik begiratuta obeto ikusten dirala uste det, gaiñera.

Or dauzkagu, esate baterako, Ciccilina eta Sabrinaren kon-tuak. Bati axari larruarekin egindako bufanda erregalatu bear zio-tela, eta bestea urte zaar gauean telebisioan ikusiko genduela... Eman zuten zer esanik asko.

Sabrinaren berri eskalaumeak ere bazekiten azkenik. Baiña egun aiek pasatu ziran eta, kitto! Ia ez da italaiana oien berririk.

Bada, ordea, beste berri bat oiekin konparatu ezin litekeena: terrorismoaren aurka itun edo paktoa zala, eta Euskadiko iru Gotzaiak, gure Gotzaiak, Pastoralak deitzen zaion idazki bat argi-

taratu zuten. Asmo onarekin irakurri ezker, arrazoi guztiz betetako erakutsiak besterik etzuten eman, baiña a zer nolako autsak arrotu zituzten! Agintean dauden alderdikoak, sozialistak alegia, etziran gozoak. Gure Gotzaiak eurenak eta bi entzun edo irakurri bear izan zituzten.

Agintzen duenak ez duela erregutzen, dio esaera zaarrak. Agintzen ere jakin egin bear da ordea. Pakea bear degula? Bai, noski... Baiña arrokeriarekin eta iraiñarekin ez da pakea erosten.

Geiago ere izan dira Gotzaien iritzi eta erakutsiak ondo artu ez dituztenak, eta katolikoak zirala uste genduenak, gaiñera.

Kontu zaarrakin nabillela? Ez dakit, ba, berri onek gaurkotasunik galdu duen. Bateko demokrazia eta besteko ez dakit zer, planta ugari egin bai, baiña alkar errespetatzen ez dakigu oraindik. Fariseo ugari dago emen!

Aginpideak sortu izan du
makiña bat gizon txuri,
eta oraintxe ere badago
amaika pakeurruti.
Setakeriaz zergatik jarri
urduri eta kezkatu?
Naiz ta jauntxoak aitortu nai ez
egia egi da beti.

Gurekin ez da giro izaten
arrotutzen geranean.
Zeiñek sinistu erazi guri
Jainkoaren esanean?
Baiña federik ezin eduki
gizon batzuen lanean,
nola pakerik ez dan izaten
oker jokutzen danean.

1988ko otsaillak 19

Urte-sasoi onetan otz egiten duen tokietako irudi asko ikusten degu. Garai onetako deporte edo kirol eta bestelako ospakizunak otzarekin bat eginda daudela dirudi. Irudiekin batera toki otz oietako berriak ere sarritan entzuten ditugu. Eta berri oiek ere ez dute bero usai aundirik izaten.

Alkarren arrimoan goxo-goxo bizitzeko, maitasuna ondo etorriko dala esan diteke. Baiña toki otzetan ori ere otza izaten da, nunbait. Rusiatik datozen berriak ala esaten dute beintzat. An egiten diran eun ezkontzatatik berrogei, iru urte baiño leen austen omen dira. Ezkondu eta iru urte baiño leen dibortziazten dirala, alegia. Errusitarren maitemiña edo amodioa zenbateraiñoakoa dan, ori dago esaten.

Teknika kontuan gure aldean aurreratuak daude errusiarrak, baiña oraindik ez dute ikasi maitasunaren berotasuna estimatzen. Guk baiño leenago ikasita, dagoeneko aspertuta egotea ere badi-teke berriz-eta. Ez dakit, ba, zer esan.

Gu ez gera bereala illargira joango. Iñoiz orretara iristen bagera ere, aiek ordurako inguru aietan ibiltzen aspertuta egongo dira, seguru asko.

Ezkontza auste oietako asko, alkohola dala medio gertatzen dira. Alkoholak egiten dituen kalteen berri jakingo dute, ba, onez-kero, an ere mediku famatuak badaude-eta. Baiña zama ori biz-karretik kentzen ez dute asmatu oraindik. Teknikak ez ditu arazo guztiak konpontzen. Errusiako emakumeai ere ardo usaia botatzen duen senarrik ondoan gustatzen ez, ba. Eta ala ere ezin eskarmentatu. Buru gogor samarrak izango dira.

Gaiñera, erruso oiek ez omen dute etxean kolpe santurik egiten. Emen sikira, senarrak kalean ume zai ibiltzea modan jar-tzen ari da. Eta patatak zuritu eta oin-oial edo alfonbrak astindu eta orrelako lanak egitea ere bai. Eta orri eskerrak. Bestela, lais-ter giñake bakoitza bere aldetik. Ango emakumeak txuriak izan-go dira, baiña emengoak ez dira txaldanak.

Errussian senar-emazteak fabrikatan lana egiten dute, eta geienetan oporrak toki banatan igarotzen omen dituzte, lantegi-etan eskeiñitako leketan. Orrek, senar-emazteen arteko arremanak eten egiten ditu. Eta adiskide berriak egitera bultzatu ere bai. Orra tentazioa alde guztietatik! Dibortziazteko ez dute beti aitz-

ki aundirik bearko. Emakumeak gizonezkoen bizimoduari eder iritzi omen diote, berriz, eta zeïnek eutsi orain?

Rusian ere ezkontzen dira
neguan otzak astean,
baiña bakoitza bere aldera
gero ezkontza austean.
Zorion asko ez da izango
gauzak orrela nastean.
Andre billa ez joan aruntza
anakak berotu ustean.

Rusialdean pikardirako
dago txit jende abilla:
oporretara joan ta beste
lagun berri baten billa.
Eta senarra ez baldin bada
langillea ta umilla,
andreak anka egingo dio
eta or konpon dedilla.

1988ko otsaillak 26

Jendearen esanari bildur aundia zitzaion garai batean, batez ere erri txikietan. Neska-mutillak berandu samar etxeratzea edo alkarrekin ibiltzea, izpidea jartzea izaten zan. Eta naizta zuzen ibilli, asko ziran kezka orrek lotzen zituenak. Gaur egun ez dago orrelakorik, zerbaiten premia ere bazegoen baiña.

Jendeak zer esango ori platerara ateratzen dan tokiak badaude oraindik ere mundu zabalean. Italiako erri txiki batean 90 urteko gizona eta 77 urteko emakume batek bere etxeetatik iges egin eta astebete kanpoan pasatu dute. Zergatik iges egin zuten? Seme-alabak ezkontzen utzi nai etzietelako, jendeak parra egingo zuela-eta. Aiton-amon auek alargunak dira. Ikusten danez, gizona oraindik lakari bat gari jasotzeko lain bada, eta emakumea ere bizkor-bizkorra.

Alkar maitatzeko garai pasaturik ez omen da, eta familikoen txorakeriei jaramonik egin gabe ezkondu eta, kitto! Ederki egingo dute, gaiñera.

Emakume orri, 18 urte zituela, gurasoak aukeratu omen zioten senarra. Orain berak aukeratu du, eta ez omen dauka beti besteren esana zertan egiñik. Gizonak dionez, berriz, seme-alaba eta illoba ugari omen dauka, baiña bakoitzak bere aldera tira egiten dute. Emakume ori oso maite du, eta ezkondu egingo da. Jendeak esan dezala nai duena, eta konforme ez dana joan dedilla oilloak perratzera. Ori da gizona izatea. Xaarra baiña zimela!

Leengo batean gizon bat Ordizian izana da. Merkealdiak zeudela eta pixka bat txukunduko ote zuen edo, joan egin bear zutela agindu nunbait emazteak. Etzeukan gogo aundirik baiña artu emaztea kotxean eta ala joan ziran. Beste erropa batzuek gairera elastiko edo jertse edo oietako baten premia bazeukala eta aukeratu dio emazteak. Saltzailleak ere uraxe zala arentzako modukoa, eta ondo zeukan ikusteko jantzi egin bearko zuela agindu zion. Ala, jantzi du jertse ori gure gizonak, baiña leengoaren gaiñean.

– Baiña, au aldrebesa berriz! –dio emazteak–. Nola ikusiko dizugu, ba, orrela?

– Nola ikusiko dezuten? Bista askoan dago, ba. Bestearen azpitik jantzi izan banu, etzenduten askoz obeto ikusiko.

Baiña etzan libratu. Bi jertseak erantzi, bat jantzi eta emendik tira eta an igurtzi, txoriak ontza bezela erabilli zuten gizarajoa! Jertse berria kendu eta leengo zaarra jantzierazi nai zioten, gaiñera.

– Ez, ez –esan zion sailtzailleari–. Ordaindu ezkeru berdin samar izango da, eta jantzita eramango det.

– Zaude pixka bat, gizona, etiketa kendu bear diot – eta...

Orri eskerrak. Bestela etortzen da bere jertse berritik etiketa zintzilik zuela.

Italiako aguretxo orri ez al dio emazte berriak orrelakorik egingo, daukan edadearekin...

Uste det lotan gaudela,
mozolotuta bestela.
Itali ortan bai aiton-amon
argiak daudela...
Adierazi dutela
oiek ongi dakitela,
zartuta ere zorioneko
izan ditekela.

Seme ta alabak azi
eta ustez ondo ezi,
gurasoentzat beti umeak
baitira lenbizi.
Pakea dute kutizi,
eta zergatik ez utzi
azken urtetan alkar goxatuz
nai badute bizi?

1988ko martxoak 4

Gaur, martxoak 4, San Kasimiro eguna degu. Orain urte batzuk Kasimiro eta Kasimira izena zutenak ezagutzen genituen. Baiña izen ori ere ia izkutatu da, beste asko bezelaxe. Oraingo bataio liburuetan ez da Kasimiro izenik azalduko.

Leenago bataiatzen zanari santuren baten izena ipiñi bear izaten zitzaion. Artara, zeruan laguntzaille bat izango zuela beintzat, eta ejemplo ona norengandik artua ere bai. Baiña orain ez dago orrelakoen bearrik.

Gaurko gazteak orregatik ote dira ain saltakorrak? Batzuen itz egiteko erak ez du poz aundirik ematen beintzat. Gizalege edo edukazioaren arrastorik ez dagoela dirudi.

Badaude, ordea, jokaera au ontzat ematen ez duten gazteak. Konturatu dira au ez dala arlotekeria eta ezjakintasuna besterik. Zerbait izatera iritsi diran gizonak, txukun itz egiten dutela. Ezjakiñak beti besteren mende bizi bearko duela ere badakite, eta onek itxaropen pixka bat ematen du.

Garai batean etxean eta eskolan erakusten zitzaigun errespeto ura galdu degu. Bolara ontan onetik txarrera aldatuta gabiltza, baiña onek ere izango du bere bukaera. Otsailetik martxora aldatu geran bezela aldatuko gera negutik udaberrira. Baita txarretik onera ere.

Ezkor edo pesimistak basoa erdi utsik ikusten omen du. Eta baikor edo optimistak, erdi beteta. Guk ere basoa erdiraiño beintzat beteta dagoela pentsatu bear degu beti, bestela ez gera illunpetik eta tristurarik irtengo-eta. Leengo zaarrak onetan eman ziguten zer ikasia pranko. Gauzak zetozen bezela artzen Txirrita bertsolariak zekien ederki. Parranda puxka bat egiñarren, urrengo egunean alai egoten zan ura. Orretarako oztoporik izan etzezan, zer egin aurretik asmatu zuen: mutilzaar gelditu

Gau batean, berandu zala ta serenoak sagardotegitik atera egin omen zuen. Txirritak etxera joateko gogorik ez eta txakur txiki bat bazuela berekin eta ura gabe etzala etxera joango esan omen zion serenoari. Txakurra billatzeko ari. Txakur ori nolakoa zan, ba, galdetu zion serenoak, eta azaltzen zanean abisatuko ziola. Joateko andik etxera. Serenoa erdi asarretu omen zan, baiña Txirrita lasai. Txakurra noloakoa zan onela esan omen zion:

Kolore gorrixka du,
ankapunta beltzak.
Buztana luzea ta
belarriak motzak.

Agiñak fuerteak,
betagin zorrotzak.
Narruzko trajea ta
ezurrezko ortzak...

Beste batean, gau guztia parrandan pasata etxera iritsi zane-rako eguna zabaldua omen zegoen. Ura ez estutu, ala ere. Eta onela kantatu zuen

Goizaldean etxera,
zakurra zaunkaka;
baratzako pikuan
ontza ujuka.
Sukalde bazterrean
amona eztulka,
ari lagundurikan

katua maiauka.
Akerra merruka,
idia marruka...
Oiek biak joka,
astoa ostikoka;
oillarra esnatuta
kukurrukuka.

Etxekoandrea gustora bizi dan familian zorionaren euneko larogei ta amabost eskuan daukatela esango nuke. Senarra ondo bizitzeak ere balio du, baiña gizonezkoak zakar samarrak edo bas-toagoak izaten gera, eta gurekikoa errez egiten da. Etxean denbora gutxian egoten gera, gaiñera. Basoerdi batzuk artzeko lain, edo alkarte edo soziedadera joateko izan ezkeru, asko geiagoren bearriz ez degu izaten. Etxekoandrea beste kontu bat da. Batzutan asko bear ere ez, eta etxeko lanak egin bearrak eta gure zabarkeriak bere-ala endredatzen digu. Ustez zintzo portatzen bagera ere, noiznai ikusten dira kopetillun eta ezpaiñiak zimurtuta. Gu ere ez gera ain-geruak nunbait eta nai ez degula utsegiten, askotan.

Au komeria berriz! Etxekoandrea pozik edukitze ori guk egin bearreko lana da. Beti ez da erreza izaten, baiña alegiña saiatu bear degu beintzat, etxekoandreak ezpaiñetan irripartxo batek zenbat balio duen iñork ez daki oraindik-eta.

Danena ez, noski, baiña emakume ezkondu batzuen kezka alargun gelditzea da. Senarrak, bere traketsean, diru apur bat inguratu egiten du etxera. Iltzen danean, berriz, jana dagoen tokiko edo, esan oi dan bezela, despentsako giltza berekin eramaten omen du. Au ere ez da ona izango, baiña gaitz oni erremedioa billatu omen diote. Emakumeak suertea orain ere.

Jakintsu batek dioenez, bere emaztearekin menteminduta edo enamoratuta dagoen gizonak, bost urte geiagoko bizia omen du. Esan zaidazute ez dala erremedio erreza! Senarrak pozak airean bizitzeko oso gutxi bear du. Noizean bein musutxo bat eman eta pixka bat laztandu ezkeru, orra dana egiña. Gizon gizarajoari bizia apur bat luzatzeak ez al du balio?

Senarrak traba geiegi egin ez dezan beste erremedio bat ere asmatu da, gaiñera. Yugoslaviako sendagille batek, lo gaudenean zurrunkadarik egin ez dezagun botika bat aurkitu du. Irurogeita amar

aldiz edo artu bear da botika ori, baiña gauean zaratarik ez ateratzea ez da txarra izango. Ala ere kejatu egingo dira gure etxeoandreak...

Maitasunak bai egin duela
makiñatxo bat mirari!
Azkenik ori ondo etortzen
triste dagon gizonari.
Etxekoandreak, bizia nola
ez luzatu senarrari,
laztan bat edo beste emanaz
ain maite zaituztenari?

Andre maiteok, zuen senarra
egonagatik zartuta,
ez bazterra bota nolana
oraindik balio du-ta.
Pixka bat zaintzen bagaituzte
goxo antzean artuta,
orren damurik ez da izango
eskertzen badakigu-ta

1988ko martxoak 18

Au mundua ari zaiguna jartzen! Garai batean babarrun gorria urdai zati batekin eta taloa eta esne puska bat jan ezkerro, or ibiltzen giñan. Basarri-lanetan ere etzan aldakuntzarik izaten. Leenago alaxe egiten zala eta segi aurrera.

Batetik, orain bezela bizi zitekeenik jakin ez eta, bestetik, bizimodua aldatzen asteko bildurra ere bai. Alper samarrak izan arren, poliki moldatzen ziranak baziran. Oraindik ere ez da jenero ori oso izkutatu, baiña ez dakit alperrentzat denbora luzeko paotxa ote dagoen.

Leenago, alperkeria edo nagikeria edo dalako ori pekatu izaten zan. Zazpi pekatu nagusietako bat, ain zuzen. Pekatuari baiño lanari bildur geiago diote ordea alperrak; eta etzioten dotriñari jaramon aundirik egiten. Bizkarrari eragin, eta nai zuenak egin zezala lana.

Baiña gauzak ainbesteraíño ari dira aldatzen... Emendik aurrera alperra izatea debekatuta egongo omen da. Badu onek bere itxura. Biarko gizonak geroz eta geiago jakin bearko du. Gizartea beti zerbait berriaren eske dago. Eta eskatzen duen ura

azkar bear du, gaiñera. Jateko edo edateko, garbitzeko, batetik bestera ibiltzeko, oporraldi egoki batzuk igarotzeko eta abar. Saltzeko moduko gauzak egiten asmatzen duena, aterako da. Ori egiten ez duenak izango du galtzak bete lan.

Baiña ortarako prestatu egin bear. Preparatu egin bear. Ikasketak egin bear leenbizi; eta gero, txoriburukeriei utzita, burua nekatu bear. Saiatu egin bear. Lana egin bear, itz batean esateko. Alperrentzat egun txarrak datozela esango nuke.

Ez dira bere buruaren etsaiak izaten, baiña edozer lan egin bear dala ere, alperra lagun txarra da. Lantoki eta gaiñontzekotan lasterka bizitzen asi dan mundu onek laister botako ditu alperrak bazterrera. Noiznai da ortarako garaia. Gauzak ez dira gauetik goizera aldatuko baiña.

Txirrita bertsolariak alper fama aundia zuen. Bein batean, beste lagun bat eta biak zein alper aundiagoa izan apostu egin zuten. Lagun ori, alper itxura egitearren, lurrean etzan omen zan luze-luze. Txirrita, ezta mugitu ere.

– Irabazi diat –esan zion lagunak–. Ni etzanda nagok. I baiño alper aundiagoa nauk.

– Ago isillik! –erantzun zion Txirritak–. Etzateko alperrez zutik gelditu nauk-eta. Ni nauk emen alperrik aundiena.

Ark irabazi zuen apostua. Burua nekatzen zekian alperra izan zan ura...

Zerbait biltzeko aldi erreza
izaten dan bakoitzean,
pobreak gaizki ibilli bear
alperrak gaiña artzean.
Neurtzerik ere ez dagon poz bat
daukat nere biotzean.
Ai, zer nolako bizimodua
alperrak izkutatzean!

Alperrengandik etorkizunik
gizarterako ez dago.
Eta ni beintzat jendail orrekin
ondo asperturik nago.
Langilledia erlauntz batekin
konparatzerik badago
erlemendoak akabatzean
guretzat ezti geiago.

Gaur Andre Mari martxoko degu. Garai batean jai izaten omen zan. Orain ez. Orra zer ekarri degun gure lana egin bearra- rekin: jai bat gutxiago.

Esaera zaarrak dioenez, gaurko egunez pasatzen da kukua Erromako zubiaren azpitik, Euskalerrira etortzeko; eta irugarren egunean kantatzen omen du. Kukuaren etorrerak danok alaitu izan gaitu. Oraindik otzak egingo ditu, seguru asko. Baiña kukuaren otsak epela berekin ekartzen du. Ea, ba, emendik aurrera eguzki epeletan goxatu batzuk artzen ditugun.

Aur bat besterik ez duten senar-emazteei “kukuarena egin dezute!”, esan oi zaie, baiña ez da orrela. Kukuak ez du umerik ateratzen. Beste txoriren baten kabian jartzen du arraultza, umea atera eta azi dezaioten. Kabi bat baiño geiagotan jartzen ditu ordea arraultzak, naizta bakoitzean bat ipiñi. Egi-egia ez dan esaera zaar asko ez da, baiña kukuarena egite ori izango da bat.

Kukua entzutean patrikaran dirua daukanari urte artan ez omen zaio dirurik faltako. Au ere ez da oso kontu segurua izango. Diru faltarik ez izateko, kukua kantari ari danean ez ezik isillik dagonean ere karteran berde mordoska bat edukitzea izango da onena. Dana dala, etorri dedilla gure kuku ori, zorionean. Bere kantua entzuten degun artean or nunbait ibilliko gera.

Kukuak xomorro kaltegarri asko jaten du. Piñuen arrak ere bai, azkenik. Ori ala baldin bada, badauka oraintxe nun mantendua. Ar ori piñudietan pikardi aundiak egiten ari da oraiñaldian, zoritxarrez. Pagoa eta aritza bezin polita ez da baiña bere itsusi guztian makiña bat baserritar estuasunetik atera du piñuak.

Ainbeste piñu dago, eta ez duela balioko eta orrelako txorakeriak ere entzuten dira. Ala ere, piñuak edukitzea obe izango da ez edukitzea baiño. Ez edukitzeak ez du balio izaten.

Baserritar batek mendia piñu sartu nai omen zuen. Etekin edo probetxu ona emango zion piñu moeta aldatu nai, baiña ez omen zuen gai ontan entenditzen. Lagun bat bazeukan piñu-kon-tuan tekniko samarra eta galdetu dio berari:

– Aizu, an goiko mendi artan piñua aldatu nai nuke, baiña ze piñu klase da onena?

– Piñu klaserik onena? Aitona zanak aldatutakoa...

Aitonak utzi baldin bazizkan
piñuz jantzita mendiak,
illobarentzat or daude orain
piñu luze ta lodiak.
Beti juxtuan bizitzekotan
zertarako piñudiak?
Gazte sasoiko dagon artean
obe da saldu erdiak.

Naiz piñu oiei azitzen utzi
ez dute joko zerua.
Gero geiago irabaztea
ez da oso segurua.
Biar damurik izan ez dedin
orain nekartu burua,
kukuak baiño seguruago
emango dute dirua.

1988ko apirillak 1

Urtearen illik alaienetakoa izango degu apirilla.. Eta aurten, urteak duen egunik tristeenarekin asten zaigu: Ostiral Santu egunarekin, Jesukristo il zuten eguna baita. Onera eman ezker beintzat, eta eguraldiak batere laguntzen duela, il ederra da apirilla. Lore ugari ikusi oi degu inguruan. Ostiral Santu eguna berriz, Garizumaren bukaera, eta penitentzi kontuak azteko eguna dala esan diteke. Eta esan bearrik ez, makiñatxo bat izango dirala bijiliak eta barauak alde batera utzita, nun edo an aste ederra botako dutenak. Beti lanean jardun gabe, atsedean pixka bat bear dala, eta segi. Eliz-funtzio eta orrelakoak zaarren kontu gelditu dira.

Ala ta guztiz ere, Gipuzkoan badira bi erri oitura zaarrari ondo eusten diotenak: Ondarribi eta Segura. Nik esan gabe ere

segurarrak jakingo dute egiten dituzten ospakizunen berri, baiña baditeke beste entzule batzuek zerbait jakin nai izatea.

Ostiral Santu arratsaldeko prozesioan berreun eta larogei ta amabost pertsonak artzen dute parte: nazarenoak, penitenteak, santu eramailleak eta abar, soldadu erromarrak eta San Migel aingerua tartean dirala. Eta danak segurarrak izaten dira.

Aurten ere illabete bat aurretik asiko ziran saioak egiten, eta prozesiokoan nola txistua ala kornetak jotzen ondo ikasiak egongo dira. Santuen anda, erropa eta gaiñontzekoak ere berrituta dauzkate. Eta ez dute nolanaiko prozesioa moldatuko. Oraindik ikusi ez dutenai, gaur arratsaldean Segurara etortzeko esango nieke. Etzaizute damutuko. Segurar bat baiño geiago izango dira kanpoan bizi izan arren gaur santuak erabiltzera etorriko diranak. Ori da bere erria benetan maite izatea. Oitura onak orrela gordetzeak ez du meritutxikia. Beste batzuk berriz, leen esan degun bezela, kanpora joango dira. Norberak ikusi bear du geiena zer komeni zaion, eta ez gaitezzen asi besteren etxean agintzen. Obra onak ez dira elizan bakarrik egiten, eta zerbait ona egin nai duenak nunai izango du aukera. Gogo txarrez eta marmarrean prozesioan ibiltzea baiño aitagure bat ondo erreztatzeak geiago balio duela esan zidan bein apaiz jaun batek. Etzitzaion arrazoirik falta.

Gurutzean il zan Aren aurrerako azaleko itxurak baiño geiago balioko du barruko borondate onak.

Jesus, mundura etorri ziñan
gizona berrerostera.

Guri agindu berri bat alkar
maitatzeko ematera.

Ori egiñik Aitarengana
joan ziñan Zu osterera,
agindu ura betetzen guri
andik lagun egitera.

Baiña begira nola geran gu,
Jesus, zugandik aldendu;
nola gabiltzan pentsatze utsak
naiko pena ematen du.

Jainkorik gabe nai genduen guk
mundu maltzur au zuzendu;
ez zuk diguzun aiña maitasun
guk zuretzako bagendu.

Batzutan ez degu etxeko berri ondo jakiten. Sagarrak makiña bat urte izango ditu Euskalerrian, baiña ez det uste bere berri ondo dakigunik. Janari bezela serbitzua pranko egin digu sagarrak. Gosea iltzeko etzitzaigun gaizki etortzen garai batean. Zenbat tripazorri il ote du? Igali edo fruta asko jaten dan denboran bizi gera. Eta janari moeta oni garrantzi aundia ematen zaio gaur, eta nai aiña aukera daukagu ortik.

Beste era bateko denborak ezagutuak gera. Bai ganbarako sagar pillari makiña bat bisita egindakoak ere. Ortzak garbitzeko ona da sagarra. Baserrietako ume koskorak ortzak sarri garbitzen zituzten udazken aldean, ganbaran sagarrak irauten zuen bitartean. Aizeak lurrera botatako aleak ere izaten zuten zeñiek bildua. Zozoak saiatzen ziran, baiña baita neska-mutikoak ere eskolatik etxerakoan. Orduko sagarrak etzuten izaten oraingoak bezela zuritu bearrik. Azal eta guzti janda ere etzuten gaitzik egiten. Janari sanoa izan, nunbait.

Sagarrari buruz egindako ikasketak diotenez, beste janaririk gabe denboraldi batean gizonari bizirik eutsi dezaioken igali bakarra, sagarra da. Bizirik eutsi bakarrik ez, nekerik izan ezean, gizendu ere bai. Bitaminak botikatik ekartzen ibiltzen gera askotan. Sagarrak sei bitamina klase eta eztakit zenbat mineral badauzkan berekin. Janondo ona izaten edo dijestioa egiten laguntzeko ona da, eta esteetako kutsadura edo infekzioa kentzeko ere bai. Beerakoa sendatzeko bezin ondo etortzen da barrulegortasun edo enpatxua sendatzeko ere. Gibelari bere eginkizuna betetzen laguntzeko oso ona izan bear du. Baita azido uriko eta kolesterolari neurrian eusteko ere. Denbora gutxian esaterik ez dagoen aiña birtute ditu sagarrak.

Oiek orrela izanik, gure sagasti zaartuak ikusteak pena ematen du. Badakit baserritarrak bestela daukala lanik asko. Baiña

ainbeste jende dagoela lanik gabe, eta Diputazioaren laguntzaz edo, ez ote legoke gure sagasti zaarrak pixka bat txukuntzerik? Etxean artu ditekeela, sagarra erosi eta kanpotik ekartzen ari gera. Au ez al da atzerapena? Au ez al da atrasoa, esan oi degun bezela?

Zenbat mesede egin ote du
Euskalerrian sagarrak?
Amaika bider estali ditu
gure zerbait jan bearrak.
Gaztain erreak ederki busti
izan zituan pittarrak.
Baiña ondatu zaizkigu ia
emengo sagasti zarrak.
Ez dakit nola eta zergatik
geran gu orren zabarrak.

Sagarra janez izan gindezke
osasun onaren jabe.
Sagardoak zein ez du jarri oi
bertsoetarako trebe?
Gure denboran kendu dizkigu
zenbat gose ta naigabe...
Bitaminarik bear badegu
zer sagarra baiña obe?
Or sagarrean danak etxean
kanpora billa joan gabe.

1988ko apirillak 15

Ez gera konformatu errezak. Bat dala edo bestea dala, beti arkitzen ditugu akatsak nun edo an. Baiña ez nuke esango au ona ez danik. Edozer gauzarekin osatuko bagiña, beti mailla batean egongo giñake. Ondo bizi dana, ondo; eta gaizki bizi dana, gaizki. Beti orrelaxe bizi bearco genduke, eta ori tristea da. Orregatik, konformatzen zailla izate ori bearrezkotzat jo diteke, bere neurri batean. Ontan ere ez da komeni arrastotik irtetzea. Premiak ez dira sekula bukatzen, eta ez dira bukatuko ere.

Orri eskerrak, bestela lanik ez litzake izango. Txarra dala-ta gizatxartu egiten gaituela-ta orrelako aitzakiak ematen dizkiogu lanari, baiña lana egiteko suertea daukatenak ez dira ain gaizki bizi. Ez det uste au esatean gezur aundia esaten dedanik.

Estatutoaren eta Kontzieto Ekonomikoaren egarri giñan garai batean. Gure eskubideak agintzen duten bezain osoak ez,

baiña zerbait lortu genduen beintzat. Baiña batzuek diotenez, batere ez omen dute balio. Iritzi au ere errespetatu bearra dago, beste danak bezelaxe.

Ala ta guztiz ere, jarri gaitezen Gipuzkoaren alderdi bati baka-
rrik begira. Orainaldiak eskatzen duen bezela bizi nai duen probin-
tzi edo erri txiki batek ibilbide onak nai ta nai ez bear ditu. Ia basarri
guztietara bideak egin dira, eta ez ain txarrak. Kamiñoak zuzentzen
eta zabaltzen ari gera. Ez nai bezin azkar, baiña ari gera beintzat.
Begiratu dezaiogun Irundik Madriderako kamiñoari. Badago orain-
dik lana, baiña Legorretaraiñokoa egin da, eta Gipuzkoako parteari
dagokionez, andik aurrerakoa egiteko ez daude itxura txarrak.
Euskaldunak gaiztoak giñala esaten zuten aiek or eduki gintuzten
bazterrera botata. Kontzertoa eskuratu genduen eta nagusi on aiek
berrogei urtean egin etzutena, guk dozenerdi bat urtean egin degu.
Eta ori beti sokatira batean ari galararik.

Alkarrengana bilduta, danok batera sokari punta batetik tira
egingo bagenio, zer ez ote genduke egingo? Gure Euskalerrri zaar
onek berritu ederra artuko luke. Suizan bizi dirala ondo baiña
emen ere bapo moldatuko giñake.

Leengo agintariak, zerbait egin bear zanean leenengo arria
ipintzera etortzen ziran. Guk, obrak bukatuta azkenengo arria
ipintzera sarri etortzen diran agintariak bear ditugu. Trapaleak
obrak bukatzean egin bear dira, eta ez gauzak atzekoz aurrera.

Alkar artzeko abildaderik
ez degu izan sekula.
Orregatikan etsaiak sarri
egiten digute burla.
Ala ta guztiz obra bikaiñak
bai egiten ditugula!
Ez beintzat esan ezertarako
talenturik ez degula.

Dударик gabe gu euskaldunok
biurri samarrak gera,
asarretuta or goaz noiznai
bakoitza bere aldera.
Baiña oraindik joan bear degu
erritar danok batera,
alkarri eldu eskutik eta
trapaleak egitera.

Ipar Amerikatik etortzen diran zenbait berri atsegingarri izaten zaizkit benetan. Amerikar oiek ain bereziak, edo ain espezialak dira! Asmatzen ez duten xeblekeririk ez dakit izango dan.

Presidente berria aukeratzeko auteskundeak dituzte aurten, azaro aldera edo orrela, oso oker ez banago. Estadu Batuak ere esaten diogun nazio aundi ori berrogeita amar estaduk osatzen dute, eta estadu oietako bitan ikusten omen da gutxi gora-bera, edo antzematen zaio, Ipar Ameriketako presidente izateko itxurarik geiena zeiniek duen.

Au ez litzake ain arrigarria, alde batera. Baiña bi estadu oiek izan biztanlerik gutxientsuena dutenak eta orrenbesterañoko indarra ala ere! Presidente izan nai duenak biztanle banaka oiei losintxa egin bear derrigor. Ortarako iñun diranak egiten dituzte presidentegaiak. Edozein hotel koskorretan jan eta lo egiñez, eta furgoneta arloteren batean ibiltzen omen dira batetik bestera, propaganda egiñez. Merkeago irtetzeagatik ibilli ere, naizta kotxe bikaiñak ugari dauden tokian bizi.

Esandako bi estadu koskor oietan amalau milloi zerri omen daude, eta, gezurra badirudi ere, zerri oiek nazio guztian dauden berreun eta ogei milloi biztanlek baiño zer ikusi geiago daukate presidentea aukeratzeko. Au ez al da xeblekeria?

Aurten ere presidentegai guztiak granja batetik bestera ibilliak dira zerri oiek ikusten, aiekin batera argazkiak ateraz. Zerri-usaiak ez die atzera eragiten nunbait. Presidente aukeratua izatea da kontua. Usai gozoagoak izango dituzte orduan.

Bi estadu txiki oietako jendeak nekazariak eta abere-azitzailleak dira geien bat. Uri aundietako arazoak baiño geiago kezkatzen ditu pentsuak balio duenak eta arraultza eta zekorren salneurriak. Orregatik, aien botoak bildu nai dituenak, zerrite-

giak garbitu, beiak jeitsi, traktorearekin simaurra zabaldu eta orrelakoak egin bearra dauka presidente izatera iristeko.

Presidentegai oiek ez dira asto-motxailleak izango, Ipar Amerika nazio aberatsa da-eta; baiña begira nolakoak egiten dituzten aginpidea lortzeko. Aginte ori gauza gozoa izan, nunbait.

Amerikano oien burua
egon arren arindua,
oien jokarak beti izan du
munduan nork berdindua.
Baldin onuntza etortzen bada
moda orren agindua,
aurrerantzean izango degu
txerriak zeïnek zaindua.

Ez izan orren esperantzarik
biarko edo etziko.
Andaluziko señoitorik
ez da ortara jarriko.
Ain dotoreak izanik oiek
ziur nago nereko,
emen ez dala presidenterik
beiak jeizten ikusiko.

1988ko apirillak 29

Gizarteko goraberak nola dabilzan aztertzeko zeletasun aundia dago orain. Zaletasuna eta bearra ere bai. Bestela ez legoke sortzen diran arazoei irtenbideak billatzerik.

Azterketa oietako batzuk diotenez, ezeren aitzakirik ez duen gutxi dago gure artean. Eunetik 73'k badaukagu zerbait: buruko miña edo iztarrean erreuma. Etzaigu kottarik palta. Euneko amai-kak, alkohol geiegi edaten omen du. Aiek ere izango dute gibeleko miña edo zerbaiten ajea. Eta etxean okasiorik jartzen ezpadute, gaitzerdi.

Amaika urtetik amairura bitarteko eskolaume geienak mozkortu omen dira bein edo bestetan. Gutako eunetik ogeita bostek baiño geiagok zigarroa erretzen degu; eta neska-mutiko asko da bein amabost bat urte ezkeru egunero zigarroa erretzen duena. Au dek etorkizuna! Berriz ere izango da emen minbizia eta infar-

toa edo dalako ori! Ez daukagu piñudian bezela bakantze edo entresakak egin bearrik. Oiek dira naikoa beste mundurako bezeroak biltzeko. Alkoholak eta tabakoak nolako kalteak egiten dituzten entzuten degu amaika aldiz, baiña alperrik. Temosoak gera benetan.

Infartoaren kontrako erremedioak ere ematen zaizkigu, zer janari komeni zaigun eta zer ez; geure burua estutzeko, lanak eztuela kalterik egiten eta abar. Alkohola eta tabakoa biotzarentzat txarrak dirala iñork esan gabe dakigu. Baiña sendagilleak saiatzen dira gogoraerazten.

Leen aitatu ditugun azterketa oiek diotenez, beste gaitz bat ere badaukagu Euskalerrian: bakantzen ari omen gera. Orain urte pare bat jakin zanez, aurreko bost urtetan 5.700 biztanle gutxitu ziran Euskalerrian. Gutxitze onen berri sarritan ematen zaigu, baiña orren kontrako erremediorik ez. Leenago pekatu zan bezela, lanerako gazterik ez dala izango, zaar-sariak jeitsi egin beariko dirala eta orrelakoak esaten ari dira orain. Baiña orrek ez du balio. Lepotik eldu eta estututa ere ez dute zaarrak zumurik emango.

Biztanle geiago bear bada, gazteetara jo beariko da, baiña ordaiñetan zerbait emanez. Zertan ari dan ez dakienik ez dago gaur. Baiña gu ezin asiko gera mundua konpontzen. Agintari eta zuzendari ta gaiñontzekoak egin beariko dute zerbait, ortarako daude-eta.

Ikasketak egiten
dabiltz gau ta egun.
Esaten digute zer
arazo dauzkagun.
Oien berri len ere
nola genekigun,
erremedio onak:
orra zer nai degun.

Familia iñola
ezin mantendurik,
estu bizi danari
ez esan konturik.
Naizta bakandu diruz
ezin osaturik,
lanik ezean berriz
ez dago dirurik.

1988ko maiatzak 6

Lgazpiko festak ere larri dira, ba, oraintxe. Datorren astelen goizaldera arte zarata pixka bat izango da, baiña joan dirala kontu egin, eta datorren urtera arte. Ezin esango degu festa txarrak izan ditugunik. Bazan eta bada oraindik nun jolas egin eta zer ikusia. Legazpiko Udala eta festa-batzordea portatu dira, danon gustorik etzuten egingo baiña. Badira bapo egurastutakoak. Festak ortarako izaten dira, eta on dagiela.

Munduari ez diogu beti zearka begiratu bear. Une onak ere eskeintzen dizkigu, eta aieri eltzen saiatu bear degu. Al genduena egin ezaren damurik ez dezagula izan. Festetan alegiñak egin dituztenak, sekulako ondoen egin dute. Segi orrelaxe.

Egun auetan, eta geroxeago ere bai, biaramon ederrak izango dira baztarretan. Zurrut pixka bat ere egingo zan, eta orain eutsi egin bear. Berriketarako gogo aundirik gabe egongo dira bat baiño geiago. Zurrutak utzitako ajeak kendu nai izatea ez da arritzekoa. Baiña askotan okerreko erremedioak erabiltzen ditugu. Oietako bat alkohol asko samar edan ondoren esnea artzea da. Esnea artuta gibelari laguntzen diogula uste, baiña oso beste aldera omen da. Esneak koipea dauka, eta koipe asko ez da ona gibelarentzat. Orregatik alkoholaren ondoren esnea edan ezkeru bear baiño lan geiago egiñerazten zaio bigelari. Pittin bat ikututa goizaldean etxera gatozenez, ez degu, ba, frigorifikotik artuta esne trago bat egin bear. Orrelakoetan ura edan bear da. Izardituerazteko eta filtroak garbitzeko ez dago ura bezelakorik-eta. Aurreko eguneko zurrutaren erresekoa kentzeko amarretakoa egitean ardoa edatea ona dala ere esan izan da. Eta auxe da egin bear ez gendukeen beste gauza bat. Baliteke onela erresekoa kendu degula iruditzea, baiña ez sendatu geralako, leenaz gaiñera beste pittin bat mozkortu geralako baizik.

Erresekoarentzat ere leengo erremedio berdiña artu bear da: ura edan lasai. Urak lagunduko digu barruan dauzkagun alkohol ondarrak ateratzen. Otzari gogor egiteko alcoholdun edariak onak dirala uste baldin badegu, oker gabilta. Edandako momentuan ez bada ere, andik bereala geiago ozten da bat.

Ikusi nola engaiñatzen gaituen alkoholak. Kattuerdikoan gaudenean bai uste zerbait gerala, baiña urrengo egunean ajea eta kaskarreko miña, eta ura edan bear sendatuko bagera. Orregatik esango da festak aurea ohea duala atzea baiño.

Iñoiz burutik arintzen gera
festak iritsitakoan,
baita pasatu ere mutturra
zerbait berotutakoan.
Eta etorri baldin bagiñan
atzo kattuerdikoan,
biaramona ura edanda
joaten da orrelakoan.

Egunen batez jolas egiten
badegu alkolarekin,
buruko miña nola kentzen dan
bear degu ondo jakin.
Atzo edanak naikoa dira,
berriz edaten ez ekin.
Esne preskorik ez artu beintzat
gibela galdu ez dedin.

1988ko maiatzak 13

Maiatzaren erdi ingurura iritsi gera eta oraintxe gaude nola jokatu erabaki bearrean. Maiatzaren erdia joan zaigula esanez, edo oraindik maiatzaren erdia gure esku daukagula pentsatuz. Bigarrena obe izango degula uste det nik. Joan dala, eta ez dala berriz etorriko eta orrelako oiek ez dute batere balio. Erremediorik ez duten gauzatan pentsatzea denbora alperrik galtzea da. Nundinaitik jotzen degula ere, garai ederra da maiatza, eta al degun zumurik geiena atera bear diogu.

Aurten San Isidro etzaigu batere ondo portatu. Basarritarrak egun bat eduki eurentzat eta bera igandean tokatu da. Igandean

bestela ere jai egingo zan, eta orrelako egun bat ospatu gabe uztea biziari egun bat kentzea da. Besteak beste, nik aurten ere base-
rrietako etxekoandreak ikusten ditut kastigatuta. San Isidro ori
astegunez etorri izan balitz, egun bat polita bazeukaten, edo egun
ta erdi ere bai, seguru asko. Aurreko egunean pelukerira joan
bearko zuten beintzat, eta arratsaldea an pasatuko zuten kontu-
kontari, ederki asko.

Emazteak ere bear du bere lagunartea, eta pixka bat apain-
duta, senarra berari begira jartzeko modua egiten badu, oraindak-
eta obe. Berandu samar etxeratu arren, pelukerian ederki
orraztuta datorren emazte pinpoxari ez dago iñola ere arrera txar-
ra egiterik.

Baiña San Isidro igandean dala eta penaz egoteak ez du
balio, orrek erremedioa badu-ta. Astegun batera aldatu, eta
senarra lagun artuta bazkaritxo eder bat egin or nunbait, eta
bapo! Urtearen azkenean ez litzaioke antzemango. Emazteak
ori egitearen aldeko irtetzen badira, ez det uste senarrak kontra
egingo dienik.

Onek ere badu ordea alako kezka edo zerbait. Ondo jan
eta lan gutxik gizentzeko arriskua berekin du. Alemanian ema-
kume bat nai baiño geiago gizentzen ari omen zan. Flakatzeko
gosea pasatzea bezelakorik ez dagoela eta kartzelara joatea
pentsatu zuen. Zer egingo ortarako, eta kotxe bati radioa ostu.
Lapurretan arrapatu zuten, eta jakiña, epaillearengana, jueza-
rengana eraman. Bestela ezin zala flakatu, eta denboraldi bate-
rako kartzelara bialtzeko eskatu zion juezari. Baiña epailleak
nai ez, berriz. Eta multa botako ziola. Bestea emakumea izan
ordea, eta berearekin irten nai. Ez zuela multa ordainduko, eta
kartzelara joango zala. Orra nolakoak egiten diran, gizenduta
edertasuna ez galtzeagatik. Ori baiño San Isidro egun on bat
obe izango da, orratio!

Alemanian aztoratuta
dabiltz zenbait andereiño,
mitxelin batzuk dauzkatela ta
erabat petraltzeraíño.
Ez dago barau egin bearrik
burua arintzeraíño.
Lodi samarra egon obe da
kartzelan plakatu baiño.

Jakiñagatik gorputz liraiñak
gustatu oi zaizkigula,
nork esango du gizenak beti
ain gaizki ematen dula?
Naiz eta gerriz sendoa izan
edo ipurdiz mardula,
nik dakidanez kartzelan ez da
iñor edertu sekula.

1988ko maiatzak 20

Urte-sasoi onetan eguzkiak indar pixka bat izaten du, eta ille zaarrak botata jartzen geranean, gure gorputzak ere badaki esnatzen. Ori dala-ta, osasunari komeni etzaizkion gauzak egi-ten ditugu, batzutan.

Gorputza zaintzeko erakutsiak nunaitik jasotzen dira orain, eta noizean bein aztertutxo bat ematea ona izaten da. Osasun-
maixuak esaten dutenez, lana mesedegarri zaigu, baiña bere neu-
rrian. Lanak ez gaitu itsutu bear. Badira onen berri ondo
dakitenak, eta erremedio au ondo neurtuta artzen dutenak.
Langilleak lantegian ezagutzen dira ondoena, eta moeta guztie-
takoak ikusten dira: langille onak, erdipurdikoak, nagiak, alpe-
rrak... Danetatik. Badira langille zintzoak, baiña baita goizean
jeikitzean al duten lanik gutxiena egiteko asmo sendoa artzen
dutenak ere. Oiek izaten dira ortik onerakoak!

Jubilatzeko bildur diranak ere izaten dira, berriz. Lanik egin
gabe ez dutela etsiko ta bere burua ezin errenditu izaten dute.
Lasai bizitzeko modua etortzen zaienean ipurterretu, alajaiña!
Gaitza da ori ere. Osasun-maixuen iritziz, oiek dira lanari neurria
artu bear diotenak. Baratzen dala edo beste zerbaitetan dala, zer-
tan edo artan saiatzea ona da, baiña nekatu gabe. Nekeak giza-

txartzera eta orrek osasuna galtzera ekartzen du gizona. Orrelako ipurtestu bat naikoa izaten da famili guztia naasteko. Bein edade bat ezkerro gutxi jan bear da gaiñera, eta asko ibilli. Zertarako nekatu? Guk ez degu mundua aurrean artuta eramango.

Txirritak bakallao-jana omen zeukan sagardotegian, igande arratsalde batean. Dirurik ez ordea, eta amari bi pezeta eskatu zizkion. Alako alper bati emateko dirurik etzeukala eta siestara joan zan ama. Txirrita joan da ukuillura, jaregin dio zezenari, eta etzan da oearen gaiñean. Laister omen zan zezena bei danak aire-an zituela. Ango txikizioa! Ama konturatu da, eta:

– Baiña, Joxe Manuel; jeiki adi, gizarajo ori, zezenak bei guztiak akabatu bear dizkik-eta.

– Eman, ba, bi pezeta –Txirritak.

– Zezena lotu zak azkar, alproja aundi orrek, emango dizkiat-eta.

– Ez bi pezeta eman arte –berriz ere Txirritak.

Eta bearko eman, ama gajoak.

Utsarengatik ernegatuta
sekula ez asi teman.

Gizonak ez du ibilli bear
aurrak bezela trekelan.

Ez beintzat dana benetan artu
ta pake santua eman.

Lasai samarra izanda ere
badago galtzak bete lan.

Zer irabazi dezake batek
iñori lata emanik?

Ez uste izan beste guztiak
gure morroiak diranik.

Pazientzitik irtetzekotan
obe da ez egin lanik,

askoz obeto bizitzen baita
umoretsua izanik.

1988ko maiatzak 27

Zenbat aldiz entzun ote degu mundu onetan ez dagoela zoriotsu izaterik? Onuntza etorri ezkerro sufritzeko etsita egon

bear dala. Ala esaten zaigu beintzat. Emengo bizitza laburra dala eta mundurako egiñak ez gerala ere bai. Emengo sufrikizunak pazientzian eraman ezker, sekula bukatzen ez dan zoriona izango degula beste munduan.

Oiek guztiak ala izango dira, baiña iñork ez du joan nai izaten emendik. Onelako edo alako tokitan aitona edo amona batek eun urte bete dituela entzutean, danok aren inbiritan egoten gera. Ez dakit, ba, nik orretarako motiborik dagoen. Bein urte oietara ezker, pertsona onenak emanda egoten da, eta ez dakit zenbat gozatu dezaken. Urte oiek arrapatzeko, kutizi askori utzi bearra dago, gaiñera. Onelakoak esan bai, baiña sinistu gabe esaten ditugu.

Ainbeste denboran bizitzeko zer egin bear dan galdetu ezker, danak ao batez bezela erantzungo dizute: goizean goiz jeiki, eta gauean garaiz oeratu. Tabakorik ez, ta pattarrik ere ez. Ardoa ere, ez edatea obe. Aragia ere ez da ona, eta saieskiarekin egositako babarrunak ere ez. Baratzako txuletak bakarrik jan. Batzuk esan oi duten bezela, ildakoa bezela bizitzea da ori. Bizi ez. Iraun bakarrik. Eun urtean bizitzea edo irautea ona izango da, baiña bai goizean oe epeleko goxoa ere. Eta illunabarrean lagunartean musaldi bat edo beste, kafetxo bat artuz? Puruak eta kopak neurrian erabili bear...

Danak ez gera berdiñak, eta badira beste alderakoak ere. Costa Rica esaten zaion Ertamerikako nazio batean, 139 urteko gizon bat bizi omen da, baiña ez aragi erre apur bat edo olio gabeko babarrunak eta azelgak janda. Apenas dan iturriko uraren zale oietakoa. Baiña Escociako Whiskyari ez omen dio muziñik egiten. Bere denboran arrapatu dituen langosta, ganba, langostino, ostra eta orrela-koetatik naikoa egin izanak eutsi omen dio orrenbeste urtean. Ala esaten zidan batek: “Zerbaitegatik bizitzen dituk aberatsak pobreak baiño geiago. Urtean bein izoztutako langostino bat edo beste baka-rrik janda ez ituzke ainbeste denboran eta ain ondo biziko. Etzegok emen aberatsa izatea bezelakorik”.

Emen guztiok nai deguna da
ondo bizi izatea,
larri antzean ibilli arren
bizitza oni eustea.
Naiz eta bere azkena izan
zorionaren atea.
Penagarria litzake oni
nolanai joaten uztea,
batere eske ibilli gabe
etortzen baita bestea.

Gure gorputzak zenbait oitura
ditu beretzat kaltean.
Jakintsu danak ala diote
kontsejuak ematean.
Penitentziak berriz alperrik
beste batzuen ustean.
Pekaturikan ez da egingo
ondo jan ta edatean,
langosta janez bizi ezkeru
eunda berrogei urtean...

1988ko ekaiñak 3

Ainbesterañoko aurrerapenak ari dira azaltzen mundu one-
tan! Alakoren batean zer egin asmatu ezinda gelditu bear degu.
Leenbizi, janariak poteetan sartzen asi ziran, alperrik galdu etzi-
tezen. Gero, tomateak eta piparrak bakarrik ez, iñun diran baraz-
ki eta berdurak, guriñak, mantekillak, oillaskoa, aragia, arraiak
eta nik ez dakit zer. Ugari daudenean izoztu eta or egoten dira
nai danerako.

Arrautzarekin gertatzen da berriz zelebakeria!
Frigorifikoan gorde egiten dira, baiña ez dute presko irauten.
Oilloak egin berriak eta artean epelak dauden arrautzak izaten
dira preskoenak. Berriketan ari naizela dirudi baiña baditu onek
bere gorabeerak.

Eskolaumeak berealaxe dira oporretan. Ama aurki asiko da
esaten umeak itsas-ertzera edo norabait eraman bearco dirala
denbora puska baterako, neguan katarrorik izan ez dezaten zer-
bait egin bearco dala ta ez daukala gogo aundirik etxea bakarrik
utzita iñora joateko, baiña etzaiola beste erremediorik gelditzen,
eta orrela. Aitak ere illabete bat bakarrik pasatu bearco duela

aurki. Amak frigorifikoa ondo beteta utziko diola, eta konponduko dala...

Gizonak etxeko lanetarako ez degu abildade aundirik izaten, eta jateko zerbait bear degunean, zartagia eta arrautzak astintzen ditugu azkar. Preskoak jan nai baditugu, dendetik ekarri bear ordea, eta aldapa gora egiten zaigu orixe. Gero, bateko gorrin-goa lertu zaiola, besteko gatza botatzea aztu zaigula, ez degu pulamentuzko otordurik egiten.

Baiña oni ere buelta aurkitu diote. Alemania'ko albaiteko batek, gatza eman bearrik ez duten arrautzak egiten erakutsi die oilloei. Australia'n berriz, koiperik ez duten txekorrek azten asmatu dute. Beraz, udan bakarrik gelditzen dan gizonak arrautzak eta aragiarekin otordua errez gertatu eziñik ez du izango emendik aurrera. Orra etxekoandreentzat uda lasai pasatzeko modua. Senarrak bere burua gobernatuko ez duen bildurrik ez dute izango beintzat, eta aragi koipetsua janda geiegi gizenduko danik ere ez.

Baiña ibilli ditezke argi. Bakero galtza estuak iztarretan eta pantorrillatan *celulitis* sortzen omen dute askotan. Ea bere galtza estuak jantzi bear orrekin iñork begiratzeko moduan ez dala itsusituta gelditzen diran!

Mundu onetan bada oraintxe erreztasuna ugari.

Azkenik gatza eman bearrik ez dago orain janari.

Baiña ez eman aginpiderik sukaldean senarrari, ez dezaiola eder iritzi bakarrik bizitzeari.

Guztiok gera bearrekoak bakoitza bere lekuan.

Eta ez gera ondo konpontzen orrekin aztutakoan.

Naiz ta zapuztu gu alkarrekin zerbait aspertutakoan, pena guztiak azten zaizkigu berriz alkartutakoan.

Emakume on askoak ematen ditu mundu onek. Bere denbora guztia lanpean igaro, bizitzako urterik onenak senarra maitatzen urtu, eta ala ere ez dute naikoa izaten. Bizitza guztian eman duten maitasuna baiño zerbait geiago eskeiñi nai izaten dute aien biotz mardulak. Bakarrik uzten badute, badakite senarra ardi galduaren moduan gertatuko dala eta emakume auek dana lotuta, eta ondo lotuta, utzi nai izaten dute mundu ontatik joan bearra datorkienean. Ori da senarraren ardura izatea!

Inglaterran il berri dan emakume on batek erakutsi du au ondo. Sendatzerik etzuekala gaizkitu zan. Eta etzeukan emendik aldegin beste erremediorik. Bazekien bere illetak asko samar kostako zirala, eta bere senar kuttuna diru gabe eta bizi ezinda gelditzerik etzuen nai iñolako moduz. Neurriren bat artu egin bear, ba, eta arentzat zerraldoa egiteko agindu zion senarrari. Arotza nola zan, ori egin eziñik etzeukala eta merkeago aterako zitziola. Baita senarrak emaztearen esana zintzo bete ere. Zer ote da obeditzen oituta egotea! Ala, etxeko sala tailler biurtu eta bertan egin zuen emaztearentzat zerraldo ori. Baita orain 34 urte egindako kotxe zaar bat moldatu ere zerraldoa dotore asko eramateko, bere trapu beltz eta guzti. Emaztearen aginduz, zerraldo eta gurdi, dana gertu zeukan bere etxekoandrea beste mundura lasai joan zedin. Ori da esana egiñeko gizona izatea!

Dana dala, emaztearen agindua zintzo bete zuelako 104.000 pezeta aurreratu zituen gizonak. Txangoaldi bat edo beste pasatzeko ondo gelditu zala dirudi; baiña ez, ba. Bera iltzen danerako beste orrenbeste egin bear omen du orain. Beste 104.000 pezeta aurreratzeko asmoa du, gizarajoak. Baiña, zertarako ordea? Zer egin bear du diruarekin, ilda gero?

Orra zintzoa izateak nolako ondorenak ekarri dezazken. Emazteari naigaberik ez ematearren aren esanak isil-isillik egin, eta berekasa ezer egiteko ez dala gelditu. Onegia izateak ere ez du asko balio mundu onetan. Beti geroko esperantzan, beti gero ondo izango dalakoan joaten da gu bezelako askoren mundualdia. Orregatik, noizean bein lanari salto egitea izango da onena.

Maistra argiak izaten dira
zenbait gizonzkorentzat.
Dirua nola gorde bear dan
erakusten dute beintzat.
Neurri juxtua izaten dute
askotan senarrarentzat.
Pazientzia beste saririk
ez da onegiarentzat.

Pake santuan bizi gaitezen
danok alkarren onduan,
mixeririkan pasa gabe ta
tokatzen zaigun moduan.
Aurreratzen ez asi emendik
abiatzeko orduan.
Mundu ontako diruak ez du
balio beste munduan.

1988ko ekaiñak 17

Otzik ez du egiten, eta bero aundirik ere ez. Eguna berriz, nai aiña luze. Oraintxe gaude urte-sasoirik ederrenean. Onela bizi geranean erlojuak ez luke aurrera egin bear, baiña denborak ez du barkatzen. Emendik lau egunera, udan gera. Perretxikuzaleak pozik daude, eta urtea ona izaten baldin bada, badauzkate goxatu ederrak. Alaxe izango al da, gaiñera. Ugari danean, gutxi edo asko, denontzat izaten da-eta.

Kontsejatzailleak ari zaizkigu perretxikuen arriskuak gogorazten. Urtero egiten dutela pikardiren bat, eta kontuz ibiltzeko, alegia. Alkarte edo soziedadeetan, eta etxe askotan ere bai, maixu on asko dago eta arreta pixka bat naikoa da arrisku orri alde egi-

teko. Jateko irrikatzen, baiña billatzeko balio ez degulako ezin jana izatea ez al da okerrago izango?

Perretxikuak baiño billatzaille geiago ez dakit ez ote dagoen, gaiñera. Emendik aurrera zelai bazterrak eta dauden pagadi apurrak izango dute zeñek miatua. Erronka batzuk entzutea ere ez da arritzekoa izango.

Ondartzara joanda edo beste nunbait eguzkia artzeko garaia ere emen degu. Ortarako zaletasun aundia dago gaur egun, baiña au ere kontuz egin bearrekoa da, esaten digutenez. Eguzki geiegi artzeak minbizia sortzeko arriskua omen du. Leen polit askoak diranak, geiago edertzeagatik edo, nunai ikusten dira eguzkitan geldi-geldi daudela. Ori ez egitekorik ez du iñork esaten, baiña orri ere neurria artu bear zaiola, bai.

Orain urte batzuk dirala, garai onetan eguzkia artzeko aukerarik asko izaten genduen, naizta asko animatu ez. Igande arratsaldeetan-eta kalera joan nai, baiña belarrak zelaietan baldin bazeuden, aiek igartu eta sartu arte etzan baimenik izaten. San Juan egunean ere festa bai, baiña belarrak leenagokoak izaten ziran. San Pedro etorri zai egoten giñan, etzegoela lanik egiterik eta libratuko ote giñan. Baiña orduan ere, apaizari baimena eskatu eta belar igartzera, eguzkitan kaskartu arte. Orduko eguzkiak etzuan nunbait minbizirik sortzen, eta ari eskerrak.

Eibarko baserritar batek, bere semeak ofizio on bat ikasi zezan nai omen zuen. Ala, seme ori artu eta erakutsi dizkio Eibarko tailler guztiak, gustoko ofizio bat aukeratu zezan. Eguerdian bazkaldu omen zuten jatetxe batean, postrean *arrozkonletxe* eta guzti, eta semeak zer ofizio aukeratu zuen jakin nai aitak, eta galdetu zion:

- Ta, zer gustatu zaik, ba, geiena?
- Neri arrozkonletxe –semeak bereala.

Garai bateko jai aundi asko
utzi ditugu atzean.
Bat bildurtzen da San Pedrokekin
egiña gogoratzean.
Ea oraindik ikusten geran
txit estuasun latzean,
zeruan sartu nai degula ta
giltzak ari eskatzean...

Gazteak nola zarrak tratatzen
len bezela ez dakiten,
gaur aiton-amon askok dauzkate
odol danak irakiten.
Alde batera au zergatik dan
ez da ain zailla jakiten,
San Predrori're ez baitio gaur
iñork kasorik egiten.

1988ko uztaillak 1

Aurtengo onetan Madrid aldetik jiratxo bat egiñak gera. Emen ere badaude toki onak, baiña joan egin bear zala eta ala joan giñan, Espaiñi alde artara. Bazterrak ikustea oso modan jarrita dago orain-txe. Orain bezelako aukerarik etzan sekula izango, gaiñera. Gu bezelakoak ere zerbait bear, ba. Or zear joanda batean eta bestean izan ez danari, atzeratua edo atrasatua edo orrela esaten diote orain. Ikusita zerbait ikasi ere egiten da, berriz. Eta ez da dan-dana gezurra izango. Al dan guztia ikasita ere badago oraintxe lanik asko. Ikasteko garai pasaturik ere ez da, eta orrelakoak pentsatuta besteek egiten dutena egitea izango da onena: ibilli.

Ni orain urrena izan nintzanetik asko azi da Madrid. Eta ez Madrid bakarrik, baita bere inguruak ere. Gertuan dauzkan Somosierra eta Guadarrama mendi izugarri aiek, txaletez beteta agiri dira. Espaiñiko aginte guztia Madrident dagoela kontu izan. Aginpidea dutenak jende asko bear izaten dute inguruan, eta an ere orixe gertatzen da. Ministerio eta gaiñontzeko erakundeetan lan egiten duten asko eta asko bizi dira an. Artaraiñoko kaleak eta alakoxe etxe pillak dauden tokia bizileku itoa izaten da ordea, eta orregatik dauzkate mendian txaletak: larunbat eta igandetan arnasa pixka bat artzeko, ain zuzen.

Etxe bat Madriden eta beste bat mendian edukitzeko etorri oneko iturria bearco da, baiña an badaude orrelakoak, ikusten danez. Kamiño bikaiñak ere badauzkate, eta Valle de los Caidos eta oietan ere ez dituzte egin berriketako obrak. Artarako eman bear izan degun diruaren parte batekin emen ere zerbait egin zitekeen, baiña gu ere bagera geran bezelakoak. Gu mokoka gabiltzan bitartean orra an nolako lanak egin diran.

Baiña an ere ez daude gusto guztiak. Beste gauza asko aitatu gabe, kaleetan ibiltzeko ere ez dago gusto aundirik. Madriden sartu orduko esan zigutena izan zan karterak ondo zaintzeko beintzat, lapur asko dagoela-eta. Denda bikaiñak eta zer ikusia pranko bai, baiña beti kezkatan ibilli bear. Egunez ere bai. Eta gauez zer esanik ez. Hotelean ere leenbiziko oarra, lapurrekin kontu izateko esan ziguten.

Dana dala, guri bildur ederra sartuarazi ziguten beintzat. Etorrita gero ere emen gabiltza danok eskuak poltsikoan sartuta, dauzlagun txanpon apurrei kaso egin eziñik.

Baztarra prako ikusi eta
jan eta edan ederki,
autobusean joan ta Madriden
ez giñan ibilli gaizki.
Emen ainbeste txekor aragi
ez da izaten an, noski;
eta argatik jango genduen
jan degun aiña txerriki.

Gipuzkoatik joan giñanak
ez giñak jale urriak.
Eta antzeko geiago ere
baditu Euskalerrriak.
Abildadeak erakutsita
nola geran etorriak,
zer lasaitua artuko zuten
Madrid aldeko txerriak.

1988ko uztaillak 8

Euskalerritik irtetzen geranean, emen estimazio aundirik ez duten janariak ere jan bear izaten ditugu, askotan beintzat. Janari auetako bat, zerrikia dala esango nuke. Koipe geiegi duela-eta,

odolak zikintzen dituela eta abar, zerri aragia jateak bildurtu egiten gaitu.

Jate-kontu onetan aspaldian asko findu gera euskaldunok. Babarrunetan egositako urdai zati aiek pozik jaten genituen garaiak joan ziran, ala ere kottarik asko kontatzen degu baiña. Aragietan kalterik gutxiena egiten duena bei-aragia dala eta orrelakoak entzun arren, zekorraren aragi xamurra naiago degu, eta esneko zekorrarena baldin bada, oraindik-eta obe. Oillaskoa ere ona omen da, baiña baserrian azitakoa naiago degu granjakoa baiño. Orra baserriari estimazioa etorri, gauza batzuetarako.

Jatetxeetan ainbeste zerriki ematen baldin badute, merkeagoa dalako izango da. Onetan ez dago zalantzarik. Baiña oni ere buelta billatu diotela uste det. Alemanian sojarekin esnea egiten asi dira, edo egiten ari dira, obeto esateko. Sojak, olioia egiteko bakarrik balio zuela uste nuen nik. Soja moeta edo klase asko omen daude ordea, eta esnea egiteko ere ona da. Esnea egiteko, eta esne asko egiteko, gaiñera.

Alemanian esnea egiteko moldatu duten fabrika batek orduan milla ta bosteun litro egiten ditu, eta pertsona batek bakarrik erabiltzen du edo manejatzen du fabrika artako tresneri guttia. Fabrika ori iru milla bazkidek osatzen duten kooperatiba batena da, eta kooperatiba orrek eun langille dauzka. Langille oiek sojaren lanak egiteko izango dira. Esnari dagozkion lan guztiak, soja-azia xeetetik asi eta eta esnea zorroetan sartzeraiñoakoak, pertsona bakarrak zaintzen duen makinak egiten dituetan. Ikusten nago oraindik baserritarrak danoi parra egin bear digutela. Guri sojarekin egindako esnea emango digute, eta bei-esnea zekorrarentzat izango da. Artara, beiak jeizten lanik ez dute izango, eta zekorrari jaten ematen ere ez. Naiko esnea edango dute, eta txalak bere kasa aziko dira, guri askoak.

Ea, ba, noiz ikusten zaituztegun baserritarrak, alkar artu eta Alemanian bezela esne fabrika bat edo beste moldatzen.

Edozeiñek pipa joko dizue orduan. Baiña kaletarren erruki pittin bat izan ezazute beintzat, guk ere bizi bear degu-eta.

Baserritarra izan ez dedin
beti lanaren mirabe,
piñua baiño soja aldatu
ez al da izango obe?
Esnea egin sojarekin ta
bizi xuabe-xuabe,
nekerik gabe egingo dira
naiko diruaren jabe.
Zekor bikaiñak azi ere bai
kolpe santurik jo gabe
kolpe santurik jo gabe.

Naikoa esne izaten bada
ta aragia ere bai,
baserritarrak erregalatu
egingo digute noiznai.
Alemaniko inbentu orri
eltzeko orain da garai.
Beiak dituen esne guztiak
eman zekorrari lasai.
Emen gaude gu naiko txuleta
merke noiz jango degun zai
merke noiz jango degun zai.

1988ko uztaillak 15

Batzuk esan izan dute suerte onak berez etorri bear duela. Eta beste batzuk berriz, suerte ona izango bada, billatu egin bear dala. Nik uste det, gutxi edo geiago, ontan danak edukiko dutela zerbaiten arrazoia. Asko saiatu ez arren suerte ona izan dutenak eta bapo bizi diranak ikusten dira. Eta bere denbora guztia arrastaka pasatu eta ezer gutxi lortu dutenak ere bai, bat baiño geiago. Nekearen poderioz zoritxarretik ia-ia irtenean zeuden orduan berriz putzura eroriak ere izaten dira, berriz. Eta orrelaxe da mundu koxkor au.

Garai batean esan oi zigutenez, mundu au erbeste bat da, eta beste bizitza obe bat irabaztera etorri giñan onera. Gure emengo elburua santu izatera iristea zan, eta sufrikizun guztiak pazientzian eraman bear ziran. Santuen bizitzak irakurri besterik etzegoen ori ala zala ikusteko. Mundu onetan iñun ziranak sufri-

tu eta betikotasun guztirako zoriontasuna iristen zuten. Ura zan suertea! Zerura joan eta andik urteetara ere aien bizitza izaten da guretzat eredu edo ejenploa, eta santuen erroa edo beste edozer gauza, eta gorputzaren zatiak zer esanik ez, agurgarriak izaten ziran. Erlikiak esaten zitzairen, eta erliki oiei mun emateko oitura zan eta dago oraindik ere.

Orain ez diogu ezeri pakean uzten. Eta ontan ere aldaketak dira azkenik. Mick Jagger izeneko kantari edo *cantante* oietako bat bada Ipar Amerikan, ala ez dakit nun, egia esateko. Orain indarrean dagoen rock kantatzen oso abilla izan bear du. Au gure gazteak jakingo dute. Dana dala, orra zer aukera ipiñi dioten: iltzen danean bere gorputza emateagatik lau milla milloi pezeta emango dizkiotela oraintxe bertan. Beraz, diruak eman dezakeen zoriona iristeko beintzat ez dauka il bearrik. Orain aberastu, nai bezela bizi, eta ordua datorkionean beste mundura joan, batere presarik gabe, eta bapo! Dirua artu, al duen arte guztian bere gorputzari zumu ederra atera, ta il eta ezertarako balio ez duenean, erre dezatela nai badute. Suertea ori da. Sal-erosle edo komertziantze batek nai omen du gorputz ori, iltzen danean erre eta autsak erlikitzat erabiltzeko. Diru asko irabazteko itxaropena du, gaiñera.

Orrelaxe da mundu au: batzuk asto beltzarenak ikusi eta il bear, zoriontsu izateko. Beste batzuk berriz, emen izaten dira zoriontsu, itxuraz beintzat.

Zoriontsu zeruan
izaten gerala...
Nork ez daki au sarri
esan izan dala?
Baiña ikasi degu
nola edo ala:
jaten duten santuak
ere badirala.

Batzuek mundu ontan
dabiltz ain kontetu.
Emengo zorionak
ez ditu aspertu.
Badute nork serbitu
eta nork agurtu...
Diruak makiña bat
egin ditu santu.

Kontu xelebrea pranko entzuten da oraintxe. Danok daki-gun bezela, Cataluñako auteskundeak edo botazioak izan berriak dira. Izan berriak, edo oraindik ez da beintzat denbora asko izan zirala. Eta bein egin ezkerro, aien kontuak bereala aaztu bear lira-keela esan ditezke, baiña ez. Cataluñako auteskunde oiek ere buz-tan luzea dute, beste auteskunde askok bezela. Oraingo onetan, eunetatik berrogei eta geiago izan omen dira bizkarrari eragin eta botorik eman ez dutenak. Politikoak oso kezkatuta daude one-kin. Botazioko egunean oso eguraldi ederra egin zuen eta, batzuen iritziz, orregatik etzan joan jendea botoa ematera. Ondartzara edo mendira joan naiago izan zuten.

Baiña arrazoi onek ez ditu danak betetzen. Beste zerbaite-gatik izango omen da, eta ainbeste jendek botoa emateari uztetik kalte aundiak etorri omen ditezke. Politikoak errukia ere ematen dute, daukaten ezin egona ikusita. Ez da gutxiagotarako. Oiek estuasunak pasatzen ari dirana! Ainbeste urtean demokraziaren zai egon eta, etorri danean, aspertu egin gerala dirudi.

Demokrazia ona izango da, baiña bere frutuak emango badi-tu, bear bezela erabilli bear, ordea. Zenbaitentzat, demokrazia eurak nai dutena egitea da eta, jakiña, gaiñontzekoak aspertu edo zerbait egin bear. Gauza onarekin nekez aspertzen da iñor. Orregatik, aspertu ez, baizik eta jendeari begiak zabaldu zaizkio-la dirudi. Aukeratu arte zuzendari guztiak izaten dira onak. Baiña bat esan eta bestea egiten asten badira, boto emailleak ere ez dira lotan egoten eta, or konpon!, esaten dute. Ez da arritzekoa ere.

Cataluñako kontu auek entzunda, urrengo egunean Lege Biltzarrarean billera bat ikusi nuen, telebistan. Parlamentari bat bere itzaldia egiten ari zan bitartean, beste bat egunkaria irakur-tzen - edo periodikoa leitzen, nai dezuten bezela esango degu - ari zan. Eta beste bat, eskuetan zeukan aldizkari edo errebista bati

begiratu bat ematen. Urrengo egunean, irratia entzuten nengoen, eta telefonoz irratira deitu zuen batek zionez, gaueko amabietan Malagako kaleetan nunai ikusten omen ziran zaarrak, gazteak eta umeak kartoiak eta paper zaarrak biltzen. “Bearko, –esaten zuen– biar ogi koskor bat jateko lain izango badute”.

Ajologabe izate orrek
emanagatik lan txarrak,
danak ez ditu kezkatzen emen
botoa eman bearrak.
Politikari danak ez dira
izango, noski, zabarrak.
Baiña ez gaitu estutu bear
miñik gabeko negarrak.

Gure moduko jendearentzat
bada kontseju ederrik.
Baiña gaur ez du iñork ematen
pauku bat ere alperrik.
Orregatikan ez digu lorik
galerazten zenbait berrik.
Bakoitzak bere lanak eginda
ezta izango okerrik.

1988ko uztaillak 29

Aize-orratzak bagiña bezela, edo aizeak beleta erabiltzen duen bezela erabiltzen gaituzte askotan. Gaur gauza bat esaten digute eta biar beste bat. Goian daudenak zer nai duten, poliki-poliki gu danok artaraxe jartzen saiatzen dira. Guztion onerako izaten omen da ori, eta ezin estutuko gera.

Urte batzuk dirala olio-aranarekin egindako olioak –erderaz *aceite de oliva* esaten deguna– osasunerako etzala guk uste bezain ona eta orrelakoak esaten zizkiguten. Olio orrek kolesterola zeukala eta girasolarekin egindakoa ohea zala. Telebisioa saiatzen zan, beintzat, guri orrelako erakutsiak ematen.

Garai artan olioarentzat eskabide aundia egon, eta kanpoko nazioak erosten zuten. Esportatu egiten zutela, alegia. Eta emengo ekonomiari jira ematea komeni berriz, kanpoko dirua bear baitzan. Eta olio ark kanpoko naziotan etzuen kolesterolik sor-

tzen nunbait. Eta orra danak ondo. Bildur pixka bat ere sartu ziguten, eta ala asi giñan girasol, soja eta orrelakoekin egindako olio erabiltzen, olibari utzita.

Orain aizea beste aldetik jotzen asi da, berriz. Sekulako abonajeak dira azeituna-olioarentzat. Minbizirik sortzen ez duen koipe bakarra *aceite de oliva* omen da. Beste guztiak, eta batez ere abereen koipeak bai omen dute denborarekin minbizia sortzeko arrisku apurtxo bat. Dana dala, berez ona dalako edo geiago saltzea komeni dalako, bentaja pranko sortu zaizkio gure azeituna-olio famatu orri. Eta ederki toriatzen bagaituzte ere, ez det uste oraingoan gure kalterako izango danik. Olibarena beste oliorik ezagutzen etzan garai artan minbiziak etzuen orain aiña jende garbitzen. Orduan etzan jendea orain ainbeste urtean bizitzen, ori ere orrela da, baiña olio gutxi erabiltzen zalako izango zan seguru asko. *Andre Madalen* kantak zioen bezela, aldiko laurden erdi bat olio baiño geixeago erosteko modua izan balitz, etzan ainbeste jende ilko ain gazterik.

Itzai bat ia azkenetan omen zegoen. Azken igurtzi edo estremaunzioa eman omen zion apaizak, eta galdetu:

– Zer moduz, Praixku? Zer diozu, ba, orain?

– Umm! Gurdi ardatzari koipea ematen diotenean joan egin bear dan seiñalatea izaten da –erantzun omen zion.

Zerbait gizentzen bagera ere ez egin orri kasorik.

Koiperik ez dan sukaldeetan izaten al da gustorik?

Petralkeria sarritan baiña itz bat ere ez gozorik.

Azak olio gaberik janda ez da kantatzen bertsorik.

Umore ona ez egon arren batzutan gure eskuan,

lore ederrak bildu oi dira sabela betetakuan.

Iru-lau baba legor besterik ez badago lapikuan

begi tristetak ikusten dira koiperik ez dan lekuan.

1988ko abuztuak 5

Il oni batzuek abuztua esaten diote, eta beste batzuek dago-nilla ere bai. Nik bataiatu bear banu *opor-illa* deituko nioke. Izan ere, mundu guztia oporretan dago oraintxe.

Aientzat ez dala oporrik izaten esango dute baserritarrak, baiña dan-dana ez da egia izango. Bere oportxoak ederki pasatzen dituzten baserritarrak badira, eta oso ondo egiten dute gaiñera.

Festa-illa ere bada il au. Zenbat erri ote dira il onetan festak ospatzen dituztenak? Besteak beste, gaur dira 462 urte Elkano ospetsua il zala. Urte betetze ori atzo zala esaten dutenak ere badira, baiña egun bat gorabeera ez du garrantzi aundirik izango.

Elkano getarriarra izan zan leendabiziko aldiz munduari buelta eman ziona. Iru urte oso-osoak bear izan zituen orretarako. Gaur zenbat aldiz buelta emango ote litzaioke munduari iru urtean? 265 gizon irten ziran jira ura egitera, eta 18 bakarrik etorri ziran atzera. 247 gizarajok bizia galdu zuten, beraz. Irten zuten bost barkuetatik bat bakarrik etorri zan, beste laurak itsasoan ondatu ziran-eta. Munduari leendabiziko aldiz buelta ematea etzan merke irten, bada.

Gizon aundia pranko eman du gure Gipuzkoa koskor onek. Or dago San Inazio ere. Santu guztiak izaten omen dute bere bederatziruena, eta ezin geldituko gera gure zaindari aundia aita-tu gabe. Ura ere etzan beti errez-errez bizi izan. Agintzea gustatzen zaitzaion pixka bat eta orrek ere baditu bere lanak, gu bezelako oker samarrak zuzendu nai diranean. Berak eta bere lagundikoak errespeto ederra sartzen zuten garai batean, eta estu samar artzen gintuzten gaiñera. Beti irrist egin eta pekatuan noiz eroriko ibilli bear.

Dana dala, leengo gizon aundi aien egunak ospatuz eta abar, egun ederrak pasatzen ditugu orain. San Inaziori eskerrak, Azpeitian festa ondarretan egongo dira oraindik. Gaupasa eta

beste, leenago baiño lasaiago egingo dute. Eta baita Getarira joan eta erropa geiegi gabe eguzkia artu ere. Bat eta beste esango degu, baiña Elkanok aiña aize, gose-egarri, gaitz eta mixerri ikusi gabe bizi gera. Getariko ondartza ederretan preskatu bat artuaz, une atsegiñak igarotakoak izango dira.

San Inaziok makiña bat penitentzi egingo zuen, baiña orain ez dauka jarraitzaille asko. Dana ez da pekatu izango, eta iñori kalterik egin gabe opor patxaratsu batzuk pasatzea izango da onena. Zerbaiten premia ere badago, eta ea pixka bat soseatzen geran.

Aurten ere iritsi
gera abuztura,
betiko modura.

Ta oporrak artzeko
daukagu oitura.

Sufritzeko ez giñan
etorri mundura.

Eguzki beroa ta
itsasoko ura

artzera joango gera
nai degun lekura.

Ez gera izan bear
sekula lotsati,
ain gutxi bildurti.

Zorrak zor, ez estutu,
ez izan negarti.

Beste iñor bai al da
gu bezin kezkatu?

Poltsa zimurto arren
ez begirik busti.

Urtea bukatzean
San Silbestre beti.

1988ko abuztuak 12

Bateko oporrak eta besteko ibillaldi edo eskursioak, karramarrarik asko izaten da familietan urte-sasoi onetan. Zaarrak eta gazteak iritzi ezberdiñekoak izaten dira. Eta ez dute mundua berdin ikusten. Familiaren ardura zaarrak izaten dute berriz, eta, egiñari eutsi nai diotelako, edo biarkoari ere begiratu bearra dagoelako, eutsi samarrak edo zur samarrak izaten dira askotan.

Naiz ta urte asko ez izan bizkarrean, gurasoak beti zaarrak izaten dira seme-alabentzat. Oraingo umeak begiak zabalik dituztela jaiotzen omen dira eta lanik asko ematen diete gurasoei. - Onelako edo alako badijoaz eta nik ere joan egin bear det -. Ezeren arriskurik ez dute ikusten. Gurasoak berriz bai, eta alde onetatik ere sortzen dira tira-birak. Umeen okerrak gurasoak zuzendu bear izaten baidituzte. Zeiñek ote dauka arrazoia? Danak pixka bat. Gurasoak ezereen neurririk artuko ez balute, seme-alabak ez lirake ondo ibilliko. Jan eta jantzi, ikasteko gastuak ordaindu eta abar, dirua parra-parra bear da eskuartean. Gazteak ez dira onekin konturatzen bear bezela. Aiek ere badutela bizitzeko eskubidea, eta ipurdia altxatu eta or dijoaz al duten guttian. Gurasoak ardura edo maitasuna dala diotena, umeentzat mendetasuna izaten da. Gurasoen esana egin baiño naiago dute bere kasa bizi, udara beroan galtza estuakin eta negu gorrian gona motxakin ibilliko badira ere.

Gurasoak ez dute umea geiegi lotu bear. Ez al dakite gazteak zirala nolako oztopoak aurkitzen zituzten? Ez al dakite gurasoen agindu bear ura gaiñetik kendu eziñik nola ibiltzen ziran? Baiña seme-alabak ere pixka bat pentsatu bear lukete. Gurasoak toki askotara begiratu bear izaten dute, eta ez dute beti umeei nai aiña diru ematerik izaten. Gauean etxetik falta dan semeak edo alabak gurasoen biotzean zenbat kezka eta bildur sortzen duan ez dakite umeak oraindik. Ez dituzte gurasoak geiegi estutu bear. Oporrak dirala, edo festak dirala, ibilli zaitezte txukun. Eta zerbait bear dezutenean, eskatu zaiozute amari. Amak aita engaiñatuko du eta, dana ez bada ere, geiena beintzat iritsiko dezute.

Andre Mari eguna gaiñean degu. Nere erriko festak. Zeraindarrak ez dira aztuta egongo. Eskerrak leenago santu asko izaten zan! Bestela ez genduen orain ainbeste jai egingo. Baiña jaiak ere bi arpegi dituzte. Kontuz!

Oitura zarrak dirala eta
arin egiten degu itz.
Erlijio ta eliz kontuak
ondo ankapean dabiltz.
Nere usteen bide ortatik
geuretzat kaltean gabiltz.
Orain festarik etzan lenago
santurik izan ez balitz.

Lengo gauz oiei utzi pakean
ta bizi gaitezen lasai.
Guztiok gera bearrekoak
eta santuak ere bai.
Noizean beinka santu berriak
azaltzea nork ez du nai?
Aitzaki ortan sarriagotan
egingo degu danok jai

1988ko abuztuak 19

Nik opor-illa deituko nioken abuztuaren erdia joan zaigu.
Oraindik zumu pixka bat atera genezaioke, ala ere.

Oporrak pasatzera kanpora joan ziranak etortzeko zenbat
egun falta diran kontatzen asita egongo dira. Etorri eta lanean asi
berrak ez ditu danak poztuko. Beste batzuk berriz joateko zeu-
katen irrika ura bete eta etxean baleude naian, edo etxera etor-
tzeko penarik gabe egongo dira. Geienak beltz-beltz eginda
etorriko dira, eta izango dute zer kontatu.

Bertan egon geranontzat ere abuztua ez da ain garai txarra.
Etxe inguruan pake ederra sumatzen da beintzat, eta orrek ez du
gutxi balio. Erri guztiko nagusi geu gerala esan diteke. Itsas-
ertzeko errietan ez da giro izaten. Emendik urbil, Aizkorriko
paraje auetan pake ohea daukagu. Erdi usturik dauden errietan
eta zenbait jatetxetan gozatu edo beste artzeko aukera ederrak
izaten dira il onetan.

Festak ere ez dira bukatu berriz. San Bartolome eguna gai-
ñean degu. Amezketarrak ez dira aztuta egongo, eta Pernandoren
errian izango da alaiatasun ederrik. Baita zer ikusia ere. Festa eta
beste zerbait ikusi nai duena, joan dedilla Amezketako Eliza
nagusia ikustera. Etzaio damutuko. Eliza onen sarrerako atea ez

da nolanaikoa. Garai batean egurrean lana egiten nolako artistak ziran ate orrek erakusten du. Gipuzkoa guztian ez omen dago beste ate bat orrelakorik. Eliza egiteko obrak orain lareun bat urte edo asi eta berreun urte luze iraun zuten. Bada zerbait. Baiña etzuten lan itsusia egin, alajaiña!

Nere lagun zaar zegamarrak ere Arbeleko jaun San Bartolome aundiari begira egongo dira onuzkero. Erri alai eta festazalea da Zegama, bat baldin bada. Baiña bai errespeto aundikoa ere. Españaako erregeak Sandrateiko kuebatik pasatzean, Zegamaren aurrean burua makurtu bear izaten zuten. Orduan eta geroago ere, Zegamako erriak bazuen bere nortasuna. Zenbat urte ote dira musika banda sortu zutela? Garai aietan etzan edozein erritan musikarekin baltseoan egiten. Zegaman beti izan da jende jatorra, eta ez dek uste orrekin pekaturik egingo zutenik. Ori baiño pekatu aundiagoarik ez balitz ez giñake gaizki. Dantzarako zaletasuna izango zan Zegaman, baiña baita Aizkorriko gurutzearentzat debozioa ere. Oraindik ere jarraitzen du. Eta ea, ba, oitura zaarrak gordez eta oraingo moda berrian dantzan egiñez San Bartolome polamentuzko batzuk pasatzen dituzuten.

Erri askotan egoten dira
festetan San Bartolomez.
Guztiak maite izanagatik
izendatzen ez da errez.
Aurrez gertatu bear zerate
guztiok umore onez,
alkartasunik falta ez dedin,
gizatasunik ere ez...
Festak orrela pasako dira
pakean ta osasunez.

Guk nai baiño len abuztuaren
erdian pasatu gera,
ea ontara ezker laister
goaz bere azkenera.
Baiña oraindik zerbait denbora
badago alde batera;
eta aurtengo festa bolada
asi baiño len gainbera,
gerorako ez ezer utzita
zumua ondo atera.

Oraindik urte asko ez dala, baserrietako semeak eta alabak ez zuten izaten zeñekin ezkondu erabakitzeke aukerarik. Ni gogoratzen naiz beintzat nola esaten zan, neska-mutillak alkarrekin iñolako arremarik izan gabe eta askotan alkar ezagutzen etzutela, gurasoak nola erabakitzen zuten nor norekin ezkondu. Oraindik dexente falta zaigu, baiña apur bat zibilizatu gera, orratik. Ainbesterañoko bildurra eta errespetoa zitzaizen gurasoei! Eta azkenean, aiek esaten zutena egin bear.

Bi baserrietako jaunak tratua egiten bazuten, seme eta alabak etzeukaten gurasoak esandakoarekin ezkondu besterik. Andregai aukeratu bear zuenak begi ona edukiko al zuen, bestela zenbait itsusi-ipurdirekin ezkontzeak etzion semeari grazi aundirik egingo. Eta alabak zer esango ote zuen senargaia leenbiziko aldiz ikusten zue-nean? Mutil itxurazko samarra baldin bazan, gaitzerdi. Baiña zenbait mutil zozoren ondora joan bearrak etzion poz aundirik emango neskari. Ajatutako txapel zaarra buruan eta zortzi eguneko bizarrarekin zenbait mutil narratsek emezortzi urteko neska pinpoxaren ondoan etzuen ederki emango. Iztarrak airean dituztela, zigarroa erreaz dabiltzan oraingo mari- mutillei esan bear!

Orduan ere izaten ziran aitaren eta amaren baimenari begira egon gabe ezkontzeko itza alkarri emanak. Orduko gurasoak gogorak ziran ordea, eta baimen ori zala eta etzala, zenbat atsekabe izaten ote zuten gazte askok!? *Markesaren alabaren* bertsoak esaten dute ori ederki.

Garai bateko aundizkiak geienean gerran ibiltzen ziran. Norbaitekin sesioren bat izaten zuten beti. Eta etxe-nagusiak sarritan izaten zuten familitik aldendu bearra. Aiek ere alabak izaten zituzten ordea. Maitasunak ez du garai jakiñik izaten berriz, eta aita gerrara joan zai egoten ziran zeñekin ezkontzeko asmoa zuten amari esateko. Aita etxeratzean izaten omen ziran kontuak!

Baiña amak, losintxa pixka bat gorabeera, aitarekikoak errez egingo zituen. Ama-alabak ondo etorri oi dira alkarrekin, eta aita gizarajoa asko konturatu gabe egiten dute pastela. Batzutan aita konturatzen da orrekin, baiña umore txarrean dagoen etxeoandarengandik ezer gutxi espero diteke, eta paso eman bear.

Egia eta gezurra nola eman zizkiguten nasi, len lorategi ziran sendiak orra biurturik sasi. Seme-alabak zutik jarrita gaiñera oillartzen asi, ondorengoak ondo ezitzen ez degulako ikasi.

Ez det esan nai gure gazteak arrazoirik ez dutela, ondo baidakit sarri egia ezkutatu zaietela. Baiña pentsatu lenago gauzak oso loturik zeudela, eta umeak nork azi aske guk nai genduan bezela?

1988ko irailak 2

Zer moduz joan dira, ba, aurtengo txangoak? Batere egurastu al zerate? Dagoen tokira joan eta naiko eguzkia artu baldin bada, eta bazterrak ikusiz batetik bestera naiko ibillia egin baldin bada, pozten naiz. Benetan.

Oporren elburuetako batzuk oiexek dira. Oporrak atsedete-ko dirala ere esaten da, baiña ori beste kontu bat da. Nekatualdi bat edo beste artzeko ere ez dira txarrak. Betiko bizimodu berdiñarekin aspertu ez gaitezten, aldaketa puska bat ondo etortzen da. Etxeari gusto artzeko kanpoan egonaldi bat bezelakorik ez dago. Poltsa ere nolabait arindu bear izaten da, berriz. Eta beste urte bateko lanari gogoz eltzeko eta abar, oporraldirik ez dedilla falta. Denboraldi bat or zear joan eta pasa dutenak ekarri dute zer kon-tatu. Au ere estimatzekoa da, pasatutako unerik onenak gogoratzu

ere bizi egiten baita. Kanpoko berri jakitea ere komeni zaigu.

Esne sailtzaille, ogi saltzaille, dendari eta orrelakoak ere opor ondorenean ez dute zer esanaren faltarik izaten. Aiek ere bizi bear dute eta arnasa artzen utzi egin bear, ba. Esanda ere atsedean egiten omen da batzutan. Baiña orregatik ez da iñor gal-tzen. Aurten egindako zuloak datorren urtean obeto beteko dira, eta segi aurrera. Atzera begira egonda ez dago emen ezer.

Garai batean oporraldiaren azken aldera trenean zetorren jendeari begira egoten giñan. Urtero berritzen zan ikuskizuna izaten zan. Kanpotik etorri eta emen bizi ziranak oporren zai egoten ziran –arritzekoa ez da-eta– bere errietara joan eta familikoen eta lagunaren artean egun batzuk igarotzeko. Urte aiek gose-urteak ere baziran, eta etziran utsik etortzen. Maletaz kargatuta, eta eskue-tan lukainka sortak zituztela, konejuren bat edo beste zintzilik ere bai. Egundak batzuetarako jakia inguratzen zuten. Eta etziran asarre etortzen. Nun izan ziran ezagun izaten zuten, noski.

Orain ez dago orrelakorik. Oporretan izan diranak, beste seiñale batzuk ekartzen dituzte: eztago zankoetara edo papar aldera begiratu besterik. Lukainkak eta konejuak onak izango dira, baiña eguzkitan beltz-beltz egindako pantorrillak eta besoak baiña gauza itsusiagoak ere izango dira. Orrelakoak dauzka-tenak ere badakite ori, eta zeñiek erakutsia ez da falta izaten. Zeñiek begiraturik ere ez, eta orra danak pozik.

Len geltokira joaten giñan
zine batera bezela,
oporretatik atzerritarrak
jakiñik bazetozela.
Gaur ikusirik koneju eta
maletarik ez dutela,
esango nuke extremeñoak
euskaldundurik daudela.

Guk kanpotarrak artzen ditugu
ain jator eta egoki.
Gure lur ontan sustraitzen dira
danak poliki-poliki.
Anka-besoak beltz-beltz eginda
luzitzen dute ederki...
Guztiok bizi bear degu ta
orren penik ez eduki.

1988ko irailak 9

Agorraren bederatzigarren egunera iritsi gera, eta badirudi uda azkenengo ostikoak ematen ari dala. Bateko oporrak eta besteko errietako festak, ain urte-sasoi atsegiña izaten da uda, badirudi bera bukatzean mira irizten diogula. Gure esku balego, uda luzatu egingo gendukeela uste det. Udari joaten utzi nai ez ori naiko nabarmen ikusten da orain. Donostiko estropadak or daude, esate baterako, udaren luzagarri bezela. Zer esana pranko sortzen dute, eta jendea pranko mugiarazi ere bai, batez ere itsas-ertzeko errietan.

Il onek erromes asko biltzen duan tokia Ernio mendia degu, bestalde. Il onetako igandeetan Erniora joateko oitura aspalditik datorrena da. Orain kejatu egiten bagera ere, garai batean sendakuntza oraingo aldean atzeratua zegoen. Gaitzak eta miñak sendatzeko beste eldulekurik ez eta errezora, santuetara, siniskerietara eta orrela jotzen zuen jendeak. Min duenak, ai! esaten du, eta zerbaiten laguntasuna nai, ba. Ernio mendian badago gurutze bat burnizko uztaiak berekin dituen. Uzta aien barrutik gorputza pasatu ezker, erreuma eta orrelakoak sendatu egiten zirala uste izaten zan. Mendira bidean zinta batzuk ere saltzen dira, eta aiek gerrian lotuta gerriko miñak ere sendatzen omen dirala esaten dute.

Zinta oiek kolore askotakoak izaten dira. Eta orain urte batzuk txapel okerrak menditik beera zetorren jendearen zai egoten ziran. Eta zinta zuri-gorri-berdeak zekarzkitenak denuntzia seguru izaten zuten. Bai bizkarrekoak ere. Epeldu ederrak artutakoak izaten ziran. Eta alako botikarekin gerriko miña kendu bear, nai bazan eta ez bazan! Denbora aiek ere baziran, ba, nola-baitekoak Euskalerrientzat!

Egun auetan beste zaletasun edo debozio bat ere nabarmentzen da Gipuzkoan, beste leku askotan bezelaxe: Ama Birjiñari zaiona, alegia. Ama Birjiña ori bat izango da, baiña izen asko ipiñi dizkiogu. Auetako bat Arantzazuko Ama Birjiña. Ama oni

genion maitasuna asko oztu da aspaldi onetan. Pena ere ematen du. Arantzazuko frailleak ere asko arrituko dira, seguruenik.

Fraile auetako batek, eskean zebillela, mutil koskor bat ikusi omen zuen beiak zaintzen, eta

– Zer? Beieri janerazten?

– Ez, ba. Iñork janerazi gabe ere ederki jaten dute auek, –mutikoak

– Aizak, baserri auetan mutiko deabrua pranko egongo dek, orratio?!

– Ez, ba. Leenago bai omen ziran, baiña danak fraille joan omen ziran.

Eta aoa bete ortz utzi zuen frailea.

Badirudi gaur errezoekin
iñor ez dala fiatzen,
naiz Erniora bisita egin
erreumarik ez sendatzen.
Berdura janez ez baldin bada
okela bazterreratzen,
zail izango da gerriko miña
gorputzetik ateratzen

Erreumarentzat ardoa eta
pattarra txarrak dirala,
sinistu gero zekian batek
aspaldi esan zuala.
Eta otoitza bera bakarrik
naiko botika ez dala,
penitentzirik egin ezean
indar txikia duala.

1988ko irailak 16

Eguna joan eta eguna etorri, udazken ingurura goaz. Edo, udazkena emen degu, obeto esanda. Gu beti udan egongo giñake, baiña uda joan egiten zaigu, eta datorrenari eldu bear. Eta datorren orrekin konformatzen bagera, obe gaiñera. Bestela ez gera sekula ondo biziko-ta.

Jakintsuak diotenez, eguzkia oso ona omen da osasunerako. Aurtengo indarrak aundienak joan izango zaizkio, baiña eguz-

kiak badaki udazkenean ere ondo portatzen, eta azaltzen zaigun egunetan epeldu bat edo beste artzea izango degu onena. Inglaterrako sendagille batek esan duenez, soñean erroparik gabe eguzkia artzeak bizia luzatu egiten omen du. Auxe izango da botika merkea denbora askoan bizitzeko. Erropatan ere dirua gastatu bearrik ez, alajaiña! Eguzkiak zenbat eta gorputzaren sail geiago arrapatu orduan eta mesede geiago egiten omen du; eta orduan eta geiago irauten dute mesede oiek. Orratx gazteentzat bere edertasunak erakusteko aitzaki polita! Urtetan aurrera goazenak ere eguzkia ona izango degu, baiña zeñek erakutsi nai ditu bere zimurrak?

Eguzkia artzea biotzarentzat ere ona omen da, arnasa artzen laguntzeko. Eta gizenegi daudenentzat ere bai. Lanak arrapatu eziñak ematen duen estuasuna baretzeko ere oso ona izan bear du. Auxe, batez ere, etxeakoandrentzat ona izango dala iruditzen zait. Senarra baldar samarra dalako edo etxea nai bezin txukun eduki ezin duenean, ez dauka zertan bere onetik irtenik. Senarra narrats samarra baldin badauka ere ez dauka batere morroxkararik egin bearrik. Lasai-lasai eguzkitan egonalditxo bat egin eta ikusiko du nolako patxaraz artuko dituen gauzak. Makaldurik edo aulduta gaudenean ere eguzkia artzeak mesede egiten omen du, eta zaartuta txakaltzen asten geranean ere bai.

Kalkuladora edo kontuak ateratzeko tresnak badaude orain eguzkitan kargatzen diranak. Eta gure gorputz-azala ere pila edo orrelakoen antzekoa izango da nunbait. Orregatik, eguzkia artu bear degu, baiña neurrian. Pilak gaiñezka jarri gabe, alegia.

Dana dala, errietaldi bat baiño astean eguzkitan lasai-lasai egonalditxo bat egitea obe dala esango nuke. Senarrari errespeto pixka bat jartzea ona izango da, baiña umore onean eta goxogoxo bizitzeak ez al du balio?

Miñak pentraltzen baldin bagaitu eta lan askok ere bai, kulpa guk degu eta erritan ez asi beintzat nolana.	Ondoezaren illunpetatik irtetzeko argitara, pazientzia galdu baiño len jo edozein tokitara.
Ez degu egon bear gaitz danak noiz aldegingo duten zai; bota atxurra bazterrera ta eguzkia artu lasai.	Iñor badator gizatxartuta zuregana erritara. esan oilloak perratzeko ta zu joan eguzkitara.

1988ko irailak 23

Gure Jaungokoak leenengo gizona egin zuenean, berari begira jarri omen zan, eta nolako izaki bikaiña egin zuen ikus-tean, ala esan omen zuen: “gizona bakarrik egotea ez dago ondo”. Eta ala, emakume bat berri-berria egin eta laguntzat eman omen zion.

Leenengo gizona artean gaiztotu gabe egongo zan, seguru asko. Eta pozik artuko zuen emakumea bere ondoan. Gero, ugaritzen zijoazen bezela, nola gizonak ala emakumeak, era guztietakoak izango ziran: batzuk, jatorrak; beste batzuk, biurriak, ajolagabeak, kaikuak eta orrela. Emakumezkoak ere etziran danak maitatiak, goxoak, leunak eta isillik egoten diran oietakoak izango. Baiña gizona gorputzez indartsuagoa izan, eta bere lagun emakumearekin gaizki portatzen asi zan. Batekin bakarrik ere etzan konformatu, gaiñera. Eta zerizkion aiña emakume bere mende artzen asi zan, artarako komeni zitzaizkion legeak egiñez eta abar.

Gerrak zirala medio, gizakume asko il zan. Moroak-eta orregatik izaten omen dituzte andre bat baiño geiago. Emakumea indarrez gutxiago da, baiña baditu bere abildadeak gizona menderatzeko. Gizon bakoitzak andre bat baiño geiago izatea debe-

katzeko modua egin zuen beintzat. Andre bat bakarrik, eta bizitza gutzirako gaiñera! Bein ezkondu ezkerero, egon zedilla zintzo emaztearen ondoan, edo etzedilla ezkondu. Emakumeak jakin gizona zer zan, eta orra nola egin zuen kate motzean lotzeko modua. Matxarda samarra izan, orratio!

Arrazoirik etzitzaion falta, alde batera. Gizona bakarrik egotea ez da ona izango. Baiña beti gizonak nai duena egitea ere ez. Eta bereala asi zan au ere bere abildadeak erakusten. Gizonari bere nagusitasuna ukatu gabe, bera asi zan poliki-poliki agintzen, leenbizi etxean, eta gero kanpoan. Ez dago begiratu besterik: or daude ez dakit zenbat erregiña, Ingalaterrako Thatcher, Españian bi ministrari eta abar eta abar... Gureak egin duela!

Ezkontzak lokarri estuak dituelako edo, bikoteak ezkondu gabe alkartzearen edo arrimatzen ere asi ziran. Baiña ez omen du orrek ondorio onik eman. Ezkonduak baiño arrimatuak askoz ere okerrago etortzen omen dira alkarrekin. Berebiziko karramarra eta ezin konponduak izaten omen dituzte.

Beraz, bere itxura batean bizi nai duen gizonak arrimatuta ez dauka konturik. Ezkontzea obe du. Emaztearen esanak egiñez askoz ere obeto biziko da. Emakumeak bai asmatu!

Zeruko Jaunak ikusirikan
gizonaren egoera,
emakumea bialdu zion
laguntzat aldamera.
Guk uste degun bezin bizkorrek
ez gera alde batera,
andreak ermo lotu ezean
okertu egiten gera.

Senarrok galdu egiten degu
uztarria astinduta,
obeto gaude bein betirako
emazteari lotuta.
Ala nai badu utzi agintzen
pazientzia artuta.
Orretarako gure aldean
talentu aparta du-ta.

Agorra ere badijoakigu, poliki-poliki. Atzo San Migel eguna genduen, eta udazkena emen dala esan nai du orrek. Ostoak erortzen ikusteko gertatzen asi egin bearke degu. Garai batean San Migeli debozio eta jaiera aundia zitzaion Euskalerrian. Gaur Aralarko San Migel ikustera joatea ez da ezer. Leenago etzan orrelako erreztasunik, baiña ala ere etzuen gure Goi-Aingeruak bisitari faltarik izaten. Naparroako Uarte Arakilla autobusean edo nola edo ala joan, eta andik Aralarra igo egin bear da. Gure aurreko kristauen fedearentzat etzan ordea aldaparik.

Aralarko eransuge Luzifer deabrua eta oiek danak San Migelek burukatu omen zituen, eta ainbeste euskaldun laguntza eske joango zitzaizkion. Orain ez da eransugearen konturik entzuten. Baiña aren antzekoak badaudela dirudi. Bateko droga dala, edo besteko kamiñoetako istripuak dirala, sasoi ederreko gizon eta emakume pranko ezkututzen da mundu ontatik, eransugeak irentsi balitu bezela. Luzifer deabruak ere ez dakit sekula baiño pikardi geiago ez ote duen egiten. Telebisioan, eta udan itsas-ertzean eta ikusten diranei utzi dezaiegun alde batera. Orrelakoak bereala aazten dira, baiña gure gaizki itz egin bearra eta alkartasunik eza ez dira txantxetakoak. Guk ez degu ezer egingo. Zer egin bear litzakeen esateko ere ez degu talenturik edukiko, baiña besteek egiten dutena gaizki dagoela esateko bai. Alkar artuta familiak, auzoak eta erriak ermotu bearrean, nundik dana banatuko. Au ez ote da gero Luzifer deabruaren lana?

Dana dala, eransugeari eta Luzifer deabruari jaramonik egin gabe, San Migel Angeruari esker, egun ederrak pasatzen dituzten erriak badira. Oñati, auetako bat. San Migel urrengo larunbatean sekulako erakusketa edo esposizioa moldatzen dute. Egun orri,

erri-eguna esaten diote. Eta biar izango da. Bei eta txal, barazki eta igali, izango da zer ikusia. Arantzazuko frailleak baratzen lanik egiten duten ala ez an ikusiko da ederki. Baserriko ogia eta lukainka jan nai duenak izango du aukera. Eta baita Astigarragako, Usurbilgo eta ez dakit nungo sagardo ederra edateko ere. Ain jende jatorra da an, eta ain erri alai da Oñati! Biar bisitatxo bat egin nai nioke, iñola al badet. Eta Luzifer deabruak egin dezala nai duena.

Euskalerrian nola ez dagon
lenago zan aiña fede,
erori gera munduan diran
biurrikerien mende.
Obe genduke fede artatik
apurtxo bat beintzat gorde.
Eraunsugerik ez dago baiña
etsai zar danak or daude.

Luzifer zarrak erre nai gaitu
inpernuko sugarretan,
eta Satanase ere or dabil
saltsa jartzen bazterretan.
Baiña guk nola sinisten degun
San Migelen indarretan,
ez gaituzte gu errez artuko
etsai oiek adarretan.

1988ko urriak 7

Urriaren zazpigarren eguna degu gaur, Ama Birjiña Errosariokoaren eguna. Noiznai ere bai, baiña batez ere urrian errosarioa errezatzeko oiturak indar aundia zuen garai batean. Irratiari esker, bereziki, oraindik ere irauten du oitura onek, baiña ez illunabarrean famili guztia sukaldean bilduta errezatzen zan orduko osasunarekin. Orain presaka bizi gera, eta gure bizimodu ipurtestu onetan ez dago errezo luzeentzat tokirik.

Errezoari buruz era askotako iritziak entzuten dira, berriz. Leengo amonatzako bazkalaurretik eta apalaurretik esanerazten zizkiguten bukaera gabeko aitagure, agurmari eta salbe aiek zein-

ñek sartu oraingo bizarluze eta gonamotxei? Eztaukate aurrera-goko lanik! Izan ere, platerkada bat babarrun edo porrusalda eta gartzaiña batzuk jateko ainbesterañoko errezoak egin bearrak bazituen bereak, pentsatzen jarri ezker. Debozioa baiño gose geiago eta ala ere jaten baiño errezatzen ia denbora geiago pasatu bear. Errezoa noiz bukatuko, ogi koskorrari ozka egiteko, errezatu gabe jatea pekatu zan-eta.

Bein batean eztai-bazkari batean fraille baten ondoan gertatu nintzan. Errezatu ere egin bear ko zala, ba, esan zioten. Etzuen ezetzik esan, baiña ez maia bedeinkatzeko denbora asko pasatu ere.

– Laster egin ditu berorrek patripilioak! –esan nion.

– Bai. Orazio motza eta kolazio luzea bear degu emen –, erantzun zidan.

Ark bazekien gauza bakoitza bere neurrian bear dala.

Leen esan dedan bezela, azkar eta presaka bizi gera. Naiz eta oraindik sinismen pixka bat eduki, gaurko jendea zeriñek sose-atu errosarioa errezatu arte. Gazteak diotenez, ez omen dago gauza bat ainbeste aldiz esan bearrak. Ama Birjiñak bai omen daki gure berri, orrenbeste denboran itz berdiñak esaten jardun gabe. Eta, zer esango diezu? Baditeke arrazoi pixka bat edukitzea. Pentsatzen jarri ezker, oraingo kantu berri edo moderno oiek ere ez dira gauzak bein esanda soseatzen. Gauza berari makiña bat buelta ematen diote, baiña oiekin dantzaren egiten errezago izan nunbait errosarioarekin baiño. Dana dala, errezoko kontu ori bakoitzaren iritzira edo bakoitzaren kontzientziaren gain uztea izango degu onena. Errezatzeari utzi ziolako aberastutakorik ez da ikusten, eta errosarioa errezatzeak iñori kalte egin diotnik ere ez da entzuten beintzat. Eta nor berak pentsatu bear ko du zer komeni zaion.

Beti berekin ditu
sabeleko otzak;
lepazain meak eta
luzeak okotzak.
Eta errezo luze
ta otordu motzak.
Sudur igarrak eta
begiak zorrotzak.

Baiña ez gera bizi
ogi utsarekin,
ta errezatzen ere
bear degu jakin.
Aitagure batzuek
sinismenarekin,
familian goserik
ikusi ez dedin.

1988ko urriak 14

Urriaren amalaugarren eguna gaur, San Kalixto eguna. Leengo esaera batek dioenez, pagousoak ikusi oi dira gaurko egunez. Eize-garai bete-betean gaudela esan bear.

Leenbiziko gizonak mundu onetan sortu ziranean eizetik bizitzen ziran. Lurra maneatzen ikasi baiño leen, eta artzantzan asi aurretik, nunbaitetik jan bear-eta, bear zuten janaria eizean egiñez inguratzen zuten. Orduan ere emakumeak izaten zuten suertea. Mendi-zulo edo kuebatan-eta orrela bizitzen ziran. Eta etxea apaindu bearrik ere ez, eta gizonak ekarritako eizea prantatuz sutondoan goxatu ederrak artuko zituzten. Kee puxka bat ere artu beariko zuten, baiña aldian bein aize pixka bat artzera irtenez, poliki moldatzen ziran. Senarrak berriz, nai eta nai ez, eizean egin bear; eta etzuen sutondoan denbora askoan egoterik izango. Egaztirik edo lau ankako abererik arrapatuko bazan, makiña bat ozpero, euri zaparrada eta elur-eraso artu beariko zituen bizkarrean, arri zuloan zeuzkan aurak eta emazteak mantenduko bazituen. Gauez arrapatu bearreko pistiak ere izango ziran, eta aurtxoekin eta emaztearen ondoan goxatu aundirik artu gabeko gauak pasatu beariko zituzten, gizarajoak. Bestela ez zituen beti aurpegi alaiak ikusiko. Morroxkararen bat bai, seguru asko.

Millaka urte joan dira ondoren. Eta eizea jolas biurtu zan, eta orrelaxe da orain ere. Gizonak eizerako griña ezurretaraíño sartuta zeukan ordea, eta askok ezin dute etsi oraindik ere eizera joan gabe. Onekin izaten dira komeriak. Emazteak ez baidute senarra eizera joate ori begi onez ikusten. Aiek etxeko lanak egin eziñik eta senarra lagunekin eizera? Orixe ondo iguin izaten dute. Gaiñera, zertara joan eizera, utsa ekartzen dute-eta? Eizea oso zailla jarri da, eta ez dakit emakumeak ez ote duten arrazoi azkenean. Baiña eiztariak modu askotakoak izaten dira. Ez dute danak denbora alperrik galtzen. Badira eguna eizeari begira pasatzen dutenak, baiña baita sagastiak eta gaztaiñadiak miatzen dituztenak ere. Bestek botatako usoak jasotzen dakitenak ere izaten dira, eta erositako eizearekin luzitzen dutenak ere bai. Eta orrelaxe joaten da eiztarien udazkena.

Eizerako oitura baiño griña txarragoak badira, eta ezin diteke geiegi estutu. Amabost eguneko gorabeera izango da gutzia. Etxekoandreak pazientzi pixka bat artzen badute, orra dana egiña.

Berriketaldi ontan
esan ditudanak,
egi utsak danak.
Asko erakusten du
eiztari izanak.
Gogoan dauzkat lagun
zar baten esanak;
kontseju eder asko
zitian emanak.
Auetxek dira neri
esan dizkidanak.

Artu ditut amaika
aldagoi ta bisuts,
dana egin tximuts.
Baiña griña txar onek
berriz putzura bultz.
Tiroa pranko tira,
geientsuenak uts!
Andrea sermoilari,
ez gaiñera amuts.
Eskupeta xar ori
egin bear det auts.

Dana dakigula uste degun garai auetan santuen esanak eta orrelakoak ez ditugu aintzakotzat artzen. Pixka bat ausnartzeko gogoia artuko bagendu, ez genduke ain arin itz egingo. Bereala konturatuko giñake egi galantak esaten zituztela. Santa Teresak bazituen alako esan batzuk. Auetako batek ala zioen: “sufritu nai badezu, gozatu ezazu. Eta gozatu nai badezu, sufritu ezazu”. Kutizi danak betetzen baldin baditugu, sufrikizunak etorriko zaizkigula, alegia. Leengo esaerak izango dira, baiña ez det uste indarrrik galdu dutenik.

Santuak naiko ez dirala, sendagilleak ere alakoxe aolku edo kontsejuak ematen dizkigute. Laister gera neguan. Badakite neguan gorputzaren indarrak auldu egiten dirala, eta neguan ondo bizi gaitetzen, udazkenean ezi nai gaituzte, nunbait. Kontseju danak ez dira gure gustokoak izango, baiña obe izango degu esaten digutena egitea, bestela izango degu lanturik asko-eta. Iñun diran katarro, eztul, gripe, tentsio eta gaiñontzekoak emen izango dira, deskuidatzen bagera..

Sesiña pixka bat eta mondeju bat edo beste jateko ez da garai txarra oraintxe. Udazkena garai ederra, mardula eta oparao izan oi da Euskalerrian. Baiña negu ona izatea nai badegu, eskeintzen dizkigun atsegin guztiak ezin artu. Neguan gozatzea nai badegu, udazkenean sufritu egin bear. Au da, beste itz batzutan, sendagille jaunak esaten dutena. Alare, bai baiño ez sarriagotan esaten digute. Santuak ere orixe ber-bera egiten zuten askotan, eta bere buruari gauza asko ukatzen zizkiotelako zerura joan ziran. Guk ere orain kutizi bat edo beste bete gabe uzten badegu, neguan obeto izango gera, seguru asko.

Abereen koiperik ez omen zaigu komeni. Beraz, odolki, mondeju, manteka eta orrelakoekin poliki ibilli, geitxo gizenduko gera bestela-eta. Gatza ere, gutxi. Oliao eta margarina naiko koipe omen dira. Kroketak eta saltsa-gauzak ere neurrian. Ogia

saltsatan bustita gustatzen bazaigu, neurria artu beintzat. Ardoa eta pattarra, gutxi ez, oso gutxi. Ura berriz, egunean litro bat edo litro t'erdi. Arraia pixka bat geixeago jan bear omen genduke. Baiña agindu ori merkatzen danean bete bear ko degu. Barazki edo berdura, fruta eta oietatik naikoa jan dezakegu.

Azak eta porruak jan eta ura bakarrik edanda, ez ote gera zearo tristetuko?

Gorputzarentzat txarrak dirala ardoa eta patarra...

Alde batera kontseju ori ez da izango ain txarra.

Baiña berdura ez ote degu janari triste samarra?

Ta urak berriz esan izan da errekan dula indarra...

Sufritu egin bear da gero ondo bizi nai danean.

Sententzi ori eman ziguten munduratu giñanean...

Sasoi genduan artean merke saiatu arren lanean,

gatzik gabeko porru-patatak orain zartu geranean.

1988ko urriak 28

Garai batean urriaren azkenalde onetarako baserrietako ganbarak al zaneraño beteta egon oi ziran. Artoak eta babarrunak bilduta, intxaurrak eta gaztaiñak ere bai, seguru asko. Eta garo lanik aundienak menderatuta. Sagar pillaren bat egongo zan ganbaran. Arraskan sesiña ere bai, eta zerriari zenbat denborako bizia gelditzen zitzaion kontuak aterata edukiko zituen amak. Ganbara eta sapaia ondo samar bete ezkeru neguari bildur aundirik gabe aurpegi ematen zitzaion. Baiña dirua ere bear izaten zan, eta ganbarara jaso bearrean, etxean biltzen ziran gauzarik onenak perira eraman bearra ere gertatzen zan.

Orain ez da orrenbesteraño. Leenago bear-bearreko jakiak ziran intxaur, gaztaiña, errezil-sagar eta orrelakoak, orain postre

biurtu dira. Bazan garaia! Baserriari begira ezerk pozik ematen badit orretzek ematen dit. Ondo janez bere itxura batean bizitze-ko eskubiderik iñork badu, baserritarrak du, noski.

Ez da gaurko kontua, baiña garrantzi aundiko beste aldake-ta bat ere izan da baserrietan: ia ganbarak aiñako garrantzia izoz-kailu edo konjeladoreak daukala esango nuke. Garai batean zekorrak, konejurik gurienak eta oillaskorik gizenenak saltzeko izaten ziran. Aragia bear zanean, kaletik ekarri bear, eta ez sal-dutako prezioan, noski. Barazkiekin ere berdintsu gertatzen zan. Orain berriz, txekorrik gurienari larrua kendu, konejueri ere bai, oillo zaar bat edo beste eta oillasko ankaluze oietako batzuk lumatu eta izozkailura, konjeladorera. Onenak etxerako gorde beintzat, eta perira eramateko besteak naikoa dira. Bababerri eta illar berriak ere ondo gordetzen dira kutxa oietan. Siloak belar-rez eta konjeladoreak okelaz ondo bete ezkeru, baserrian ez da ain negu txar-txarra ere izango.

Bixiguak ere gabonetan baiño merkeago egoten dan bolara izaten du. Baserrietako etxeoandreak orren berri badakitela uste det. Bateren batek esan du onuzkeru, baserrietan ez dala nik uste bezela gauza gaiñezka izaten. Nun izaten da gaiñezka? Ez baserrie-tan eta ez beste iñun. Baiña negar geiegi ez degu egin bear.

Konjeladoretik aterata txuletak prantatzen astean, etxeo-andreren batek esango du: “zenbait kaletarrek arrapatuko balu!”.

Zer galdurikan ez daukazute
gauz onak aukeratuta,
baserritarrak ondo jateko
eskubidea badu-ta.
Al dan ondoen bizi zaitezte
sobra dagona salduta.
Eta okela onena gorde
izotzontzian sartuta.

Baserritarra naiz bizi izan
beti lanari emanik,
gauzik onenak iñorentzako
berak egiñak izanik.
Baiña ez uste begiak ondo
zabaldtu ez dituanik.
Orain ez dago baserritarra
izorratuko duanik.

Santu guztien egunarekin asi eta San Andresenarekin amaitzen dan illabete bedeinkatua deitzen diote batzuk azaroari. Baditeke orrelako zerbait izatea. Zeiñi laguntza eskatua ez da gauza txarra. Mundu koskor ontan gabiltzan artean zerbaiten premia beti izaten da, eta orregatik jarriko zuten Santu guztien eguna. Animen eguna ere orain izaten da. Egutegietan eta liburuetan azaltzen diran baiño askoz ere santu geiago omen dira. Animaren bat edo beste gure otoitzen premian egotea ere baditeke. Eta Santu guztiak ondartzeko eta anima guztiei laguntzeko omen dira azaroaren leenbiziko egun auek.

Egutegi edo kalendarioan esaten diguten baiño santu geiago dirala, egia dala esango nuke. Oraindik urte asko ez tala, gaur aiña gaxozai edo enfermera eta orrelakorik etzan. Iñun ziran klinika, hospital eta gaiñontzekotan gaxo zeudenak edo zaarrak biltzen ziran errukietxe guztietan monjak lana egiten zuten. Karidadeko monjak zirala edo beste monjaren batzuk zirala, izaten zan aien bearra. Sinismena eta itxaropena zeukatelako, zeru esperantza beste saririk gabe makiña bat karidade egindako monjak badira. Aspaldi ontan asko urritu dira orrelakoak, eta ez det uste batere irabazian irten geranik. Danak ez omen ziran umore onekoak izaten. Matxarda samarrak eta sorgin antzekoak ere izaten omen ziran tartean. Baiña nun ez da izaten orrelakorik? Aien lanak egin bear bagenitu, gu ere ez giñake beti txori alaiak izango.

Nere berriketak entzutean nundik nora ote nabillen galdetuko dezute bear bada. Oraintsu jakin dedanez, Palma de Mallorcan gertatu omen da esatera nijoana: toki polita izan arren, Palman ere laguntza premia duten zaarrak badaude. Zaar oien egoitzan gaeuz lan egiten duten gaixozai edo enfermera eta enfermeroak zer egingo, eta oeburuetan dauden tinbreak jotzen ez dutela utzi omen zituzten. Gaxo zegoenen batek larrialdiren bat izanda ere

tinbrerik jo ezin, eta enfermerak lo, lasai asko. Ori ere egin egin bear! Aitonatxo bat estuasunak emanda oetik eroritzeraño larritu omen zan, azkenik. Monjak aitzaki asko izango zituzten, baiña ez det uste orrelakorik egingo zutenik. Morrokkada bat edo beste egitea da bat, eta gaixo dauden aitona-amonak gau luzean laguntasunik gabe uztea beste bat. Monjak urritzearekin ez ote gera galeran irtengo?

Zenbait fraille ta monja lenago
saiatzen ziran gaxo zai.
Emen bizitza ortan emanda
zerua irabazi nai.
Orain fedea galdu degu ta
kontzientzia ere bai.
Gaixoak gauetz sufritzen eta
gaixozai danak lo, lasai...

Fedegabeak euren ustean
dira jakintsu prestuak.
Eta Jainkoa maite dutenak
arrote atzeratuak...
Baiña etsaiak ez ote dauzka
atzaparretan artuak?
Alaxe uste badute ere
ez dira danak santuak.

1988ko azaroak 11

San Martin eguna iritsi zaigu aurten ere. Ez dira danak aaztuta egongo. Ataunen eta Zegaman ez det uste egunez ikusitakoa gauetz eramaten jardungo diranik. Izango dute gaur aurreko lanik. Egunez lana egingo badute ere illunabar aldera lagunarte atsegin bat igarotzeko zerbaiten aitzakia ona izaten da.

Nola Ataunen ala Zegaman, erriko festa nagusiak pasatu baziran ere, San Martin ondratu beariko dute, eta etzaie gaurko eguna gaizki etorriko. Mondejuak jateko egun apraposa ere bada gaur, eta orren itzalean festa ere komeni izaten da, beti lanean jardun gabe. Etxean egon bearra berez etorriko da. Urretxun ere egun berezia izaten dute gaurkoa. Buzkantza jateko eguna. Burua leengo lepotik baldin badaukate beintzat,

urretxuarrak jator pasatuko dute San Martin eguna. Ango alkarte, jatetxe eta gaiñontzekotan izango da lagunarte jatorrik. Alkarrengana bilduta gaitzik gabeko umore ederrean San Martin eguna ospatzen mutillak dira. Biar larunbata da, gaiñera. Eta lanera joan bearrik ez dute izango. Gaur arrastotik pixka bat irtetzeko kezkarik gabe illunabarra nai aiña luzatzeko aukera ederra. Euskal usaizko nortasun berezia guztiz aspaldikoa dute urretxuarrak. Edozein festa edo feriegun dala, oso nabarmen ikusten da ori Urretxun. Euskalerrria maitatzen erakutsi zuan maixua erri ortakoa zala ere ez degu aaztu bear. Iparragirrek ereindako azia indartsu azi zala esango nuke, eta oraindik ere frutuak ematen dituela. Garai bateko egun illun eta urte zail aietan ere nabaritzen zan Iparragirrearen arnasa Urretxun. Francoren denboran ere zutik jarrita kantatzen zan Urretxun *Gernikako arbola*. Kondairak dionez, Iparragirre mutil koskorra zala Zeraingo eskolan ibilli zan, eta ezin esango degu ezer ikasi etzuenik. Zeraingo plazako arte aundiaren azpia bururatu ote zitzaion Gernikako arbolari alako kantu ederra egitean? Zerainek ere parte pixka bat edukiko du Gernikako arbolarekin.

Dana dala, euskal oitura jatorrari eutsiz San Martin egun on bat izan dezagula danok.

San Martiñek gaur egun eder bat
 ipintzen digu aukeran,
 lagunartean edo etxean
 bakoitzak nai duen eran.
 Indar berriak komeni dira
 neguaren etorreran...
 Ea mondeju batzuek janez
 indarrean jartzen geran.

Al dan artean oitura onak
 ez ditugu bear galdu.
 Alkartasuna baiño oberik
 erriak ezer bai al du?
 Txorakeriak kendu burutik
 eta biotzak zabaldu.
 San Martiñek nai duen bezela
 guztiok ondo apaldu.

Etzetik irtetzen geran bakoitzean, gure ingurura begiratu eta beste danak gu baiño obeto bizi dirala iruditzen zaigu. Danak ondo jantzita, aurpegi alaiarekin eta edozertarako prest, eta kupira gabe. Gu ez beste danak aberatsak dirala esan diteke. Nai duten guztia daukatela eta danetik osatuta daudela. Gu gera munduko ondarrak. Guk badegu beti zerbaiten kakoa. Beti badegu guk arazo edo problemaren bat. Gure burua larrak elduta bezela ikusten degu, eta beste guztiak libre, ezeren oztoporik ez balute bezela. Baiña ez da ori orrela. Mundu onetan ez dago arazo gabeko iñor. Goiko eta beeko, aberats eta pobre, gazte eta zaar, danak dauzkate bere lanak. Batzuek arazoari aurpegia emateko adorea izaten dute. Arazoen aurrean azi eta zaildu egiten dira. Arazoak gainditzeko, bizitzako eginbear bat besterik ez da aientzat, eta eginbear ori gogo onez eta arretaz betetzen dute, bizitzaren beste edozein zati balitz bezela. Beste batzuek, aldiz, bere bizitzaren zailtasuna besterik ez dute ikusten. Uste gabe edo ezbearrik txikiak kukiltzen ditu, eta arazoak eurak bakarrik dauzkatelakoan, beti gauza bat buruan dutela, bekokia jasotzeko kemenik gabe, buru makur eta aurpegi illunarekin ikusten dira. Kukuak beti oker jotzen du orrelakoentzat.

Baiña leen esan bezela, danok dauzkagu zailtasunak. Guk bezelaxe beste edozeinek. Ez det esan nai onekin besteak estu ikustean, guk poztu egin bear degunik. Ez genduke ezer aurreratuko onekin. Egin bear deguna da ondo bizi dirala uste degun oiei begiratu eta aietatik ikasi. Aiek saiutzen diran bezela saiatu gu ere oztopoak gainditzen. Bizi bear au neke utsa danik ez pentsatu, alderdi on asko ditu-eta. Besteek egiten dutena egiteko lain bagerala gu ere, eta segi aurrera. Besteak ondo bizi diralako ez gaitzela goibeldu beintzat, bestela laister gera inbiriaren mende-eta. Eta orduan bai giñakeela errukarri! Inbiriz bizi dana sekula

ez da ondo biziko. Beti zerbait faltako zaio ari. Orra sekula kentzen ez dan egarria eta munduan inperua. Inbiriak anima erre egiten duela esan izan da, eta gorputzarentzat ere txarra dala.

Batzuek au edo besteak ura, patxaran bizitzen jakin bear da emen. Arnasa artzen jakin. Saiatu gaitezen biotz zabaleko eta argiak izaten, eta ez erreminduak eta ximurrak, askoz obeto bizi-ko gera-eta

Besteren onak eman
izan digun miña,
eta lagun urkorik
ikusi eziña.
Badegu orrelako
makiña bat griña.
Ez inbiriosoak
izan ez bagaña.

Bat bizi baldin bada
inbiriz ta triste,
aren biotza ezin
ezerekin bete.
Bizitza ederra da,
eta izan maite.
Ipurterrea danak
beretzako kalte.

1988ko azaroak 25

Jaiotzen danak bizi nai izaten du. Ala dio esaerak. Baiña bizi bakarrik ez, ondo bizi gaiñera. Iñork ez du izaten sufritzeko gogorik. Mundu onetan ez dagoela zorion osorik, baiña danok orren billa ibiltzen gera. Ainbeste aldiz aipatzen dan zorion ori, nai gendukeen uraxe egitea omen da, baiña ez det uste dana orretan bukatzen danik. Askotan nai deguna egin eta ala ere ez gera asetzen. Geiagoren egarri izaten gera, eta beti zerbait falta zaiona ez da sekula zoriontsu izango. Orrezaz gaiñera, pentsatzen degun ura bereala egin nai izaten degu. Eta ezin badegu, laister petratzen gera. Griña au txikitatik ekartzen degu. Kutiziren bat bete nai duen aurrea, negarrez asi eta berea egin arte ez da isiltzen. Gurasoen alegiñak ere alperrik izaten dira askotan. Berak ezin

eta bestek eman arteko betarik artu nai ez, arentzat ez dago zorionik. Guri ere gertatzen zaigu orrelako zerbait. Nai gendukeena egitera iristeko zenbateraiñoko gaitasun edo talentua daukagun pentsatu bear genduke pixka bat, eta gure almenak urriak baldin badira, zertarako erretxindu? Zergatik bizi beti gauza bera buruan degula? Mundu au nolakoa dan ere kontuan eduki bear genduke.

Gure bizitzako egun guztiak ez dira txarrak izaten. Izaten dira une onak ere, eta une oiei bear bezelako zumua eta etekiña ateratzean dago zorionaren misterio guztia. Eta ori egiten geuk ikasi bear degu besteren laguntzari begira egon gabe. Zerbait gaizki irtetzen zaigun bakoitzean gizatxartzen bagera, gu erruki. Ez gera sekula gustora biziko, eta ez degu inguruan lagun asko izango. Orrelakorik pentsatu gabe bizi gerala dirudi, eta mundu koskor onetan bada oraintxe ere lanik asko.

Bateko eta besteko berriak diotenez, joan zan ikastaro edo kurtsua bukatu zanetik oraiñarte gaztetxo askok bere burua il dute. Ikastea zail egiten zaiela edo nai bezin azkar ezin dutela karrera bukatu, eta bere burua urkatu. Zerbait izatera iritsi nai, baiña nekearen aurrean bildurtu, edo ondo bizitzeko urteak datozkienean lan pixka bat egin baiño beste mundura joan naiago. Ez dakit gure ondo bizi bear onekin ez ote degun bizimodua geitxo estutu.

Danok bizi gindezke
mundu ontan ongi,
zorionak egingo
baliguke argi.
Nai badegu bizitza
pasa errezegi,
etzaigu ametsikan
biurtuko egi.
Ez degu izan bear
egarri geiegi.

Bizitza ez da beti
izaten jolasa.
Bada emen eguzki
aiña euri jasa.
Onaldi gutxi dator
onuntz bere kasa.
Artu pazientzia,
ta artu arnasa,
zorionak ez dezan
egin txandapasa.

1988ko abenduak 2

Isilduerazko bezela itz egiñerazteko balio duen tresnarik baldin bada, telebisioa dala esango nuke. Arratsaldera ezker, eta illunabarrean zer esanik ez, bera izaten da etxean nagusi. Badira goizetik asita berari begira jartzen diranak. Baita ostiral eta larunbat gauetan telebisioa dala-ta logurerik izaten ez dutenak ere. Etxeko guztiak bilduta egon arren jatorduko denboran ere ez da itz egiterik izaten, trepetari piztuta baldin badago. Eta guztien gogoko saioaren bat izan ezker, or nunbait. Baiña batzuek bat eta besteak bestea ikusi nai badute, orduantxe komeriak. Gazteentzat, zaarrak atzeratuak izango dira; eta zaarrentzat, gazteak txoriburu utsak. Eta eztabaida sortzeko ez da beste ezeren bearrik izaten. Orra isillarazteko bezela itz egiñerazteko bidea, telebisioari esker.

Igande eguerdian ere izan oi dira gorabeerak. Sabrinaren bolada pasatu zan, baiña oraindik badaude Marta Sánchez eta orrelako adrezuak. Mota guztietako kantariak ere bai. Geienak ingelesez eta orrela kantatzen dute; eta, naizta tutik ulertu ez, gazteeri oietzek gustatzen, berriz. (Karraisi egiten dute, eta imintzioak ere bai). Zaarrak zaar dira beti, eta gazteak gazte. Eta Telebisioak ere ezin epairik eman. Baiña ezin esango degu Telebisioak alderdi onik ez duenik. Berari esker mundu onetako makiña bat bazter ikusten degu eta makiña bat berri jakin ere bai. Telebisioako zuzendariak nolako saltsa jarri zuen ere jakin genduen oraindik denbora asko ez dala. Emakumea izan ura, eta bere burua dotore samar azaldu nai, ba, eta orretarako bear zituen soifneko, belarririk eta ez dakit zenbat apainduri Telebisioaren diruarekin erosten omen zituen. Ez dakit bere burua edertzea lortuko zuen, batzutan orretarako egiten diran lan guztiak alperrik izaten dira-ta. Baiña zer esana pranko jarri zuen, gajoak. Dana dala, gugatik nai dutena egingo dute, eta or konpon!

Ala ere, Telebisioa ez da eztula bezela zenbat eta geiago eduki eta kalte geiago egiten duen oietakoa. Tresna bat naikoa ez bada, ipiñi bi: bat sukaldean eta bestea beste gelaren batean. Artara, nai duenak futbola ikusiko du, eta nai duenak pelikula. Telebisioa nai duenak telebisioa, eta Telebista nai duenak telebista. Gazteak ikusi ditzatela beintzat bere gustoko saioak eta eman dezatela pake santua, orrek ere balio du-eta.

Telebisio ori degula
danon entretenigarri.
Ori komeni zaiotenak bai
orri ederki igarri.
Zerbait estali nai dutenean
asmatzen dute zer jarri.
Oiek parrez ta gu berriz itzik
egin nai ezta alkarri.

Alaiak ziran famili asko
daude orain isilduta,
guraso eta seme-alabak
ia zein diran aztuta.
Danak famili batean bizi
eta sakabanatuta.
Telebisio deabru orrek
engaiñatutzen gaitu-ta.

1988ko abenduak 9

Urteetan aurrera samar dijoazenen batzuk ezkontzen diranean “elizak artuko zituen onuzkero”, esan oi da. Beste esaera bat ere bada, polit askoa: “ezkondu arte, mutilzaarra; eta ezkondu gero, gizon gaztea”. Edota, “leen neskazaarra eta orain andre gaztea”. Onelakoxe mirariak egiten ditu ezkontzeak. Badirudi ezkondu gertatu egiten dala. Ezkondu txukundu bat artzen dala. Ez nuke ezetzik esango, batez ere mutilzaarrak. Baiña gazetxe ori zail samarra ikusten det. Andre gazte biurtzen diranak egiten dituzte alegiñak, bai, gazte itxuran azaltzeko. Baiña urteak an egoten dira. Senarra ere nola edo ala pixka bat engaiñatu bearke dute, eta baditeke apurtxo bat preskatzea edo gaztetasuna zerbait luzatzea. Emakumeak polita izate ori berea du, eta

edertasuna gordetzen saiatzea oso ondo egiten du. Guk ere inguruan lagun polita eta txukuna naiago izaten degu, bere buruaz arduratzen ez dan itsusia eta zatarra baiño. Geure zakarrean, gizonok ere ederzaleak baigera.

Inglaterrako bikote batek, ezkontuta gaztetuko zirala edo orrelako zerbait pentsatu zuen. Eunda bat urteko agure bat larogei ta bat urteko amona xaarrarekin ezkondu omen da, alajaiña! Emakume onek leenbiziko aldiz galdetu zionean, ezezkoa eman zion, orain senarra duenari. Emakumea izan, orratio ura. Eta ezin, ba, leenengoan baietz esan. Bestela etzan emakumea izango. Baiña bigarren aldiz eskatu zionean, laister eman zion baiezkoa. Ezkontzeko irrikatzen egongo zan, seguru asko; eta alare diximulatu egin bear, ba. Dana dala, ezkondu dira beintzat, eta suerte on bat izan dezatela. Elizatik irtetzean aiei arroza botatzea alperrik izango zan. Ain edadetuak ziran, gizarajoak! Gurpildun silla banatan joan omen ziran ezkontzera, eta naranja-zumua edanez ospatu zuten gertakizuna. Zer egingo zuten, ba, txanpaina edateko etziran gauzako-eta?! Baiña ez da ori okerrena. Alkarri musutxo bana eman nai izanda ere, nola moldatuko ote dira? Ez al dira beintzat sillaren gurpillak katiatuta, ez atzera eta ez aurrera geldituko. Erorita kolpe txarren bat artzeko ere... Jolasean ez al dira asiko, daukaten edadearekin.

Xelebrea da aitona eta
amonatxo baten jira:
eunda bat eta larogeita lau
urtekin ezkondu dira.
Ez ote dira berandu samar
jarri alkarri begira?
Utsa litzake alkarri salda
berotzeko lain balira.

Ezkondu gabe ezin etsiak
ematen du naiko lana.
Gauza goxoa izaten nunbait
maiteño baten laztana...
Al dan azkarren bete bear da
maitasunaren esana,
eta eun urte bete baiño len
egin egin bear dana.

Gaur ez daukat kontu berririk esateko. Baiña bada bat, ez dakit kontu berdiña ala kanta berdiña nola esan, noizean bein aitatzen dana eta urtero-urtero astindu bat ematen zaiona: Aur gutxi jaiotzen dala. Arazo au Europako nazio guztiak omen daukate. Eta beste iñun baiño ere larriagoa, Euskadin. Orain amabi urte, 41.000 aur jaio ziran emen; eta aurten, emeretzi millara iritxi eziñik gabiltz. Denbora berean, amasei milla ezkontzatatik bederatzi milla eta zerbait geiagotara jeitsi gera. Nola politikoak ala gizarteko arazoak aztertzen dituztenak, oso kezkatu daude gertatzen danarekin. Orain arte arazo onen larritasuna emendik 25 urtera edo orrela nabarmenduko zala esaten zan, baiña beste amabost urterako naiko estu izango dira gauzak.

Zaar eta gaiñontzeko, lanik egiten ez dutenak ugaltzen ari dira, eta zeiniek lana egiña geroz eta gutxiago dago. Arazo, larritasun eta buruausteen berri eman digute, baiña betiko kanta: oiek konpontzeko erabakirik ez da agiri. Beti illunpean jarraitzen degu. Aurak jaiotzeak legez ezkontzearen ondorioa bear du izan, edo ala dirudi beintzat. Ezkontzak gutxitzen dijoaz ordea, eta zer egiten da ori gertatu ez dedin? Ezer gutxi, eta ezer ez esanda ere, ez det uste pekatu aundirik egingo dedanik. Ezkondu ezkeru, etxebizitza bat nai litzake beintzat. Ezkonberriak ezin joango dira ijitoak bezela zubipera. Baiña zeiniek erosi dezake gaur etxebizitza bat zorretan leporaiño sartu gabe? Langille baten irabaziekin ez dago miraririk egiterik.

Ala ere, ez dago au Solchaga jaunari esan besterik! Lantsari edo jornalak jasotzeak salneurrien puztea edo inflazioa ekartzen omen du. Eta langilleak obe omen dute poliki ibilli dirua eskatzean. Gaur gaurkoz, ezkontzen diran langilleak, senarra eta emaztea biak, lana egin beste erremediorik ez daukate tajuz antzean bizi nai badute. Ala ere izango dute lanik asko zorpetik irtetzen. Etxetik kanpo

lana egiteaz gaiñera umeak azi bearrak ere izango ditu bereak. Eta jaiotzen diran guztientzat lana izango dan segurantzirik bai al dago gaiñera? Ea eurentzat, zaarrentzat eta lanik ez dutenentzat egin bearran gertatzen geran... Ez nuke ezetzik esango, eta gaitz ori ez dago zenbait ministroren botikarekin sendatzerik.

Len galtzarpean ogi batekin
etortzen zirala aurrak,
au jendeari buruan sartzen
ez daude gaur lan samurrak.
Ez ote dira gero itz auek
erdi uts edo gezurrak?
Oraiñaldian beintzat oiñutsik
dabiltza emen zakurrak.

Urritzen ari gerala eta
orra jakintsuak larri.
Era ontako kontuak ia
entzun dira naiko sarri.
Aitzakirik ez eman iñori
eta lagundu alkarri.
Lantuak utzi eta gaitzari
erremedioa jarri.

1988ko abenduak 23

Bihar, Gabon. Egun alai eta pozgarririk baldin bada Gabon eguna da bat, osasuna eta lana dauzkanarentzat beintzat. Egun alaiak bezperak ere alaxe izaten dituzte. Eta Gabon aurreko egunarekin orixe gertatzen da. Biar zer datorkigun badakigu. Aspalditxoan etxean afaldu ez duen semea edo alaba gurekin izango da. Illobatxoren bat edo beste ere bai, bearbada. Eta biar-ko une gozoezin pentsatuta, gaurtik pozten asita gaude. Biar etxean ezer falta ez dedin, dagonerako kontuak ateratzen asita egongo da ama. Besteak beste dirala, ama beti ama izaten da, eta poltsari besteetan aiña begiratu gabe egingo ditu gaur erosketak. Biar Gabon da, eta familia guztia bilduta gozatu bat artu bear degu, txanpon batzuk gorabeera. Amak jakiten du etxekoen berri ondoena. Ezagutzen ditu bakoitzaren kutiziak; eta asmatuko du danak bere ondora nola ekarri. Ortarako artzen dituen lanak ez

dute ama nekatzen. Noiznai ere zorurik gabeko osiña da amaren biotza, eta Gabonetan, bi aldiz.

Aintza Jaungoikoari eta pakea lurrean gizonari!, esaten du gabon kantak. Itz gutxitan gauza asko esaten da or. Beste askoren artean, bakoitzari berea eman bear zaiola ere sartuta dagola esango nuke. Jaungoikoa goiko jauna baldin bada, Berari aintza ematea bidezkoa izango da. Mundu onetan ere zerbait aundia egin dutelako nabarmentzen diran gizonak, omenduak izaten dira. Jaungoikoari aintza emateak ez die askori ezer esaten, baiña ez det uste ori egitetik kalterik etorri ditekeenik.

Eta pakea nola ekarri gure artera? Izate ezkeror ere bakoitzari berea emanda, eta ez beste iñola. Familietan ere alaxe egiten dira pakeak. Pakeak zoriona berekin du, berriz. Eta Gabonetan beintzat zorion orretatik zatitxo bat bederik geureganatzeko alegiñak egin beariko ditugu. Amak ez digu ezer eskatuko. Berea, ematea da. Eta maitasuna emango digu erruz. Inguratu gaitezen biar danok amaren ondora, iñola al badegu. Aita ere ez da asarretuko orrekin. Amak aiña musu ez digu emango, bearbada. Baiña aidak ere badu biotza, eta askotan iñork uste baiño samurragoa, gaiñera.

Ea, ba, biar etxeko danok alkartzeko modua egiten degun. Ala ikusiko ditugu “aita parrez, eta amaren poza eta atsegiña”.

Zeruetatik datozkigunak
ain dira eskeintz sakonak,
zalantzik gabe zorion dana
oietan dauka gizonak.
Entzun apalki aingerueri
pake egarriz dagonak.
Ori eskatzen dio Jaunari
aintza ematen dionak,
mundu au zero biurtu dezan
gure borondate onak.

Aintza merezi duenik bada
ura da guztion Jauna,
zoriontsuak izan gaitezen
argi egin nai diguna.
Bidea galdu nai ez badegu
premixko degun laguna.
Eta pakea baldin bada guk
eskuratu nai deguna,
borondate on pixka bat baizik
ez da eskatzen zaiguna.

Aldiz naikoa kezkatzen gera
Euskalerrira begira,
baretasunik ez dulako nai
etorri gure errira.
Gabonetan itz eder askoak
urtero entzuten dira,
baiña joango ote giñake
ain errez gogorkerira
pake-gorantzan esaten diran
danak egiak balira?

1988ko abenduak 28.

Kaixo entzuleok. Badakit gaur asteazkena dala, baiña gutxitan entzuten diran bezelako berriak dauzkat zuei emateko. Eta orregatik nago emen ostirala ez izan arren.

Arkonada eta Biurrun zeintzuk diran danok jakingo dezute, noski. Arkonada Realaren atezai edo porteroa da; eta Biurrun, Bilboko Athletic-ena. Eta albistea auxa da: Arkonadak eta Biurrunek milloi bat pezeta apustu egin dute, Seguratik Zeraiñera bizikletan zein leenago jua. Gaur eguerdiko ordubatean aterako dira Segurako plazatik. Eta Zeraingo plazara leenbizi iristen danak milloi bat pezeta irabaziko dio besteari. Karrera bukatzen dutenean, Zeraingo plazan dagoen jendearen artean bizikletak errifatu egingo dituzte, gaiñera.

Autografoak firmatzea nai dutenak, dijoaztela ordubata laurden gutxirako Segurako plazara. Karrera bukatzean nekatuta egon dira, eta orregatik izango da autografoak aurrez firmatze ori.

Arkonada eta Biurrun futbolista onak dirala badakigu, baiña nolako karreristak diran jakin nai badegu, gaur izango degu aukera ederra.

Karreraren asten diranean kamiñora iñor sartu ez dedin zaindu eta orrelako lanak Ertzaintzak egin izan ditu, baiña gaur Realeko txuri-urdiñak eta Athletic-eko txurigorriak egingo dituzte, ertzaiñaren orde. An egongo dira danak Seguratik Zeraiña bitarteko kamiñoan. Eta aien esanak zintzo bete bearko ditugu, ezeren okerrik izan ez dedin. Badakizute gero futbolistak ostikalariak izaten dirala. Epaille edo juezak ere karrera guztietan izaten dira. Gaur *Jurado de ruta* edo esaten zaion orretan Zamora eta Larrañaga izango dira. Bibotedunak dira biak. Eta orregatik jarriko zituzten, seguru asko, errespeto geiago sartu dezaten.

Karrera polita izango da. Ikusi bear degu gure Arkonada ori nolako karrerista dan. Biurrun oso ona omen da, baiña ez dakit Arkonadak ez ote duen irabaziko. Ni bere alde nago. Laster jakingo degu. Gero arte.

1988ko abenduak 30

Aurtengo urte onek ere ia-ia eman ditu bereak. Biar urtezaar. “Urte zaar mikirri, eroak ere igarri”, esango degu biar. Baiña eroak ez diranak ere antzemango diote biarko egunari. Eta zer esanik ez gauari. Azkenetan dagoela, baiña falta zaion pixka ori ez dakit urte guztiko onena ez ote dan izango. Batzuentzat bai, beintzat. Izango da baztarretan zaratarik asko. Izango da afaria, txanpaina, kantua eta dantza. Eta orrela obe, gaiñera. Burrugarik ez dedilla izan, eta gaiñontzekoak pasatuko dira. Gabonetan-eta sobratutako txanpain ondarrak istillu gorri daukate biar. Makiña bat poltsari zorua ikusiko zaio. Dirua kastatzeko omen da. Al duenak al duena egitea ere bidezkoa da, berriz. Eta ea pena guztiak aazteko moduko urte bukaera izaten dan.

Gazte denbora bakarra izaten da gero, eta ari zumua atera bear zaio. Urtezaar alai bat pasa ezazutela, gazteok. Zeuen

buruak ondatzeko modurik ez ezazute egin beintzat; eta naiz ta gauean berandu edo goizean goiz etxeratu, bear dan bezela baldin bazatozte, zuen gurasoak ere pozik izango dira. Eta ez dute esango gau txarra pasatu dutenik. Gero, urteberri egunean, ez da aurpegi txarririk ikusiko etxean. Ez dakizute orrek zenbat balio duen. Gazteak gauean neurritz jolastuta eta gurasoak kezkarik gabe dauden familian, urteberri eguneko bazkaria ez da nolanaikoa izango. Alkarrenganako konfiantza osoa dagon familian mundu onetan iritsi liteken zoriona iritsia dagoela esango nuke. Danen gustoa egiten zail izaten da, eta joan dan urte onetan izango ziran gorabeerak. Datorren urtean ere izango dira, baiña nola zaarrak ala gazteak, batek bestea mindu gabe bizitzeko alegiñak egiten baditugu, or nunbait moldatuko gera.

Une on eta alaiak azkar pasatzen dirala? Bai, noski. Baiña eun urte irauten duen une on eta txarririk ez da izaten. Eta txaaraldiak ere izaten dute bukaera. Lagun batek ala zion besteari:

– Emengoxe negua ez da beintzat motza izaten. Abendua joan zaigu, baiña ilbeltza eta otsaila ez dauzkagu pasaturik.

– Zer? Negua luzea izaten dala? –esan zion besteak–. Kaja Ahorrosa joan eta milloi bat eskatu ezazu udaberrian ordaintzekotan. Ikusiko dezu negua zein azkar joaten zaizun.

Orra, dijoan urtezar onek
eman bere etekiña.
Noizbait bukatu bear zuela
zan oso gauza jakiña.
Orain beste bat dator,
portatu bedi jator,
ta izan dedilla piña.
Lagundu asmoz baldin badator
izango da zer egiña.

Alai ospatu dezagun danok
urtearen bukaera.
Ortan saiatu nai ez badegu
geuretzako da galera.
Utzi bizitz zarrari
elduaz berriari,
ez beintzat egin atzera.
Alkarri ondo lagundu eta
ederki biziko gera.

Alaxe izan dedilla. Urte zaarra ondo amaitu, eta berriari asiera on bat eman danok. Ea guztiontzat urte oparoa izaten dan.

Agur

1989

**Belearen arrautzak
usakemerik ez**

1989ko urtarrillak 6

Erregeen eguna iritsi zaigu. Bat baiño geiago egongo ziran egun onen zai, eta iritsi da au ere, urtero bezelaxe. Umeak eta ume ez diran askok, denak izaten dute gaur zerbaiten itxaropena. Leenago, goiz aldera etortzen ziran Erregeak. Orain presaka bizi gera ordea eta ez degu goizean esnatu arte itxoiteko astirik izaten. Erregeak ere oraingo munduaren erara jarrita daude. Umetxoenganako maitasun berezia nola duten, bezperatik etortzen dira, toki askotara beintzat. Oraingo aurrak Erregeak zer ekarriko duten aurrez jakiten dute, gaiñera. Ala ere makiñatxo batek poz ederra artuko zuen, begiak zabalzabal eginda, alako jostailluak ekarri dizkiotela ikustean. Zenbat ote dira jostaillu ta guzti oera joan diranak? Zenbat jostailluak aldemenean dituztela begietatik irriparrea ezkatutu gabe lo artu dutenak?

Umetxoeren zoriona ikusita, pozaren pozez begietatik malkoak irtendako gurasoak ere ez dira gutxi izango. Izan ere, aurtxoeren irriparreak sortzen duen poza baiño oberik ez da ezer famili baterako. Aurrak jostailluak lagun dituztela lotara joan nai dutenean, ez zaie galerazi bear, orrekin artzen duten naigabea kaltegarri da-ta. Orra, ba, aurrei pozik bizitzen laguntzeko era errez askoa. Ala nai badute, joan ditezela oera jostaillu eta guzti. Orretara aurrak negar gutxiago egingo dute, eta etxean alaitasun geiago izango da..

Gaurkoarekin akabo aurtengo Gabon jaiak. Bateko Gabon eta besteko Urtezaar, ez genbiltzan, ba, ain gaizki. Baiña gure

ezpain-igurtziak joan dira puska baterako. Emendik aurrera izango degu naiko porrupatata, borraja eta orrelako, azelga batzuk tartean dirala. Etxekoandrereren batek esan du onuzkero: “zuek ondo zenbiltzaten, eta gu? Gizonezkoak bai, patxaran jan eta edan egiñez bapo, baiña emakumeok lana egin bear. Guretzat ez da jairik izaten...”.

Ez dakit au ere dan-dana egia ote dan. Emazteak lan asko daukanean saiatzen gera gu ere laguntzen, baiña beti ez da erreza izaten asmatzen. Aldiko lan geiegi agintzen digute, eta orrekin endreatzen gaituzte. “Au ebaki ezazu, gaiñezka egin ez dezan sutan dagoen esnea zaindu ezazu, patata bat edo beste zuritu bear ko dezu, tomate pote bat ekarri zaidazu...”, eta nik ez dakit zer. Askotan tomatea eraman bearrean pipar potea igual eramaten diogu, eta kitto orduantxe! Gure losintxak ez dute asko balio izaten. Zer egingo degu, ba? Senarrak aldrebes samarrak izaten gera, eta esaten digutena isil-isililik entzun, eta pazientzian artu bear danak.

Bart arratsean ez nengoen ni
orain nagon bezin triste,
Erregeak au egiterikan
ez bai nuen asko uste.
Zapatak garbi-garbi egiten
pasa nuen ordu bete...
Ni ez naiz gaizki portatu baiña
ikatz jarri didate.

Gorbetaren bat edo beste len
ipiñi izan zidaten.
Meltxor, Kaxpar ta Baltasar oso
xurra izan dira aurten.
Eman didaten atsekabea
ez da erreza esaten.
Eta saiatu bearrean naiz
txintxoagoa izaten.

1989ko urtarrillak 13

Ilbeltzaren erdi ingurura iritsi gera beintzat, eta asi gera poliki-poliki neguari aurrera bultza egiten. Oraindik lanik asko emango digu. Baiña etzaigu dana falta. Eskiatzeko eta elurretan

jolasteko zaletasuna dutenak oraintxe egongo dira pozik. Orrelakoak ez ditu otzak ikaritzen eta ez daukate suerte txarra.

Nik uste det negua geienontzat iguingarri izaten dala. Baserrietan lan bat baiño geiago utzi izan da neguan egingo dirala esanda. Eta negua iristen da, baiña ala ere atzera utzitako lanak arrapatzeko asti geiagi ez da izaten baserrian. Ukuilluan dauden abereak ez diote eguraldiari begiratzen, eta girorik txarrena baldin badago ere, aien lanak eta geiago ere egin egin bear. Aragia eta esnea garesti daudela baiña baserriarren dirua ez da bidean billatutakoa izaten.

Artzaiak ere esango dute zerbait. Ostiko bat emanda bialtzeko abildadea baleukate, neguak ez luke denbora luzeko bizia izango. Negurik onena danean ere udako kontuak aaztuta bizitzen dira artzaiak. Arkumeak salduta artzen duten diruari eskuetan eusten izaten dute naiko lana. Kosta aldera artaldea-rekin joateko-ta leenago baiño erreztasun geiago daukate orain. Pentsuarekin aukera ohea ere bai, baiña erreztasun guztiak dirua eskatzen dute, eta orrek ematen ditu buruausteak. Kontua da, aragia eta esnea garesti, arkumea eta gazta ere bai, edo merke ez beintzat, eta neguaren petralkeririk geienak kaletarrrak ordaindu bear izaten ditugula. Gu beti baserriarren eta aratzaien errukiz bizi gera, eta gure errukirik ez dakit iñork izaten ote duen. Santa Luzitan Zumarragan bezela beste erri askotan ere izaten dira gazta erakusketak. Proatu aitzakian edo, inbiria emateko lain ematen digute, eta arekin konformatu bear. Taloarekin eta baserriko lukainkarekin berdintsu gertatzen zaigu. Naiago nuke erakusketa edo esposizio oiek geiago ugalduko balira. Batean proatu eta bestean beste mokokada bat, poliki moldatuko giñake artara.

Lanera joan bear, ba. Eta asteleen goizean jeikita badator neska gazte bat sukaldera, begiak zabaldu eziñik. Eta aitak:

– Altxa burua, neska, astea bazijoanda!

Artean asteleena izan, eta astea bazijoala... Nolako begiratu egin ote zion alabak aitari?

Ilbelta gogor egiten zaigu
neguaren eragiñez,
irristaka or ibiltzen gera
aldapa igo eziñez.
Ez gaitzela sekula jarri
kezkatan buruko miñez.
Aldaparian ez da berdintzen
kaskarrari atz egiñez.

Ilbeltz erdia joan da eta
laister da bere azkena.
Auxe da orain eman ditek
berririk pozgarriena.
Erditik moztu degula kontu
urteko illik luzena.
Joan dedilla zorionean,
jaso dezagun kintzena.

1989ko urtarrillak 20

Ilbeltzeko aldapa igotzen ari gera, orratik. Ia etzaigu asko falta gaillurra arrapatzeko. Aurre gozoak atze mikatza izaten duela esan oi da. Urte bat alai antzean bukatu zalako, beste urtearen asierak estua izan bear al du nai ta ez? Baditeke poltsak pixka bat zimurtuta egotea, baiña ez dirudi jendea eziñean dabillenik. Orrelaxe obe, gaiñera. Osasun ona eta lana izan ditezela, eta laister dira aldapa kontuak aaztuta. Bart arratsean etziran donostiarrak aldapa igo eziñik ibilliko, San Sebastian bezpera baitzan. Ilbelta izan arren, Donostiako jatetxeak izango zuten istimazioa. Eta alkarte edo soziedadeetan armatzen dituzte berriz ortik onerako saltsak! Angulak garesti dardela baiña, prezioak prezio, ezpaiñak ondo gozatuak izango dira Donosti aldean. Krisia dagoela, baiña etzitzaion an asko antzemango.

Orain urte batzuk, San Sebastian bezperako afarietan etzan arkumerik falta izaten eta, jakiña, gizonezkoak bakarrik eta ezeren loturarik gabe, zeñek errenditu? Emakumeak ere

gu aiña bai omen dira ordea, eta afari oietan bere sudur politak sartzeko modua egin zuten. Errespeto pixkaren bat jarri ere bai, eta San Sebastian bezperako afariak giroz zerbait moteldu egin zirala esaten zuten donostiarrak. Gauza onak danoi gustatzen zaizkigu, eta etxeoandreak ere ikasi omen dute gizonezkoak bezela parranda egiten. Ala bear danean zurrut pittin bat egiten ere bai, eta ez det uste afaltzerakoan umore faltarik izaten danik. Umore on orrek urrengo egunean ere irauten baldin badu, or nunbait. Baiña ez det orren berririk. Biaramonean aurpegi zimur samarrak ikusten ez badira... Dana dala, bart arratsean egurastu bat artutako etxeoandreak izango dira, eta ez du gutxi balio orrek.

Leenbiziko aldiz Donostian izandako baserritar bati zer moduz ibilli zan galdetu omen zioten, eta ark:

– An ez dik iñork lanik egiten. An egunero jai izaten dek. Jendea kaleak betean ibiltzen dek beti, eta jai izan bear, nai eta naiz ez –erantzun omen zuen.

Ameriketara joan eta naiko dirua egin zuen bertsolariak ere “a zer bizimodua, au Donostian balitz!”, kantatu zuen. Donostiarrei *kaskariñak* esaten diete, baiña an ere lanetik bizi diranak geiago dira lanik egiten ez dutenak baiño. Donostia toki polita da, baiña an ere ondo bizitzeko poltsaondo ona bear...

Donostiaren edertasunak
asko maite dituztenak,
badira emen danak zeruan
daudela uste dutenak.
Naiz ta ibilli egun auetan
arrastotikan irtenak,
ez dira beti ondo biziko
dirurik ez daukatenak...

Neguan baiño udaran obe
degu joan Donostira,
eta pasatu une batzuek
Kontxa aldera begira.
Ordaindu gabe noiznai ez da bat
sartzen alako tokira.
Berebiziko monumentuak
merke an ikusten dira.

Gure Foru Aldundiak aurtengo onetan baserritarrei laguntza bereziak eskeintzeko asmoak ditu. Askotan astindu dan gaia da au. Joan daneko ez dakit zenbat urte auetan amaika bider entzun degu orrelako zerbait. Gipuzkoan nekazaritza ugaltu eta indartuko baldin bada, gauza asko samar egin bearra dagoela dirudi. Auetako bat, baserritarrak orain bizi diran baiño obeto bizitzera iristea dala uste nik. Eta orretarako, bere lanari etekin ona ateratzeko modua bear dute baserritarrak, diru gutxiren truke lan asko eginda ez baitago konturik. Baserrian sortzen diran esne, aragi eta gafiñontzeko janari edo jeneroak salduko diran moduko prezioetan atera bearra dago, eta orretarako ez dago baserrian makinak sartu beste erremediorik. Besoak bakarrik motz gelditzen dira gaur lanerako. Orain arte ala izan gerala eta orrelako arrazioak ez dute ezertarako balio.

Aldaketak egingo badira, eta baserrietan lana egiteko era berriak sartu nai badira, bearrezko dan tresneri edo makinaria inguratzeko dirua bear da. Eta au esatean ez da gauza berririk esaten. Baiña badirudi Gipuzkoako Foru Aldundiak, Diputazioak, diru mordoska polita daukala orretarako izendatuta: bi milla lareun eta larogeita sei milloiti erdi pezeta banatuko ditu. Igaz baiño geiago aurtzen. Urtean baiño urtean geiago ematen badu, baditeke zerbait egitera iristea, eta baserritarrentzat laguntza-itza utsean ez gelditzea. Mesede ederra luke Gipuzkoak; eta zer esanik ez Euskalerrri guztiak ere. Etxean telefonoa jarri nai dutenak, siloak egin nai dituztenak, baserria zuritu nai dutenak, edo etxean argindarra sartu nai dutenak izango dituzte laguntasunak. Euskera ikasi nai dutelako-edo uda baserrian igarotzeko oitura artu dutenak ere badira orain. Eta orrelakoentzat etxean tokia prestatu nai dutenentzat ere dirua izango da.

Oiek guztiak orrela izanik, berrogeita amabost urtetik gorako baserritarrak bere baserria saldu edo errentan eman nai izan ezkeru, jubilatzeke aukera izango ote duten ere esaten asi dira. Au asmo bat besterik ez da oraindik. Eztago ezer erabakita, baiña 55 urterekin jubilatuta, kaixo mutel!, zenbait baserri-tarrentzat ez litzake gaizki etorriko. Naiago nuke amets au egi biurtuko balitz. Ez al da eldu baiño leen lurrera eroriko dan sagarra izango auxe!

Baserritarrak zaildu bearra
nola duen gartzetandik,
laguntza pozik artu izan du
baldin badator iñundik.
Eta iristen baldin bazaio
ori nundik edo andik,
gazte-gazterik jubilatuta
ikusten nago oraindik.

Merezi du ta berea dana
eman baserritarrari,
bizitzeko lain ukatu gabe
ainbat egin duenari.
Lagundu garaiz agur egiten
bizimodu astunari,
zartzarorako kezkarik gabe
utzi dezaion lanari.

1989ko otsailak 3

San Blas eguna ere etorri zaigu, eta ezin aaztuta utzi. Bestela, idiazabaldarrak esango dute ea ez al duten aintzakotzat artzerik merezi. Ori eta geiago ere merezi dute, noski, eta ezin egingo degu orrelakorik.

Festak ondo pasatzen badakite Idiazabalen. Leenago baze-kiten beintzat, eta ez det uste ortan atzera egingo zutenik. Ez beste ezertan ere. Idiazabaldarrak ez baitira atzera egiten duten oietakoak. Erri polita da. Eta nola errian bertan ala erri inguruan ere ikusten da etxe bikaiña pranko. Etziran nolanaiko jauregiak izango garai batean orain baserri zabalak diranak. Aietan bizi ziran familiak ere ez edozein. Eliza bera ere ikusteko modukoa

da. Orain zortzireun urte-edo egindakoa omen da, eta batez ere sarrerako arri labratuak izugarrizko meritua daukate..

Idiazabalgo gaztak, berriz, badakigu nolako fama daukan. Fama bakarrik ez, izatez ere alakoxea da. Egun auetan axeriak buztanak arro samar edukitzea ez da arritzekoa. Arrazoi pixka bat ere badaukate-ta. Oiek guztiak orrela izanik, jatorrak eta alaiak ere badira idiazabaldarrak. Zepai saria zala edo beste bertso-saioren bat zala, egun ederra pranko igaroak gera an. Oso lagunartekoak dira, eta pozik joaten giñan dei egiten zigutenean. Ursuaran ere ez da, ba, mondejuak jateko toki txarra. Alderdi ortan badakite bai gauza onak egiten. Eta badira beste batzuk ere gaur gogoan dauzkadanak: Idiazabalgo etxeoandreak. Ez dakit aientzat zer moduzko festak izango diran. Lana egin bearko dute beintzat. Onuzkero an ariko dira bazkaria prestatzen, fin asko. Berriketarako gogo aundirik ez dute edukiko bear bada, baiña etxeoandre oieri ere zertxobait esan bearko diegu.

Bein batean jarri dira iru emakume alkarrekin izketan. Batek ala omen zion:

– Etzegon senarra igeltseroa edukitzea bezelakorik. Esanaren poderioz bederik, noizean bein etxeari berritu bat ematen zion, eta tira.

– Ago isillik, neska –zion besteak–. Senar arotza ohea den. Ark, sikira, sua pizteko txirbillak egingo dizkin, baiña igeltseroak bazter guztiak lardaskatzea besterik eztin egiten.

Irugarrenak, zaar samarra izan-eta, onela zion:

– Senarra antikuariaoa, edo leenagoko antigualeko gauza oien zalea den onena. Andrea ere zenbat eta zaarrago eta orduan eta geiago maitatzen din ark”.

Nik berriz beste aldera pentsatzen nuan: ardoa zaarra eta andrea gaztea.

Idiazabal ez da bildurtzen
neguko egun otzetan.
Axeri oiek gogorrek eta
bizkorrek dira benetan.
Festak ospatzen asi oi dira
otsaillean, San Blasetan;
udara lasai pasatu eta
bukatu San Migeletan.

Oillotegiko estuasunak
axerientzat jolasak.
Oientzat festa alaiak dira
oilloen azken arnasak.
Oillaskoentzat izaganatik
bildurgarri ta eskasak,
axerientzat egun ederrak
izaten dira Sanblasak.

1989ko otsaillak 10

Otsail txikiak bere leenengo amar egunak emango ditu gaurkoarekin, eta negua badijoa. Ezta ezer, ala ere. Eguna ere pixka bat luzatzen ari da-ta. Ea, ba, poliki-poliki illunpetatik irtetzen geran. Amaika aldiz pentsatu izan det satorraren bizimodua ez dala oso alaia izango. Aiek lurpean bizitzeko egiñak izango dira, baiña eguzkiaren argia eta epela obeak dira guretzat.

Aurtengo onetan neguak izugarrizko pikardiak egin dituela uste det. Joan dan illeko izotz aiekin Naparroako Erriberan-eta jipoi ederra artu izango dute. Ango koliflora, kardu, alkatxofa eta gaiñontzekoak alperrik galtzearekin ez det poz aundirik artu. Au leen ere esan izan det, baiña ainbeste kalte egiten duen kolesterola sendatzeko oso onak omen dira alkatxofak. Negualde ontan, bateko jaiak dirala eta besteko otzari eutsi bear zaiola, koipe gauza eta gozoki asko samar erabiltzen degu jatorduetan. Zurruta ere apurtxo bat bai, berriz, kafetxo bat edo beste lagun duela. Eta udaberrian Errioxa edo Naparroa aldera jiratxo bat edo beste egi-tea ondo etortzen da, alkatxofa eta orrelako barazkiak an ipintzen dituztelako ondo. Eta odolak pixka bat garbitu aitzakian, beti leku batean egon gabe, ibilli beintzat. Ori belarra jatea beze-

la dala esaten dute batzuk. Beste batzuk berriz, orrelako gauzak emen ere jan ditezkeela. Baiña oitura onak ez dira nolainai galdu bear. Kontuak kontu, gozatu bat artzeko aitzaki txarra ez da, baiña aurten ez dakit nola ibilliko geran. Oso berri onak ez dira andik datozenak. Nolanai ere, nekazariak kottak kontatzen asten diranean dan baiño geiago esan izan dute, eta izotzak etzituen landare danak ondatuko.

Aurten gripe bildur aundia zan. Oso gripe txarra zetorrela eta estutu giñan, baiña ez omen da orrenbesteraíño. Marañon sendagille ospetsuak esan zuenez, egunean sei naranja jaten dituenak gripearri parre egin dezaioke. Jan, ba, naranjak lasai, bitamina asko daukate-ta. Erremedio zailla ez da, eta ea udaberri aldera pixka bat suspertzen asten geran.

Neguan ez da asko luzitzen
gozotasunaren billa.
Negua baita berotu gabe
zigortzen gaitun makilla.
Baiña oraintxe iritsi zaio
bere azkeneko illa;
ez du faltarik egiten eta
lenbailen joan dedilla
lenbailen joan dedilla.

Otzak naikoa jipoitzen gaitu
neguan gau eta egun,
ez degu begi onez ikusten
nola komeni etzaigun.
Udaberria badator eta
ark egingo digu lagun,
kukua kantuz astean danean
ajeak bota ditzagun
ajeak bota ditzagun.

1989ko otsaillak 17

Badago bazterretan gu baiño abillagorik. Oraintxe ere erru-soak egundoko lezioak ematen ari zaizkigu. Ebaketa edo operazio baten bidez gure muiñak berritzerik balego, gizakiok irureun bat urtean biziko omen giñake. Errusian egin diran ikerketa edo esperimentu batzuk ikusita ala dirudi. Muiñetako operazio ori egiten jakin bear ordea, esango du norbaitek.

Ez det, ba, uste orretarako dana falta danik. Ikerketa oiek arratoiekin egin dituzte, eta zerbaiten arrastoa artu izango dute, ikusten danez. Arratoi oiek, urte pare batean edo orrela bizitzen dira, bizitza laburrekoak alegia Baiña muiñetan pusketa txiki berezi batzuk txertatu ezkerro, denbora geiagoan bizitzen dira. Txertatu gabeak baiño gaitz gutxiago arrapatzen dute. Muiñak pixka bat konpondu ezkerro, orra denbora luzeagoan eta gutxiago sufrituta bizitzeko modua. Ez litzake suerte txarra.

Berri onek poza ematen du, alde batera. Baiña bildurra ere ematen duela esango nuke. Irureun urtean bizitzeko moduko gizon-emakumeak egiten badituzte, eta gaixotu ere egiten ez diran indartsuak, erruso oiekin ez da giro izango. Aspaldiko urteetan nundik munduko nagusi egingo dabilta, eta ea estu samar artzen gaituzten. Beste mundura joatean guk utzitako zirriztuak betetzeko lain izango dira oiek.

Aurrerapen aundiak daude orain, baiña gizonaren bizia irureun urtetaraiño luzatzea zail samarra izango da. Komeniko ote litzake, gaiñera? Animak ere gorputzaren laguntasuna bear du bere almenak erakutsiko baditu, eta orrenbesteraño zaartutako gorputzarekin gauza onik egingo al luke? Burua galdu eta txorakeria pranko bai, seguru asko. Gauza zaarrak estimazio gutxi izaten du. Ainbeste urtean bizitze ori urruti egongo da oraindik, eta ez dakit ez ote dan obe izango.

Dana dala, gure muiñak pixka bat konpontzea ez litzake, bearbada, ain gaizki etorriko. Naizta irureun urtean bizi ez, arabaki bat edo beste emanda gaixotzen ez gerala eta lanerako indarrean iraungo bagendu, ez giñake ainbeste gizatxartuko. Gazteeri ez genieke ainbeste traba egingo. Eta guk egiten degun artean ez lirake lanean geiegi urratuko, eta alkarrekin obeto konponduko giñake, seguru asko. Ea, ba, errusiar oiek mundua pixka bat zuzentzen diguten, premi ederra badauka-eta.

Katarro eta gripetik aurren
osatu gera, nik uste.
Baiña badatoz egun obeak,
rusoak ala diote.
Txertaketaren bidez gaitz danak
sendatzen badizkigute,
iñor ez gera mundutik joango
bazterrak aspertu arte.

Zartu ta txartu egiten dala
aspaldiko esaera;
gezur aundia danik ez nuke
esango alde batera.
Muiñak pixka bat konpondu eta
gaztetzen baldin bagera,
andik aurrera munduan danok
katonatuko al gera?

1989ko otsailak 24

Mundu onetara etortzean ez gera danak berdiñak izaten. Animaz eta Jainkoaren aurrerako danok berdiñak omen gera, baiña gorputzez eta munduaren aurrerako alde ederra egoten da batzuetatik besteetara. Aur batzuk osasuntsuak eta ederrak izaten dira. Beste batzuk, aldiz, gaixoberak edo ain osoak ez. Gurasoentzat aur guztiak maitagarriak izaten, eta akatsik txikiena ikusten badiete ere, aita eta ama samintzeko naikoa izaten da. Akatsak diruditenak beste gauza batzuetarako osagarriak izatea ere gertatzen da, eta guzti-guztia guk nai bezela irten ez baldin bada, ez degu geiegi estutu bear. Denborarekin gauza asko osatu oi da, eta denborari leku ematen ere jakin bear degu. Ez det esan nai ajolakabeak izan bear degunik. Eta ain gutxiago aurren alde alegin guztiak egin bear ez ditugunik. Sendagilleak or daude, erremedio asko ere bai. Eta duaden laguntza guztiei eldu bear diegu. Ortantxe ez degu nagiak izan bear.

Ume bakoitzak bere berezitasunak izaten ditu. Esate baterako, batzuk eskubiko eskuarekin baliatzen dira ondoena. Beste batzuk ezkertiak izaten dira, berriz. Batzuk ikusmen edo bista ederrarekin etortzen dira mundura. Beste batzuk bista motzekoak edo miopeak izaten dira. Ba, Ipar Amerikako zenbait sendagillek esan duenez, ezkertiak eta bista motzekoak diran aurrak mate-

matikak ikasteko besteak baiño argiagoak eta azkarragoak izaten dira. Bista motza duen aurrari betaurrekoak jarri bearrak pena ematen dio gurasoari. Eskolara joateko garaia etortzen da, eta beste ume guztiak ezeren akatsik gabe eta osasuntsuak ikusi, eta gurea betaurreko edo “gafa” oiekin, jolas egiteko ere bildurrez, noiz erori eta puskatuko. Pena artzekoa da, baiña mundua ez da or bukatzen. Besteri burla egiten dakitenak, askotan ez dute matematikak ikasteko talentu aundirik izaten. Noizean bein “gafotas” entzun bearra ez da ona izango, baiña urte batean “kate” eta bestean ere bai, ezta askoz ohea.

Ipar Amerikan ez det uste ezkertia izateari emen aiña garrantzi ematen zaionik. Jaten, idazten, tenisean jokatzen, eta boxeoa zer esanik ez, ezkertiak dira asko. Japonar guztiak badiruri, berriz, betaurreko eta guzti jaiotzen dirala. Eta, pentsatu: Ipar Amerika eta Japon dira munduko nazio aurreratuenak.

Engaiñaturik egon gera gu
burua arintzeraiño,
ezkertiak okerrak dirala
pentsatu izateraiño.
Amerikarrak ez dira bizi
bizi geran bezin ñaiño.
Aiek ezkerrez geiago dira
gu bi eskurekin baiño.

Japonen danak saiatzen dira
gizon azkarrak bezela.
Ezin ukatu lan asko eta
ondo egiten dutela.
Naiz bear izan betaurrekoak
jakintsu askok bezela,
esango nuke gure aldean
asko ikusten dutela.

1989ko martxoak 3

Eranegun etxeoandre batekin topo egin nuen, eta egundoko ongiatorri alaia egin zidan. Noiznai ere ez da emakume aldrebesa, baiña ez dakit sekula baiño politagoa ez ote zegoen. Ain argi egoteko zer zuen-edo nik ere zerbait jakin nai, ba, eta:

– Bai –esan zidan–. Otsaila joan da eta gustora nago. Otsailak 28 egun izaten ditu, eta nere senarrak ogeita amaikako illean bezelako soldata ekarri dit. Besteetan aiña diru, eta gasta-tzeko iru egun gutxigo. Zer derizkiotzu? Emakumeentzat otsaila ez da illabete ona izaten, gaiñera. Egun gutxi ditu eta itz egiteko ere besteetan baiño denbora gutxiago gelditzen zaigu. Joan da, bai. Eta eman dezala pakea. Ez al da poz artzekoa?”

Ura beintzat pozik zegoen eta neroni ere alakoxe argitua eman zidan, zenbaiten alaitasuna itsaskorra izaten baita. Etxekoandre are-kin izketan ari nintzala etorri zitzaidan gogora orain berreun milla urte ta geiago dirala, mundu onetan leenbiziko aldiz entzun zan itza Afrikako emakume batek esan omen zuela.

Banengoen, ba, ni. Azkenengo itza emakumeek esaten dute-
la beti, baiña leenbizikoa ere auek esan zuten, ikusten danez. Emakumeeri aitzaki asko ematen diegu, baiña eskerrak eman bear genizkieke. Edo isillik egon. Iñork erakutsi ez baligu, gizo-
nok itz egiten ere ez genduen asmatuko, seguru asko. Gure azka-
rrean purrustadaren bat edo beste egingo genduen, baiña ortik
aurrera ezer askorik ez. Begietako argia pizten duten oietako itz
eder asko etzan irtengo gure ezpaiñetatik.

– Zergatik esaten da *amaren izkuntza* eta ez *aitaren izkun-
tza*? –galdetu omen zion maixuak mutiko bati.

– Ba, amak aitak baiño askoz geiago itz egiten duelako –eran-
tzun zion.

Dana dala, martxoan sartu gera beintzat eta segi aurrera. Il onen ogeita batean asiko da udaberria, egutegian beintzat. Bateko San Jose-loreak eta besteko garizuma-aizea, baditeke martxoak propiñaren bat edo beste gordeta edukitzea guretzat. Baiña eguna luzatzen ari da, eguzkia apurtxo bat indartzen ere bai, eta bizitarako izango al gera. Kukua ere laister degu emen. Oraindik egun batzuk falta dira, baiña joango dira auek ere. Igaz ala zion lagun batek besteari:

– Gaur entzun det kukua leenbiziko aldiz aurtan. Eta patrikaran dirurik gabe arrapatu nau. Ez daukat urtea pasaturik...

– Ez, e? Nola edukiko dezu, ba, zuk patrikaran dirua, esku-tan ikusi orduko bankura eramaten dezu-ta?

Itz egiteko almena eman
arren Jaunak gizonari,
nola mintzatu erakustea
bearrezko zan berari.
Eskerrak eman bear dizkagu
ori egin zuanari,
al dezakegun maitasun dana
emanaz gure amari.

Naiko sarritan aitatu arren
emakumeen akatsak,
pentsatu bear degu guk ere
jartzen ditugula saltsak.
Zakarkeria ugari eta
noiznai izketa lardatsak.
Obe genduke gure mingaiñak
ez balira ain narratsak.

1989ko martxoak 10

Sarritan entzun oi genduen esaera zaaar bat: esan dezaio-dan, esan dezaidan.

Euskaldun zaarrok ez omen dakigu ezer, baiña oraingo berriak ez dute orrelako esaerarik erabiltzen. Geiago dakitelako ote? Bai? Dana dala, ekin dezaiogun geureari.

Oraindik urte asko ez dala, ezkondu gabe gelditzen ziran emakumeak etziran oso ondo ikusiak izaten, edo ez dakit zer esan. Aien kontura parre egin nai izaten zuten azkar usteko tontoak baziran, beintzat. Orain ez det uste orrela gertatzen danik, eta tira. Baiña ez uste zirikada eta eztenkadak neskazarrentzat bakarrik izaten ziranik. Mutilzaarrak ere etzuten estimazio aundirik izaten. Makiña bat ezagutuak gera baserrietan morroi, igandez mozkortuta eta astegunez zarpajario, batek nai ez eta besteak bear ez, al zuten moduan bizi ziranak. “Mutilzaarraren pobrezia: iñork ikusi nai eza”, esan zuen

Xenpelarrek bertsotan, egoki asko. Gero kantatuko ditugu batzuk. Aspaldikoak dira, baiña bai bertso politak. Baiña beste zerbait da gaur esan nai dedana. Nere lagun zaar Basarriri irakurri diodanez, garai batean, Donostian beintzat, mutilzaarrak etzeukaten beste gizakiak aiña eskubide. Au sinisten ere zail egiten zaigu gaur. Mutilzaar bat ezin al diteke izan ezkondu bat aiña gizon? Bai, noski. Baiña eskubideak ez dira nunbait gauek goizera eskuratzen. Basarrik dioenez, orain bosteun bat urte Donostiako mutilzaarrak etzeukaten erriko-etxean kontzejal izaterik. Agintari izango zanak ezkondua bear zuen izan, nai ta nai ez. Ortik pentsatu mutilzaarrak zenbateraiñoko estimazioa zeukaten Donostian. Orrekin konformatzen ez ordea, eta mutilzaarrak artzarenak egin omen zituzten ezkonduen eskubide berdiñak izateko. Eta kontzejal izateko baime-na iritsi zuten nunbait, baiña alkate izateko ez. Eta berriz ere burruka egin bear. Alako batean, orain eun eta berrogeita lau urte, Madridetik etorri zan lege batek egin zituen berdintasunak. Eta mutilzaarrak etziran asarre izango. Orduko euskaldunak ere alkarrekin konpondu ezin, eta Madriderik agindu bear. Ez al da mixeria gurekin gertatzen dana?

Anaiak nauka mendean,
koiñatak aldamenean.
Gazte denboraz
akordatzen naiz
sasoia joanean.
Ez det gularik janean,
gau eta egun lanean...
Ondo egin da
esker gaiztoa
gero azkenean.

Mutilla bere zarrían,
neskatxak ere indarrian
Egun guztian aien pardelak
nere bizkarrian.
Gero illunabarrian
estimazio txarrian.
Ibiltzen naute
soiñeko galtzak
kendu bearrian.

Engaiñatu naiz ederki,
merezi baiño obeki.
Neskatxak ere ez didate nai
aterik ideki.
Badute milla aitzaki
gaztiaguak izaki...
Estimazio txarra nola dan
mutilzarrak daki.

1989ko martxoak 17

Ondo bizi izateko, etsipena bear da. Eraman ona. Konformidadea.

Alaxe izango da, baiña gutxi dira diranarekin eta dutenarekin etsian bizi diranak, eta bizitza ezeren aitzakirik gabe daramatenak. Geroz eta obeto bizi nai izaten degu, eta beti badegu zerbaiten egarria. Ez, ba, aspaldian aurrera egin ez degulako eta aurrerapenik eskuratu ez degulako. Baiña ainbeste aurrerapen ari gera ezagutzen, dana nai eta dana batera eskuratu ezin. Orrekin dauzkagu kome-riak. Aurrerapen batzuk ainbeste engaiñatu gaituzte, eta askotan bear baiño ere geiago erabiltzen ditugu. Eta gero, ezin neurririk artu, eta mesede aiña kalte egiten digute, iñoiz.

Aurrerapena danik ere etzaigu iruditzen, baiña auetako bat telebista izango da, zalantzarik gabe. Telebista ikusten geroz eta ordu geiago pasatzen du jendeak. Batez ere pertsona edadetuak eta eskolan dabilzan gazteak, arratsaldeko zortzirak aldera ezker, tresna ori izaten dute nagusi, estadistikak diotenez. Telebista ikus-teko ainbesterañoko zaletasuna degulako familia geroz eta isillago gelditzen ari da. Famili asko mututu egin omen dira. Izango dira besterakoak ere. Batek bat ikusi nai eta besteak bestea, izango dira alkarri lore ederrak botatako egunak. Lore mikatzak izango dira

askotan, eta orixe txarra. Telebistak era askotako ikuskizunak eskeintzen ditu, eta orrek sortzen du alkarri mokoka egiteko gaia. Errusi aldeko nazio geienetan kate bakarra daukate. Eta aietan ez da emen aiña arazo izaten. An senar-emazteak emen baiño pake obean bizi dira, au ere ikusita gero esateko ohea izango da baiña. Futbola dala edo pelota partidua dala, ango etxeakoandreak ez dituzte emengoak bezela ezpainaak zimurtuko. Ango gizonak daukate suertea!

Ala ere oraiñarte esandakoak dira gutxiena. Inglaterrako senar-emazteen artean, oera joatean telebista pizteko oitura sartu omen da. Beste edozein griña txar edo biziok aiña indar artu du oitura orrek. Ainbesteraioño indarra artu ere, oean sartuta isil-isi-llik telebistari begira jarri eta, kitto. Ez diote alkarri jaramonik egiten. Pakea ona izango da, baiña Inglaterran geroz eta aur gutxiago jaiotzen ordea. Orra nolako pikardiak egin dezazken telebistak.

Ikusten danez gaur telebistak
ez tauka indar makala.
Esan diteke orrek ainbeste
agintzen dunik ez dala,
noiz lo egin ta noiz beste zerbait
berak esaten duala.
Ortik pentsatu orrek noraiño
botatzen duan itzala.

Telebisio ori bear da
artu entretenigarri.
Baiña uste det mututu ere
egiten gaitula sarri.
Ez gaitezela itsu-itsuan
bere agindura jarri.
Familiaren gozotasuna
ukatu gabe alkarri.

1989ko martxoak 24

Gaur Ostiral Santu da, eta serio samar itz egin bearke degu. Aste Santuak bazuen itzala garai batean, orain asko ezagun ez bada ere. Ostegun Santu eguneko elizkizun aiek arratsaldeko sermoiarekin bakarrik ere errespeto aundia sartzen ziguten. Segurako prozesioan bein baiño geiagotan ibilli giñan, amari

eskutik elduta, Ama Doloretakoaren atzetik errosarioa errezatuz, zintzo asko. Ez dakit orain aurrak onelako lanik izaten duten.

Gazteentzat ere bere ikuitua izaten zuen Aste Santuak. Erropa berriak estraiñatzeko egun aproposak izaten ziran. Eta Garizuma ere orduan bukatzen zan, eta andik aurrerako igande alaiagoen itxaropenak ematen zuen bere poza. Garizuman etzan jotzen soñurik, dantzan egitea ere debekatuta, eta kalbarioak egi-tearekin bakarrik ezin, ba, gazteak soseatu. Pazkoazkoa egin bearrak ematen zituen berriz ortik onerako lanak! Askok, astoa makillarena bezela jarrita egoten giñan eta an nunbait, baiña izaten ziran beste alderakoak ere. Asteazken Santu illunabarrean lotsa eta bildurra botatzeko tabernan basoerdi batzuk edan eta konfesatzera joaten ziran aiek pasatuko zituzten estuasun ederrak. Urteko zekorra saldu zutela-ta, aien poza izaten zan ona elizatik irtetzean.

Gu berriz aiei begira, geu santuak bagiña bezela. Orain ez dago alako kezka eta joan-etorririk. Aste Santua opor-aste biurtu degu, eta jo batera eta jo bestera, or gabiltz, zeñek zer esango duenari begiratu gabe. Nor bere buruaren jabe izatea ondo dago. Aaztu bear ez diran gauzak badira orde, eta auetako bat Jesukristok alkar maitatzeko eman zigun agindua. Orretarako ez dago alkarri musuka ibilli bearrik, baiña Ostegun Santuz esan ziguna egingo bagendu obe gendukeela uste det. Mundu onetan dagoen aiña arrokeri, inbiri eta ezberdintasun ez litzake izango, seguru asko.

Leen esan dedan bezela, pazkoazkoa egin bearra guaza serioa zan. Ijitoak ere larritu egiten ziran azkenik-eta. Bein batean ijito bat joan da konfesatzera. Bildurrez airean omen zegoen, eta apaiza asi zitzaion zer ateraraziko:

- Ezer arrapatu al dezu?
- Bai, jauna.
- Zer arrapatu dezu, ba?

– Soka bat.

– Beno, ez da orrenbesteraíño, gizona. Baiña soka bakarrik arrapatu al zenduen?

– Ba, sokari tira eta tira asi, eta sokari erantsita zegoen astoa... Nola asiko nintzan, ba, orduan soka askatzen?

Jesus, gure otoitzak
aditu itzatzu.
Zureak gera eta
babestu gaitzatu.
Gurutz ortan gugatik
bazaude ere zu,
gure damutasuna
kontuan ar zazu.
Argalak gera eta
barkatu zaiguzu.

Agindu bat bada zuk
eman ziguzuna:
alkar maitatzeko
eskatzen diguna.
Au izanik munduko
zoriontasuna.
Zure laguntza da guk
premizko deguna,
zuzentasunak sortu
dezan maitasuna.

Jesus, zuri jarraitzen
ain gera nagiak.
Lotu gaitu bizitza
erosoegiak.
Indartu gaitzan danok
zerutar ogiak.
Salbatu bear gaitun
ezkero egiak,
zabaldu zaizkigutzu
sinismen-begiak.

Amarren bat egun badira udaberrian sartu giñala. Azkenaldiko urte auetan ez du udaberri pulamentuzkorik egiten. Aurten asi besterik ez du egin oraindik eta ezin esan nolakoa egingo duen. Ez esatea obe, gaiñera, bat edo beste esaten jardun arren etorkizunaren berri dakienik ez baitago emen. Orretarako lain jakinduri ez daukagu oraindik, eta naizta aurrerapen asko izan, aizeak eta eguraldiak gugatik nai dutena egiten dute.

Ala ta guztiz ere, busti edo legor, otz naiz epel, udaberriak badu berekin alako poz berezi bat. Berriro bizitzen asiko bagiña bezela edo, alakoxe bizi nai argi bat nabaitzen degu udaberrian. Gaiñera, beti iristen zaigu nunbait edo norbait ez dakit zenbat urtean bizi izan dan albisteren bat ere. Denbora luzean bizi naia danok degu, berriz. Eta ainbeste urte arrapatu dituzteneri zeñiek zer galdetua izaten da. Orrenbeste urtetan bizitzera iritsi diran gizon-ema-kumeak zergatik izan dan esan oi dute. Bakoitzak bere errezeta izaten du orretarako. Gizaki guztiok ezberdiñak nola geran, ez dakit batzuek egiten dutena besteentzat ona izango dan. Ala ere, zaarrak eta aien esanak aintzakotzat artu bear dira. Eta baliteke diotena entzutea ona izatea. Leenbizi, bizitzeko gogo aundia eduki bear da. Gogoa eta ilusioa ere bai. Bizitza onek egun onak badituela pentsatu, eta aiei eltzeko zai egon beti. Etsi ez beintzat, iñola moduz.

Iran alde ortan ez dituzte, ba, urte ederrak izan. Ia orain arte bazan an gerra, alkar il bearra eta desgrazia. Ala ere, iraniar batek 135 urte bete omen ditu. Eta urte oiek arrapatzen fedea, janari eta aize garbiak, eta nekazaritzan lan egiteak lagundu omen diote. Galizian bizi dan emakume batek 102 urte dauzka bizkarrean. Egunean bi kopa pattar edatea beste erremediorik ez omen du egin. Leengo zaarrak esaten zuten bezela *agoardienteak* ez dio ari kalte aundirik egin. Danok ez gera berdiñak, eta arek suertea izan du. Ala ere, pattarra edateko ez nuke nik esango, bestela

izango da gibelegoa edo beste zerbaiten ajea. Sendagileak esaten dutenez, osasun ona edukitzeko eta luzaro bizitzeko, bazkalon-
doan lokuluxka bat egitea oso ona omen da. Neronek ere pattarra
edatea baiño ohea izango dala esango nuke.

Nik ez nekien oraindik baiña
ikasi det liburutik,
penatu gabe ez datorrela
osasun onik zerutik.
Lana fin egin, gutxi jan eta
ez egiteko txurrutik,
ez badegu nai garaia baiño
lenago joan mundutik.

Bizitzea bai ederra dala
udaberriko bezperan,
itxaropenez jantzi ezker
txori kantarien eran.
Egun argiak eta epelak
badatozkigu aukeran.
Ea, ba, kotta danak botata
apur bat prexkatzen geran.

1989ko apirillak 7

Nafarroako esaera zaar batek dioenez, apiril on bat ikusi nai duenak eun urtean bizi bear ko du. Orain illabete bat Gorbeako artzai famatuak esan zuenez, maiatzaren amaseira arte ez du aurt-
ten eguraldi onik egingo. Ikusten danez, apirillak ez dauka oso fama ederra. Oraindik asieran degu eta eztaikit aurtengo onek zer egingo digun. Edozertara jotzen duela ere udaberriari gaude bai eta ez diogu muzin egingo. Bere akats eta guzti, ez da emen udaberria bezelako negurik. Txoriak ere udaberriaren zai egoten dira ezkontzeko, eta baita txoriak ez diranak ere. Ezkontze orrek gauza onen bat izan bear du gaiñera. Begiratu bestela artista eta aberats jende orri. Bi edo iru aldiz eta geiagotan ezkondu asko izaten dira oien artean. Eta askotan, ezkontze ori txarra izan balitz, pobreentzat izango zan, seguru asko. Baiña beste aldera gertatzen da. Aberatsak badauzkate orretarako aukerak, baiña pobreentzat debekatuak daudela kontu.

Onak ere badauzka ordea bere alderdi onak. Pobreak zillarrezko eta urrezko eztaiak noiznai ospatzen dituzte. Aberatsak ezin ordea, ezkontzak egin ala puskatzen dituzte-ta. Italiako senar-emazte batzuk urrezko eztaiak ospatzeko asmoa artu zuten oraindik denbora gutxi dala. Gauzak ondo egin nai eta joan dira udaletxera, ezkondu ziraneko agiriaren billa. Baiña udaletxean etzegoen ordea ezeren agiririk. Elizakoa eta eliza aurrean ateratarako argazkia ere eraman zituzten. Baiña aiek ere etzutela balio. Izan ere, aitonak 86 urte dauzka, eta amonak 87. Ezin, ba, egon orain 50 urte zeuden bezelakoak. Ainbeste zimurtuta gero zeinek ezagutzea nai dute, bada? Kontua da, berriz ezkondu bear izan zutela. Joan ziran udaletxera eta bai azkar patripilioak egin ere. Gizonari alboan zeukan emakume ura emaztetzat artu nai al zuen galdetu ziotenean, arnasa artzeko astirik ere ez omen zion eman amonaxoak. Gizona izketan asi baiño leen erantzun zuen:

– Bai, nai nau emaztetzat artu, badakit ziur, bestela etzidan ainbeste losintxa egingo. Nik ere bera asko maite det berriz, eta senartzat artu nai det, berriro. Eta ezkondu gaitzazue leenbaitleen berriketak utzita.

Oraingo senarrak eta emazteak bereala aspertzen dira alkarrekin. Bereala asten dira bakoitza bere aldetik. Italiako amonatxoa bezela, leengo emazteak oraingoak baiño fiñagoak ote ziran, ba?

Asko zabartu badira ere
ezkontza autsitzeraiño,
batzuek alkar maitatzen dute
bi aldiz ezkontzeraiño.
Ikusten danez amodioa
gorde dute oraindaiño...
Bi aldiz lotu naiago dute
bein sakabanatu baiño.

Orañaldian ezkondu asko
ikusten dira nolabait,
alkar maitatzen ez dakite ta
beti badaukate zerbait.
Antziñakoak beste bat ziran,
ala iruditutzen zait.
Gaurko aldean maitasun ona
saltzen zan lenago nunbait.

Apirillak amalau. Gaur da Errepublikaren etorrerako urteurrena. Etziran orduantxe erlijiosoentzat garai onak. Baiña gaur ere berriketan asten geranean edozer gauza esaten degu askotan. Gaitzez ez degu esango, baiña esan beintzat. Zenbait kaskajok dionez, monjak errezatu aitzakian bapo bizi omen dira. Ez derizkiot auxe egia danik. Monjak ez dute errezatu bakarrik egiten. Bai lana ere. Segurako ospitaleko eskola txikian Sor Filomena ezagutu nuela badira urte batzuk. Arrezkero monja asko ezagutu ditut, eta badakit ez dirala lanik egin gabe bizi. Umetxoei eta neska gaztetxoei zeñek erakutsirik etzanean, monjak betetzen zuten utsune ori eta egoki asko bete ere. Zenbat neskatxa ote dira, nola kalean ala baserrietan, monjai eskerrak josten eta bordatzen ikasiak? Zenbat ote dira monjarik izan ez balitz solfeorik eta pianorik ikasiko etzutenak? Zenbat neskatxa ote dira monjatan batxillerra eta beste era askotako ikasketak egiñak? Monja-maixtra batzuen zorrozatasuna naiko nabarmena zan, baiña ezin esango degu eskolarik etzutela erakusten. Umezurtzak zaintzeko ere egokitasun aundia dute. Mutikoak bere semeak balituzte bezela maitatzen zituzten monjak ezagutua naiz. Txikiak ziran artean zaindu eta ondo zetorkien ofizio bat erakutsi eta gero lana billatzeko zenbait guraso baiño abillagoak izaten ziran, eskatzen ere jakin egin bear baita.

Itxian edo klausurako komentuetan dauden monjak ezertarako ez dirala ere entzun izan det iñoiz. Ni ez nago ortan. Errezatu egingo dute, baiña baita lana ere. Badakit ziur lanetik bizi dirala, eta ez daukat esateko bildurrik. Monja auek aurpegia estalita azaltzen zitzaizkigun leenago. Alako txorakeririk ez egiteko esandakoan lasai algara egiten zuten. Trapu beltz aiek kendu zituzten ordea, orduan konturatu nintzan estalki aiek nolako aurpegi eder eta preskoak izkutatzen zituzten.

Etzeukaten aiek nobiorik izan etzutelako ernegatuta bizi ziran itxurarik.

Auxe da beste xelebrequeri bat: monjak asko penatu gabe bizi omen dira, eta ala ere ugaldtu bearrean urritzen ari dirala. Senarrari sufritu bearrik ez, umeai ipurdia garbitu bearrik ere ez, lapikoa beti beteta, eta ala ere neskatxak monja joan nai ez. Eta zer esango degu Karidadeko monjak deitzen zaien oietaz? Zenbat lan egin ote dute eta egiten ari ote dira gaixoetxeetan, klinikatan, ospitaletan, zaartuta ezertarako ez dirala gelditutako pertsona elbarriak zaintzen, sendagillerik ez dagoen mixio lurretan eta abar eta abar? Zenbat pazientzi artu bear izaten ote dute, eta askotan esker txarraren truke? Monja matxarda samarrak eta sorgin antzekoak ere izaten dirala? Eta, gu santuak al gera? Oraingo monjak gaurko munduan bizitzen badakite eta on asko egin dezakete gizartean. Orregatik, egiten duten on ori gure ongina eta esker onarekin ordaindu bear diegu. Gai ontan makiña bat gauza esan liteke. Bukaerarik gabeko errosarioa litzake ordea eta moztu egin bear.

Segurako San Juan egoitzean ere badaude monja zintzo askoak. Berriketaldi auek entzuten omen dituzte, eta gaur Segurako irrati onen bidez istori au eskeiñi nai nieke: Monja gazte bat, nobiziadoa egiten ari omen zan ospital batean. Gaixoak garbitu eta orrelako lanak aldapa gora egiten omen zitzaizkion. Egun batean an ari zan beste aldera begiratzuz eta al zuen moduan lan oiek egiten. Ikusten du nobiziaduko maistrak, eta ala esan omen zion:

– San Bizente Paulek beste pulamentu batekin egingo zukeen lan ori!

Eta bai nobizioak parrez-parrez ederki erantzun ere:

– Baiña nola nai dezu, ba, usakumeak usoak bezela egan egitea?

Nik uste nuen gona motx, minifalda edo dalako oien bolada aspaldi pasatu zala, baiña bai zera! Berriz ere oso modan daudela entzun det. Neskaxa asko galtzakin eta beste asko berriz, leengo amonak bezela, gona beltz luze oietakoekin ikusten nituen nik. Bestelakorik zegoenik ere ez nuen uste. Eta minifaldak daudela modan, alajaiña! Izan ere, oraingo neskatxak zer ez dute egiten guk antzematerako? Kontua da, gona motxak egundoko piztualdia dutela eta sekulakoak egiten ari dirala. Jantzkerari dala eta ez dala, bada oraintxe bazterretan zer esana. Gironako futbol zelaian edari saltzen eta gozoki saltzen eta orrela lana egiten duten neskatxei gonaz jantzita joaten diran egun bakoitzeko bosteun pezeta geiago eskeiñi omen diete. Baiña ez det uste gona luzeekin joategatik izango danik.

Moda onen zipriztiñak epaitegi edo juzgaduetara ere iritsi dira, azkenik. Leridan, nagusi batek bere ofizinan lana egiten zuen neska bati ez omen zion pake santurik ematen. Ikusi utsarekin soseatu ezin eta igurtziren bat edo beste ere eman izan bear zion. Baiña neskatxa orrek nagusia saladu egin du azkenean, ez baitzion bizitzen uzten. Epaitegira joan eta nagusiak epaileari esan zion neskatxak zeuzkala erru guztiak. Gona motx-motxak jantzita joaten zala ofizinara, eta ark endreatu zuela. Berrogei milla pezeta edo orrelako uskeriren bat ordainduta libratu da nagusi ori. Epaillak esan zuenez, neskatxak lizunkerira bultza egin ziolako erori zala nagusia, eta beste zigorrik gabe auzia bertan bera utzi, eta kitto!

Ez dakit, ba, nik epai ori oso zuzena izan dan. Neska bati atzaparrak eranstea ez da gero etxekoneko sagastitik sagar musugorri bat artzea bezela. Gona motxez jantzita dabiltzanak pertsonak dira. Eta pertsonak errespetatu bearra dago. Zenbait neskatxa tentagarri jartzen dirala? Ez det ezetzik esango. Gizon-eizean

dabiltzanak ere izango dira, baiña nai duten bezela janzteko esku-
bidea dute, eta ez dago gustatzen zaigun guztiari eskuak gaiñean
jartzeko askatasunik, berriz. Dana dala, batzuk zirikatzaillak
diralako eta besteak zirikatu bear aundirik ez dutelako, mundu
onetan badago buruariña pranko. Leridako epaillea ere ez da
izango neska motzen bat minifaldarekin ikustean beste aldera
begiratzen duen oietakoa, seguru asko.

Esan diteke gizasemeak
zoraturikan gaudela.
Gizalege ta errespetorik
ez daukagula bestela.
Emakumeak jantzi ditezke
gogoa duten bezela,
eta ez egin ametsik ere
danak guretzat daudela.

Neska gazteak gona motxekin
politak egonagatik,
nai degun danok ez degu, noski,
edaterik ur ortatik.
Gure berdiñak nola diran guk
ez uste izanagatik.
Lotsik badegu beintzat, pakean
utzi, Jaungoikoagatik.

1989ko apirillak 28

San Prudentzio eguna degu gaur. Arabako zaindaria, ain
zuzen. Gasteiz aldean izango da festarik eta ospakizunik asko.
Baiña festa egiteko ez daukagu Arabara joan bearrik.
Lazkaotarrak ere San Prudentzio dute bere santu artua, eta
Lazkaoraiño joatea naikoa degu. Orra, jo batera eta jo bestera
gau ta gauerdibilli gabe gertuan festa egiteko modua. Gazteren
batzuk gaur zer santu-egun dan konturatu gabe egongo dirala
bear bada, eta bada ez bada ere gogoratu eraztea pentsatu det.
San Prudentzioren ondran eta alabantzan festa egiteko aukerarik
ez dezatela galdu beintzat. Festak dirala eta ez dirala, bat eta
beste esaten da. Baiña bear bearrezkoak dirala uste det. Ez gaz-
teentzat bakarrik, baita ezkonduentzat ere.

Familiko gurasoak badaukate gaur eskuak bete lan, eta bere buruak geiegi estutuko ez badituzte, badaukate jai, festa edo zer-baiten bearra arnasa pixka bat artzeko. Oraingo presaka bizi bear au ez da ona, batez ere etxeakoandreentzat. Askok, senarrak bezelaxe, kanpoan lana egiten dute. Eta dirua irabaziko dute, baiña etxeo burubidea egiteko astirik gabe bizi dira. Etxeari txukundu bat emateko larunbata edo igandea etorri zai egoten dira. Kanpoan lana egiterik ez daukatenak irabazirik ere ez daukate. Eta gaur asko bear, berriz. Etxea txukun edukitzea gauza ederra da, baiña onek ez du dirurik ematen. Kontua da, bat dala edo beste dala, emakumeak gizonak baiño geiago kastigatuta bizi dirala. Beti lanean, eta beti lanak egin gabe. Eta lanak egiteko astia daukatenak beti zerbait pentsatzen. Orainaldiko danera iritsi ezin au, etxeakoandreen artean pikardi asko egiten ari da. Lanak arrapatu eziñik edo diruz iritsi eziñik, bere buruak estutu, erabat etsi, eta edanari emanak iñork uste duen baiño geiago omen dira. Etxeko bakardadean, aldiko pixka bat edaten asten omen dira, eta edariaren atzaparretan erori, azkenean. Gizonen errua izango da au, orratik!

Emazteak ere izaten dituzte bere kutizi edo kapritxoak. Moda berriko soiñekoa jantzita, senarra besotik dutela paseatzea gustatu oi zaie. Orrelakoetan lagundu egin bear diegu, ez da neke aundia-eta. Maite antzean artu eta etxe-zulotik atera sarri-sarri, lagunuen aurrean dotore-dotore azaldu ditezen. Etxeko lanak egiten laguntzea ere ez da pekatu. Gusto guztiak egiten ez da errez izango, baiña ez beintzat bakarrik utzi. Emaztea pozik edukitzeak asko balio du gero!

Aurrak zaintzen ta ontzi garbitzen
 ondo ikasi dezagun.
 Emazteari bere lanetan
 lagun egin dezaigun.

Alkarganako maitetasuna
 azaldu gau eta egun...
 Bizitz guztian izan gaitezen
 bata bestearen lagun.

Etxekoandreak dotore samar
azaldu nai dutenean,
senarra pozik artu oi dute
eurekin aldamenean.

Ez ditzagula tentatu beintzat
nekaturik daudenean.
Eta festara joaten lagundu
agintzen digutenean.

1989ko maiatzak 5

Maiatz ederra etorri zaigu. Eta egin dezaiogun merezi duen ongietorria. Loreak, txoriak, ostu berriak, zelaiak, soroak, mendiak, danak esnatzen dira il onetan, eta gu ezin geldituko gera atzean. Urte sasoi ederrean gauden ezkerro, geu eta ingurukoak alaituz itxura antzean bizitzen saiatu gaitezen.

Legazpiko festak ere badijoazkigu. Festa luze samarrak egokitu zaizkigu aurten, danak ez dute ori esango baiña. Joan dan larunbatetik asi eta datorren iganderarte, bederatzi eguneko festak, alajaiña. Garai batean esan balitz Legazpiko lantegiak orrenbeste egunean geldi egon bear zutela, pekatu ere izango zan. Bateko krisisa eta besteko lan eskasia, burumakur samar ibilliak gera, baiña badirudi gauzak konpontzen ari dirala, eta onek poz ematen du. Lana izaten bada Legazpik burua altxatuko du berriz ere. Kanpotar asko dago errian. Orrenbeste eguneko jaiak izanik, geientsuenak bere errietara joanak dira, familikoeri bisitatxo bat egitera. Orain ez da egurrezko edo kartoizko maletak eskutan dituela iñor ikusten. Maleta aiek sutara edo zabor tokira bota eta kotxe biurtu dira. Or ikusten da Legazpira etorri ziranak etzirala toki txarrera etorri. Batek baiño geiagok aitortu ere egiten dute, eta bizi ditezela danak ondo ementxe, ea danon artean gure Euskalerra au gora jasotzen degun.

Ez dakit nik gazteak festaz aspertuko ziran, baiña jaialdia badijoa beintzat.. Festak aurrea ohea izaten omen dute atzea baiño. Esaerak ala dio. Baiña ez dakit, ba, egia ote dan. Festa

aurretik etxea pixka bat txukundu edo dotoretu nai izaten da, eta onekin izaten dira komeriak. Bateko pintore eta besteko igeltsero, etxe guztia ipurdiz gora jartzen dute, eta ez pentsatu giro izaten danik. Emakumeak asarretzen dira, eta gizon gizarajoak nozitu bear izaten degu. Zerua pazientziarekin irabazten omen da, eta gizonentzat izaten da zerua irabazteko ainbat aukera. Etxean traba besterik ez degu egiten eta kanpora joaten bagera, asarretu. Nola asmatu? Ala ere, asarre itxurak eta egiten dituzte baiña nik uste det etxea pintatzen eta paper berriak jartzen-eta ari diranean gozatzen dutela emakumeak geiena. Leenaz gaiñera, etxeko nagusi izaten baitira orduan. Baiña festa aurretik astindu bat edo beste artu arren ez du estutu bear gizonak, pazientzi pixka batekin dana eginda gago-eta.

Egun auetan badago emen
jolasa ta kalejira.
Obe genduke festak urtean
iru-lau aldiz balira.
Etxean traban baldin bazaude
inguratu Legazpira,
festa aurreko oker guztiak
emen zuzenduko dira.

Legazpik zeru antza artu du
sari entzuten dedanez.
Ainbat aingeru gona moxdunak
emen ikusten diranez.
Ankaz baldarra egon naiz eta
dantzarako lain izan ez.
Festa politak pasa litezke
begiei gusto emanez.

1989ko maiatzak 12

Erabakiren bat artu bearrean gertatzen geranean bildur edo kezka izatea ez da arritzekoa, egitera goazenak zer ondorio izango duen ez baita beti jakiten. Orren erremedioa, iru zaarri kontsejua eskatzea omen da. Ala ez da utsegiten. Erremedio zailla ez da, alde batera. Baiña ez dakit gazteak aintzakotzat artuko duten. Batzutan arrazoi pixka bat ere badutela esango nuke.

Txoriburukeri bat edo beste egingo dute, baiña gaztearoak berea du ori eta barkatu egin bear.

Ona emen leengo jakintsu zaarrak dantzan egiteari buruz zer esaten zuten: “dantza, zentzu edo juizioan baiño ankatan konfiantza geiago duten gazte ariñen ofizioa da. Dantza, lotsa galtzea da, ezaupideak egiten dira, itz egiten da, konfiantza artzen da, eskuz ikutu ere bai, zer egin nai dan esan, eta azke-
nean, bear ez dana gertatzen da”. Dantza egitea pekaturako bidea zala esan naiko zuten leengo zaar aiek. Or ezagun da aiek ere dantzan egiten zutela, bestela etzuten dantzaren berri jakingo.

Entzun dezagun orain San Agustiñek zer esaten zuen: “Obe da eta pekatu gutxiago da jaiegunetan goldan eta lurmaneatzen lana egitea dantzan egitea baiño”. Jai egunetan dantzan egin edo lurmaneatzen jardun, alde ederra dago, orratik! Pekatu egin gabe dantzan egiten erakustea ez al zan obe izango? Leengo zaarrak geiago ere esaten zuten. *Agua kolonia* eta perfume edo orrelakoekin usaituta ibiltzea ez dala ona. Usai gozo oiek aragikerira bultza egiten omen dute-eta. Gure gazte denboran koloniatan gastatzeko diru asko etzan izaten, baiña dantzan egiten bagenduen malizi aundirik gabe egiten genduen, eta ez genduen artaraiñoko pekaturik egingo. Ez dakit zorioneko seigarren mandamentuak beste mandamentu batzuk ez ote zituen estaltzen.

Dana dala, datorren astelenean San Isidro eguna izango da, eta baserritarrok emazteekin joan eta bazkari on bat egitea ona dezute. Aukerarik izaten bada, bazkalondoan dantzaldi bat egin, eta gero gerokoak. Eta emazteak usai gozoa baldin badauka, oraindik eta obe. Onuzkero pekatu bildurrak joanda egongo zerate, eta egun on bat pasatzen badezute, ura geiago. Ezin jardungo zerate beti lurmaneatzen eta ukuilluko lanak egiten.

Agindu danak gorde,
ez izan zabarra.
Naizta seigarrenari
eman guk indarra,
bat esan ta besteak
isildu da txarra.
Amar agindu dago
kunplitu bearra,
lege onek ez baitu
agindu bakarra.

Jokatu beti zuzen
eta bizi alai.
Jainkoak tristurarik
guretzat ez du nai.
Ez egin jaramonik
txorakeri danai.
Kontzientziak dion
aldera jo lasai.
Lana egin bear da
ta dantzan ere bai.

1989ko maiatzak 19

Zerbait aaztu nai ez danean aurrez gogoratzea izaten da onena. Datorren ostegunean Korputz eguna da, Oñatin *santu bizi-xak* ikusteko eguna. Eta oñatiarrak dirala-ta zerbait esatea pentsatu det gaur, merezi ere badute-eta.

Erriari eta erri inguruari ondo begiratu ezkerro, erritarrak nolakoak diran antz ematen omen zaio, gutxi gorabera. Eta begiratzea merezi duen erri oietakoa degu Oñati. Inguru atsegiñak ditu. An ikusten diran baserrietxeak ez dira nolanaikoak. Inguruko zelaiak bezelaxe, aundiak eta zabalak dira geienak. Berrituak, zainduak eta txukunak. Aietan bizi diran oñatiarrak aurrerakoiak eta bizitzen dakitenak izan bear nai eta nai ez. Baserria ain egoki bizitoki biurtzeko eta zaintzeko diru asko bear da gaur, eta dirua bakarrik ez. Baita lanerako gogoa eta bizitzeko gustoa ere. Oñatiarrak danetik daukate, ikusten danez. Begiratu bestela Araotzen zer egin duten.

Araotz Oñatiko baillada bat degu. Irurogeita amar baserri daude bertan. Eta aste bukaeratan ez dala, larrogeita zazpi lagun besterik ez da bizi, baiña ez dute baserriei erortzen uzteko

asmorik. Leen esan dedan bezela, oñatiarrak bizitzeko gustoa eduki, eta etxe guztietan ura jartzeko modua egin dute araoztarrak. Orretarako obrak 40.000.000 pezeta kostako zaizkie, baiña larunbatetan egun osoz eta igandeetan egun erdian auzolanean lana egin eta Udaletxeak beste 10.000.000 pezta ipiñita libratu dira. Kanpoan bizi diralako edo lanik egin nai ez dutenak, 150.000 pezeta ordaindu bearra izango dute, gutxi gorabera. Etxeak su artuta ere, sua itzaltzeko ura nundik artua ere etxe guztietan jarri dute, azkenik. Etxe-errearen eskean ibiltzea baiño obe da ori. Il onen seian ziran obra oien txapalea egitekoak, arkume-jan on batekin. Gauzak egiteko duten pulamentua ikusita, ez det uste obrak ekarri berria duten urarekin bustiko zituztenik.

Oñati leku mardula degu
aspalditik dakigunez.
Or bezain ondo bizi liteke
baiño obeto iñun ez.
Gaiñera nola ez duten artzen
iñork kopeta illunez,
bisitatxo bat egingo diot
santu bizixen egunez.

Oñatin errez aurkitu oi da
nork luzatua eskua.
Ta Araotzen pakea eta
aize sanao naikua
Bidean jan nai duanarentzat
antxe dago Txopekua.
Txantxikuarrak zoragarria
daukate bizilekua.

1989ko maiatzak 26

Gaurko mundua eta mundukoak naiko egoskortzen ari ote geran pentsatzen egoten naiz askotan. Batetik bestera ibiltzeko bezela etxean egoteko dauden erreztasunakin, bakarrik naikoa gerala uste degu. Ia ez dagula auzokoen eta gaiñontzekoen bearrik. Bein kuerda eman eta denboraldi luze batean besterik gabe ibiltzen diran erloju oiek bezela geralakoan

egoten gera. Baiña erlojurik onenak ere izaten dituzte geldialdiak eta konpondu bearrak. Guri ere gertatzen zaigu orrelako zerbait. Usterik gutxiena degunean, makalaldiren batek arrapatzen gaitu eta laguntza bearrean gertatzen gera. Orduan konturatzen gera zer dan alkartasuna eta zer izango litzakeen maitasuna.

Lagun urkoa geure burua bezela maitatzea gizakiari asko samar eskatzea izango dala pentsatzen det, baiña alkartasunari ere naiko bizkar emanda bizi gera. Auzokoekin arreman asko ez degularik, familian bear gendukeen maitasun eta konfiantza ere galtzen ari gera. Bazkaltzera etortzen gera, eta eguerdiarte guttian etxeko lanak egiten jardun dan emazteari ezer askorik esan gabe egunkaria zabaldu eta irakurtzen asten gera, etxean gu beste inor ez balego bezela. Bada ez bada ere, ez apurtxo bat laztandu eta poz pixka bat eman. Isabel Preyslerrek irugarren gizonarekin bosgarren aurra nola izan duen eta orrelako batzuk esan, sikira. Baiña, bai zera. Realari sartu zizkioten golak (berak eztu sartzen-eta), Retegik zeinon kontra jokatu bear duen eta orrelakoak bakarrik dira guretzat interesgarri. Emazterik ez bagendu bezela portatzen gera askotan. Gripe txarren bat arrapatzen badegu, orduan kontuak!

Emaztearekin eta beste lagunak batzuekin jatetxe batean bazkaldu nuen leengo batean. Aldameneko mai luze batean emakume talde bat umore ederrean bazkaltzen ari zan. Begiratzeko modukoak ere bazeuden, baiña ez dakit zenbat ziran. Amar edo amabosten bat bai. Nere lagunak zerbait esan, eta aietako batek ala erantzun zion:

– Gizonarekin nazka-nazka eginda gaude-eta.

Ortik aurrerakorik ez nion entzun, baiña naikoa dala uste det. Illea pinta-pinta eginda, bera ere etzan igesi dijoanari begira gelditzeko modukoa, baiña orra!

Uste degunez izaten gera
emen danok on apartak.
Ez konturatzen nola guztiok
ditugun akats galantak.
Alkarri ezer barkatu nai ez
ta sortzen diran txinpartak!
Ez ote gera berdin samarrak
emengo santu eta santak?

Eguneroko asmo onikan
artzen ez bada goizean,
alaitasunak ez du iraungo
oso denbora luzean.
Danok nai degu etxean bizi
pakeak duen pozean.
Baiña pakerik ezin gozatu
barkatzen jakin ezean.

1989ko ekaiñak 2

Berri alai gutxi entzuten dan garaian bizi bearra gertatu zaigu. Leengo kontuak alde batera utzita, oraingo gertakizunei begira jartzen bagera ere, poz aundia emateko moduko ezer gutxi entzuten degu. Gaur entzuten diranak entzunda, eta gertatzen diranak ikusita, inguruko guztiak nola zapaldu beste pentsamenturik ez daukagula dirudi. Besteak baiño gorago egon nai degu, baiña ez geure merituz gora igota, besteak beerratuta baizik. Ala eta guztiz ere, mundua txar utsa danik ezin esango degu. Baditu bere illunaldiak, eta izango ditu gaiñera. Mundukoak geran bezelakoak geran arte, mundu onetan ez da premirik faltako. Gure Euskalerrri onetan ere badago zer konpondua, geuregandik asita. Baiña badirudi argi izpiren bat edo beste ikusten dala. Lantegi edo enpresa pranko bada ipurdiz gora joanda, baiña zutik gelditu diranak ari dira dirua irabazten. Eta orrek zerbaiten itxaropena ematen du. Langabezia edo paroa izurri ori gutxitzen asi omen da. Pittinka, baiña gutxitzen beintzat. 170.000 gizon-emakume daude Euskadin lanik gabe. Errez esaten da. Oien artean zenbat ezin bizi eta tristura dagoen pentsatu utsak bildurra ematen du. Baiña dana beltza ezin izan ordea, eta Eusko Jaurlaritza, Diputazioa eta beste

zenbait erakunde milloika pezeta banatzen ari dira industriak berritu, obra berriak egin eta orrelako lanetarako.

Betor dirua zorionean, eta izan dedilla lana. Pekatari bat zeruan sartzen danean izugarrizko poza artzen omen dute an dau-denak. Lanik gabe eta etsita dagoen mutil edo neska gazte bati lanera deitzen diotenean, etxe artan artuko dan poza ere ez da makala izango. Danok nai genduke zerura joan, baiña munduan gauden arte ere zerbait bear, ba. Urte batzuk beariko dira oraindik, baiña ea noizbait alkarrri mokoka egiteari utzi eta gizonak bezela bizitzera iristen geran.

Pazkoazkoa egiteko garaia aurrera zijoan, eta konfesonario inguruan egundoko jende pillia zai. Joan da gizona konfesatzera, eta apaizak:

– Zuk zertan lana egiten dezu?

– Ni komeriantea naiz.

– Komeriantea?

– Bai.

– Eta nola egiten dira, ba, komeri oiek?

– Ara! –erantzun zion gizonak, eta bi eskuen gainean buruz beera eta ankaz gora jarri omen zan. Ori ikustean or dijoaz emakume guztiak igesi.

– Baiña nora zoazte? –apaizak.

– Zuk ematen dezun penitentzia kunplitzeko prakak jantera.

Ikusten danez agintariak
zuzen jokatu nai dute.
Lanaren bidez diru pixka bat
eman nai omen digute.
Au entzutean guztiok poztu
bear genduke, nik uste,
geuri kendua izanagatik
zerbait ematen badute.

Mundua ezin konpondu, noski,
ori eta orrenbestez,
emen guztiok nola ez gauden
ondo osatuak suertez.
Baiña bizitza zerbait erreztu
diteke, bai, nere ustez,
naiko dirua eman ezkerro
lana emanaren partez.

Uda etortzearekin batean badirudi neguan egin gabe utzita-ko gauza asko egiteko gogoia etortzen zaigula. Negurik onenak ere naiko kukilduta uzten gaitu. Eta udaberrian esnatuko ote geran, baiña udaberri gordin samarra izan dala edo ez dakit zer, udari itxoin bear. Udan eguzkiak indar aundia izaten du, eta badi-rudi gu ere indarrean jartzen gerala. Orregatik jarriko gera mendira begira. Orregatik piztuko da gure mendizaletasuna, eta orregatik jarriko gera mendira joango giñakenean, al baldin bade-gu beintzat.

Bada urtero-urtero uda etorri baiño leenxeago astindu bat ematen zaion kontu bat: Urbiako mendi-bide edo pista. Ematen du zer esanik asko. Zenbait mendizale eta ekologistak dioenez, Urbiara bidea egitea ez da komeni. Jende asko joango omen litzake eta zelai eder ura zikintzea, lardaskatzea eta ondatzea besterik ez litzake egingo. Alde batera, egia da, eta ez det esango arrazoirik ez dutenik. Baiña ekologista jende orrek mendi guztiak eurenak dirala uste du ordea, eta ez daukate gaiñera iñoren errukirik. Nolako zabarrak eta utziak geran badakigu, eta mendietan zer gertatzen dan ere bai, baiña bide on bat egin nai ez izatea ez al da leengo apaiz zaar aien antzeko jokaera?: “Au ez egin, ori ere ez, eta beste ura ere ez, pekatu da-ta!”. Orrezaz gaiñera, bidea egitea galeraztea meritu gutxiko lana dala esango nuke. Ori baiño obe litzake jendea ezitzea edo edukatzea. Mendian nola portatu bear dan erakustea, alegia. Badakit lan zailla dala, baiña meritua orrek izango luke. Ekologistak bizi bear dute, baiña Urbiako artzaiak ere bai. Mendian urruti eta bakardadean bizitzea ez da gero kalean ujuka ibiltzea! Gaixo bat edo ezbear bat izanda ere, bide egoki bat ez litzake laguntza txarra. Mendiak guztionak dira, eta ez aldapak igotzeko sasoi ona daukatenenak bakarrik. Baita gora-

koan auspoa berotzen zaienena eta beerakoan belaur katilluak minberatzen zaizkienena ere. Biderik nai ez duten oiek mendia zikintzen dutenei ortzak erakusten balekitez, beste zakur batek zaunka egingo liguke.

Pistak dirala ta ez dirala
badabil naiko komeri,
erreztasunik eman nai ezta
iruditzen zait au neri.
Baiña au ere esan bearko
ekologista oieri:
protesta zorrotz egin mendiak
zikintzen dituzteneri.

Jaunak, oraintxe estuak dira
ekologisten ordenak!
Mendira errez iñor joaterik
ezin eraman geienak.
Emen geiago ere badira
mendian parte dutenak.
Uste badute ere ez dira
mendi guztiak aienak.

1989ko ekaiñak 16

Euskaldunak gerala buru gogorak baiña beste leku batzuetan ere badira berearekin irtetzea gustatzen zaienak. Errioxa aldetik datozen berriak diotenez, oraindik denbora asko ez dala, 64 urteko agure batek milloi bat pezeta eta geiago sutara bota eta erre omen du. Bere emazteak zeuzkan diruak erdibana egitea nai ez iñundik ere! Senarra baiño amar urte zaarrago da amona ori. Eta bera beste mundura joandakoan senarrak pikardiren batzuk egingo dituen bildurra edukiko zuen. Oso zurra izan nunbait, eta sorgiña gaiñera. Emakume ori ez omen zan isiltzen, eta egun batean aurrezki kutxara eraman eta libreta berri bat atera, eta 600.000 pezeta jarriko zizkiola, ba, bere izenean esan zion senarrak. Baiña ez zuen nai ori ere. Diruak atera, etxera eraman eta ez ditu, ba, danak sutara bota eta erre senarrak?! Ori egiterako gizon gizarajoari zenbat lata eman ote zion egoten naiz pentsatzen.

Dana dala, bat sorgiña dalako eta bestea burugogorra dalako, orra zer porrujorak atera dituzten. Bere denbora guztian astoak bezela lana eginda aurreratutako diruak izango zituzten, seguru asko. Eta orra atso-agureen atarramentua. Zaartzera petraldu egiten gerala, baiña au dexentea izango da, orratik. Iru-lau egun pasatu bear mundu onetan, eta alkarri ori baiño geiago opa izateko lain etziran, sikira?! Diruak ez duela balio eta orrelakoak entzuten dira, baiña bein irurogeita amar urte ingurura iritsi ezker milloi bati ori baiño zumu ohea atera lezaiokela esango nuke. Aurrezki kutxako libretarekin ere piatzen ez dan atso sorgiñak ez dauka senarrarentzat borondate aundirik, baiña diruak sutara bota zituen agureak ere ez. Bere zorioneko diruak emanda emaztea isilduerazi eta gaiñontzeko-arekin al zueneraiño gozatu izan balu obe zuen. Jenio txarrari eusten ez dakigulako bizitza zenbat mikazten degun ez degu asko pentsatzen. Atso erretxin ark ere senarra bere onetik ateratzea baiño obe zuen milloi ta geiagoren interesakin mokadu goxo batzuk gertatu izan balizkio. Emaztearen errieta guztiak baiño zartagiak sutan ateratzen duen xar-xarra geiago omen da senarrak etxetik ez alde egiteko.

Agure batek bere atsoak
guztia galerazirik,
disparateak egin lezazke
ez badauka malizirik.
Kontu izan dezagun,
ea ikasten degun
gertatua ikusirik,
petralkeritik sekula ere
ez dala irabazirik.

Kontseju onak emanagatik
atsoak ez nai aditu.
Beti berea egin bearrak
lan txarrak ematen ditu.
Atsoarentzat aiña
milloi bat bazan baiña,
danak sutan erre ditu.
Aitonak askoz ohea zuan
juergan kastatu balitu.

Gaur San Juan bezpera, eta biar San Juan eguna. Festa usai izugarria banatzen du onek. Amaika aldiz etortzeko pozak egoten giñan festa aiek izango dira Seguran. Telleriarten ere ez dira aaztuta egongo. Leku alaia eta euskal usai aundikoa degu Legazpiko auzo au. Ango etxeoandreak ondo prestatuta egongo dira. Ez dituzte sukaldeak utsik edukiko. Beste erri askotan ere festak izango dira. Eta gozatu batzuk artu ditzatela danak, oraintxe da garaia-eta. Aspaldi onetan berebiziko indarra artu dute errietako festak. Gaztediak ere leenago baiño geiago eskatzen du, eta eman ere alaxe egiten zaiola uste det. Udalak ere festaegunetarako orain ainbeste diru etzuten sekula emango. Ala ere, gazteei nai duten aiña emate orrekin beste zerbait estaltzen ote dan egoten naiz pentsatzen. Oiu batzuk gorabeera, festetan dabilzan artean gazteak beste zenbait arazorekin ez ote diran gogoratzen iruditzen zait. Gazteak askatasuna nai izaten du, eta askatasunik asko ematen zaio, ba, oraintxe. Kaleetan edozer gauza botatzea, bazterrak zikintzea eta orrelakoak debekatuta egoten ziran leenago. Gaur dana libre da berriz, eta gaupasaren ondoren gure errietako kaleetara irten baiño etxean egon obe izaten da askotan. Leenago barbaroak esaten zitzaien aiek pasatu dirala esan diteke. Festaegunetan zurrut geiegi egiten da, nunbait. Eta edaten dana atera ere egin bear izaten da berriz. Egin bearrekoak nunai egiteko eragozpenik ez, lotsa eta gizatasuna bear luketen lekuan alkohola, eta goizean pelota lekuak eta kaleak garbitzen izaten da lana. Askatasuna bearrekoa da, eta protesta egitea ere bai, batzutan. Baiña au al da Euskadi jasotzeko modua? Leenago ere baziran gazteak. Gu ere ez gera kaskalkeri bat edo beste egin gabeak. Baiña gaupasa bat egiten genduenean ez det uste erri guztian mandoa botatzeko moduko usairik uzten gen-

duenik. Arrapatzen genduen askatasun apurrari orixe baiño zumu ohea ateratzen genion. Gazteak pikaro samarra izan bear du, baiña pasatu gabe.

Dana dala, festak festa egiteko dira eta segi, aspertu arte. Ondo ibilli danok. Zaarrak zerbait badakite, eta aien esanak ere entzun. Esiari salto egiteak ondoren txarrak ere ekarri izan ditu gero!

Orra iritsi San Juan jaiak
ospatutzeko denbora.
Egun auetan beti Segura
etorri oi zait gogora.
Bazter politen zale bazera
ez begiratu kanpora,
garaia pasa eta damutu
nai ez badezu gerora.
Etorri zaitetz Segura aldera,
ez joan beste iñora.

Leku eder ta pakeosoak
gure lur ontan badira.
Iñor zalantzan baldin balego
etorri Euskalerrira.
Udaberrian edo udaran
inguratu Goierriera,
biotz-aginduz joaten dana
maitatzen duan tokira.
Ni bezelaxe txoratu da
Segura aldera begira.

Bertso, pelota, euskal dantza ta
oitura zaar maitaleak,
inguru zoragarriak eta
ikusgarriak kaleak.
Esaera da, seguratarrak
dirala zopajaleak.
Or ikusten da nola guztiak
diran gauza on zaleak.
Emen ez dira malizirikan
ez duten arrantzaleak.

San Juan sua piztuko da gaur
mendi tontor geienetan.
eta arbola lagun duela
erriko plaza danetan.
Poza ematen duen oitura
nola degun au benetan,
nik Seguratik opa dizuet
festa bezpera onetan
egun alaiak igarotzea
guztiok Sanjuanetan.

Serbitzari leialak builla aundirik atera gabe egin oi ditu bere lanak. Alakoak ez du izaten nundik nora dabillen zaindu bearrik. Inor begira ez egon arren ere zintzo betetzen ditu bere eginbearrak. Serbitzari leial auetako bat esnea dala esango nuke. Esate baterako, ardoak laister adieraziko du nundik nora dabillen, pixka bat deskuidatu ezkeru beintzat. Esnea askoz apalagoa da. Jaio orduko asten gera mutturra luzatuta amaren bularraren billa eta ez musu emateko, ainbeste maite degun esnea edateko baizik. Eta jale mixkiñak ziran aurrak bizirik atera ditu esneak. Taloa eta esnea izan ez balitz, ez dakit neroni ere gaur emendik berriketan ariko nintzan. Esneak urte askotan bete ditu bere eginkizunak, isil-isillik.

Esnea udan edaten da geiena, eta ganaduzaleak diru apur bat irabazi bear dutenean merkatu egiten da, alajaiña. Ori dala-ta, zarata batzuk ateratzen ditu azken urte auetan, askotan pobrearen arrazoiari gertatzen zaiona gertatzen bazaio ere. Au naiko ez dala, esnari gazura edo gazurarekin egindako zerbait naastu dioten esne fabrikak izan dira, diru geiago irabaztearren. Naastu dioten eraskin edo geiagarri orrek ez omen du osasunarentzat kalterik. Eta gaitzerdi. Orixe izango zan bestela esnari fama txarra emateko eta zearka baserritarrei kalte egiteko modua. Esne saltzaileak ere ez dakit nola ibilliko ziran. Euria egiten duen egunetan bezin ondo ez, seguru asko. Baiña nagoen isillik, esne saltzaile jatorrak ere badira-ta. Orrelako naasketak fabrikatan egiten dirala esan det, eta esnea fabrikatan egiten dala uste al dedan galde-tuko du norbaitek, bear bada. Ez, noski. Aste eta jai, beiak gobernatzan saiatuta eta zenbat ordutan lana egiten dan kontuak atera gabe lana beltz eginda ateratzen da esnea. Aldagoiak eta bisutsak belarri eskiñak garbitzen dituzten bitartean, kazkabarra bizkarrean artuz ardiak zainduta ere bai. Artzaiak eta baserrita-

rrak kotta asko samar kontatzen dutela ere esaten da, eta min daukaten baiño negar geixeago egiten ote duten ere bai. Baiña oientzat itz eder asko eta laguntza gutxi izaten dala esan bearko degu, ez da gezurra-eta.

Bein batean fraille bat maletaz karga-karga eginda jeitsi omen zan trenetik. Maleteroak artu eta eraman omen zizkion danak, eta komentura iritsi ziranean, frailleak:

- Esker milla –esan omen zion.
- Uumm... erdia dirutan izan balitz ere.

Esnea ona izanagatik
ez degu artzen len aiña.
Dirudinez au izango da
jaki berrien ordaiña.
Galderatxo bat egin bear det
ez nuen egin nai baiña:
orain esneak zergatik ez du
len izaten zuen gaiña?

Artaraiñoako aldakuntzarik
ez izan arren beiekin,
beste aldera ez ote zaigu
gertatzen esnearekin?
Orregatikan esan bear det
guztiak dezaten jakin:
egostekoan ez dula bear
urak bezela irakin.

1989ko uztaillak 7

Igazko San Fermiñak pasatu ziranean makiña batek pentsatuko zuen etzeudela berriz etorririk. Baiña iritsi dira aurten ere, poliki-poliki. Zerbaiten zai gaudenean luze egiten bada ere, denbora laister joaten da, batzutan.

Onelako pentsamenturik gabe ibilliko dira gaur Iruña aldean. Ala obe, gaiñera. Kontu danak ateratzen asi ezker ez dago festa egiterik. Noizean bein arrastotik irten ezean bizitza motela edo triste samarra izaten da, gaiñera. Beti burumakur egotea baiño obe da bai zezenaren aurrean korrika egiteko adorea edukitzea, eta naparrak eta Naparrora joan diranak artu dezatela

gozatu on bat. Eta nappar guztien patroï dan San Fermiñek zaindu ditzala danak, okerrik izan ez dezaten. Enzierroan zezen-adar zorrotz aien aurrean korrika dijoazenak izango dute zerbaiten bearra. Gauean arrapatutako amorraiarekin edo erdi lotan daudenak esnatuko dira bestela. Iruñako festa famatu oietara ez dira nai duten guztiak joango. Juizioan sartzeko urteetan aurrera joatea bezelakorik ez dago, eta umorea joan zaielako edo bereak emanda kemenik gabe daudelako etxean geldituak ere izango dira, noski. Orrelakoak leengo kontuak aaztuta komeni zaiena egitea dute onena, bestela aienak egin du-eta.

Leengo batean jubilatuta berria dan gizon batekin egon nintzan. Lanean jarraitu balu oraindik ere diru pixka bat aurreratuko omen zuen eta jubilatuta egin omen dute, alajaiña! Bizitzeko lain ematen diote, baiña leen aiña ez, eta ia negar egiñean zegoen gure gizona. Utsa familiko gurasoa izan balitz! Kastillatik onuntz etorri arte ez omen zuen dirurik ikusi. Ezkontzen baldin bazan aren txanponak deabruak eramango zituela eta ez zan ezkondu. Ura ez du zezenak bereala arrapatuko. Ez zezenak eta ez beiak. Danak adardunak dira arentzat. Jaungoikoak ortzik ez duenari ematen omen dio txuleta. Zenbaiten bizimodua ikusita ezin liteke esan gezurra danik. Nik ez det esaten ezkondu balitz morrokkadaren bat edo beste entzungo etzuenik, baiña emazteari orrenbesteraïño bako bildurra edukitzea ere ez dakit, ba, oso ona ote dan.

Zurrak bizkarra ematen dio
amaïka egun ederri,
iltzean diru danak uzteko
zenbait alproja alperri.
Danak or dauzka noiz ilko dan zai
eta ark ezin igerri.
Diruzaleak ez du ikasten
sekula munduko berri.

Pemirïkan ez eta dirua
orren maite izatea,
esango nuke orixe dala
bizitzen ez jakitea.
Paseatzea baiño naiago
badu lana egitea,
arek merezi luke zezenak
astindu bat ematea.

Alemanian bizi diranetatik ia erdiak astean beste edozein egunetan baiño geiago aspertzen omen dirala igandetean esaten dute. Geiago aburritzen dirala, alegia. Famili barruan ere igandeetan asarre geiago eta konpondu ezin geiago sortzen omen da astegunetan baiño.

A zer nolako poza eduki liteken Alemanian jaieguna etortzeko! Aste guztia lanean pasatu eta igandean izango bakoitzak derizkiona egiteko aukera, eta orduan etxean alkarri mokoka, alajaiña! Alemaniar oiek ere zelebrea dira orratik! An ere ez daukate aurre-rapen guztiak, igandeetan jenio txarrari eusten ez badakite. Baiña pertsonaren akatsak eta alkar eraman eziña igandetean onela nabarmentzea gauza arrigarria da. Au ez da, orratik, igandearen errua izango. Geu petraltzen eta gizatxartzen ari geraldako izango da, seguru asko. Izan ere, lanik ez egitea da bat eta jai egitea bestea. Igande eta jaiegunetan lanik egiten ez dan onetan, beste ezeren bearkizunik ez badegu, aspertzeko lain denbora gelditzen zaigu. Denbora ori zerbait egiñez betetzen ez badegu, ortik etorriko dira gure ernegatuak eta soseatu eziñak. Geldi dagoena etsaiak tentatzen duela esaten ziguten leenago, eta ez da gezur aundia izango. Jaiegunak pozez igarotzen dan festaegun izan bear luke. Baiña festa norbere barruan bear da ordea leenbizi, eta oraingo gaupasa eta orrelakoak pozik ez dute sortzen, ikusten danez. Gauean parranda egin ezker, egunezko loak ez du gorputza bear bezela gozatzen nunbait; ta loerreak petralkeria berekin izaten du.

Garai batean jaietan etzan aspertzeko denborarik izaten. Goizean mezetara joan bearra izaten genduen, eta gauean goiz erretiratu. Jesus eta amen!, joaten ziran gure jaiegunak. Bezperatatik irten eta illuntzera artekoa etzan luzea izaten. Batzutan pixka bat luzatzen genduen bai, baiña tira. Orain ez dago alako konturik. Neska laguntzera ere joaten ote da iñor? Joaten badira ere, kotxean joango dira, eta utsa. Ori ez da etxe-

ondoko intxaurpean illargitan kontu potxoloak esatea! Urrengo igandera arteko ilusioa ematen zuen ark, sikira. Mezetara joan ezkerro esku emanez alkarri pakea opatzen diogu, baiña nola iñor ez dan joaten, etxean egoteko denbora geiegi, eta alkarri mokoka. Orixe da, ba, egunik onenak alperrik galtzeko modua...

Ia nai degun dana daukagu
eta ez degu naikoa.
Gure bizitzan zeukan lekutik
kendu baitegu Jainkoa.
Baiña ez gera geuk uste aiña
eta or dago kakoa...
Bizi besterik ez ta aspertu,
ez al da azkenekoa?

Askatasunak ere askotan
ez digu egiten grazi.
Zoriona nun egon liteken
ikusten ez gera asi.
Kutiziek in burrukan beti
eta ez in irabazi.
Jaiegunetan nola jai egin
ez in baitegu ikasi.

1989ko uztaillak 21

Noiznai ere itxura onean azaldu nai izaten degu, baiña ondo agertu nai edo presumitu nai orrek udan zirikatzen gaitula geiena uste det. Udan jantzi ere arin samar egin bear izaten da, eta gorputzaren akatsak orduantxe nabarmentzen dira geiena. Gizonezkoak ez gaitu orrek ainbeste kezkatzen. Baldar samarrak gera, eta sabela ondo bete ezkerro, ortik aurrerakoak ez digute buruko min aundirik ematen. Emakume batzuk senarra itsusi samarra izatea obe dala esaten dute, gaiñera. Bere edertasuna obeto ikusteagatik ala guk estimazio gutxiago izateagatik dan, orixe ez dakit.

Gure aldean dotoreak dira emakumeak. Eguzkitan beztea ere gustatzen zaie, naiz eta orretarako urri samar jantzi bear izan. Lotsatu plantak-eta egiten dituzte, baiña orrek ere ez die kezkarik ematen, nolata mitxeliñen batzuk ez dauzkaten beintzat. Uda garai onetan flakatzeko alegiñak egin gabeko asko ez da izango. Lagunen

bat pixka bat meetu dala ikusten badute, laister galdetuko diote flakatzeko zer egin duen. Baita kopiatzeko errezeta eskatu ere.

Paperetako erremedio oiek ez dakit, ba, birtute aundirik izaten duten. Flakatzeko ez dago penitentzia egin besterik. Penitentzi ori gutxi jatea izaten da, berriz. Eta goseak berekin duen sufrimentua, iztar lodi samarrak edo mitxelin bat edo bestek eman dezaketen iguia baiño erreagoa izaten da. Etxeko emakumeak erdi goseak mutturra ximurtuta eta jenio txartuta jartzen badira, edozein joaten da aien ingurura! Zorioneko dotoretu naia. Gorputza zaintzea eta lirain gordetzea ondo dago, baiña ez dago emen danok zineko artistak bezelakoak izaterik. Gorputz luzea eta mea polita izango da, baiña ori ezin degulako ezin etxeko guztiak airean erabilliko ditugu. Lodi antzekoak eta sendo samarrak ere izaten dira polit askoak. Ez dakit gaiñera beste igar oiek baiño argiagoak eta atsegiñagoak ez ote diran izaten. Rejimena egin bearra berez etorriko da. Osasun ona daukagun artean penitentzi geiegi ez egitea ez al degu obeko? Leengo batean emakume batek ala esan zidan:

– Alaba zearo asarretu zait. Lanean dabillen onetan eguzkia artzeko astirik ez omen dauka. Zangoak ere zuri-zuriak, eta aiekin ondo datorkion erroparik ez omen dauka, berriz. Aurki oporrak, eta ea zer egin bear duen ark. Au ez omen da atarramentua!

Au ere entzun egin bear genduen. Alabak anka zuriak dauzkala eta amarekin asarratu. Bejondaiola!!!

Itsusi samar izaten dala
gorputz txiki ta gizona...
Ori da ondo bizi diranak
edukitzen duten pena.
Flakatu eta lirain jartzea
bada oiek nai dutena,
gutxi jan eta lan asko egin:
errezetarik onena.

Koiperik gabe berdura janda
sarritan joan mendira...
Ea, ba, gerri inguru oiek
liraintzen diran, sikira.
Baiña ez galdu pazientzirik
ispilluari begira,
iru edo lau mitxelin baiño
gaitz txarragoak badira.

Orain dala urte mordoska bat izan balitz, laister San Inazio dala pentsatuz egongo giñan egun auetan. Orain beste alde bate-tik jotzen du orde aizeak. Makiña bat egongo dira gaur illuna-barra noiz iritsiko, oporrak artu eta or zear joateko, San Inazioarekin asko gogoratu gabe. Garai bateko sermoilariak bizi izan balira, gure eleizatako pulpitoak istillu gorri zeukaten! Astindu ederrak artu bear zituzten. Ala ere, emendik erre-zatu edo Andaluziatik erre-zatu, San Inaziok berdin entzungo du, eta aren laguntza nai dutenak badakite zer egin.

Etxe askotan egongo dira gaur pozik. Aurak galdera pranko egingo diote amari, eraman bearreko erropak eta gaiñontzekoak gertatzen estu eta presa ari dan arte. Aitak bein baiño geiagotan begiratuko dio erlujuari. Ordua jotzen duenean lantegiari utzi eta laguneri agur esan, eta etxera azkar. Bat baiño geiago izango dira gaur gaua bidean pasatuko dutenak. Oporretara nora joan, senar-emazteak alkarren artean erabaki bearreko gauza dala esango nuke. Beti bezela arrazoirik geientsuena, edo dana, emazteari emanaz, ori bai. Guri ez digu ajola aundirik izaten, baiña emazteak pixka bat beztuta etorri nai izaten du oporretatik, eta itsas-ertzera edo eguzkia artzeko moduko lekura joan nai badu, ez dago ezetzik esaterik. Alaba ere bere alde izango du, eta bien kontra ez asi, badaezpada ere. Oporrak ez dira, gaiñera, aita-semeentzat bakarrik. Pixka bat presumitzeko moduan jartzen ari dala-eta emaztea gustora badabil, senarrak ere ez ditu opor txar-rak pasatuko. Ama umore onean dagoenean, familia zeru bat izaten da. Orregatik, etxeko danok amaren esanak zintzo egin bear ditugu. Baiña aitak esandako ordurako irtetzeko prest egon danok. Kotxean sartu eta zai egon bearrak bere onetik ateratzen du gizona, eta ori oso kontuan eduki bear da. Andrearekin asarretuta kotxean abiatzen diran gizonak istripu asko izaten omen

dute. Oporretara abiatzean ez, ba, errietaryik egin senarrari, Jaungoikoaren izenean! Ori baiño obe da losintxa pixka bat eginez bere onera ekartzea, goxo antzean itz eginez berealaxe baretuko da-eta.

Zurruta da beste gauza bat oso kontuan eduki bearrekoa. Senarrari etzaio zurrut egiten utzi bear. Or azaldu bear du emazteak senarra engaiñatzeko duen abildadea. Kopa bat baiño emaztearen bi muxu obe dira kotxea zuzen eramateko.

Atsedeteko aukera on bat eskuan dezute aurki.
Lana eginda irabazia,
merezi zenduten, noski.
Eguzkia zai daukazute ta joan poliki-poliki,
eta urteko txangoaldia igaro danok egoki.

Gaur bideetan ikusten dira ainbeste istillu gorri...
Ez da txantxetan ibiltzekoa, eta kontu izan orri.
Auxe eskatu nai diet orain ainbat famili jatorri:
joan da ondo ibilli, baiña danok osorik etorri.

1989ko abuztuak 4

Badago gu baiño abillagorik bazterretan. Jaietan lana egite-tik justu-justu libratu giñan gu. Igande eta jai egunetan lana egitea pekatu izaten zan, eta ari eskerrak. Bestela zumuak ondo aterako zizkiguten. Inpernuari bildurrik izan ezpalitzaio beste mundura joaterako inpernuaren berri ondo ikasita egongo giñan. Leenago inpernuak ematen zuen aiñako bildurra ez dakit orain lanak ez ote duen ematen. Leenbizi, eta ondo kostata, larunbat arratsalde-ak jai egiten asi giñan. Gero, larunbatetan lanik ez egiten. Orain lantegi askotan ostiral arratsaldez ere jai egiten dute. Orrela jende

geiagorentzat izango omen da lana, eta ez dago zer esanik. Danok bizi bear degu emen.

Orrezaz gaiñera, nik ez dakit zenbat festaegun, zubi edo puente eta abar dagoen orain. Baiña danak naiko ez dirala, joan dan urtean zenbat huelga izan dan Jaungoikoak jakingo du. Emen ez ainbeste, baiña lan-ordu pillá galantak galdutako tokiak badi-ra, emendik urruti gabe. Eta ala ere, ez da jendea oporretara joan gabe geldituko, eta gaitzerdi.

Kaleetan ez da oraintxe traba aundirik ikusten. Batzuk itsas-ertzera eta besteak ez dakit nora, atzerrietara ere ez gutxi, or dabilta danak jo eta ke. Eta ori ez da dirurik gabe egiten. Zenbat eta lan gutxiago egiten dan, orduan eta diru geiago dagoela diru-di. Langilleak ondo bizi dirala esan nai du onek, eta neroni beintzat poza ematen dit, egia esan. Guk ez genduen orrelako paotxik arrapatu. Gu giñan oso tontoak edo... oraingoak dira oso bizko-rrak. Guk egindako lanari zumua ateratzen ari ote diran ere pentsatu izan det askotan. Eta mundu biurri onetan ori gertatzearekin ez nintzake asko arrituko. Agintzen zigutena isil-isillik egin, ematen zigutena artu, eta segi aurrera. Guretzat etzan izan besterik. Orain ez da ain errez etsitzen. Teman jarrita lanorduak uzteko ezer gutxi bear du oraingo langilleak, baiña leengoen aldean ondo bizi da. Guk bezela burua makurtu eta protestarik egingo ez balute, bizi diran bezela biziko ote lirake? Onek ere ematen du zer pentsatua.

Etxekoandre batek ala zion besteari:

– Nere alaba sorta ori betaurrekoak jartzera eraman bearrean daukat. Ezkonduta beajera joan zan, eta ez da, ba, gizonik gabe etorri?

– Nola gero? Neronek ikusi nituen kotxetik jeisten, eta ez duela gizona ekarri?

– Bai, gizona ekarri du, baiña ez eraman zuena...

Len esaten zan lana eginda
mundua konpontzen zala,
eta denborak erakutsi du
ez dala egi makala.
Naiz ta gu erdi-galduan irten
saia arren egiñala,
ezin ukatu batzuentzat au
ederki etorri dala.

Garai batean bizitzen zala
naiko larri eta estu...
Urte batzuek joan dira baiña
oraindik etzaigu aztu.
Errespetoan azi giñan da
beti lanerako prestu,
txintxo askoak izanak gera
baiña ez gera aberastu.

1989ko abuztuak 11

Opor illean murgildu gera, ba, oraintxe. Atsedean artzeko il egokia da abuztua. Baita atsedean artuko dala ustean iñoiz baiño geiago nekatzeko ere. Beti leku batean egoteko ez gera onak, eta onek endreatzen gaitu askotan. Besteek egiten dutena egin nai izaten degu; eta zerbait geixego ere bai, bearbada. Eta orrekin ibiltzen gera gaizki. Baiña danak ez dabiltz or aurrera joanda aberats itxurak egiten. Patxaran bizitzen dakitenak badaude oraindik, eta Goierri aldeko errietan ez gutxi. Zerain, Gabiri eta orrelako tokiak emen daudela ez dago lasaitasun billa urrutira joan bearrik. Eta zenbat erri onelaxe? Danak ez daukat aitatzerik, eta barkatu.

Zeraiñek artu du berritu ederra. Orixe da erri polita gelditu dana! Oraintxe bai ez daukala iñoren lotsarik. Leenaz gaiñera poz ematen dit zeraindarra naizela esateak. Andramaritan bisitaririk asko izango da, eta festa onak pasa ditzatela danak, erriko eta kanpoko. Gabiri ere ez da nalaiko tokia. Eguraldiak batere laguntzen badu, San Roke txiki egunean ez da Gabiriko plazan giro txarra izango. Mediterraneo eskiñan eguzkitan kiskaltzen dabilznanak aiñean moldatutako dira aritz aundi aien azpian afaltzen dutenak. Festaegunetan baserrietako etxeoandreak etortzen

zaizkit gogora. Onegia izateak ez du balio mundu onetan, eta nere kontsejuak bear balira, auxe esango nieke: Andramaritarako azi dituzten oillasko ankaluzeak senarrak eta biok jateko. Seme-alabak ere bai, nai badute. Baiña kalera joateko aitzaki billa baldin bada-biltz, ez ibilli erreguka. Joan ditezela. Etorriko dira aspertzen diranean. Festa egunetan etxekoai eta kanpokoai sabela bete bear ura joan samartu zan, etxekoandreen onerako. Baiña beste gaitz bat indartu zaigu: gaur edan egiten da asko, zoritxarrez. Bein amairu urte ezkeru, alkohola edaten asten omen dira mutil koskorrak. Neska koskorrak ere ez dira urruti ibilliko, eta alako ondorenak etortzen dira gero. Orra dirua ugaltzeak nolako kalteak ekarri lezazken.

Brasillen 84 urteko agure aberats bat 70 urteko emakume batekin ezkondata omen dago. Frantziako emakumerik ederrena izana, Miss France izana. Eta aberatsa, gaiñera. 20 milla milloiren jabe omen da. Ez da nolanaiko emaztea daukalako, baiña agure deabrua pikaro samarra izan, eta andreak auzitara eraman du. 120.000 milloi bai omen dauzka eta erdiak kendu nai dizkio aitona orri. Orra zenbait aberatsen bizimodua. Frantziako emakumerik ederrena berekin, baiña diru asko eduki ordea. 84 urte, eta ala ere ezin sosegatu. Emaztea pixka bat ximurtuta egotea baliteke, baiña juizioan noiz sartu bear ote du agure orrek?

Guk uste bezin ondo ez dabiltz
asko oporraldietan:
aurpegieta neke itxura
eta loa begietan.
Zorion billa aspertzen dira
sari erri aundietan;
ta bitartean lasaitasuna
gure erri txikietan.

Zeraiñen nola ez dan izaten
zine eta teatrarik,
zaratak ez du galduerazten
atsedenik edo lorik.
Auxe bai erri pakeosoa,
ez du juerga gogorik...
Eguzkiaren azpian ez da
beste bat orrelakorik.

Zerain, ain zaude erri polita,
garbia eta txukuna.
Au berritua artu dezuna,
ori da zurtasuna!
Ama Birjiñak zainduko zaitu,
baizera bere kuttuna...
Aita San Rokek gorde dezaizun
luzaroan osasuna.

1989ko abuztuak 18

Ebak paradisuan sagarra jan zuenean Adan engaiñatuko zuela usteko zuen, baiña bere burua engaiñatu zuen beintzat ederki. Etzuen txarra egin, gajoak. Beretzat eta ondorengoentzat jarri zuen bizitzen lan ederra. Gizona baiño gorputz indar gutxiagokoa da, eta gogor egin bear danean emakumea galtzen irtetzen da. Jaungoikoa gizona bere antzekoa egin zuela entzun izan degu. Tajuzkoa danean baliteke ala izatea, baiña gizon kaiku eta aldrebesa pranko bada mundu onetan. Jaungoikoa gure antzekoa ez baiña gu baiño ohea izango al da, bestela ez daukagu zerua arrapaturik.

Chilen 23 urteko gizakume bat eun urteko emakumeeri ipur-ditik ozka egin dielako kartzelan sartu dute. Esan zaidazute neri gizon edo mutil edo dalako ori kaikua eta aldrebesa ez dala. Ark arrapatzen zituen emakume gaixoak pasatuko zituzten estuasunak! Baiña gaizki dabillena gaizki bukatzen ordea, eta noizbait ere arrapatu dute, eta an egongo da orain itzalean, an egoteko ohea izango da-eta. Alare, orrelakoak laister ateratzen dituzte, eta baditeke ura ere denbora asko baiño len kartzelatik irtetzea. Itzalean aspertu dalako ez al da eguzkia artzera onuntz etorriko. Emengo ondartzatan ikusten dan aiña okela ikusita alako ozkalari batekin ez litzake giro izango. Ezjakin arlote batek edo erdi

ero batek orrelakoak egitea ez da arritzeko. Barkatzekoa dala ere esango nuke.

Asko ikasitako gizon jakintsuak ere sakatzen dituzte ederrak batzutan. Ez det esango iñori ozka egiten diotenik, baiña batzutan isillik egongo balira obe luketela bai. Bolara onetan badago izurri edo peste bat bezela zabaldua dagoen gaiztakeri bat: emakumeak bortxatzea edo biolatzea. Ia ez da besterik entzuten. Ori egin ziotelako epaitegian berri eman zuen neska gazte bati - juzgatuan parte eman zuen bati, alegia - ori egin ziotenean barruko praka motzak jantzita al zeuzkan galdetu dio epailleak. Ori al da, ordea, emakume bati egiteko galdera? Epailleak esan bear al dute emakumeak nola jantzi? Legeak ez al du esaten danok berdiñak gerala? Ori al da emakume nola errespetatu bear dan ejenploa ematea? Txotxolokeri oiek esatea baiño obe luteke epailleak justizia zorrotz egitea. Zearo aldrebestu gera ordea, eta ia ez dio iñori ezergatik ajolarik.

Ez nuen uste gizona zanik
ain ozkalari aparta.
Zibilizatu zala esan bai
baiña gezurra galanta!
Basapiztien oitura zakar
danak berekin dauzka-ta.
Zakurren gisan zaunkaz astea
besterik etzaio falta.

Oraiñaldian izurri txar bat
indartu zaigu gogotik:
gizon itxura duten zakurrak
igestu dute basotik.
Emakumeak ezin badira
pasatu oien ondotik,
muturreko bat jarri bearko
eta kate bat lepotik.

1989ko abuztuak 25

Uda badijoakigu aurrera. Denborak ez du beñere atzera egiten. Gu ondo gabiltzanean geldituko balitz ere zerbait litzake, baiña ezta orixe ere. Ez da, ba, auxe garai txarra iñungo miñik eta ezeren kezkarik eduki ezean ondo bizitzeko, baiña ametsak ez

dute balio. Denbora joan egiten da, eta kitto! Geldituko balitz ere ez dakit danon gustorik egingo ote luken. Gaur San Bartolome biaramona da, eta bart gaupasa egindakoren batzuk ez dute bearbada gorputzaldi ederra edukiko. A ze nolako arria aientzat, denbora geldituko balitz! Urteetan eta urteetan aogozo zakarrarekin eta begiak zabaldu ezinda bizi bearra tristea izango litzake. Festarik onenak falta dirala oraindik, eta egun bat edo beste joanda baleude naian dauden zegamarrak izango dira. Festa ditxozoko oiek pasatzen diranean pake ederra emango dutela diotenak ere bai, eta zeñek asmatu gurekin?

San Agustin eguna emen degu amilka. Zenbait brinkola-rrentzat ez da nai baiño leenago etorriko, zai dagoenarentzat denbora luze egiten baita. Oporretan dabilzan guztiak ere ez dira iritzi berdiñekoak izango. Batzuk etxera etortzeko irrikatzen egongo dira, ta beste batzuk oporrak azkenengo ostikadak ematen ari diralako, penaz. Zeñek egin danekikoa? Dana dala, denborarekin batera uda badijoa, oporrak ere bai, urteko festarik geienak ere joan dira, eta berealaxe gera berriz ere aldapan gora. Bateko aurrak eskolara, liburuak erosi bearra, udazken eta negurako erropak eta abar eta abar. Gabonetako oporralditxoa iritsi arte izango da burua zertan nekatua. Baiña guk aldapa guztiak igotzen ditugu, eta ez degu geiegi estutu bear. Oporrak berebiziko indarberritua ematen dute berriro lanari pulamentuz eltzeko, eta segi aurrera bildurrik gabe. Japonen ere konturatu dira oporrak onak dirala. Leen astebetekoak artzen zituzten, baiña asi dira iru-lau bat astekoak artzen. Baiña alperkeria griña txar guztien iturri izan, eta ango jauntxo jendeak lizunkeriarri eman omen dio. Ministro bat beste baten emaztearekin lardaskerian zebillelako kargutik bota dute. Beste jauntxo bat, berriz, mozkorren bat arrapatuta polizi emakumezko bati ikutu ziola, edo ez dakit zer, kartzelan sartu dute. Zenbaiti ez dago oporrik ematerik, pekatura joaten dira-eta zuzenean. Orrelakoei lana ematea ez al da obe?

Naiz uste izan japonese oiek
zintzoak zirala oso,
alperzen asi omen dira ta
ez beintzat geiegi jaso.
Ikusten danez aurrerantzean
bizi nai dute eroso,
pikardiren bat egin ere bai
noizean bein kurioso.

Japon aldean izanagatik
makiñatxo bat gizon fin,
pekaturako zirikalidai
beti iges egin ezin.
Mola moxorro samarrak diran
diximuluan nai egin.
Ezin liteke asko piatu
jaten dun santuarekin.

1989ko iraillak 1

Oporrak bukatu dirala eta tristetuta ikusten ditut asko, orrekin zerbait konponduko balitz bezela. Lantuan emandako denbora alperrik galdutako denbora omen da. Orregatik ez dakit orretaraiñoko naigabea nola eduki litekeen. Oporrak berriz ere etorriko dira. Amaika illabete besterik ez da falta. Lana egin bear bada, egin. Eta ondo pasatutako egunak gogoratuz berriz ere alakoen billa bertatik astea izango da onena. Agorri onek ematen du bai bere ikutua. Oporretan egindako zuloak bete bear izaten dira, eta orrek ematen ditu lanak. Aurrak eskolara asteko garaia ere oraintxe izaten da berriz. Au ere zuloak egiteko ohea izaten da betetzeko baiño. Eta aurpegi eman bear, gutxi edo geiago. Gurasoak buruausterik askorekin, eta seme-alabak ere lasai ez. Bata besteari leku ematen ikasteko ez datoz egun txarrak. Pazientzia artzen duenak asmatuko du.

Gurasoak, iñola al bada beintzat, umeak ikasketa on batzuk egitea nai izaten dute. Seme-alabak batzutan erantzuten dute, baiña danak ez dira izaten karrera ikasteko gai, eta aukera egiten utzi bearra dago. Karrerak eta beste langintza edo ofizio asko daude bizimodua ateratzeko modukoak. Eziketa-maixuak diote-

nez gaur bear-bearrezkoa da oiñarrizko ikasketa onak egitea, gero gazte bakoitzak nai duen bideari eldu al izateko. Onek esan nai du ikasketa edo estudioetan seme-alabak ez dutela guk nai degun bidetik joan bear, berak aukeratzen dutenetik baizik. Eta askatasuna eman bearra dagoela.

Ikasketa kontua da bat, baiña eziketa edo edukazioa ere or dago, eta ez arazo makala. Emen bai ez dagoela beti nai dutena egiten uzterik. Uste badute ere gazteek ez dute dana jakiten, eta askatasuna iñori kalte egin gabe erabiltzen erakutsi bearco zaie beintzat, gutxienez. Bestela laister joango dira okerrera, esiari salto egindako akerraren moduan. Batzuetan nai dutena egiten utzi bearco zaie, eta beste batzuetan debekatu egin bear. Batzuetan aske utzi, eta beste batzuetan, lotu. Baiña ezetz esan baiño leen bi aldiz pentsatu bearra dago oraingo umeekin. Gazteentzat ikasketa zailak daudela, baiña gurasoentzat ere ez dakit oso errezak dauden. Baiña ez geiegi estutu, oporrak biden dira-eta. Amaika illabete bakarrik falta dira.

Iges egin digute
aurtengo oporrak,
ain ziran bizkorrak.
Ondoren datozkigu
txit egun gogorrak.
Illabetez ez gaitu
penatu legorrak.
Orain ordaindu bear
egindako zorrak.
Oiturak aldatuko
ditu derrigorrak.

Gure txangoaldia
zan labur samarra,
baiña ez ain txarra.
Nola genduen zerbait
atseden bearra.
Lanerako arturik
berriro indarra.
Dirua irabazten
bada barra-barra,
datorren urtean nork
jo guri adarra?

1989ko iraillak 8

Orain illabete eta erdi edo orrela bete ziran ogei urte gizona leenbiziko aldiz illargira joan zala. Eta arritzeko ere ez danez, Amerikan pozik ospatu dute gertakari ori, eta oraingo presidente berriak esan duenez, ez daude ortan gelditzeko asmoan. Goialde orretan tresnaren batzuk jarri bear omen dituzte geroz eta gorako joan al izateko. Gizon oietxek ez dira buruz makiak. Ezta bildurdiak ere. Goi oietan sortu litezkeen arazoei aurpegi emateko buru argia bear da. Illargira eta gorago joateko trepetxuak egiteko orrelako talentua daukate, baiña mundua pixka bat zuzentzeko abildaderik ez dute erakusten. Ez dakit zenbat aldiz entzungo genduen nazio aurreratuetan zaar asko eta aur gutxi dagoela. Onek kalte aundiak ekarri dezazke, baiña arazoa konpontzeko ez da ezer egiten.

Alemaniak 61 milloi biztanle dauzka, eta emendik 40 urtera, 45 milloi besterik ez omen dira izango. Ingalaterran ez dago emen bezela nai ta nai ez soldadu joan bearrik, baiña aurki bear aiña soldadu ez da izango, eta ango mutillak derrigor soldaduzka egin bearrean gertatuko dira. Beste nazio batzutan, jateko zaar asko eta lanerako gazte gutxi izango dan bildur dira. Ez dakit goiko jende ori bear aiña soldadu eta nai aiña langille ez izateak ez ote duen bildurtzen. Aur gutxi jaiotzen dala. Beti ori ateratzen dute platerara. Baiña ezkontzeko erreztasun gutxi dagoela, eta etxebizitzak merke egingo dituztenik ez dute esaten, badaezpada ere. Diru geiegi kastatzen omen degula eta gerrikoa estutu beariko degula, bai. Mundura etortzen diran guztientzat lana izango danik ez degu entzuten. Ez da, ba, danak dirurik gabe daudelako. Baiña zorioneko diru ori asko dagoen tokitik gutxi edo batere ez dagoen tokira eramatea illargira joatea baiño ere lan zaillagoa da, nunbait.

Belgikan, aur bat izatean 9.000 pezeta kobratzen dute gura-soak. Eta emen, 250 pezeta. Emengo langille bakoitzak, beretzat

eta beste irurentzat egiten du lana. Eta beste iru oiek ez dira danak zaarrak izango.

- Aizak, –galdetu omen zuen batek - listoak nundik jaten ditek?
- Tontoen bizkarretik.
- Eta tontoak?
- Listoak emandakotik.

Talentuak emanik
Jaungoiko laztanak,
guk ez bear bezela
erabiltzen danak.
Iñork jan ez ditzan guk
egindako lanak,
ez nolana sinistu
listoen esanak.

Itz ederrak bai esan
askotan aurretik,
ez ibiltzeko arren
bide okerretik.
Naiz joan eskubitik
edo ezkerretik,
iñork ez dezala jan
gure bizkarretik.

1989ko irailak 15

Segurako Hermanoetan eskolan nenbillela, fraille aietako bati entzuna datorkit gogora. Aspaldiko kontua dala esango du norbaitek, bearbada; baiña oraingo ere balio duela uste det. Zera esan oi zuen: “Abererik ez da nolanai joka eta gaizki erabilli bear”. Animalirik ez dala maltratatu bear, alegia. “Aberentzat errukirik ez duenak pertsonentzat ere ez du izaten, askotan.” Ez det uste gezur aundia esan zigunik. Frailleak aitzaki asko zuten, baiña ondo erakusten saiatzen zirala ez dago zalantzarik. Oraintxe badago, ba, ekolojista, abereen aldeko alkarte eta orrelakorik. Bere eginbearra betetzen saiatzen dira, gaiñera. Eta ez dago gaizki. Baiña alderdi illun asko ikusten da, ala ere.

Gasteizen eta Donostian ezkabiz edo sarnaz josita zeuden zakurrak akabatu zituztela Udalaren aginduz eta egundoko karra-

marrak atera ziran joan dan udan. Inglaterrako diputatu bat ere etorri zan azkenik zakur aiekin zer gertatu zan jakitera, gero Europako Parlamentuan itz egiteko. Abereetaz errukitzea oso ondo dago, baiña pertsonen osasuna leenagokoa izango da, orratik!? Iñori gaitza erantsi baiña leen zakurren lanak egin ziran, eta ari eskerrak.

Oraindik egun asko ez dala, itsas-zakur edo foka oietako bat arrantzale batzuen sareetan erori eta burnizko uztai bat gelditu zitzaion gorputzaren jiran, ez atzera eta ez aurrera. Itsas-zakurrari uztaia kentzeko berebiziko kastuak eta lanak egin dira. Gerrako barkuak, soldaduak, albaitero eta ez dakit zenbait gizon or ibilli dira egunetan, buru-belarri. Nai zutena iritsi zuten azkenean, eta gaitzerdi, itsas-zakurra akabatzena bai zetorren bestela. Abereak maitatzen ikasteak gizona maitatzen erakutsiko zigula uste nuen nik, baiña, bai zera! Madriden gizon bat erori da, eta autsi du mokor-ezurra. Eta eraman dute ospital edo klinika aundi oietako batera. Medikuak ikusi omen zuten, eta ala esan zioten:

– Joan etxera, eta egon zaitez geldi-geldi. Emendik lau illa-betera operatuko zaitugu.

Bere familikoak atera zuten iskanbilla apenas berriketakoa izan zan. Eta orri eskerrak, operatu zuten. Santiago bezperan Madrideko irrati batean entzuna da. Zenbaitentzat, izan ere, zakurrak aiaña ere ez du balio gizonak. Toki onera joan dira gure karidadeak!

Orain ainbeste aldrebeskeri
etzan egingo sekula.
Gaur gizonari lagundu ordez
egiten diogu burla.
Esan diteke lagun urkutzak
abereak dauzkagula,
errukia ta maitetasuna
zakurrak jan dizkigula.

Zakur janetan gastatzen dira
millaka milloi pezeta,
eta munduan ainbeste gizon
sabelik ezin beteta.
Iñorengatik ajolarik ez
baldin bagaude aseta,
besteren miñak gu ez kupitzen,
jaunak, ez da berriketa.

Agorraren ogeita bigarren egunera iritsi gera. Ia illabete oporrak bukatu zirala. Nik uste nuen opor kontu oiek onuzkero aaztuta egongo zirala, baiña azkeneko ostikadak eman gabe zeuden oraindik. Opor egunetan kontuak esateko astia izaten da, maixiatzeko ere bai. Eta orduko zenbait berri eta gertaera gerorako kontakizun biurtzen dira. Ala obe, gaiñera. Bestela bizi bearrak berekin duen eguneroko burrukari lotuta ibilli bearko genduke. Oporretan izan diranen berri jakiten ez da ain zailla izaten. Alako egun ederrak igaro ondoren pasatutako guztia beingoan aaztu nai ez izatea ez da arrigarria. Kontuak esateko gogorik aundiena eguzkitan beltz-beltz eginda etortzen diran etxeoandreak izaten dutela uste det. Itz jariorik aundiena aiengan nabaitzen da, eta orregatik iruditzen zait oporrai etekiñik onena etxeoandre oiek ateratzen diotela. Urteroko txangoaldiari esker, gaztetu ederra artzen duten beintzat. Ez dakit, ala ere, beti asma-tzen ote duten. Bein ogeita amar urte bete ezkero, eguzkitan bezteak zaartu egiten du, edo zaar itxura eman beintzat. Eta azal zuri edo argia duten emakumeak gazteago ematen dute. Orra utsegitako modua, berriz! Dotoretzeagatik eguzkitan ainbeste berotu artu, eta gaztetu bearrean zaartu, alajaiña?

Ez naiz nere kasa ari izketan. Gai onetan asko dakien italiar emakume batek esana da. Emakume onek dioenez, zaartzen astean ez omen da etsi bear, eta umore onari eutsi bear zaio, nola edo ala. Urteetan aurrera dijoan bezela, emakumezkoa bere buruarekin geiago piatzen da, eta maitagarriago biurtzen da, gaiñera... Baliteke, baiña ez dakit danak berdin pentsatuko duten. Au sinis-tea bakoitzaren esku utzi bearko degu. Izan ere, gertatzen dana da edadeak ez duela barkatzen. Urteak ez dira alperrik joaten, baiña bere joan bear orrekin mesede baiño kalte geiago egiten dutela uste det. Bateko illea zuritu, besteko zimurrak azaldu eta abar.

Zaarrak baiño gazteak estimazio ohea izaten ote duten, ba, alegia... Italian ez dakit nola izango dan, baiña emen ala dirudi beintzat.

Ispilluan egunero
begira egon ezkerro,
jarri liteke bat ero.
Zaar itxura berriak naizta
artu ugari urtero,
ez izan jenioz bero.
Gaztetzetik ez espero,
zimurtzen asita gero.

Ez badegu zimurtu nai
badaude zenbait sendagai,
ez izan geuretzat etsai.
Eguzki asko ez degu ona
eta ez beztu nolana.
Bitaminak artu lasai,
bizi umorez ta alai,
eta sarritan egin jai.

1989ko irailak 29

Denboraldi bat lanean egin duenak noizean bein lanak nola-ko etekiña edo probetxua utzi dion jakin nai izaten du. Ala bear ere, bestela irabazi bearrean galtzea gertatu liteke-eta, eta uraxe izango litzake bere buruari arrika ematea. Bizimoduari ere, lanari bezelaxe, etekiña atera bear zaio. Baiña ez dakit zertan ari geran asko begiratu gabe ez ote geran bizi. Daukagun gaztediarekin beintzat orrelako zerbait gertatzen zaigula uste det.

Joan dan udan zenbat festa eta nolakoak izan diran ikusita, gazteei begira zer esana sortzea ez da arritzeko. Errietan festak antolatu bear diranean, gazteak izaten dute zer egiña. Dirua udalak jarriko du, eta guk lana gazteen esku uzten degu, geiena beintzat. Eta ikusi egin bear da gazteak nola saiatzen diran. Gaupasa bat edo beste eginda puska bat makaltzen dira, baiña urrengo arratsaldean an izango dira berriz ere festak gelditu ez ditezen, lanean. Bere gustoko lana egin bear duenean erantzuten du gaztediak. Bide txar asko daukate aurrean gaurko gazteak, eta oitura narrats asko artu dute. Egia da, baiña ez dakit, ba, erru guztia

gazteena izango ote dan. Goiko jendearen dirua irabazi naiak, agintarien utzikeriak eta gurasoen errespetorik ezak kalte egin dio gaztediari. Bidea galduta edo biderik gabe bezela ikusten da gaurko gaztedia.

Iñoiz baiño gazte geiago dabil gaur ikasketak egiten. Batzuk bere gogoz, baiña asko beste zer egiñik ez daukalako, eta ori da penagarria. Festak antolatzen ainbeste lan egiten duten gazte oiek denbora zertan emana baleukate, zertarako erreztasuna daukaten ikusi ondoren bere gogoko eginkizunetan lanerako gertatzen ari balira, beste ilusio batekin biziko lirake eta ez luteke familietan ematen duten aiña naigabe emango. Baiña ortarako agintariak ere zerbait egin bear luteke ordea. Pakea eman dezaten gazteei nai dutena egiten utzi eta, kaixo motell! Orrek ez du balio.

Joan da gizon bat konfesatzera, eta apaizak:

– Eta, zer moduz gabiltza, ba, zurrutarekin-eta?

– Orretzek ematen dit, ba, lanik asko, jauna. Batzutan geitxo edaten det.

– Baiña ez al dakizu, ba, astoak ere naiko ura edaten duenean edateari utzi egiten diola?

– Nik ere bai urari, jauna. Baiña ardoarekin ezin ordea ori egin...

Bizi bearrak gazte askori eman arren naiko lanak, ez uste izan biurri eta alperrak dirala danak. Inpernuetan agintaritza badu gaiztoa izanak, mundu oker ta maltzur onetan diru geiena duanak.

Iñoiz izango ote da gauzak zuzenduta ikusterik, eta nai duen garaian lana egin dezaken gazterik? Nai duenak nai duena esan, eman ez dago besterik: gaur eguneko agintariak ez dutela biboterik.

1989ko urriak 6

Gaur, urriak 6. Eta biar Amabirjiña Errosariokoaren eguna. Aspaldi onetan aldaketa asko ikusten ari bagera ere, gauza batzuek leenean jarraitzen dute oraindik. Urria eta udazkena alkarrekin izaten ziran leenago, eta baita orain ere. Udako egun luze eta alaietan arto samar ibiltzen gera, baiña udazkenak beti bezelako bildur antzak ekartzen ditu berekin. Udan erdi lotan egon diran ajeak eta kottak laister asiko dira esnatzen. Bateko erreuma dala eta besteko belaun-katilluetako erdoia, aldiaren bein ez tula egiñez mediku eta botikarioei lana emateko ez dator garai txarra. Bizimoduak ere gorputzak bezelaxe izaten du bere osasuna. Eta osasun ori ekonomia da. Diru kontua, alegia. Bizimoduaren ajeak bistara irtetzeko ez dago diru eskasia bezelakorik. Gu bezelakoen parean beti bada zerbait. Eta aurten ekonomia gaixo omen daukagu. Ez dakit enpatxuren bat arrapatuko zuen ala zer, baiña diru geiegi kastatzen degu. Diru gutxirekin gaizki, eta asko kastatzea txarra. Ea zeiniek antzematen dion orri.

Kontua da, epetan edo plazoka gauzak erosteari zailtasunak jartzeko asmoa izan bear duela Gobernuak, eta neurri estuak gu bezelakoentzat izango dirala orain ere. Dirudunak ez dute izaten plazoka erosi bearrik, eta pobreak nozitu beariko degula. Ez dago zalantzarik. Kotxe asko erosten da plazoka, eta orri beintzat erasotzeko asmoak dituztela uste det gure agintariak. Kotxea erosten duenak, bear duelako erosiko du, eta epetan erosten badu, dana batera ordaintzeko lain diru ez duelako. Oztoporik aundienak jartzen dituztela ere, dirudunak ez dira lanera bizikletan joango. Zenbaiten ustez, kotxea lujoa besterik ez da. Eta ez dago oiei kotxea lan-tresna biurtu dala buruan sartzerik.

Ez dakit au ekonomia sendatzeko bearrezko izango dan, baiña leen larri samar dabillena geiago estutzeko lain bada beintzat. Auxe da beerakoa daukanari purga ematea. Ekonomiak eko-

nomi, guk zaindu dezagun osasuna. Gripearren kontrako txertua artzeko garaia ez da urruti izango, eta sendagillleari ikustalditxo bat egin, badaezpada. Ea negua pasatzeko gertatzen geran, osasuna izaten bada aterako gera-eta.

Nola probrerik izan ezean
ez dagoen aberatsik,
gutxi dutenen kontra ez artu
ain erabaki narratsik.

Asko gastatzen dutela eta
ez asmatu emen saltsik,
naiko dirua dutenak ere
ez dute falta akatsik.

Saiatu eta ere ez gera
nai bezin gora igoko.

Baiña pixka bat zapaldu arren
ez degu errez lur joko.

Eta lepotik elduta ere
nola ez geran itoko,
al degun arte ondo bizi ta
ez utzi dana geroko.

1989ko urriak 13

Batere uste ez degula eta asko oartu gabe dijoakigu aurtengo urria ere. Egoaizeak daramakian orbela bezela dijoa gure denbora. Asko balio duten egunetan gaude ordea, eta esatea komeni dan gauza bat edo beste esan gabe ez nioke denborari joaten utzi nai.

Oraintxe gaude eize garai bete-betean. Eta senar-emazte askoren artean izango da zer esana. Baita ezer esan nai eza ere. Azkena esan bearrekoa leenbizi esandakoak, eta esan bearrean isildutakoak, danetakoak izango dira egun auetan. Izan ere, urte guztian alako gizon jatorrak diran asko eta asko zearo zelebretzen dira eizea dala eta ez dala. Bateko eperrak eta besteko usoak, zenbaitekin ez dago karrera ateratzerik. Jaia bada eta ezpada, ipurdia jaso eta eizera joaten da senarra, eta emazteak etxean gelditu bear alargun baten moduan. Orretzek ateratzen ditu etzeko andre asko bere onetik. Baiña nik ez dakit zergatik, ordea. Senarra eiztaria izatea mesede izugarria da emaztearentzat. Ez al

digute, ba, esaten zerua pazientziarekin irabazten dala? Ez dakit nik eiztarien emazteak baiño errezago zerua zeintzuk irabazi dezaketen. Pazientzia artzeko orrelako aukerarik ez du nai duen guztiak izaten. Eta ala ere, senarra eizera joan dala eta or jarriko da kopeta illuna eta ezpainañak zimurtuta. Ikusi zerua irabazteko nolako erreztasunak ematen dizkion senarrak eta aserratu, alajaiña! Zeruko atea oso estua omen da, eta ain leku estuan pasatzen lagun egiteak ez al du balio?

Senarrari eskerrak emanez ederki bizi besterik ez, baiña zenbait konformatzen zailla izan ordea. Eskerrak senar geienak bizkar zabal samarra izaten duten. Bestela makiña bat gizon gizarajok triste bizi bearke luke. Baiña nik badakit ordea etxeoandreak ez dutela ori gaitzez egiten. Etxeko aginpideari eutsiko bazaio itxurak ere egin bearra dago, eta zer esango degu? Emazteak badaki denborarekin senarra juizioan sartuko dala, eta asarre aldixoen ondoren adiskidetzeak nolakoak izaten diran ere bai...

Udazkena ain garai estua
eiztarientzat izanda,
ez ditzagula mindu sekula
arrazoi txarrak emanda.
Senar eiztari bati ez, arren,
uskeriz eman demanda..
Askoz obe da mendira bialdu
muxu txiki bat emanda.

Eiztari batek ezer askorik
ez du ekartzen etxera.
Baiña eizera joatea ez da
artaraiñoako galera.
Traba geiegi ez ematea
obe da, alde batera.
Eta pakean joan dedilla
aize prexkoa artzera.

1989ko urriak 20

Udazken alde anek olerkari edo poeta eta orrelakoentzat oso garai ona izan bear du. Ostoak lurrera erortzen ikusteak izugarriko misterioa du aientzat. Egoaizeak ere asko argitzen ditu,

eta ez daukate suerte txarra. Beste batzuk komeririk asko izaten dute egoaziearen etorreran. Gutxi falta dutenai burua zearo arintzeko, ez dakit egoaizea bezelakorik izango ote dan. Burutik oso sano-sanoak ez diranei akatsa nun daukaten nabarmentzeko ere ez da txarra egoaizea.

Euskalerrian urteko sasoirik onena udazkena dala esan oi da, eta alaxe izango da gaiñera. Orain ez dago garai batean bezela gaztaiña biltzen atzaparrak minberatu bearrik, eta babarruna pillatzeko suertea izaten dutenak poltsak ederki berotzen dituzte. Garai batean ez genduen asko pentsatzen emengo babarrunak onelako estimazioa izango zuenik. Izan dedilla babarruna, geiena dala ere ez da asko merkatuko-eta. Babarruna biltzen duenak dirua ere bilduko du, seguru asko.

Neguaeren ataria dalarik, udazkenak badu bere alderantzia ere. Baiña ez degu dagoeneko otzak kukilduta jarri bear. Bein urteetan aurrera asi ezkeru, gorputzari eta, batez ere, buruari zertan edo artan lana eginerazi bear zaio, bestela erdoitu egiten da-eta. Baserrietan ez da orren bildur aundirik egongo, baiña kalean ere badaude urtez osatuak. Eta orrelakoak bere buruei eginkizunen bat ezarri bear. Burua erne edukitzeko irakurtzea oso ona dala esaten dute. Badago, ba, oraintxe zer irakurria. Bateko egunkari, besteko aldizkari edo errebista eta abar, or daude danak aukeran. Errebista oietako batzuk baditeke berde samarrak izatea, eta poliki ibilli. Noizean bein parre pixka bat egitea ona da baiña pekatuak ez egin beintzat, eta ez alpertu.

Baserriko maiorazko batek andregaia egin omen zuen orratik noizbait. Eta ezagutu zuenean, ala esan omen zion amak:

– Mutil, mutil. Orrekin ezkondu bear al dek? Ez al zegok ori baiño politagorik?

– Ai, ama, ama: ez al dakizu esaera zaarra? “Nolako egurra alako ezpala”. Eta ni ere aitaren semea izan. Zer nai dezu, ba?

Sendagilleak ondo dakite
zer datorkigun zartzera:
nai arren gora ezin igo ta
asten gerala gainbera.
Alperkeriak jotzen bagaitu
burutik arintzen gera.
Arras erdoitu gerala eta
bota gabe bazterrera,
emaztearen pintxe jartzea
obe da alde batera
obe da alde batera.

Alperkeria degun bezela
griña txar guzien labe,
menpetasuna izan diteke
bizitz sano baten abe.
Eta uxatu gure ondotik
petralkeri ta naigabe.
Gorputza asko beartu gabe
bizi xuabe-xuabe,
agindutako lanak egiñez
baiña izarditu gabe
baiña izarditu gabe.

1989ko urriak 27

Gu bizi geran lur bedeinkatu oni Euskalerrria esaten zitzaion leenago. Gero, Euskadi. Eta orain Komunitate Autonomoa. Beste gauza asko bezela bataiatzailleak ere aldatzen ari dira, nunbait. Eta gu ere ezin egongo gera beti leenean, bestela *antigualak* gerala esango digute-eta. Baserrietan ere berebiziko aldaketak ikusten ari gera aspaldi onetan, eta poz ematen duten aldaketak, gaiñera. Garai batean kaletar guztiak baserritarrak nundik zirikatuko ibiltzen ziran. Izaten ziran baserritarren bizkarretik parre egin nai izaten zutenak ere. Baiña joera onek buelta artu du orain, eta ez dakit gauzak azpikoz gora jartzen ez ote diran ari. Baserritarrak ez daukate gaur iñoren parean pasatzeko lotsarik. Ez dakit gaiñera batek baiña geiagok baserritarren inbiriz ez ote duten egon bearko. Leenago parre punttua egiñez begiratzen genien baserri oietako asko ikastola edo hotel bihurturik daude gaur.

Oraindik denbora asko ez dala baserritar batekin itzaspertu bat egiteko zoria izan nuen. Eta etzuen ark garai bateko baserritarrak aiña kotta kontatzen. Euskera ikasi nai zuen mutil gazte bat zeuka-

la etxean esan zidan. Eta illean 15.000 pezeta ematen omen dio mutillak. Eta Eusko Jaurlaritzak, 30.000 pezeta. Beste bi mutil ere eduki omen ditu aurtengo udan, eta pozik zegoen gure gizona. Diru orrekin aberastu ez da aberastuko, baiña berak esaten zuena: irulau lagun dauden lekuan platera bat geiago jartzea ez dala asko geiago kostatzen. Euskera ikasi nai duten oiek uda-garaian edo oportretakoan etortzen dira, geienbat. Eta orrelakoak etxean artzeko baserriak baldintza edo kondizio batzuk bete bearra dauka: garbitasun zerbitzu egokiak eta bi oeko logela bat, beintzat, kanpotar oien esku jarri bearke du. Baiña gaur bai al dago dutxarrik gabeko baserriarik, esate baterako? Ortarako obraren bat egin bear izan ezker, Eusko Jaurlaritzak diru-laguntza ematen diote gaiñera. Orra baserriarrentzat leenago parrexiri egiten zuten aien kontura etxea txukuntzeko eta dirua irabazteko modua.

Esaten nuen nik baserriarrei iñork adarra joko etzion denbora etorri bear zuela. Iritsi ez bada ere ez da urruti oraintxe. Poza artzen det.

Baserri zarrak berrituzeko
nola ez izan ardura?
Aukera orri galtzen uztea
ez da izango itxura.
Etxeak hotel bihurturikan
Aldundiaren kontura,
baserriarrak biziko dira
hoteleroen modura.

Gaur baserriak ikusten dira
geroz ta apaiñagoak.
Oiek ainbeste erosotasun
etzuten, noski, lengoak.
Jauregi edo palazioak
dirudite oraingoak.
Hotel Maria Cristina baiño
askozaz dotoregoak.

1989ko azaroak 3

Santu guztien eguna pasatu zitzaigun, eta orain animen egunetan egongo gera, leengo oitura zaar aiek balio baldin

bazuten beintzat. Garai bateko argizaiak, erresponsoak eta txanponak aaztu ziran, baiña animak oraindik iraungo al du, eta ezin aaztuko gera. Meza nagusi ondoren makiña bat aitagure presaka asko errezatzen zan garai batean. Eta aitagure bakoitzeko txanpona bota bear gaiñera. Ez dago oraintxe etxe-koandre guztiei ori egiteko esan besterik. Baiña txanponak ematea baiño aspergarriago egingo litzaieke, seguru asko, meza nagusira joatea. Meza bukatzean aitagureak esaten elizan gelditzea zer esanik ez. Emakumeentzat orrelako propiña pranko bazan izan ere garai batean. Leenago animak noiznai azaltzen omen ziran, batez ere gauetan. Izugarrizko sustoak ematen zituzten gaiñera, eta orrelakorik egin etzezaten aterako ziran erresponsoak, bere aitagure, limosna eta guzti. Nik ez dakit alako presakan aitagureak zenbateraiño debozioarekin errezatuko ziran, baiña txanponak etziran danentzat gaizki etorriko, eta tira.

Mutillak ez, noski, baiña oraingo neskak ez dute leen-goak aiña bildur gauetz etxetik irtetzeko. Egunez ondo ematen dutenak eta polit askoak badaude, baiña zorioneko moda: egunez lo egin eta gauean parranda. Ala ere gauean etxean egon ezin ori ez da danerako kalte. Bertsolariak beintzat irabazian atera dira. Erriko festatan-eta gauetz bakarrik kantatzen zutenean, ia-ia entzulerik gabe geldituan egon ziran. Bertso-jaialdiak gauetz egin ten asi ziran ordea, eta egundoko estimazioa daukate orain. Edozein zine, kiroldegi edo pelotalekutan jartzen dirala ere, gazte jendez beteta ikusten dira. Gazteak elizara eramateko ere bertso-saioak gauetz elizan jartzea ona izango litzakela pentsatuaz egoten naiz askotan. Deskuido santuan elizara joateko moda sortuko balitz, an lirake gazte guztiak, amilka. Uraxe izango litzake polita. Eta ez det uste gazteentzat kaltegarri izango litzakeenik. Elizan formal antzean egonaldi bat egin arren andik goizaldera arte edozertarako astia legoke.

Nola denborak ala gizonak
desberdiñak geran danak,
orain egunez lotsatzen dira
gauetz lotsatzen ziranak.
Bizi luzea ez du izango
aldatuz ez dijoanak...
Baiña neurrik ezin artu ta
orrekin dauzkagu lanak.

Ez da on eta gaztediari
dibertsiorik ez kendu.
Baiña gorputza gaizki zaintzeak
bizitza mikaztutzen du.
Animarentzat onak ez diran
jolasetatik alden du,
anima ondo zaintzen duenak
gorputza ere zaintzen du.

1989ko azaroak 10

Kastillanoak esaten dutenez “zerri guztiei iristen zaie bere San Martin”. San Martin inguru au zerria iltzeko garai ona dala esan naiko dute orrekin. Eta biar da, ba, San Martin egun ori. Ez da asko falta oraintxe. Urretxuarrak ez dira aaztuta egongo, eta zegamarrak ere ez, seguru asko. Errezildarrak ere oso maite izan bear dute santu ori, eta bereak egin naiko dituzte. Burua leengo lepotik baldin badaukate, ez da aien artean umorerik faltako.

Zerria iltzeko garai ona da au, baiña inguru auetako ardizarrak ere istillu gorri daukate. Batzuek buzkantzak jan bear dituztela esango dute eta beste batzuek, mondejuak. Kontua da makiña bat ardizaarri naiko gaitaiña jatea zer dan aaztu bear zaiola. Orain arte larre onean eta naikoa ibilli badira, akabo aien egun ederrak. Emendik aurrera mondejuak eta ardikia dauzkatentzat izango dira egon onak. Auxe ere bada, ba, pentsatzen jarri ezkeru. Batzuk biziko badira beste batzuk il bear. Ala ere il bear dutenak ardizarrak bakarrik badira, gaitzerdi. Atzetik datozenai traba egiten asten geranean, eta beste batzuk guk bein emendik alde egingo bagendu, sikira, ederki biziko lirakela pentsatzen asten diranean, orduan izaten dira kontuak eta komeriak. Munduaren edo mundukoen mutur zorrotza nolakoa dan orduan

ikusten da. Ez dago zenbait familiara begiratu besterik. Karidadea norberarengandik asten dala esan zuena etzan bere buruaren etsaia.

Mutil gazte bat, ama-alabak bakarrik bizi ziran baserri bate-ra joan omen zan morroi. Baserri on samarra izan, eta ama zaarra iltzen zanean baserriaren jabe bera egingo ote zan, ba, alegia. Pikardiren bat eginda edo, zirriki-zarraka alabarekin ezkontzeko modua egin zuen beintzat. Baserriaren erdia bereganatu izango zuela eta pozik omen zan gure mutilla. Alaba engaiñatuko zuen, baiña ama ez ordea. Eta amagiarrebak, edo orain askok esaten duten bezela, *la suegrak*, ez omen zion bizitzen uzten. Arre eta makilla, beti suiari lanen bat agintzen ari zan emakumea. Alako batean il zan atso ori, orratik! Eta andik aurrera bapo bizi bear zuela eta pozik zan. Baiña etzaio, ba, urrena andrea nagusi jarri!?

– Ea, Bixente. Gaztaiña biltzera joan bear degu.

Leen ere morkotsik asko bazeukala ark etxean, baiña joan da basora andrearekin batera. An ari dirala or nun asten dan euria eta kaskabarra. Ura ekaitza eta ango trumoi eta tximistak! Emaztea bildurtu da zearo. Azken juizioa edo orrelakoren bat izango zala, eta

– Bixente! Atoz nere ondora. Ementxe alkarren ondoan Jaungoikoaren grazian il eta biok zerura joar bear degu-eta.

– Ez, Kattalin, ez. Zu joan zerura nai badezu. Baiña nerekin ez kontatu.

Bagerala ta ez gerala ta
orrenbeste berriketa!
Dana guretzat nai izatea:
ori da gure kasketa.
Ez dakit iñoiz ikusko geran
osatu eta aseta,
ingurukoak noiz aldegingo
egon eziñik gaude ta.

Esku zabala izatea da
zorion beraren giltza.
Baiña gerekoi utsak gera ta
ortan dago gure gaitza.
Nola guretzat bakarrik ez dan
mundu ontako emaitza,
danak trabatik kendu naiean
alper samarrik gabiltza.

Garai batean bizikleta baten jabe zana etzan edozein. Batetik bestera ibiltzeko erreztasuna maite izaten degu, eta bizikletak ematen zuen ori, orduan. Bizikleta erosteko ere dirua bear izaten zan ordea, eta orrekin ibiltzen giñan gaizki. Lagunen batek pixka bat ibiltzeko ere bizikleta ematen bazigun ez giñan asarre izaten.

Gerra eta gaiñontzekoak noizbait pasatu ziran, eta ondorenean lan pixka bat sortzen asi zanean, bizikletaren jabe egitea zerbait erreztu zan. Lanera joatea etzan ain aldapa gora egiten. Ezta eskolara joatea ere. Bestela gogorik etzutenak ere asi ziran eskolara joaten, bizikletan ibiltzeagatik besterik ezpazan. Mandatuak egin nai ezik ere etzan izaten bizikleta izan ezker. Gero, bizikletak ugaldu ziranean, motordun bizikletak edo motozikletak azaldu ziran. Lanera joateko bear zutenak beintzat iritsi ziran tresna aien jabe izatera, eta mesede ederra izan zuten.

Urteak joan eta urteak etorri, kotxearen jabe egin gera, eta nai duen guztiak daukala dirudi. Baiña, orain dira komeriak, eta aurki gutxiago ez dira izango. Kotxea ez da motozikleta bezela, eta leen naiko lekua genduenak ia ezin gera iñun kabit. Kamiñoak estuegi gelditu zaizkigu, kaleak zer esanik ez. Eta ain tresna bizkorrak eskuetan eta lanera ordurako iritsi ezin, askotan. Ez dakit aurrerapenak atzerapena ez ote digun ekarri. Atzerapena, edo komeri geiago beintzat. Lantokira kotxean joateko bi ordu eta geiago bear omen zituen Unibertsidade katedratiko batek. Alako batean konturatu zan motozikletak edozein ziriztutatik pasatu eta aurrea artzen ziotela. Erosi du motozikleta eta leen bidean bear zituen bi orduak erakutsi bear zuena ondo ausnartzen pasatzen omen ditu, eta ikasleak pozak zoratzen dauzka.

Esan nion, ba, au Donostiako nere lagun bati, eta erosi du onek ere motozikleta. Goizean oean egoteko bi ordu geiago bazeuzkala eta pozik zegoen gizona. Oraindik denbora asko ez

dala galdetu nion, ea ba zer moduz konpontzen zan, edo zer moduz bizi zan, eta:

–Ago isillik, mutill –erantzun zidan–. Goizean oean bi ordu ederrak dituk, baiña ogei illabete besterik ez dek motozikleta erosi nuela, eta bi neska txiki ekarri zizkidak emazteak.

Oraingo mundu nastu onetan
bizi gera gu ain zakar.
Zergatik ez dakigula ere
ibilli bear, ba, azkar.
Beti zalapart batean eta
ezin arrapatu alkar,
oraiñaldian aurrerapenak
atzerapena al dakar?

Jakintsu danak ala zioten:
aur gutxi jaiotzen zala.
Eta akabo gure arraza
milagroren bat ez dala.
Nik pentsatzen det ikusirikan
oraingo jende makala,
milagro ori motozikletak
egin bearko duala.

1989ko azaroak 24

Segurako Egoitza edo Residentzian baditut nik aspaldiko ezagun eta lagun zaarrak. Batzuk zeraindarrak dira, ni bezelaxe. Beste batzuk beste erri batzuetakoak, baiña danak dauzkagu gogoan, nola nik ala Segurako Irratiak. Eta zer moduz zabiltzaten galdetu ezkerro, badakit zer erantzungo zenduketzen, gutxi gorabeera: ondo zabiltzatela. Jaten naikoa, lana egin bearrik ez, leenago ere naikoa egiñak zerate-eta, otz bildurrik ere ez, kalefazio eta guzti epelean goxo-goxo. Orain baiño egun txarragoak pasatuko zenituzten zuen denboran. Bein urte batzuk ezkerro angoo edo emengo aje antxa izaten da, baiña nekerik ez daukazutela pentsatu eta segi aurrera. Aldian bein botikaren bat edo beste artu, eta umorerik ez galdu beintzat. Urte asko dauzkagula eta orrelako pentsamentuak kendu burutik, bestela gureak egin zuen-eta. Tristurari ez lekurik egin. Uxatu “joan emendik!”, esanda.

Ona emen pixka bat zaartuta gero nola kantatzen zuen Txirrita bertsolariak:

“Irurogeita amar bat urte dauzkat bizkarrian.
Kargamenturik txarrena au da: ezin utzi baztarrian.
Anka batetik kojo nabil, reuma daukat iztarrian.
Baiña badauzkat laguntzailleak. Ez nago modu txarrian”.

Zuek ere badauzkazute laguntzailleak Jaungoikoari esker-
rak. Or daukazuten monjatxoak eta oiekin batera lanean saia-
tzen diranak zuengatik egiten dutena ez dago diruz ordaintzerik.
Oien esanak egin itzazute zuzen. Monjan esanak zintzo egiten
dituena ez da ain gaizki ibilliko. Denbora errez pasatzeko lagu-
nekin jokuan pixka bat egitea ere ona izaten da. Zuek ez dakit
egiten dezuten, baiña punttuan edo briskan edo orrela egiten
badezute, dirurik ez jokatu, eta alkarrekin ez asarretu beintzat.
Ondo bizi beste lanik ez daukazutela jenio txartuta eta petralduta
jartzea azkenekoa izango litzake gero! Iñoren inbiririk ere ez
izan. Inbiriz dagoenak bere burua eta ingurukoak ernegatuaraztea
besterik ez du egiten. Lasai bizi beste lanik ez daukazute, eta
ortantxe saiatu. Gaiñontzeko guztiak berriketak dira-eta. Meza
entzuteko ere komenentzi ederra edukiko dezute or. Ez dizuet
esan nai beti elizan sartuta egoteko, baiña eutsi fedeari eta gero-
rako itxaropena ez galdu. Kanpotik berriketan ari geranon alde
ere errezatu apurtxo bat, premia badaukagu-eta.

Txirrita ere, bertsolari umoretsua izan arren, elizara joaten
zan. Baita sermoiak entzun ere. Orain ez da izaten, baiña badaki-
zute leenago mixioak nola izaten ziran, eta mixioak ematera etor-
tzen ziran fraille aiek nolako sermoi zorrotzak egiten zituzten.
Gu biurri samarrak giñalako izango zan. Txirrita ere joaten zan
mixioetara, ikusten danez. Orra fraille mixiolarien esanak nola
gogoan artzen zituen:

“Ministro oiek izandu dira predikadore sotillak.
Lendabiziko gizonengatik izugarrizko bataillak
Geroagoan artu dituzte neskatxak eta mutillak.
Azkenerako astindu ziran atsoen pattar boteillak.

Azaroa badijoa, eta laister Eguberri. Ea, ba, orrelaxe epel-
epelean egun alai batzuk pasatzeko modua egiten degun. Beste au
ere esan bear dizuet, ia aaztu zitzaindan baiña: il onen azkenean
diru apurtxo bat ere eman izango dizute. Isil-poltsarako ez da
gaizki etorriko, noizean bein kalera joan eta kutiziren bat kun-
plitzeko. Baiña formal ibilli bear degu. Narrats samar dabillenak
estimazio txarra izaten baitu.

1989ko abenduak 1

Bizilagun bat badegu gurekin iñoiz aazten ez dana. Ain da
lagun leiala! Leenxeago edo geroxeago, urtero-urtero egiten digu
bisita. Gure lagun ori, otza da. Laguna baiño geiago, etsaia. Baiña
etsairik aundienari ere bi kandelarekin argi egin bear omen zaio,
eta *laguna* esango diogu. Bat edo bestea esan, berak nai duena
egingo du, gaiñera. Eta zertarako iñorekin gaizki jarri? Edozer gau-
zari aitzaki emateko ez degu guk ere askoren bearrrik izaten. Udan
eguzkia etortzen asi orduko beroarekin kejatzen gera. Udazkena
etortzean da, eta otza etorri baiño leen or gera bildurrez airean negu-
rik ez litzakeela bear esanez. Baiña danetakoak bear dira, ala ere.
Eta badira neguaren etorrera pozik ikusten dutenak. Modako erro-
pak janzteko-eta uda ez da ain garai egokia izaten. Neguan jantzi
premi geiago izaten da. Eta etxetik irtetzean dotore azaltzeko udan
baiño aukera geiago izaten da. Alderdi on geiago ere baditu neguak.
Garai onetan eskuak otzak edukitzea ez da arritzeko. Eta esku otzak
maitasun beroa esan nai omen dute. Zenbaiten ustez, neguan neska

bati esku ematea naikoa da neska ori gure alde jartzeko. “Ze esku otzak daukazun”, esan eta orra andregaiia billatzeko erreztasuna nundik etorri litekeen. Mutillaren esku otzak bere eskuen artean berotzen dituzten neskatxak ere bai dira. Otza ez da gaizki etorriko, beraz, biotz biguneko neskatxak zeintzuk diran jakiteko. Indartsu itxurak egiten dituzten mutillak izaten dira. Orrelako plantak egitea baiño obe luteke otzak dituen alderdi onei eltzen ikasiko balute. Pentsatzeko ere otza askoz ohea omen da beroa baiño. Andregai billa neskatxengana nola inguratu ez dakiten mutillentzat ona izango da. Bat baiño geiago ikusi izan dira isilpean maite duten neskatxaren bati begira, izketan nundik asi ez dakitela. Nai, baiña ezin asmatu! Orrelakoak ez daukate negua etorri arte itxaron besterik. Otzak asten diran bezin azkar neskatxarengana joan eta luzatu eskua, zer moduz dagoen galdetuz. Neskatxak nola erantzuten duen, or dago gorabeera guztia. Baiña negua etortzean ibilli ditezela azkar, norberak aurrea artuz.

Berriro ere emen
degu negu otza.
Ez da izango, noski,
guk nai bezin motza.
Berekin ditu orrek
elur ta izotza,
orrek ez digu asko
poztutzen biotza.

Asieratik gogor
egiten bazaio,
ez da izango berak
uste bezin iaio.
Naiz gure kontra egin
makiña bat saio
guri irabaztea
kosta bear zaio.

19989ko abenduak 8

Gaur egun aundia degu, eta ezin utziko degu aipatu gabe: Ama Birjiña sortzez garbiaren eguna, ain zuzen. Kristau gera-nok, Ama Birjiña pekaturik gabe sortu zala sinisterra beartuak

gaude. Aita Santu Pio bederatzigarrenak ala erabaki zuen orain dala 135 urte. Eta danak etzuten ontzat eman erabaki ura. Aita Santuaren esanetara jarri nai etzutelako denborarekin Eliza Katolikotik aldenduak izan ziran. Orain protesta egiten degula baiña leen ere baziran orretan zekitenak. Protestanteak ez dira oraingoak.

Dana dala, Ama Birjiña sortzez garbia dala sinistearekin ez diogu iñori kalterik egiten, eta daukagun fede apurrari eustea ez al degu onena izango? Ez nago ziur esateko, baiña amaren eguna ere gaurko egunez ospatu izan da. Ainbeste jira-bira ematen dituen mundu koskor oni noiz zer dan antzematen ez da errez. Ama daukazutenak ospatu ezazute bere eguna maitasun aundiz. Amak ori eta geiago merezi du. Galtzen degunean koturatzen gera ama zer dan. Ama izatera iritsi diran guztiak gizarte osoaren eskerra eta errespetoa merezi dute. Eta gaur edo biar ama izango diranak, garaia datorrenean bere eginbearra betetzeko erreztasun guztiak bear lituzkete. Bear bezelako ama batek familian nolako itzala duen eta zenbat on egin dezaken ez dago neurtzerik eta esaterik. Famili jatorrak dauden erriak jatorrak izaten dira. Famili formal batean azi eta ezi diran pertsonak nunai ere ezagun izaten dute. Biraoa eta lotsagabekeria dariotela dabiltzanak baiño obeto ikusiak izango dira noranai joaten dirala ere.

Umeak azitzeko amaren bearra zenbateraiñokoa dan ez dago nik esan bearrik. Jaio eta segituan amak gutxienez ogei minutuan bere besoen artean edukitzen dituen aurrak, negar gutxiago egiten omen dute, obeto lo egin eta geiago jan ere bai. Au ez da nik asmatua. Osasunerako Munduko erakundeak, *Organización Mundial de la Salud* deritzan erakundeak baizik. Jaio ondorengo leen 30 minutuak iñork uste ez bezelako zer ikusia dute gizakiaren bizitzarako. Ortik pentsatu ama izatea zer dan.

Ama Birjiñaren egun onetan, artu itzazue nere zorionik aundienak ama guztiak.

Mundu ontatik ama joatean
gelditu oi gera triste.
Baiña ordutik guri bi amak
lagun egiten digute.
Amak Birjiñak maite bagaitu
munduko amak ainbeste;
danok bi ama txit maitagarri
ez ditugunik ez uste.

Zeruko Ama, ez ezaiguzu
alde egin ingurutik.
Zure seme ta alaba gera,
ta ar gaitzazu eskutik.
Alkar maitatzen saia gaitezen
bakoitza bere lekutik,
mundu ontako ama guztiak
zaindu itzatzu zerutik.

1989ko abenduak 15

Jan-edanaren zalerik iñor bada, euskaldunak gera. Fama ala daukagu, eta ondo irabazita gaiñera. Guretzat ez da ondo osatutako mai bat tartean ez duen festarik. Festarik geienak udan izaten dira, oporrak ere bai. Aitzaki ederra jan eta edan bapo egiteko. Gu ez gera bereala gosezko kolikoak emanda ilko. Eta, zer gertatzen zaigu? Batzuk soiñekotan kabitu ezinda, eta gonak estuegi eginda sartzen dirala udazkenera. Baiña galtzadunak ere izaten dira naiko baldartutakoak. Gerrondoa bapo loditutakoak eta gerrikoa tripa barrenean lotuta erabiltzen duten oietako asko ikusten da udaren amaieran.

Udazkena garai ona da rejimenaren bidez edo, nola edo ala, meetu eta flakatzeko asmo sendoa artzeko. Udazkenean kiroldegira joaten asten diran asko izaten dira jmnasia eta igerian egitea ona dala-eta. Leenengotik beintzat izaten dute nekatu bearra eta izardia atera bearra. Udazkena joaten da ordea, eta gero negua etortzen. Etxetik irtetzeko gogo aundirik ez eta akabo gure jmnasia egin bearrak eta joan-etorriak.

Abendua izaten da berriz ortik onerakoa. Bateko Gabonak eta besteko Eguberri, rejimena urte berrietatik aurrera egingo degula eta, altza porru! Bizi ere egin bear da, eta segi aurrera

lantuak eta kottak datoren urterako utzita. Beti gure onaren billa dabiltzanak ere badira, ordea. Eta oiei eskerrak. Osasuna nola zaindu esaten diguten oiek, gorputza arin eta lirain gorde nai dutenentzat izugarri rejimen alaia asmatu dute. Jaki goxoak uzteak eta goseak egoteak bezelako tristurarik ematen ez duena, gaiñera. Alperrik dauzkagun koipeak botatzeko eta junduratako erdoia kentzeko ez omen da dantzan egitea bezelakorik. Pastel bat edo besterekin kafesnea edo txokolatea artzeari utzi edo dantzaldiak egin. Badago alde ederra! Datozkigun egunetako postre gozoak, usai egin eta uztea baiño dantza pixka bat egitea obe izango da, orratik! Baiña ez gozozaleentzat bakarrik. Gerri ingurua ondo lodituta daukaten tripazaientzat ere bai.

Onelako egunetan kopatxo bat edo beste pozik artu oi da. Danak utzi ezkeru tristura seguru dago, eta askoz ohea ez dana: jenio txarra ere bai. Batzuk ipurdi aundi samarrak daukatelako eta besteak gerrondo lodia daukagulako, ezin asarretuko gera. Kasetteren bat egongo da etxean. Ipiñi ura martxan eta arin-arin eta fandango bat edo beste dantzatu. Eta sueltoan aspertzean, eldu alkarri gerri-gerritik, oera joateko gogoia egin arte.

Pazientzirik ez galdu beintzat zerbait flakatu eziñik.

Asmatu duten botikak ez du beste bat bere berdiñik.

Olio gabe ez jan geiago sekula belar berderik, koipe alperrak kendu ditezke dantzan pixka bat egiñik.

Nik itxaropen aundiak dauzkat botika berri orrekin.

Aurki ez dala iñor ikusko zilbor aundigarekin.

Itsusi eman nai ez duenak gona ipurtestuekin, bide bi dauzka: goseak egon edo sarri dantzan egin.

Egun batzuk etorriko badira, beste batzuk joan egin bear. Abenduko egunak badijoaz, eta laister ditugu Gabonak. Egun oien usai gozoa artzen asiak gaude ia. Gure mundu onetan gauza asko aldatu dira, baiña garai bateko Gabonetarako izaten zan ilusio ark irauten du oraindik ere. Egun auetan izango da kaleak zeñek alaitu. Ikastoletako aurrak ari dira orretarako prestatzen. Aurtxo oiek eta oieri erakusteko arreta daukaten andereiño eta irakasleak gure eskerrak ondo irabazita dauzkate, nik uste.

Munduari begira jarri ezker, ez du ematen Gabon alairik izan ditekeenik. Bazter guztietan burruka besterik ez da ikusten. Eta iñora joan gabe, etxean ere badaukagu orretatik naikoa. Alkar ikusi eziña, bata besteagatik gaizki esan bearra, inbiria ere pixka bat bai, eta emen gabiltza santuak eta onak gu bakarrik gerala-koan. *Aintza Jaungoikoari* kantatu zuten aingeruak Belenen. Zenbaiti ez die ezer askorik esango itz oiek. Sinismen gutxi izan arren, iñori gaitzik egiterik nai ez dutenak badira. Baita premian dagoenari laguntzen diotenak ere. Ezin esango degu oiek Jaungoikoari aintzarik ematen ez diotenik.

Pakea lurrean. Badago premia. Baiña pakea eguneroko bizi-tzan geuk sortu bear degun ondasuna da. Guri pakean uztea nai badegu, geuk ere pakean utzi bear diegu besteei. Alkarrenganako errespetotik etortzen da pakea. Ez iñork erregalatuta. Gure aurtxoak Gabonetan kantatzeko prestatzen diran bezelaxe, guk ere egun auetan gizon bezela portatzeko ariketak egiten edo ensaiatzen asi bear genduke. Besteak baiño geiago geran usteak eta orrelako likiskeriak utzi, eta pakean eta lasai bizitzen alegindu. Buruko min xaxtar bat naikoa degu plot eginda gelditzeko, eta denak menderatzeko lain bagerala uste degu. Beti besteren pekatuak konfesatzen, geu santuak bagiña bezela...

Famili guztia bilduta ospatzen dan Gabon gaua zorionsua izaten da. Gazteak pixka bat irtetzea ondo dago, naiz Gabon izan. Baiña aita eta ama zai aspertu baiño leen etxeratu. Amari afaria prantatzen laguntzea ere ez litzake gaizki egongo.

Gabon eta Eguberri zorionsuak opa dizkizuet.

Laister gera Gabonetan,
egunik gozoenetan;
geientsuenak aurtxo biurtu
oi geran egunetan.
Maitatu naia benetan
bada gure animetan,
zer zorionak pakezaleak
diran gizonetan.

Famili dana etxera
inguratutzeko era
izaten bada, zalantzik gabe
zorionsu gera.
Orretarako aukera
izanik gure naiera,
lortu liteke joko bagendu
guztiok pakera.

Jesus aurtxoa, mundutik
premi estuen gertutik
eske gaude ta ez aldendu zu
gure ingurutik.
Zaindu gaitzazu zerutik,
ez utzi zure eskutik.
Urteak zear Euskalerrriak
iraun dezan zutik.

1989.12.28: inuzente eguna

Uste ez dedala irrati onetara etorri bearra izan det gaur. Ez nuen orrelakorik pentsatzen, baiña onelakoxe gauzak gertatzen dira gutxien uste danean, izan ere.

Izugarrizko okerrak gertatu dira bart gauean. Bat naikoa ez, eta bi gertatu ere. Eta oker oiek zuzentzeko laguntasunaren eske natorkizue.

Goizean jeiki eta leiotik begiratu dedanean, Segurako Irrati onen antena aizeak oker-okeregin eta ia erorian dagoela ikusi det. Antena Legazpiko Aizeleku mendian dago, eta gure etxeoko leiotik ederki ikusten da. Baiña gaur ez dago oso ederki. Zearo okertuta eta lurrera erortzeko zorian baizik.

Ori naikoa ez dala, Segurako mendi punta batean dagoen Santa Barbarako ermitari teillatua erori zaio, berriz. Eta paretak ere eroriko zaizkio azkar apuntalatzan ez badira.

Estuasunetan ezagutzen dira lagunak, eta ni ziur nago Santa Barbarari teillatua jartzeko eta Segurako Irrati onen antena jasotzeko lagunak izango ditugula. Orretarako, al dezuten azkarrena Segurako plazara etorri zaitezte. Zuek etortzen zeratenerako an egongo da helikoptero bat zai, batzuk Aizelekura eta besteak Santa Barbara mendira eramateko. Ez dezute erremintarik eta ezer ekarri bearrik. Izan ere, bear diran traste guztiak eramanda daude bi mendietara. Gizaindarra bakarrik bear degu oraingoz.

Eta berealaxe egingo ditugu egin bearrekoak. Eta gero, lanak amaitzean, helikopteroan itzuliko gera menditik plazaraiño. Ardoa eta ogia, eta sardiña zaarrak partituko dira Segurako Aiuntamentuan.

Al dezuten danak etorri zaitezte, bada. Gero arte.

1989ko abenduak 29

Eguerdi on guztioi, Segura alde ontatik. Zer moduz Gabonak? Osasun onarekin eta umorez pasa badituzue, zorionak. Familiko gozotasunari berritu on bat emateko izan badira, zorion t'erdere bai.

Gabon gaua etxean pasatu dutenen batzuk egongo dira urtezaar gaua iritsi zai ere. Zeiñekin eta nora joan pentsatuta edukiko dute onuzkero. Joan ditezela eta ibilli ditezela ondo. Au edo ura

egin etzuten damurik ez dezatela izan gero. Eta ori ez egiña ere ez dezatela gure bizkar bota. Sartuko dira, bai, arrostoa. Utzi lasai. Baiña ez ditezela asko moduzko pardelarekin etxera etorri. Ori eskatzeko lain agin-pide badute gurasoak eta ortan zorrotzak izan. Eutsi bakoitzak bere pareari. Seme-alabak maite izatea ondo dago, baña aien morroi edo neskame jartzea, ez. Zer arraio! Urtezar gaua egurastu on bat artzeko izaten da, eta gauzak estuegi ezin artuko ditugu. Ondo pasatako uneak bi alderdi izaten ditu: atsegiña eta alaitasuna, batetik. Eta urrengo egunerako uzten dituen arrasto onak, bestetik. Onela, pixka bat mottelduta jartzen geranean oso filosofo bihurtzen gera. Makurtu samartuta gabiltzanean gauza geiago etortzen zaizkigu burura, burua tente degula arro punttuan gabiltzanean baiño. Nik ere orregatik erabilliko ditut gaur onelako pentsamentu serioak. Dana dala, Gabon jaiak ondo joan badira, ez orren penarik eduki. Ori baiño obe da urte zaarri bukaera on bat emateko prestatzea. Denbora badago, eta sukaldeko armarioa ondo bete beintzat. Guk negar egin edo parre egin, urtea bere martxan joan da. Ondo asitakoa ondo amaitu izan da geienetan. Eta baten bukaera ona ia bestearen asiera on bihurtzen asmatzen degun. Zer oberik egin dezakegu egun auetan?

Ezkontzeko itxaropenik galdu etzuen neska bat bai omen zan. Ia larogei urte, gajoak. Eta gaixotu da. Azken igurtzia edo estremaunzioa eman omen zion apaizak, eta

– Beno, ba. Azkenengo sakramentua artu dezu. Orain ez daukazu lasai zerura joan besterik.

- Bai, e? –erantzun zion neskak–. Azkenengo sakramentua, ezkontzako sakramentua izaten zala uste nuen nik eta...

Agur guztioi, datorren urterarte. Eskerrikasko urte guztian nere berriketaldiak entzuteko pazientzia izan dezutenoi. Egun auek ondo-ondo igaro itzazute eta datorren urterarte, Jainkoak nai badu. Agur.

Agur esan bearko
gaur urte zarrari.
Besterik ezin egin
badijoanari,
ez illun itz egiñez
baiña bai kantari.
Zer gutxiago ondo
portatu danari,
eta urte berri bat
dakarkigunari.

Ainbeste egun eder
ezerezen truke.
Zuk ainbeste mesede
nok egin lezake?
Eguzkia nai aiña
eta oso merke...
Neska gazte polit bat
baldin baziñake,
jun baiño len musu bat
emango nizuke.

1990

**Dabilen arriari
etzaio koroldiorik biltzen**

1990eko urtarrillak 5

Zer moduz urte berria? Aurpegi alai samarrarekin etorri al da? Zer tankera ematen diozute urte betean gurekin izatea nai gendukeen lagun berri oni? Joandako denboraren berri badakigu, oraingo berri ere bai. Baiña datorren urtean denbora nolakoa izango dan antzematea da emen zailla. Gu nola portatzen geran, urtea ere ala portatuko zaigu, gutxi gorabeera. Geiegi eskatzen badiogu, nai degun guztia ez digu emango, eta urte txarra dala esango degu. Osasuna emango baligu eta diru apur bat, or nunbait ibilliko giñake. Ematen digunarekin konformatzen bagera, ondo biziko gera. Diru geiegik pertsona arrotu omen dezake. Alkarrekin ondo konpontzeko eta lagunartean estimatua izateko, arrokeria prenda txarra da, ba.

Biar Erregeen eguna izango degu. Eta egun onek badu arroke-riari emateko arrisku pixka bat. Oraingo aurrak Erregeak zeintzuk diran badakite, eta gurasoak ez dute belarrietako otzik izango egun auetan. “Onelakori alako jostaillu ekarri bear diote, eta nik ere alako nai det...”. Pazientzia artu bear. Ez det esango Erregeenetan umeei jostaillurik ez ekartzeko. Izan ere, biarko orixe dute euren eguna.

Gurasoak umeei poz pixka bat eman nai izatea ez da arritze-koa, berriz. Baiña batzutan ez al ditugu premirik gabe gastu aundi-txoak egiten? Aurtxoei etzaie etsierazi bear, ori ez. Etzaie besteak baiño gutxiago dirala pentsatuerazi bear. Diran baiño gutxiago dirala uste izatea kaltegarri dute mundu goseti onetan bizitzeko. Diran baiño geiago dirala uste izatea ere etzaie komeni. Bizitzak badaki

gero dana dirala uste dutenei neurriak artzen! Orregatik, aurtxoei erregaliak bai, baiña bere neurri batean egin bear zaizkie. Norbaitek esan du onuzkero aurrei kutiziak betetzea baiño irratitik berriketan jardutea errezagoa dala. Eta baditeke orrelaxe izatea. Dana dala, biarko eginkizuna utzi ezazute etxeko erregiñaren esku. Iñork asmatzekotan ark asmatuko du danekikoa egiten.

Oso umeak ez geranontzat ere zerbait izango al da, eta ea jai bolada oni ilusio pixka batekin bukaera ematen diogun.

Erregeak bai fin dabiltzala
au eta ori erosten,
gaur illuntzean etxeko danak
sari bat izan dezaten.
Gizonok nola ez degun orain
korbatarik iñoiz janzten,
etxekoandreak lanak dauzkate
gurekikoak egiten.

Senarrok ondo makurrak gera,
beti nai degu lenbizi.
Baiña ez dakit, bada, ni zenbat
sari degun irabazi...
Emazteari ere aldizka
egin bear zaio grazi,
eta guk baiño sari geiago
ez al du berak merezi?

1990eko urtarrillak 12

Leenago ere izaten ziran lapurrak baiña bai oraintxe ere! Bateko lanik eza eta besteko droga, beste bizio batzuk ere bai eta danerako dirua bear. Alperkeriari emanak ere badaude, berriz. Eta ori ere lapurrak azteko baratza ona izango da. Kontua zera da: beste gauzai atzaparrak eransteke gutxi bear duela oraingo jendeak. Baiña ez da emengo gaitza bakarrik. Holandako uri batean senar-emazte gazte batzuek lau milla milloi balio duen kuadro bat ostu omen dute. Pintore batek aspaldi pintatutako kuadro bat. Gaizki dabillena erori egiten da ordea. Eta lapur oiek poliziak arrapatu ditu. Erori dira oiek ere, aidanean. Eta lapurtutako kuadroa oe azpian ezkutatuta omen zeukaten, eta nola etziran, ba, eroriko?

Leengo zaarrak bost duroko paper bat eskuratzen zutenean koltxoi-azpian gordetzen omen zuten. Oiek bazeukaten, ba, ainbeste milloi balio dituan gauza oe azpian gordeta? Lapurra izateko ere balio izan bear da, ikusten danez. Eta juezak esan duenez, gizagai-xo utsak diralako erori dira. Bizitzen ez omen dakite, munduko berri ere ez, eta lapurretan gutxiago. Ain gizaxoak dira, ze epailleak ez daki orrelako lapur eskasekin zer egin ere. Lapurretarako abildade aundirik ez dute erakutsi, baiña biak tontoak diranik ere ezin diteke, ba, esan. Emazteak 24 urte dauzka, eta senarrak 22. Gauza batzuetarako sasoi onekoa izateagatik eta errezagoo menderatzeagatik artuko zuen emazteak bera baiño senar gazteagoa. Senar gizara-joa konturatu ez berriz! Orrela ikasiko du urrengorako ere.

Dana dala, erori dira bai, eta orain bakoitzak 300 ordu egin bearko ditu erriko lanetan: kaleak garbitu eta abar. Ori ere bada, ba. Ainbeste milloi oe azpian edukita gero, erriko komunak garbitzen jardun bear orain. Ain gatz gabeak dira gaiñera... Sikiatrarengana joateko agindu die epailleak, ia pixka bat espabilatzen diran. Eta bestela sei illabeterako kartzelan sartuko dituela biak.

Lapur arlote asko dago, nunbait. Batzuek arrapatzen dituzte, baiña geiago ere eroriko lirake agintariak arreta pixka bat jarriko balute. Kartzelatan danentzat lain leku izango ote litzake? Holandako ori entzunda, ikusten nago oraindik norbaitek lapur-eskola jarri bear duela. Gaur dagon lan eskasiarekin, dirua irabazteko lanbide txarra ez litzake izango, bear bada.

Oraĩnaldian badago emen
makiña bat lapur trebe,
gu lo gaudela egiten dira
edozer gauzaren jabe.
Eta lapurrak Holandan baiño
emen ez al dute obe?
Emen lapurtzen ikasten baita
eskolara joan gabe.

Lapurrez nola osatu geran
ta ari diran indartzen,
ezin asiko gera geiago
estranjeritik ekartzen.
Lapur txikirik ez degu ia
iñork aintzakotzat artzen,
eta oraindik ez gera asi
aundiak karzelan sartzen.

Goizean jeiki eta ispilluan begiratzean, zimurtzen ari gerala ikusteak ez du poz aundirik ematen. Aurpegiko zimurrrak zaartzearen ezaugarriak baitira. Bertso zaar batek ere ala esaten du: “Gorputza asi zaidan pixka bat zimurtzen./ Neskazarra naizela zidaten igartzen...”. Zaartzean neska zaarak bakarrik ez dira zimurtzen ordea, mutilzaarrak ere ez gutxi, eta ezkonduak ere bai. Urteen atzaparretatik inork ez du iges egiten. Ala ere, naiko suertean izango gerala uste det. Ipar Amerikan zimurrrak kentzen dituen ukendu bat asmatu omen dute, eta ukendu orrekin igurtzita sekulako gaztetua artzen omen da. Ukendu berri orrek ez dizkie zimurrrak emakumeei bakarrik kentzen, gaiñera. Gizonezkoen aurpegiak ere leun-leun eginda uzten ditu. Baiña botika berri ori Ipar Amerikan bakarrik dago salgai, oraingo. Orain ez dago bide luzerik eta bereala emen degu. Laister izango gera txukundu bat artzeko moduan. Ukendu orrekin lenbiziko pruebak 40 urtez gorako pertsonakin egin dira. Gizonezkoekin ala emakumezkoekin, orixe ez dakit. Gutxi gorabehera asmatzen zailla izango al litza-ke? Dana dala, berrogei egunetan ukenduarekin igurtzi diranak asko leundu dira, eta berri-berriak bezelaxe daude. Ez dakigu asko zer ikusteko gauden!

Igurtzi batzuk artu eta gaztetu diranak ez dira asarre izango. Zimeltzen ari dirala eta bazterrean gelditu bildur diranentzat, a ze nolako poza! Pixka bat zaartuta gero andregai billa asten diran mutillak ibilli ditezke argi, botikarekin leundutako lagun bat artu gabe. Asmakizun onekin ere emakumezkoak irtengo ziran irabazian, seguru asko. Zaartzean pixka bat zimurtzen asi arren, pintura apur batekin eta ukendu onekin gazte itxurari errez eutsiko diote, eta gorputzez lirain eta aurpegiz leun dagoenak izango du nork begiratua. Nork maitatua ere bai.

Gizonezkoak izango gera emen larri samar ibilli bearrean. Gizona zimurtu bakarrik egingo balitz, utsa litzake. Zimurtu ez ezik, kalbotu ere egiten da ordea. Pelukak eta orrelako apaingarriak badaude, baiña laztantxoren bat eman aitzakian edo illetik tira egitean illargi betea azaltzen bada?

Auetxek dira asmakizunak,
auek dira inbentuak!
Zeiñek antzeman zartu generala
egon arren zimurtuak?
Akabo aurki zimur kentze ta
estetikazko txertuak...
Danok gaztetu bear gaituzte
amerikano prestuak.

Erremedio eroso da
ukendu bat zimurrentzat
naiz eta langa edo esirik
ez egon zartzearentzat.
Itxura ere poza izanik
besterik ez dunarentzat.
ea zerbait noiz asmatzen duten
kalbotuta daudenentzat.

1990eko urtarrillak 26

Munduan bizi dan jendea bi zatitan banatu oi degu: dirudunak eta dirurik ez dutenak, edo diru asko ez daukatenak beintzat. Diru asko daukatenei beste modu batera ere esan izan diegu: ondo bizi diranak. Diru gutxirekin ondo bizitzea zailla dala bada-kigu, eta orregatik asmatua izango da izen ori.

Ondo bizi diranak, esaten degu baiña aberats guztiak ez dira ain ondo bizi. Munduko amabost emakumerik aberatsenak, 50 urte-tik 80ra bitartekoak dira. Danak ere, leengoak esan zuen bezela, oso zaarrak ez, baiña zaarrak bai. Bein 50 urte ezkerro, angoo edo emengo aje antza edukitzea ez da arritzekoa-eta. Jenio estu samarak edukitzea ere ez. Aien morroi eta neskameak tente ibilli bearko dute. Osasun ona edukita ere emakume aberats oiek omen dira zurrenak, lukurrenak eta egoskorrenak. A zer nolako birtuteak dituzten berak eta bere inguruko lagunak lasai bizitzeko!

Munduko emakumerik aberatsena Inghaterrako erreghiña omen da. Bere lagunak- eta gonbidatu bear dituenerrako gaztelu ikusgarria dauka, baiña zurraren zurrez kalefazorik ez du piztu nai izaten. Dirua gastatu baiño bera eta ingurukoak otzak egon naiago. Ori al da ondo bizitzea? Gure baserrietan ere izaten dira, ba, gonbidatuak, batez ere jaietan. Amona an egoten da zai egun ori noiz iritsiko. Seme-alabak eta illobatxoak datozenerako pago egurrarekin sua eginda, ederki goxatuta edukiko du sukaldea. Illobatxo bat magalean artuta laztantzen ari dan amona baiño kuadro ederragorik pintatu ote du iñork? Illobatxoz ingurautako amonaren aurpegi irripartsua baiño irudi oberik ez dala esango nuke zoriona adierazteko. Ura bai dala erreghiña eta ez gaztelu otzean inguruko guztiak belarriak zutik dituztela dauzkaten emakume diruz betea. Baserrietako amonak ez daukate gaztelurik. Lujo geiegizko mairik ere ez, baiña bai biotz zabala eta maitasuna gaiñezka. Zenbait aberatsen begiratu zorrotzak ikusi edo sukalde epelean amonaren goxatuak artu, badago alde ederra. Zeintzuk ote dira ondo bizi diranak?

Nola eskertu amonaxoen
biotz bigun ta zabala?
Zeiñentzat ez da atsegingarri
amona baten itzala?
Naiz uste izan zenbait dirudun
zoriontsuak dirala,
esango nuke Euskalerriak
erregin asko dauzkala.

Jakiñagatik kalean ere
amona onak daudela,
nik pentsatzen det baserrietan
grazi aparta dutela.
Ango sukalde zoragarria
zeiñek gozatu orrela?
Maitetasuna banatzen dute
beste iñork ez bezela.

1990eko otsaillak 2

Beti umore onean egotea ez da erreza izaten. Au dalako edo ura dalako, ernegatu aldiren bat badegu askotan. Bizitza onetan aspertualdiak ere izaten dira berriz, eta onek ere ematen ditu bere erorialdi eta makalaldiak. Aspertualdi eta erorialdi oiek gazteak arrapatzen omen dituzte, batez ere. Ogei eta amabost urtez azpiko emakumezkoak ere bai. Gizonezkoak buru ariñagoak izan nunbait eta 50 urtetik gora asten gera orrelako ajeak nabaritzen.

Erorialdi oien atzaparretatik iges egiteko, batez ere gazteak, batetik bestera ibiltzeari ematen diote. Gizonezkoak, taberna eta futbola eta orrelako entretenigarriak baditugu. Baiña emakumezkoak ori ere ez ordea. Ogei eta amabost urterako etxeoandre eginda egoten dira gaiñera, eta orduan eta gutxiago. Erremedio billa ibiltzeko ere ez dute astirik izaten askotan, eta aspertu edo zerbait egin bear, ba. Barrua ustuta bezela eta ezertarako gogorik gabe gelditze ori aspalditik datorren gaitza da. Santo Tomasen denboran ere izaten zan, eta ortik pentsatu. Gaitz ori sendatzeko, aldaketa batzuk egitea ona da. Beti leenean egon gabe oitura berriak artu, lagun berriak egin ez eta orrela. Baiña onetan poliki ibilli bearko da, lagun berriak egiteak arriskuak ere baditu-eta. Orrelakorik izan ez dedin, emakume asko telebistari erantsita bezela gelditzen dira, eta jakiña, lagun berririk ez dute egingo, baiña leengo zaarrari jaramon aundirik egin ere ez. Ori dala eta ez dala, senar-emazte asko ari dira biurritzen. Senarra bazkaltzera etorri eta bazkaririk ez, eta emazteari tratu txarra ematen dioten gizon asko dago. Pazienzi pixka bat ezin, ba, artu Jaungoikoaren izenean. Zer egingo du bere bizimoduarekin ainbesteraíño aspertuta dagoen emazte gajoak? Egun bateko bazkaria gorabeera, etzaio orrelakorik egin bear emazteari. Asarretzea baiño emaztea

goxo-goxo eta ondoesanean artuta alkarrekin ondo konpontzea ez al litzake obe senarrarentzat ere? Telebista ikusteari baiño senarrari uztea naiago dutela esan dutenak ere badira, gero.Toki onera erori gera!

Biar San Blas eguna degu, eta Idiazabalgo etxeakoandreak beintzat ez dute orrelakorik egingo.

San Blas eguna igaro danok
zaindaria goratuaz,
aita ta ama eta etxeo
guztiak alkar artuaz.
Erri jator bat osatzen saia
uskeriak baztertuaz,
ta anjinarik izan ez dedin
San Blasi erreztatuaz.

Garaia da-ta erriko festak
asi dira indarrean,
eta guztion zaindari San Blas
ezin utzi bazterrean.
Gure arteko alkartasuna
gaude piztu bearrean,
jaiegun auk ospatuzeko
lengo oitura zarrean.

1990eko otsaillak 9

Zorionekoa izan nai duenak ez du bere sinismen eta itxaropen guztia munduko ondasunetan jarri bear. Oiek ez gaituzte guretzat gordeta dagon paradisora eramango iñoiz. Amaika aldiz entzun degu au, baiña zerbait ona eskura datorrenean zeiniek utzi eldu gabe? Orrelakoak entzutera ere jarri egiten da nunbait. Ezin esango degu beintzat beti gauza oiek buruan ditugula bizi geranik. Ala ere ez dakit, ba, sermoi kontu oiek geroz eta egi itxura geiago ez ote daukaten. Paradisoa onak eta zintzoak izandakoentzat zegoela gordeta uste nuen nik, eta lainoetatik gora joanda.

Ipar Amerikan ere bai omen dago paradisoa. Zerrientzat, gaiñera. Katuak baiño geiago azten ez dan zerri kasta bat izaten da an. Ordotxak ez ainbeste, baiña ernai dauden aardiak lau

milloi pezetatik gora balio dute. Eta txerri enano oiek ainbesteraíño maite dituzte, paradisoaren inbiri gabeko tokietan edukitzen omen dituzte. Txiki guztiak politak izaten omen dira. Txerri oiek ere orregatik izango dira ain estimatuak, bear bada. Argazki edo erretrato batean neronek ikusi det neska bat txerri oietako bati musu ematen. Ez nolanaiko neska gaztea, gaiñera. Neri beintzat txerria baiño askoz politagoa iruditu zitzaidan. Gezurra dirudi. Ipar Amerikan iritsi diran bizi-maillara iritsi, eta txerriari musuka, alajaiña! Ori baiño denbora-pasagarri egokiagoak eta txukunagoak eduki bear dituztela esan liteke, ba. Paradisoa zeíñentzat moldatuko eta zein zoriontsu egiña ere bai.

Argazkian ikusten zan neska gazte ark bere laztanak zeíñek pozik artua aurkituko zuen, nai izan balu. Eta zeíñek zaindurik ez duen umezurtza pranko ere badago mundu onetan, gosearen mende. Musutxo bat edo beste pozik artuko lukete iñork eman ezkeru. Gaiñera, oietako bat miseritik ateratzea ez al litzake obe munduko zerri guztiak musuka erabiltzea baiño?

Amerikano oiek ere zelebreek dira. Ondasun artean igerian, eta lagun urkoari lagundu baiño zerriari musu eman naiago. Orra ondasunez asetzeak zertara eramaten gaituan askotan. Iñun diran atsegin guztiekin aspertu eta zerri txiki batzuen lagun izatera. Paradisora ez ordea.

Nai degun dana daukagulako
zer asma gabiltzanean,
txorakeriak egiten ortik
asten gera geiengan.
Buruarindu diranak ere
izan leizke onenean,
zerri txikiei musu ematen
asteraiño azkenean.

Oitura sano eta txukunak
ez lirake bear saldu.
Musu batzuek baiño diruak
geiago balio al du?
Amerikara kotsejutxo au
nai nuke orain bialdu:
neska gazteen laztan gozoak
ez ola alperrik galdu.

Oraindik denbora asko ez dala, baserritarrak 55 urterekin jubilatzeko moduan izango ziran otsak izan ziran. Eta orretarako legea ere egin zan, baiña jubilatzea erabaki duen baserritar gutxi izan da. Alde batera, bazirudien baserritarrentzat erreztasun bat izan bear zuela, baiña ez da ala gertatu, aida-nez. Itz asko eta laguntza gutxi izan ote da orain ere? Legea egin zanean baldintza edo kondizio estu samarrak jarriko ziran, seguru asko. Orregatik, atzera egingo zuten baserritarrak. Lege berriak etzien grazirik egingo, eta lanean aspertu gabe baleude bezela, leenean jarraitzea pentsatuko zuten. Ez naiz batere aritzen. Lege au, baserriak nekazari gazteen eskuetan jartzeko egin zuten. Etzan asmo txarra, baiña baserritar zaarrak bere itxura batean bizitzeko moduan utziko zituen legea bear zan, ordea. Eta ez det uste lege ori ortaraiño iristen danik. Lege orren kondiziotako bat baserritarra Gizarte-Asegurantzaz sartzuta egotea da. Au arrazoizkoa da, noski. Baiña aseguratu gabeko baserritarrak badaude, eta orrelakoak ezin jubilatatu, kuotarik ez baitute ordaindu.

Beste kondiziotako bat, baserria berrogei urtetik beerako nekazari gazte bati errentan ematea da. Eta baldintza geiago ere badira, batzuk estu samarrak, bearbada, eta beste batzuk ainbesteraiño ez. Xeetasun geiagotan sartu gabe, ni geienbat arritu nauena au da: baserri jabea eta errentan artzen duena ez ditezela aideak izan. Ez ditezela parienteak izan. Baldintza au iruzur edo tranparik ez egitearren ipiñiko zuten, baiña neurri estutxoa dala esango nuke. Onela ebakitzea baiño beste neurri batzuk artzea ez al zan obe izango? Baserritarrak ain kate motzean lotzea ez da gero beti errez-erreza izaten. Baserriari muzin egiteko arrazoi asko dauzka gazteak. Auetako bat, askorentzat lana egin bearra. Guraso zaarrak pentsio itxurazko

baten bidez bere buruen jabe izateko moduan geldituko balira, maiorazkoak beste poz bat izango luteke ezkondu eta baserrian bizitzen jartzeko ere.

Zaarrak ez dute zartagia eskutik utzi nai izaten. Ala ere, ille-ro-illero bizitzeko lain kobratuko balute, ez ote lirake lasaituko? Semea eta erraiña ez lirake asarre izango. Baiña lanerako gutxi eta maiean ezin kabitu, baserria sendatzeko botika txarra da ori.

Baserritarrak lasai bizitzen
ikusiko genitula,
ez da oraindik denbora asko
ori esan zitzaigula.
Baiña ez dakit amets au egi
biurtuko dan sekula.
Agintariak bai petrikillo
txarrak irten zaizkigula!

Baserri asko nola dauden gaur
bera begira jarriak.
Amildegira joatean uztea
kalte du Euskalerrriak.
Itotzen duen lege esturik
ez du bear baserriak.
Buruz jokutzen badegu ez du
joko eriotz-larriak.

1990eko otsillak 23

Gure ondorengoentzat mundu txarra datorrela eta orrelakok esaten ditugu. Ez dakit, ba, orrela izango ote dan. Zerbait daki-gulakoan aritzen gera izketan, baiña oraintxe antzeman diot ez dakigula ezer. Emendik bi urtera, bederatzi illabeteko soldaduzka izango omen da. Eta gazteak suerteko izango dira. Urtebete amari dirua eskatuz pasatu edo iru illabete gutxiagoko legortea izan, alde pixka bat badago beintzat, aundia ez baiña. Soldaduzkari ateratzen zaion etekiña ateratzeko bederatzi illabeteko soka naiko luzea bada. Emendik aurrerako soldaduzka orainartekoa baiño obea izango omen da. Ondu premia zeukan seiñalea agintari zaarak ortara jarri diranerako. Eta asmo sendoak izango al dira, bestela ez degu ezer egiten. Jana, jantzia, lo egiteko lekuak eta abar

obeak izango dituzte soldaduak. Guk izan genituenak aiñakoak izango al dituzte, batere izatekotan. Orain ere neskatxak irtengo dira irabazian. Ezkontzea pentsatuta ere, senargaiari leen aiña denboran itxoin bearrik ez dute izango beintzat. Guk baiño gaztearo luzeagoa eta kontu potxoloak esateko denbora geiago izango dute orain gazteak.

Ez dago esan bearrik ere denbora asko alperrik galtzea dala soldaduzka. Leen ikasia aaztu eta berririk ezer ikasi ez. Besterik ez da egiten. Orregatik, soldaduzkako denbora mutillei zerbait erakusteko aprobetxatu bear litzakeela diote batzuek. Atzerriko izkuntzak, esate baterako. Eta arrazoi dutela esango nuke. Zertarako eduki ainbeste mutil orrenbese denboran ezer egin gabe? Laister gera European murgildu bearrean, eta prantsesez, inglesezt edo alemanez jakitea ez litzake gaizki etorriko. Fusilla bizkarrean erabiltzen ikastea aiñakoa bai, noski. Oporrak estranjerian pasatzeko ez ezik lana billatzeko ere asko balioko luke izkuntzak jakiteak. Baiña badu onek bere arriskua ere. Inglesez erakusten dutela-eta, ez al zaizkigu neskak soldadu joan nai dutela esaten asiko? Fusillarekin desfilatzerai baiño “desfile de modelos” egiteko politagoak dira, eta mutillak baiño gutxiago ez izatearren orrelako txorakeririk ez al digute egingo beintzat... Soldadu joatea ez da gero zigarroa erretzea!

Emakumeak edozein lani
eltzeari eman dio.
Baiña soldadu joate ori
artu bear da serio.
Neskatxa bati soldaduzkarik
iñolaz ez dagokio,
aurpegi polit irripartsuak
ezpaitute an balio.

Iñork inglesezt ondo ikasten
saiatu nai baldin badu,
soldadu joan gabe etxean
alegintzea obe du.
Eta agindu zale dana ez
ejerzitorea bialdu,
etxeoandreak ez al du, bada,
sarjentoak aiña gradu?

1990eko martxoak 2

Oraingo gazteak gu bizi giñan baiño lasaiago bizi dira. Ez det esango arazo edo problema faltarik dutenik. Etzaie dana nai duten bezela aterako eta ez dituzte gusto guztiak izango. Guri ere gauza asko oker ateratzen zitzaizkigun. Ernegatualdi faltarik ez genduen izaten, baiña aurpegi eman bear al zan moduan. Guk aiña sermoi entzundakorik eta guk aiña aolku edo kontseju on artutakorik ez da izango eguzkiaren azpian. Ala ere, ez dakit gaurko gazteak gu giñan baiño egizaleagoak eta sanoagoak ez ote diran. Ain katolikoak giñan gu, begiratu batean munduko onenak giñala ematen genduen. Baiña akatsez beteta geunden ordea, eta gaude. Elizan ainbeste denbora pasatu genduen, eta lagun urkoa pixka bat maitatzen ez genduen ikasi.

Aspaldiko kontuak esaten ari naizela dirudi. Norbaitek ala uste badu ere, kontu auek badute orain egiten degunarekin zer ikusirik asko. Orain liburutegiak erri guztietan dauzkagu. Eta jakin dedanez, liburutegietara geiena joaten diranak aurrak dira. Ikasketak egiten ari diranak. Eta urrena, zaarrak. Jubilatuak edo beste zeregiñik ez daukaten pertsona edadetuak, elduak. Arritu nintzan au jakin nuenean. Liburutegietara zertara edo zergatik joaten ote ziran, eta ez omen dira liburuak irakurtzeagatik joaten. Ez. Egunkaria erosten dirurik ez kastatzearren joaten diranak badira, eta erraiñak bialtzen dituelako joaten diranak ere bai. Etxean traba egiten nunbait, eta ea pixka batean bederik pake santua ematen duten. Erraiñen batek ori egitea baditeke, baiña ez det uste danak orrelakoak izango diranik. Sua dagoen tokitik ateratzen da kea, eta baliteke dana gezurra ez izatea ere.

Gazteengatik bat edo bestea esan, eta orra nora dijoazen gure santu itxurak. Orrentzat erremedioa Txinatik etorri dan

apaiz budista batek eman du. Ark dioenez, goizean gogoeta edo meditazioa egin bear da. Arrokeria, asarrea, ezjakintasuna eta orrelakoak meditazioarekin kentzen omen dira. Eta alkarrekin pazientzian bizitzen ikasi ere bai. Orain badakigu zer egin. Oe epelean denbora gutxiago pasatuko badegu ere, goizean pentsatu ondo egunez zer egin eta nola portatu. Berandu jeiki eta sukaldera kopeta illunarekin etortzea baiño obe izango da orrela.

Gure ustetan katolikoak
aingeru batzuek gera.
Baiña ez degu bear bezela
begiratutzen etxera.
Munduari zer egin bear dan
esanez ibilli gera,
ta orain Txinatik datoz guri
zer egin erakustera.

Eguna zear nola portatu
pentsatu bear goizean,
obra onik ez baita egiten
asmorik artu ezean.
Luzaro bizi arren onenak
geu geranaren pozean,
ez dakit onek iraun lezaken
oso denbora luzean

1990eko martxoak 9

Ekaiztearen ondoren barealdia izaten da. Eta Korean ere orrelako zerbait gertatuko da oraiñaldian. Toki askotan langabeziaren negarra entzuten da. Zorigaiztoko lanik ez, kalte aundiak egiten ari dan paroa. Lanik ezak irabazirik eza eta bizi eziña berekin ditu, eta orrek pertsona errez ateratzen du bere onetik. Korean ere pasatu zituzten urte latzak. Gerra luzearen ondoren pakea lortu zuten noizbait, ederki kostata bederik. Nik uste nuen koreanoak naiko mixerian biziko zirala, baiña bai zera! Ez dago aietarra joan besterik. An ez dago parorik emen bezela.

Onek ere baditu orde bere lantxoak. Korean piña asko izaten omen da. Baiña salduko bada, bildu egin bear leenbizi.

Eta zeñek bildurik ez daukate. Bearra bezelako maixurik ez dala esan izan da, eta korearrak ere premiak ederki esnatu dituela uste det. Beti lotan ez egoten, eta tximuei erakutsi diete piñak biltzen. Pazientzi pixka bat bearko zuten tximuak lanean jartzeko, baiña orra langille leialak eta merkeak nola aurkitu dituzten. Tximu bakoitzak bost gizonen lanak egiten ditu. Ango nekazari batek ogei tximu domatu ditu, eta eun gizonek aiña piña biltzen diote egunean. Goizean egunsetian asten dira lanean. Eta baita saiatu ere. Huelgarik ere ez dute egiten. Soldata geiago eskatu ere ez. Arbola puntara igotzeko abildade aparta nola duten, erortzeko arriskurik ere ez dute. Eskailera bearrik ere ez, ezta aseguratu bearrik ere. Tximukeriren bat edo beste egingo dute noizean bein, baiña aseguroa ordaindu edo jubilatzen diranerako dirua jarri bearrik ez dute izango. Zer nai dezute langille merkeagorik?

Koreako kontuak jakitean gure baserriak datozkit burura. Batzuek lurrean usteldu eta besteak zozoak jan, sagar asko alperrik galtzen da biltzeko astirik ez dagoelako. Koreatik tximu batzuk ekartzea zenbat kostako ote litzake? Aiek bilduko lituzkete emengo sagarrak ederki. Ikusten nago oraindik tximuak sagar biltzen ari diran bitartean baserritarrak itzalean siesta egiten.

Gizonak asko pentsatu oi du
estu ikusten danean,
zer esanik ez irabazia
atera nai duenean.
Orra Korean zer egin duten
gauzak igo diranean:
gizonak artu deskantsua ta
tximuak jarri lanean.

Baserritarrak tximu ezitzen
saiatu zaitzte bero,
udazkenean diru mordo bat
errez artzeko urtero.
Errezil sagar gozoak merke
nola ez, bada, espero?
Gaztaiñak ere bai tximueri
bilduerazi ezkeru.

Azkenengo amar urte auetan 44.492 pertsona il dira Espaiñiako kamiñoetan. Beasain eta Ordizian bizi diran alako bi, gutxi gorabehera. Errez esaten da. Ezbearrez iltzen diranen berriak egunero jakiten ditugu. Gauza bera sarritan entzuten danean, naiz berri txarra izan, azkenerako jarri egiten gera. Kamiñoetako eriotzakin ere orrelako zerbait gertatzen zaigu. “Orrelako edo alako kotxean zijoala istripuz il omen da. Azkar ibilliko zan eta garaia baiño leen gelditu bear. Orixe dago, ba...”, eta orrelakoren bat esango degu, eta kitto!

Ezbearrez iltzen diran aiña izurri edo peste batek arrapatutako ilko balira izango litzake istillurik asko. Mediku, agintari eta gaiñontzekoak entzun bearke lituzkete bereak eta bi. Kamiñoetan iltzen dira ordea. Asko eta asko, gauez. Edo goizaldera. Alkoholak ere zer ikusia izango du, eta ainbeste eriotzaren aurrean ezer ez balitz bezela gelditzen gera. Esate baterako, aur gutxi jaiotzen dalako aitzakia ugari entzuten da, baiña kamiñoetako eriotzak gutxitzeko ez du iñork ezer egiten.

Ainbeste desgrazi ikusita agintariak ere ez dutela ikararik egiten esan liteke. Mozkortuta eta bear ez bezela dabiltzanak zigortuko balira, eta propagandan gutxiago kastatu eta kamiño obeak egingo balira, ez litzake ainbeste pertsona gazte eta sasoi-ko galduko. Ez litzake orrelako bakanketa edo entresakarik egingo. Eta eriotz oiek dirala-ta, zenbat guraso bizi ote da bildurrez, noiz zer entzungo? Au ez al da tristea? Agintariak kamiñoetara geiago begiratuko balute, ez ote giñake danok obeto biziko? Baiña au ez da emengo kontua bakarrik. Italian, adibidez, eun amatatik larogeita amabi gauean kanpoan diran seme edo alabak etxera etorri arte esna egoten omen dira, kezka, begiak bildu ezinda. Ama beti ama, emen eta Italian ere. Onetan aita lasaioa-goia da ama baiño.

Banengoen, ba, ni gizonak ori eta orrenbestean libratuko ote giñan. Eunetatik 46 aitak, seme-alabak etxean ez egon arren lasai lo egiten omen dute. Au geitxo esatea izango da, orratik! Ez ote du gero amak berak baiño ere geiago sufritzen? Seme-alabak falta izanaren kezka eta amaren naigabea, danak iristen zaizkio gero aitari! Jokatuko nuke senarrak lo lasai egiten duela esate ori emazteak asmatua dala.

Ai, zenbat gazte gelditzen diran kamiñoetan illotzik!	Familietan alkar maitatu bear genduke aurrena.
Gurasoentzat ez da beste bat au bezin pena mingotzik.	Ta egunero pake santua erein bear da urrena.
Umeak falta dituen amak ez du izaten gau motzik.	Etxeko giro gozoz betea degu gauzik bearrena:
Aitarentzako ere bizitzak badauka ezten zorrotzik,	zar eta gazte bat egitea da grazirik ederrena,
eta ez esan sekula ere aitak ez dula biotzik.	gure bizitza izan ez dedin zorian faltaz errena.

1990eko martxoak 23

Ordu onetan irratia entzuten daudenetatik geienak emakumeak izango dira, seguru asko. Senarrak or ibilliko dira, lana daukatenak lanean eta jubilatuak, lagunetara joanda, edo etxean, komeni zaien moduan. Emakumeak ez daukate ori egiterik. Bear dan garairako bazkaria gertatzen ez badute izango dute zer entzuna. Eta lanak egin bear badituzte ere irratia entzuteko eskubidea daukate beintzat. Gizonak baiño geiago, agian, lasai exerita egunkaria irakurtzeko astirik ez daukate-eta.

Baiña gerorako ez datoz berri txarrak. Urte asko baiño leen izango dira ondo bizitzeko moduan. Ordenadoreak asko ari dira

ugaltzen. Eta geroz eta obeak datoz, gaiñera. Telefonoz deitu bes-
terik gabe etxeko lan danak egiten dituen ordenadorea asmatu
dute Japonen. Edozein tokitatik deitu eta sua piztu, erropak gar-
bitzeko makina, autsak kentzekoa eta etxean diran txisme guztiak
martxan jartzen omen ditu ordenadore orrek. Emendik amar bat
urtera emen izango dira tresna oiek. Eta ura izango da ona.
Etxekoandreak, bera oean dagoela, jeiki eta lanera joateko agin-
duko dio senarrari, eta aurrari eskolara jaoteko. Telefonoz deitu
eta sua piztuko du, eta gosaldu eta bat lanera eta bestea eskolara
joan besterik ez dute izango. Eta bitartean, ama oe epelean, goxo-
goxo. Ura izango da pake santua! Egia esan, bizimodu eroso bat
opa diet nik etxekoandre guztiei. Danak aldegin eta bakarrik gel-
ditzean jeikiko da, nai duen orduan, eta telefonoa astintzearekin
dana egiña.

Baiña aurrerapen oiek datozenerako kontuak atera bear
dituzte. Orduan ez dute izango kopeta illunduta etxeko guztiei
ordenak ematen asterik. Eta senarra datorrenerako txukun jantzi-
ta eta ederki orraztuta egon bearco dute, etxeko erregiñari dago-
kion bezela. Ordenadore berri oiek koloreteak ematen eta
ezpaiñak pintatzen ez omen dakite, eta losintxa eginda senarra
engaiñatzen ere ez. Lan danak ezin, ba, kendu gure etxekoandre-
ei, bestela denbora zertan pasatu ez dakitela geldituko lirake-eta.

Japondik asi dira etortzen
txit ordena pozgarriak:
etxekoandreak ez dituztela
beartu bear gerriak.
Orain asmatu diran auek bai
neskame zoragarriak!
Nekerik gabe lanak egiten
dituzten tresna berriak...

Asarretzeko bildurrik gabe
zeiñi emana ordenak.
Egun ederrak etxekoandreak
pasa bear dituztenak.
Baiña ez al du iñor galduko
ondo biziaren penak?
Etsaiak zirikatzen baititu
zer egiñik ez dutenak.

Bizitzea egokitu zaigun garai onetan makiña bat oitura ezkutatuta eta galdu da. Jokabide berria pranko azaldu ere bai. Leengo bizikerak baztertu edo aldatu diran tokietan bide berriak ideki nai dira, noski. Orretan saiatzen diran giza-emakume taldeak ugaltzen ari dirala garbi ikusten da. Eta egundoko indarra artzen ari dira gaiñera. Talde oietako batzuk ekolojistak dira, zalantzarik gabe. Saiatuak dira eta nunai aurpegia ematen dute. Beste edozeiñek bezelaxe, ez dute beti arrazoia edukiko, baiña ez dago esaterik dana gaizki egiten dutenik ere. Ez nuke esango oien bearrik ez dagoenik. Bateko eizea dala eta besteko bestea dala, ango zabor pillak dirala edo emengo autobia eta mendi-bideak dirala, sarritan esaten dute nundik nora dabilzan. Garai batean etzan ekolojistarik, eta gure baso eta mendietan nolako pikardiak egin diran ez dago ikusi besterik. Noizean bein ankasartze batzuk egiten dituzte, baiña zeñiek kontra egiña ere bearrezkoa izaten da gizarte onetan.

Abereetan ere izugarrizko zarrantzak egiten ditugu. Begiratu bestela baserrietara. Garai batean etzan astorik gabeko baserriarik. Gaur ez da ia asto bat ikusten iñun. Lau ankako astoak, esan nai nuke. Bikoak bai, bi ankako asto asko dago oraindik ere. Jan gutxiren truke astoak aiña lan egindako abererik ez da izango. Eta ala ere, kupirarik gabe baztertu ditugu. Astakumeren bat edo beste azten bada ere, lagunartean jateko edo lukainkak egiteko izango da. Asto janak egitea ere modan baitago orain. Ez dakigu ia zer jan ere. Baiña ez da emengo gaitza bakarrik. Andaluzian ere astoak ia ezkutatu omen dira. Orain lau urte 251.000 asto zeuden an. Eta orain 30.000 besterik ez dago. Eta andaluzak zearo kezkatuta dabilta. Ango ekolojistak asto-arraza galdu ez dedin alegiñak egiteko asmoak dituztela uste det. Izan ere, ango erri txiki batzuetan astoak taxi serbitzua egiten erabiltzen dituzte, eta taxirik gabe gelditu nai ez, nunbait.

Emengo neska-mutillei esan bear goizeko laurak aldean
sala-fiestatatik irtendakoan asto gaiñean etxera etortzeko...

Gure oitura zarrak
artu duten jira!
Asto gizarajoa
nork ez du kupira?
Bat ere ezin ikusi
naiz egon begira,
lau ankakoak beintzat
ezkutatu dira...

Ordain ori izan du
astoaren lanak...
Zer atarramentua
astoa izanak.
Asto izena zuen
lau anka zeuzkanak,
eta bi ankakoak
jan dituzte danak.

1990eko apirillak 6

Apirillean sartuta gaude. Batzutan denbora azkar joaten da, izan ere. Baiña egunak errez pasatzea ondo bizi izatearen seiñale omen da. Ori pentsatuta poztu beariko degu. Denborari ez baitago langa jartzerik. Eta jaija bera baiña jai bezpera ohea izaten da askotan. Eta apirillarekin ere orrelako zerbait gertatu oi da. Loreillaren izena eta fama maiatzari ematen zaio, baiña apirillak ere merezi luke orrelako zerbait. Txarraldi bat edo beste izaten badu ere, maiatzaren bezpera au urte-sasoirik ederrenetako bat izaten da geienetan. Elorriak lore zuriz estalita ikusi nai dituenak aukerarik asko izango du apirillean. Napparroako toki batzuetan “apirilleko lore/ urrearen pare”, esaten dute. Ea aurten ere orrelaxe gertatzen dan.

Ordua ere aurreratu digute, urtero bezela. Egunari luzatu eta etekin ohea ateratzeagatik omen da ori. Lo geiegi eginda mozo-lotu ez gaitezen egingo dizkigute onelako azioak. Aspaldian orretan gera, baiña oraindik ez gera aberastu, eta aurrerantzean ere naiko lan. Gautxorientzat ez da ondo etorriko au. Illundu ta gero

arte ez dira etxetik irtetzen eta eguna argitzerako orduak aurrera, eta parrandarako denbora gutxi.

Udaberria garai polita da, benetan. Sasirik arloteenak ere lorez jantzita, dituzten edertasunak erakusten saiatzen dira. Uda gaiñean degun onetan moda berriko soiñeko eta gaiñontzekoak eta erruz erakusten dizkigute, aukera ona egiñez. Eskaparate edo telebisio eta orrelakoak ikusita, mundu onetan itsusirik ez dala esan liteke. Baiña udaberriak ere baditu arantzak. Ipar Amerikako emakume gizenak zearo aztoratuta omen dabilta. 90 kilotik gorako emakumeentzat erropak egiten dituen etxe batek bere bezeroak dotore samar jantzi nai, ba, eta lodi antzean dauden emakumeentzat egiten dituen modeloak telebisiotik erakutsi nai. Eta telebisioak ezezkoa eman dio. Orrelako gerrondoa duten emakumezkoekin ez duela ezer jakin nai. 90 kilotik gora pixartzten duten emakumezkoak 40 milloi inguru daude Ipar Amerikan. Eta igarrak aiña eskubide badutela bizitzeko esan dute. Ez dago aiek zirikatzero jaon besterik! Baiña telebisioak modelo liraiñak erakutsi nai, eta or daude komeriak.

Ori al da arrazoa? Pixka bat loditu egin dirala eta ezurra eta azala besterik ez dutenak baiño gutxiago al dira, ba?

Ez da pozgarri gizendu eta jartzea itsusiturik.

Ameriketan orrelakoak omen daude bazterturik.

Baiña ez uste ez daukatela gizenak sentimenturik...

Bestela nola egongo ziran onela asarreturik?

Edozein aiña badirala ta demonioak arturik demonioak arturik.

Zerbait loditu badira ere sanoak daude burutik.

Arrazoi dana eurena dute eta nork kendu eskutik?

Argal samarrak obeko dute alde egin ingurutik,

burrukan gogor asi baiño len bakoitza bere aldetik.

Ipurtigarrak aiña badira zergatik ez jarri zutik zergatik ez jarri zutik?

Gaur Ostiral Santu. Egun serioa da, eta formal antzean ibilli barko degu.

Leengo kontuak ondo etortzen dira batzutan. Eta orain 123 urteko histori txiki bat kontatu nai nizueke. Atzo goizekoa dala esango du norbaitek. Baiña ez, aspaldikoa da. Eta histori onek esango digu Aste Santuko sermoiak aintzakotzat artzen ziran garaiko kristau euskaldun aiek nola portatzen ziran.

Juan Kruz Zapirain errenteriar bertsolaria, orain 123 urte jaiotzen. Bost egun barru ama il zitzaion eta umezurtz gelditu zan. Zapirain bertsolariak berak esan zuen ederki asko nola azi zan. Ona emen berari entzunda idatzi zana: “Bularreko aur nintzala amarik gabe gelditu nintzan ni. Arreba zaarrenak azi ninduen, besteren bularrean. Goizero plazara joaten ziran emakumeen bularretik azia naiz. Emakumeak plazatik etxera zijoazen garaian –goizeko amarrak aldean– bidegurutzera ateratzen ninduen arrebak, emakume aietakoren batek bularra emango ote zidan. Baita pozik eman ere aiek, ordu artan lertzen zeratematen bularretik.”. Donostiako plazara gauzak saltzera zijoazen emakumeak Astigarraga eta Errenteriko mendietatik pasatzen ziran, eta aien bidera ateratzen zan arreba ori bere anai txikiarekin.

Oraingo gazteei gezurra irudiko zaie au. Ezertarako astirik ematen ez duen bizimodu au dala eta ez dala, orain ez da aurrik azten bularrarekin, esate baterako. Umeak ere konpuestoarekin azten dira. Moda berrira, alegia. Ala ere, ezin diteke esan moda berri au kaltegarria danik. Leengo aldean aur jaioberri gutxi iltzen da orain. Orrek esaten du sistema berriarekin irabazian atera gerala. Leenago etzan konpuestorik. Ori, batetik. Eta bestetik, aurra iltzen zitzaion amak etzuen bularra alperrik galdu nai izaten. Eta premian arkitzen zan edozein aurri emateko prest egoten zan. Beste denbora batzuk ziran, noski.

Egia da. Baiña ez dakit, ba, orain baiño erruki geiago ez ote zan orduan. Ostegun Santu eguneko sermoiak ez ote zuten orretan zer ikusirik?

Gure artean etzan lenago
gaur bezela ondasunik.
Baiña amarik gabeko aurrak
bazuten laguntasunik.
Errukiari ezingo zaio
ukatu edertasunik...
Errukirikan ez dan lekuan
ez baitago maitasunik.

Aste Santuak ez dauka orain
len izaten zuen garra.
Aldatu gera baiña guztia
ez al da izango txarra...
Eta munduan nola daukagun
maitasunaren bearra,
zeruko Jauna, errukiari
eman zaiozu indarra.

1990eko apirillak 20

Sekula galdu bear ez luketen oiturak badira gure artean. Eta Santa Engrazin aziak bedeinkatzeko oitura zaarra da oietako bat. Oitura onek ez du Ostiral Santu eguneko prozesioak ainbeste kanpotar erakartzen Segurara. Ala ere, Santa Engraziko oitura polit ori ezagutzen dutenak eta bere aitzera duten guztiak maite dutela esan bearra dago. Egunkari edo periodikuak ere ez dute aaztuta edukitzen. Garrantzi aundikoak dirala uste izaten degun berrien artean antxe azaltzen da urtero-urtero Santa Engrazin egiten dan elizkizun apala. Eta auskalo noiztik etorriko dan oitura au!

Santa Engraziko elizatxoa, Segurak izan dituen parrokieta-tik leenengoetakoa da. Erria bera sortu baiño ere leenagokoa. Zortzireun urtetik gora edukiko dituela entzun izan det. Aziak bedeinkatzeko oitura elizatxoa egin eta andik urte batzuetara artu zala diote, eta makiña bat bedeinkazio itz eta makiña bat errezo entzungo zuten Santa Engraziko orma zaarrak. An bedeinkatutako aziarekin eta urarekin artutako artoarekin bi azaleko talo ede-

rra pranko erreko zan inguru aietako baserrietako sukaldeetan. Baita lapikokada babarrun gozo asko egosi ere. Leengo sukaldeak etziran oraingoak bezin dotoreak izaten, baiña usai gozoa sentitzeko etziran leku txarrak izaten.

Aspaldi onetan asko modernotu gera eta ez dakit nik zenbat jende joango dan Santa Engrazira aziak eta ura bedeinkatzera. Gazteak ere bedeinkazio eta orrelakoei buruz bere iritziak daukate, baiña auxe da oitura bat iñori kalterik egiten ez diona. Beiak sano azteko eta uzta onak artzeko orain aiña botika eta gaiñontzeko etzan garaian bizi izan balira, fede pixka bat etzuten kalteko izango. Bizitzeko bear dan itxaropena sinismenak ematen baizuen orduan. Soroan edo baratzan azia ereiten duten guztiak joan bear lukete Santa Engrazira, aziak bedeinkatzera. Elizkizunaren ondoren amaiketako pixka bat egiñez kontuak esan, alkarren berri jakiñez lasai-lasai oitura zaarrei berritu on bat eman, eta poliki-poliki etxera. Ez al da gauza polita?

Ez ote dira maitagarriak
lengo zenbait usario,
naiz oien kontra izketan jardun
zenbait berritsu-jario?
Esaten dute: zertako dira
ainbeste bedeinkazio?
Baiña profeta oien esanak
batere ez dute balio.

Al dezutenak joan zaitezte
Santa Engrazi zelaira,
eta berritu antziñatikan
orain arteko kondaira.
Ur pixka bat or bedeinkatuta
bota Oria ibaira,
itzul gaitezen or amorraiak
izaten ziran garaira.

1990eko apirillak 27

Jatorra izateko, ondo portatu bear omen da. Kanpotik begiratuta batek nolako tankera duen, alamoduzkoa izaten da barrutik ere. Jakintsuak orrela diote beintzat. Itxuraz kontrako pertsonak

ere izaten dira. Baiña kanpo-itxuraz utzia edo narratsa danak, bere pentsatzeko era eta abar, barrua ere ez du oso txukuna edukiko, seguru asko.

Gizonok urte asko bear izan ditugu gizona errespetatzen ikasteko. Ikasteko edo, ikasten asteko, esango nuke, oraindik ez dakigu-eta. Besteak errespetatzen jakite orrek ematen digu giza-kategoria. Iñor aintzakotzat artzea kosta egiten zaigu batzuetan. Lotura bat bezela da ori guretzat. Izan ere, esi barruan bezela bizieratzen gaitu onek. Festak dirala, eta besteak baiño gutxiago ez gerala, eta nai deguna egiteko eskubidea badaukagula eta. Ez dira oiek orrela. Esi-barruan edukitzen gaituzten legeak badaude, eta lege oiek gorde bearra dago. Bestela, abereak bezela izango giñake. Azkenaldi onetan *ika* itz egiteko oitura indartzen ari da, esate baterako. Ori ere libre izango da. Lagunarterako izkera ona da ori, baiña gurasoei *ika* itz egitea ondo al dago? Eta senar-emazteak elkarri orrela egitea? “Zu zera nere biotzeko azukre-koskorra” esan edo, “ i aiz nere paotxa” esan, badago alde ederra, orregatik! Oiek azaleko kontuak dirala eta balio dutenak barruko sentimentuak dirala esango dit norbaitek. Eta ez det esango arrazoi ez duenik. Baiña nola pentsatzen dan, ala itz egiten da. Eta baldar pentsatzeak, baldar itz egitera eramaten gaitu. Edozer gauza esateak edozer gauza egitera garamatza. Orra azaleko kontuak, itxurak eta gure tankerak nolako zer ikusia duten alkar-bizitze egoki baterako.

Ondo itz egiten duten danak ez dirala fiñak izaten? Ala ere, pertsona ongi-ezi edo edukatuak, gaizki aziak baiño atsegiñago izaten dira inguruan. Garbi ibiltzea baiño zikin ibiltzea errezago dan bezela, jatorra izaten baiño kirtena izaten errezago da. Geroz eta obeto bizi nai badegu, geure buruak zuzendu bear, leenbizi. Kosta egiten dala? Bai. Baiña kostatzen danak balio izaten omen du.

Itxura beste lagunik gabe
nola joan bat iñora?
Traketsa danak gizon artean
nekez egingo du gora.
Bazter guztiak engaiñatutzen
ez pasa beintzat denbora,
barruan ez dan gizatasunik
ez da irtentzen kanpora.

Aspaldi ontan ari gera gu
tankera narratsa artzen.
Obe genduke itxuraz eta
egitez jokatu zuzen.
Ortik kalteak izan litezke
ez bagera konturatzen.
Itxura txarrak galdu ez gaitzan
txukuntzen asi gaitezen.

1990eko maiatzak 4

Igazko Santikutzak atzo zirala esan ditekete, eta Legazpin festa bete-betean gaude berriz ere. Gauza txarragoak gertatu izan dira mundu koskor onetan eta ezin aitzakirik emango diogu oni. Nai duenak festa egingo du, eta nai ez duenak, ez. Festaegunen elburuetako bat eguneroko egin bearrak alde batera uztea baita. Ori geienoi gustatzen zaigu, berriz, eta ez gaitezen asi plantak egiten izugarritzko langille fiñak bagiña bezela. Aspaldiko burniola aietan lana egiten zuten gure asaba zaarrak bai, aiek ziran langilleak oraingoen aldean. Jai eta aste lana egiten zuten. Orduan etzan argindarrik, eta maillu aundi aiek erabilliko baziran, aldaparoan ura bear. Uda geienak legorak izan oi dira eta negu-denboran saiatu bearko zuten, urte guztian jan bear izaten baitzan, orduan ere.

Langilleak izango ziran, baiña gizon aiek ere artu zuten ipurdiko ederra. Miraria zala edo etzala, orain 410 urte dirala Santikutz egunez, atzoko egunez alegia, jai izan arren lana egin zuten. Eta jaieguneko lanak ez du iñor aberasten. Etzuten beintzat porruazi aundirik atera, gizarajoak! Burniarri edo mineral pilla aundi bat urtzeko ez dakit zenbat ikatz erre eta guretze baten itxurako burni puskatxo bat besterik ez zuten atera. Orra jaieguneko lanaren saria. Obe zuten jai egin izan balute, jaiegunak jai egite-

ko dira-eta. Olagizon aiek jipoia artu zuten, baiña aien ondorengo legazpiarrak badakite orain zer egin: jaiak errespetatu, alperrik nekatzeko arriskurik izan ez dedin, eta festaegunak, jai egin. Mirari kontu oiek leengo kontuak omen dira. Orain ez omen da miraririk gertatzen. Orrelako batzuk esaten ditugu, baiña Mirandaolan gertatu zanak badu mirari itxurarik asko. Ezeren indarririk izan ez balu, Santikutz egunak etzuen Legazpin daukan ainbat jarraitzaille izango. Emen ez du iñork esaten Santikutzetan lana egin bear danik.

Ura gertatu zala badira 410 urte, baiña Mirandaolako gerta-kizunaren argia ez da itzali oraindik. Eta ori bakarrik ez. Ainbeste urte pasatu eta, alare, geroz eta jai luzeagoak egiten ditugu. Zaarrago eta indar geiago dauka Mirandaolako mirariak. Miraririk ez dala? Komeni etzaigunean ez...

Gure ustetan sinismenari
artzen dizkagu neurriak,
esanez aztu dirala oso
lengo gauz arrigarriak.
Santikutzetan jai egiteko
ez du kezkarik erriak.
Legazpin aspalditik gaudenez
milagrotara jarriak,
lengoak bizi baldin badira
zertako egin berriak?

Munduan ez da Gurutz santuak
izan ez duen grazirik,
guri ez digu iñortxok egin
ark bezelako argirik.
Gurutze ura izan ez balitz
bai ote zan Legazpirik?
Ezin esango degu ez dala
orain gauz arrigarririk...
Mirari batek ainbeste urte
eta oraindik bizirik!

1990eko maiatzak 11

Mundu zelebre onetan makiña bat zelebrekeri gertatzen da oraintxe. Leenago ere gertatuko ziran, baiña orain ainbeste, naiko lan. Denbora gutxiren barruan ainbeste aurrerapen asmatu dira,

geroz eta bizimodu ohea eta lasaiagoa izan bear gendukeela esan diteke. Baiña, bai zera. Leenago aiña miseri eta premi ez daukagun onetan, ingurukoekin ondo konpondu besterik ez eta orixe ere ez degu egiten. Iñoiz baiño erreztasun geiago daukagu iñun diran kutizi danak betetzeko, baiña ezin gera ase. Orretzek endreatzen gaitu. Eta oitura onak artu bearrean, griña txarrak ari zaizkigu ugaritzen.

Gure gazte denboran griña txarra bat bakarrik izaten zan. Eta animaren etsaiak mundua, deabrua eta aragia zirala esaten ziguten. Leenengo biak adornutarako edo orrela izango ziran. Baiña irugarrena? Ark ematen zituen lanak! Aragiak lan gaiztoak ematen zituen. Ez, noski, arategitik eraman eta janten zan apurrak, astean bein proatzeko lain besterik ez baitzan izaten. Baiña gure gorputz deabruak ere aragizkoak izan, eta aiek komeriak, bada. Ez dakit nik griña txar ura modan pasatu ala zer egin dan, aragizko griña alegia. Ikusi dexente egiten da orain, baiña aitatu oso gutxi. Alkohola, tabakoa, droga eta orrelakoak dira orain modako griña txarrak. Erretiro txarrak ere gaupasa biurtu ziran, eta tira.

Baiña zer gertatuko eta ez da, ba, moda berriaren griña sartu? Burgos aldean naiko indarrean omen dago, gaiñera. Moda berriko erropak azaltzen diranean, iñundik ere aiexek erosi bear. Bear badira eta ezpadira! Dirurik ez badago, zorretan. Eta ezer asko ez diranak ere dotore eta moda berrira jantzita azaldu nai. Oraindik ez det esan baiña, onuzkero pentsatuko zenuten, griña txar onen atzaparretan erori diranak emakumeak dirala, batez ere. Bizio au zekena da oso. Eta Burgosen badira bestela karrerarik atera ezin eta sikiatrarengana joanez dabiltzanak. Jokoa ez da bizio ona izango, baiña ainbesteraiño presumitu naiak ere ez du familira errenta aundirik ekarriko. Zer ikusteko ote gaude oraindak?!

Mundu onetan ez ote gaude
zintzoak ainbeste ero?
Griña txar eta mani gaiztoak
indarra daukate gero!
Sargiñak eta buruariñak
zer ote dute espero?
Zarragatikan ajola gutxi
dotore jantzi ezker.

Ezurra eta azala dute
okela baiño geiago.
Euren bururik ez dute maite,
lujoa askoz naiago.
Jaunari esker, neroni beintzat
oien inbiriz ez nago.
Aberats plantak zertako dira
sabela utsik badago?

1990eko maiatzak 18

Bizi geran arte guztian zerbait ikasten saiatu bear degu. Ez da au ain txarra izango. Geroz eta bizimodu zailagoa dagoela esaten degu noiznai. Ori orrela baldin bada, eta errezago bizi nai badegu, zailtasunak gainditzen ikasi beste erremediorik eztago. Aurrera joan nai badegu, langa zabaldu bear. Eta zabaldu ezin badegu, gaiñetik salto egin. Baiña junturak erdoituta dauzkagula edo salto egin ezin badegu, zer?

Aurra gutxitzen ari dirala-eta bat edo beste esaten degu, baiña orain ere badira familia izan nai luteken senar-emazteak. Eta nai arren aurrik izan ezin duten matrimonioak ere badaude. Orain 30 urte, amar bikotetatik, amar parejatatik, bat bakarrak ez zuen aurrik izaten. Orain berriz, amar bikotetatik bi omen dira nai izan arren guraso izatera iristen ez diranak. Gizonezkoak eta emakumezkoak zer ikusi berdintsua daukate onetan. Beraz, ez dago iñori aitzaki ematerik. Orain 30 urte baiño bi aldiz senar-emazte geiago antzua izatea, daramakigun bizimodu estu, larri eta naastuagatik dala esaten dute. Auxe da, ba, ezertarako astirik ez edukitzea. Aurtxo bat edo beste enkargatzeko lain denbora ere ez, alajaiña! Danetarako iritsi ezinda bizitzeak, erorialdiak eta aspertualdiak berekin izaten ditu. Orain modan dagoen depre-

sioa, alegia. Eta gaitz onek kalterik aundienak gizonaekoetan egiten ditu, gaiñera. Eta, jakiña, orren ondorioak ezin onak zian.

Aurrik ez danean zeñi emango dio errietan emazteak, senarrari ez bada? Begira, aitzaki guztiak gizon gizarajoarentzat azkenean. Baiña emazteak ez du ori oso ondo egiten. Lanpetuta dagoen senarrak ez du aitzakirik bear. Eta ori baiño argumentu obeak dauzka emazteak senarra bere onera ekartzeko. Gaiñera, lau gizonetatik bat etxeko lanak egitea gustatzen zaiona izaten omen da. Bazkaria eta afaria prestatzen laguntzen duten senarrak asko dira, izan ere. Emaztea prestatzen ari dana proatuko dute, beintzat, besterik ez bada ere. Eta ori ere lagun egitea da, ordainetan morroxkadaren bat entzungo bada ere. Onelako senar leialakin estadistika luzea egingo nuke. Baiña ez daukat onetarako astirik. Gizonok ontziak garbitzeko afiziorik ez degu izaten. Egia da, baiña ori errez barkatzeko modukoa izango dala uste det.

Bizimodua ainbat zailterik
ez nuen uste sekula,
aurtxo bat edo bi ekartzeko
astirik ez daukagula.
Esan diteke danok alkarri
burla egin diogula.
Baiña bizitzak ez ote digu
guztiori egin burla?

Etxekoandreak ezin badio
iñori erritan ekin,
bere lanetan lagundu zintzo
bakarrik bizi ez dedin.
Umerik gabe nai bazenduke
konformatzea zurekin,
ontzirikan ez garbitu baiña
morrontza isillik egin.

1990eko maiatzak 25

Sorgin kontuak leengo txorakeriak zirala uste nuen nik. Aztiak ere alde egin zutela emendik. Garai batean purgatorioko animak ere agertzen omen ziran. Leenbaileen zerura joan nai eta gauetan eta orrela azaltzen omen ziran, errezzatzeko edo

mezak ateratzeko eskatuz. Sustoa pranko ematen zutela uste det anima gaixo aiek. Arrazoi ere bazuten. Zer kostatzen da, izan ere, purgatorioko animen alde aitagure bat edo beste erre-zatzea? Ondo legorrak gera gu ere. Inpernuko deabruak ere egunduko bildurra sartzen zigen, leenago. Beti gu nola inper-nura eramango ibiltzen dala esaten ziguten, eta deabruarekin ikaratzea ez da arritzekoa. Emen gaizki bizi gerala, baiña zei-ñek nai du inpernura joan? Artaraiñokoxe bildurra zitzaion gure artean inpernuko etsaiari, eta berari erreztatzen ziotenak ere bai omen ziran. Ondo pentsatuta ere, gizonak egin egin bear du ori! Inpernura eramanez eztezan, deabruari errezatu! Nere lagun batek ala esan oi zuen: “Jaungoikoak ez au inper-nura eramango, bera zeruan zegok-eta. Utzi akiok ari pakean. Inpernura iñork eramatekotan, deabruak eramango au. Orregatik, berari erreztatzen zioat nik, inpernura eramanez ez nazan”. Orain aiña etzan estudiantzen, baiña leenago ere baziran gizon bizkorrak.

Baiña begira gauzak nola izaten diran. Errezatzeari utzi zitzaioa uste genduen garai auetan, jendea Satanasi erreztatzen asi omen da. Leenago, Zugarramurdi eta orrelako lekuetan izaten ziran akelarreak aazteko moduko sorginkeriak. Orain Toledon, Balears aldean, Andaluziako zenbait erritan eta abar, Satanasen eta Luziferren kopradikoak erruz ari omen dira ugaltzen. *Luziferren semeak*, *Belzeburen alabak*, *Satanasen emazteak* eta orrelako izenak dauzkate oraingo kofradi berri oiek. Eta batzuek sorginkeri zuriaren aldekoak dira, eta besteak sorginkeri beltzaren aldekoak.

A ze nolako Mariaren Alabak eta Luistarrak andregai edo nobio billa joateko ere! Ezjakiñak eta iñuxenteak omen giñan leenago. Alare, orain ainbeste dakikula eta deabrua adoratzenez asi, alajaiña! Burutik zearo arindu baiña leenago bezela erreztatzen astea ez ote degu obe izango?

Ez al ditugu erabat nastu
inpernua ta zerua?
Esaten dute gure otoitzen
zai dagola deabrua.
Zoratu eta lepo gaiñetik
erori zaigu burua.
Ustez guztia genekian ta
auxe da deskalabrua!

Inpernu bildur orrek al gaitu
ortaraiño aztoratu?
Satan, Belzebu eta Luzifer
nola litezke ondratu?
Nola ditezke dana dezaken
Jaunarekin konparatu?
Santa sekula etsaiarekin
ez degu bear fiatu.

1990ko ekaiñak 1

Gu lotan lasai gauden bitartean komeri zelebrea pranko gertatzen da, orratik! Inglateran 97 urteko amona bat auzitara eraman dute. Nik ez dakit urte oietara iritsita legea austeko zenbateraiño almenak eduki ditezken. Amonatxo ori indar guztiak joan gabe egongo zan nunbait, eta lanak ematen zituen. Ez det uste berari ere pake aundirik eman diotenik. Atso eta agure, gerrarik asko sortuak izan bear dute. Amona xaar orrek egundoko lo zurrunkak ateratzen zituen. Inglateran, inguru-giro edo ambientea deitzen dioguna zaintzeko lege estuak dauzkate. Eta amona orrek lo zegoenean ikaragarritzko zurrunkak ateratzen, eta bizi-lagunak tribunaletara eraman, alajaiña! Etsizuen berriketako zurrunkak aterako. Bizi-lagunen etxeetan ez omen zegoan lo egiterik. Eta bat baiño geiagok etxean obrak egin bear izan ditu atsoaren zurrunkak entzungo ez baziran. Obra oiek ordaintzeko dirua kendu nai diote orain amonari.

Epaillea bizkorra izan ordea, eta legea autsi zuela, baiña amonak ez daukala dirua eman bearrrik erabaki du. Juez errukitsuak badaude oraindik ere, eta orri eskerrak. Bizi-lagun guztiak zearo aztoratuta zeuden lorik egin ezinda. Besteak beste, agure zaar batek amonaren lo-zurrunkak osasuna galtzeraiño kaltea

egin diotela bota dio epailleari. Eta naiko larri zan amona gajoa. Azkenean ere, estu artu zuten baiña dirurik eman gabe libratu da beintzat.

Inglaterrako erregiñaren semeak ere izan ditu onelako arazo eta gorabeerak. Nik uste nuen aundi jende ori besteak ez bezelakoa izaten zala. Baiña oiek ere gure modukoak izango dira. Carlosek beintzat bere emazte Diana esnatzeraiño ko lo-zurrunkak ateratzen zituen. Baiña ura ez izan ordea gu bezelako arlotea, eta apenas iñork auzira eraman duen. Ala ere, Lady Di anderea Carlosengandik apartatzeko zebillen otsak izan ziran, eta ia zan orregatik? Kontua da Carlosek billatu duela erremedioa: ortzak garbitzeko pastarekin sudurra itsita lo egiten du, eta emaztearekin pakeak egin dituela uste det. Lotara joan aurretik tipulaburu bat egosita jatea ere ona dala esan du. Baiña ez al dute alkarrekin lo egingo, bestela tipula usaiarekin izututa emazteak iges egingo dio.

Nik uste nuen aberats danak
edukatuak zirala,
eta bastoak izate ori
pobreen kontua zala.
Esan diteke mundu onetan
berdin samarrak gerala,
eta erregin-semeak ere
lurrez egiñak dirala.

Carlosek dio tipula ona
dala zurrunkarentzako.
Ortik janaldi on bat eginda
prestatzeko lotarako.
Aurretik eta atzetik ez da
gero aizerik faltako.
Aristokrata batentzat ez du
usai gozoa botako.

1990eko ekaiñak 8

Basarritarrak eta basarri-jatorrikoak geranok badaukagu zer ikasia. Batzutan ikusi eta ikasi egiten da. Eta orain ikasi bearrekoa ikusteko, Japoneraiño joan bear ko genduke ordea. Ori urruti samar egongo da guretzat. Kosta aldera edo

Arantzazura edo orrela naikoa izango degu guk. Noizean bein Donostitik joan-etorritxoren bat egin ezker, zertarako geiago? Lasai bizitzeak ez du gutxi balio gero! Euskalerrria baiño toki politagorik bai al dago gaiñera udan? Poltsaondo ona eduki ezker, Getari aldean-eta leku ederrak badaude, bai, or aurrera joan eta eguzkitan kiskaltzen ibilli gabe. Eguzkia nai duena joan dedilla belarrari buelta ematera. Iñun diran berriak jakiteko ez dago gaur atariraiño ere irten bearrik. Etxera bialtzen digute nai aiña berri. Danak ez dirala izaten guk nai bezelako zumua ateratzeko modukoak, or dago koska. Al dana eginda konformatu bear.

Gure basarritarrak kotta asko kontatu oi dute. Japonen, bei batzuk urrea balio duen aragia ematen dute. Eta orrelako beiaragi errazio batek –entzun ondo– 110.000 pezetatik gora balio du. Ez dago an kiloko txuleta eskatu besterik! Ango nekazariak bei ei masajeak ematen dizkiete, eta edateko garagardoa, uraren lekuan. Zerbeza, alegia. Janpondar oiek diotenez, alkohola edanez azten diran beiak ura edan dutenak baiño aragi ohea izaten dute. Eta aragi orrek orregatik balio du orrenbeste. Alkoholarekin bustitako belarra jaten duten beiak aragi ohea izan bakarrik ez, gizendu ere askoz azkarrago gizentzen dira. Ez da, ba, ain erremedio zaila ere. Ez da ain pentsu garestia. Baiña Japonen ez da emen aiña ardo edango, eta orregatik naastuko diote zerbeza belarrari. Ori, garagarra eman bearrean garagarrarekin egindako ardo ematea bezela izango da.

Ea, ba, baserritarrok pixka bat esnatzen geran. Leenbizi, masajista ikasi bear dezute, bei ei masajeak emateko. Gero, alpapa, belar eta orrelakoei ardo puska bat naastu. Eun kilo ganadujatekok bost bat litro naikoa ditu. Dana dala, alkoholak esnari ezer egiten dion, orixe ez dakit. Gu ez gera japoniarrak eta leenbizi poliki ibilli bearko. Esnearekin mozkortzea triste samarra izango litzake.

Auek komeri arritzekoak
gertatzen dira munduan!
Nork esan bear zuen alkoholak
zenbat on egiten duan...
Beien janari nastu ezkerok
komeni zaion moduan.,
aizerik ere ez omen dute
beiak botatzen orduan.

Alkohol puska bat emanda beiak
nola ez errez mentendu?
Neke gutxikin naiko dirua,
onek poza ematen du.
Lasai bizi ta aragi ona
ardoaren truke kendu.
Animaliak izanagatik
nai ta ez bear gizendu.

1990eko ekaiñak 15

Arrazoiarekin edo arrazoirik gabe, sarritan kejatzen gera. Au bearrezkoa dala ere esan izan da. Izan ere, nolana konformatzen dana, beti bere artan gelditzen da. Alakoak ez du aurrera egiten, atzera baizik, deskuidatu ezkerok. Ez det uste gurekin orretarako arriskurik egongo danik. Aurreraka egiten badegu eta ez badegu, ez da izango kejatzen ez geralako. Eta protesta egiten ez degulako ere ez. Protesta modan dago orain, iñoiz egon baldin bada. Eta jokaera au bidezkoa izan diteke. Alare, gure aldean gaizki bizi diranak badaude mundu zabalean. Orrekin ez daukagula ezer? Egia da ori ere.

Egiptoko uri nagusian, Al Cairen alegia, atezai edo portero batek illean 3.000 pezeta inguru irabazten ditu. Iru semeren aita da, eta ez dakit diru orrekin zer jango duen famili ark. Atezai orrek orain ain modan dauden bideo oietako bat erosi nai zuen iñundik ere. Eta orretarako dirua bear, gizarajoak. Iru seme bazeuzkala bai, eta bat saltzea pentsatu zuen. Baita gizon bati seme oietako bat eskeiñi ere amabost milla duroan. Baina pobreak beti suerte txarra izaten ordea. Eta semearen erostuna polizia izatea gertatu. “Nere bizitza guztian eztet ezer arrapatu - esan omen zion poliziari -. Eta bideoa erosi nai banuen semea saltzea

beste erremediorik etzitzaidan gelditzen, jauna”. Baiña leengoak esan zuena: “Arrazoi daukak, baiña kartzelara joan bearko dek”, eta gure portero bidezalea ere itzalera eraman izan bear dute. Orra pobrearen arrazoia eta atarramentua. Nik ez det esango semea saldu nai izatearekin ondo egingo zuenik. Eta pekatu egin badu, eman penitentzia. Baiña berari bakarrik eta ondo begiratura eta gauza asko kontuan artuta. Zer kulpa daukate aren iru semeak, bera kartzelan dagoen arte aitarik gabe gelditzeko? Ori ez al da errugabeak zigortzea izango? Atezai ori kartzelan sartzea justizi egitea ote da?

Miseriak oker asko egiñarazten du. Miserian daudenak ez, baizik-eta al dutela miseria desterratzen saiatzen ez diranak sartu bear lirake kartzelan. Premian daudenak ez ote ditugu askotan zertan ari geran pentsatu gabe juzgatzen?

Esango nuke gauza bat dala
seguru edo ziurra:
bapo bizi dan gizaki ura
beti izan dala zurra.
Alde batera, aberasteak
eman dezake bildurra,
pobrearentzat nola daukagun
erruki orde z egurra.

Eten gabeko burruka ontan
arkitu nai degu mauka.
Iguin ematen badigu iñork
entzungo du gure zaunka.
Kontzientzian alea baiño
geiago daukagu auka.
Premian dagon gizarajoak
laguntasun gutxi dauka.

1990eko ekaiñak 22

Sanjuanak gaiñean ditugu oraintxe. Eta ainbat erritan jai eta festa egiten dan egunetan gera. Beste erriei ezer kendu gabe, baiña San Juan eguna urreratzen danean Segurarekin oroitzen naiz ni. Erdi segurarra eta aurtzarroan emen asko ibilia izanik, nola aaztu? Amaika aldiz Sanjuanak iristeko pozez

egonak gera. Guretzat erriko festak etziranik etzitzaigun iruditzen, noski.

Urte sasoiak ere orrelaxe agintzen du, eta San Juan egunak beti izan du alakoxe alaitasun berezi bat. Bedeinkatzera eramaten ziran lirio xuri aien usai gozoak urteetan irauten du. San Juan egunez eguzkiak ere dantzan egiten omen du bere irteerakoan. Gure aurrekoentzat eguzkia Jainkoa bezela zan. Eta gure gorputza goxatuko bada eta lurrak berea emango badu, oso bearrezkoa da eguzkia. Jentillen denboran eguzkiari debozioa izatea ez da arritzekoa, bada. Leengo zaar aientzat, sua eguzkiaren irudia edo imajiña zan. Eta eguzkia goiengan eta indarrean zegoanean, egun auetantxe alegia, bere ondran eta alabantzan sua egiten zuten. Orain San Juanetan egiten diran festak eta ospakizunak, oitura zaar aiek kristautzeko jarriak izango dira, seguru asko. San Juan bezperan sua egiteko oitura bera ere auskalo noiztik datorren. Ez al du merezi eustea?

Eguzkia adoratzea eta orrelakoak txorakeri iruditzen zaizkigu, baiña guretzat ere etziran ain gaizki etorri. Eguzkiari sua egitea asmatu zuten aitona aiek aiñako bazkariak egingo dira egun auetan Seguran. Baita Telleriarte eta beste toki askotan ere. Zenbait baserritan naiko artoa jan duten oillasko ankaluzeak ez daukate oraintxe denbora askoko bizia. Baserritarrak gauzarik onenak etxean jaten dituzte orain. Bazan garaia, izan ere. Eta poz ematen dit, egia esan. Orain ez dago gu engaiñatzen gintuzten bezela iñor engaiñatzerik. Eta iñor ez da jaikiko eguzkia dantzan ikustera ere.

Bestalde, leengo zaarrak eguzkia adoratzen zuten bezela, orain illargia adoratzen dute gure gazteak. Leenago eguzkiaren argiari nundik etekiña aterako, eta orain illunpea nola aprobeztatuko gabilta. Gauzak onelaxe aldatu dira. Baiña San Juan alaiak pasa itzazue guztiok.

Segurak badu edertasun bat
erri danak ez dutena,
ikusten duten danak betiko
biotzean daukatena:
bere inguru zoragarria
izar artetik irtena,
Gipuzkoako Goierrik duen
tokirikan politena.

Gure San Juan ez ote zaigu
lukur antzean portatu?
Aurtengo ontan bere eguna
igandez baita tokatu.
Egun bat edo beste bearko
asteari arrapatu...
Sanjuanetan au egitea
ez da izango pekatu.

1990eko ekaiñak 29

Oraintxe ez diogu ezeri pakean uzten. San Pedro bera ere endreatu degu azkenik. Alako egun aundia zan San Pedro eta San Pabloren eguna, eta astegun buruzuri biurtu degu, alajaiña! Polita pasatu zaio San Pedrori, edo polita pasatu zaigu guri San Pedrorekin. Zeruan dagoen atsoa seguru baldin badago, San Pedro ere ala egongo da, eta ez da alperrik galduko. Gu izan gera emen galeran irten geranak. Garai batean etzan, ba, gaurko eguna nalanaiko eguna izaten. Santu aundia zan San Pedro. Bere lagun San Pablo ere estali egiten zuen azkenik. Bien eguna izan arren, San Pedroren izena bakarrik entzuten genduen. Zeruko giltzak berak zeuzkala eta nundik ari losintxa egingo ibiltzen giñan. Aren egunean estuasuneko lanik ere etzegoen egiterik erriko bikarioaren baimenik gabe.

Eta orain zer? Badirudi San Pedro bera baiño geiago gerala. Jaiegun bat kendu digute, baiña zeruan zeukan kategoria ez al zuen galduko. Bestela gureak egin du. Zegaman bere ermitan errezatutako kredo aiek ere balioko al dute. Eta giltzak bere esku edukiko al ditu, eta atea jotzen diogunean ezagutuko al gaitu. Ez dezagun galdu itxaropenik. Baiña gauzak ainbesteraíño naustu ditugun mundu onetan baditeke larri samar ibilli bear izatea.

Frantziako emakume bat orain urtebete ildako gizonarekin ezkondu omen da. Pentsatu nolako lardaskeriak egiten ari geran. Beltzez jantzita joan zan larunbatez udaletxera, eta urrengo egunean, igandean, alargun ezagutuerazi, edo alargun deklaratu zan. Izan ere, deiak egin eta ezkontzeko egunetan zeudela il zitzaion senargaia. Eta andregaiia ez izan amutsa, eta senargaiak azken arnasa ematearekin batera il ondorengo ezkontza eskatu omen zuen. Frantziako legeak ontzat ematen dute ori egitea. Dana dala, bizitza guztian senarraren zakarkeriak sufritu gabe alargun-pentsioa edo zerbait kobratuko du eta, kaixo, motell! Eldu zaiozute ari mototsetik.

Orra nolako saltsak dabilzkigun. Leenago San Pedro eguna jai aundienetakoa, eta orain aste. Leenago, il arte alkarri laguntzeko ezkontzen giñan. Orain, bietako bat ildakoan ezkondu gintezke. Orrela ez dago iñori lagundu bearrik.

Aita San Pedro, zeruan sartzen
naiko lan txarra daukagu.
Ta giltzak zuri eskatu bear,
bildurra ematen digu.
Ez gaitzazula kanpoan utzi
atea jotzen badegu...
Zure egunez lan egitea
ez al da naiko kastigu?

Zuk badakizu ez gerala gu
langille amorratuak,
baiña gaurkoan lan egitera
izan gera beartuak.
Aita San Pedro, etzaizkiguzu
artu gaur kontu estuak,
penarik asko eman baitigu
jai osoa ez artuak.

1990eko uztaillak 6

Ez dakit neri entzuten gazte samarrik iñor egongo dan, baiña badaezpada ere oartxo bat egin nai nuke leenbizi: biar San Fermin eguna dala. Eta Iruñera joateko asmoa dutenak ez ditezela aaztu, beintzat.

Iruñera joaten diranak ase bat artuko dute, baiña joaten ez diranak ere festarik asko arkituko dute bolara onetan, batere umorerik edo zeregiñik badute. Ondo egingo dute gaiñera. Alkar ikusi eziñik eta erdi burrukan ibiltzea baiño obe da, bai, festan ibiltzea. Egun illunak batere eskatu gabe etortzen dira. Al duenak eta al duen arte ondo bizitzen danak asmatuko du emen. Festa kontuan neurritik pasatu ere egiten gera batzutan. Eta ori da txarra. Ezin, ba, geure burua errenditu eta gero kaskarrari atz egin bear. Erdoitzea baiño kastatzea obe da. Eta nola gazteak ala zaarrak, ez det uste kastatzen ez degulako erdoitzeko bildurrik daukagunik. Kastatu seguruago egingo degula iruditzen zait. Eta ondo joan dana ondo dago, eta festa edo bestelako, erdoitu gabe bizitzeko modua egin dezagun. Ezaguera edo esperientzia ere erretzen duen argia da. Erakutsiko badu, erre egin bear omen du.

Esperientzia ondo bearrekoa da, ba, gaurko munduan. Pixka bat erreko bagaitu ere, mundua ezagutu ezean lanak daude emen. Gazteak ez dira geldi egoteko onak. Eta orri esker, badaukate ezaguera ere, badaukate esperientzia. Galdeketa edo enkuesta batean, lau neskataik iruk, mutillak arraroak dirala erantzun dute. Neskak gutxitzat dauzkatela. Eta laugarrenak esan du, berriz, mutillak geiegi edaten dutela, eta mozkortuta gero ez dagoela aiekin itz egiterik. Mutil guztiak berdiñak dirala gaiñera. Lau mutilletatik iruk, neskak oso itxiak eta lotsatiak dirala esan dute. Ala ote da gero? Neskak ere asko edaten omen dute eta festatan batzuk mozkortu ere egiten dira. Laugarren mutillak esan du, neskak geiegi edan eta geiegi erretzen dutela.

Naiko garbi itz egin dutela uste det. Beti ez da pazkoa izaten, eta festak bukatzean zuzenduko al dira. Nola mutillak ala neskak. Bestela, a ze nolako etorkizuna!

Neska-mutillak festarik-festa
or dabiltz trago ta trago.
Biarko aita-amak dira ta
bildurrez aidean nago.
Ainbeste alkohol edan ezker
ondoren onik ez dago.
Aita mozkorra txarra da baiña
ama mozkorra txarrago.

Gazte maiteok, bizitz onetan
bada lore ainbat sasi.
Emen oitura onak ta txarrak
azitzen baitira nasi.
Berandu gabe bear dezute
oiek bereizten ikasi.
Lan au biarko utzi gaberik
gaurtik zergatik ez asi?

1990eko uztaillak 13

Uzta jasotzeko garaia zalako jarriko zioten il oni *uztailla* izena. Leenago nolako uzta izango ote zan eta orain ondartzta, festa, opor eta abar, udaren zirikaldiei nola eutsiko, urte sasoi onek ematen ditu bere kezka eta buruaustek. Umeak batetik bestera gelditu gabe ibilliko lirakenean, eta gurasoak neurriak artu bear, berriz. Zaarren eta gazteen arteko eztabaidak bukatuko diran itxurarik ez dago. Baiña ez dakit bukatzea ez ote dan obe izango. Beti festara begira egonda ez dago ezer. Badakigu. Baiña beti etxean egonda ere ez, ordea. Erdia billatu bear da. Eta erdi ori nun dagoen jakiteko, itz egin bear alkarrekin. Nola gazteak ala zaarrak temoso samarrak ere izaten gera, eta ortik etortzen dira karramarrak. Alaxe ere, bearrekoak dirala esango nuke. Gazteak zaarrei aurrera bultza egiteko izaten dira; eta zaarrak, gazteei azkarregi joan ez ditezen galga edo frenua emateko. Beraz, eztabaidak ez gaitu ikaratu bear. Alkarrekin ez asarretzea da emen bear dana. Eta nola lortu ori? Nola iritsi zaarrak eta gazteak elkar geiegi ez estutzera?

Orretarako ere amar mandamentu daude. Ona emen:
1:Aurrari ez eman eskatzen duen guztia, komeni zaiona bakarrik baizik. 2: Trakets itz egiten uzten bazaio, oso azkarra dala usteko

du. 3: Erlijiorik erakusten ez bazaio, okerreko bidera joko du. 4: Umeari, ala bear danean, “ori gaizki egin dezu” esaten ez badiogu, lapurretan asten danean danok bere kontra gaudela pentsatuko du. 5: Gauzak nunai botata uzten baditu, eta jasotzen erakusten ez badiogu, desordena orren errua berak ez beste danak daukatela usteko du. 6: Edozer gauza ikusten eta irakurtzen uzten bazaio, gorputza garbitzen badiogu ere anima loituta edukiko du. 7: Aitak eta amak umearen aurrean errietan egiten badute, dibortzioa gauza bidezkoa dala irudituko zaio. 8: Eskatzen duen guztia ematen bazaio, ez du pentsatuko dirua irabazteko lana egin bearra dagonik. 9: Ume gaizki azia ez da ezerekin konformatzen. 10: Umeak txikitatik zuzentzen ez dituzten gurasoak, bereak eta bi sufritu bearko dituzte.

Lanik ez dagoela? Gurasoentzat bai beintzat, eta ez gutxi.

Uste badute ere gazteak
ez dute jakiten dana.

Ai, gurasoak, oiek zuzentzen
zuek daukazuten lana!

Merezi arren iñola ezin
eman kaskarreko bana.

Ikusi zer dan txikitandikan
motz lotuak ez izana.

Gazteak beti udaran prestu
festa eskean asteko.

Baiña kontuak izaten dira
dana libre emateko.

Naizta saiatu festa bat ere
bildu gabe ez uzteko,

uzta orrekin ez dute, noski,
ganbara asko beteko.

1990eko uztailak 20

Aurtengo uztaila ere badijoakigu bere egun luze, festagirotu eta guzti. Baserritarrentzat bere lanak baditu udak. Ala ere, urte sasoi au ez dala izaten leenago bezin astuna eta neke-tsua esango nuke. “Etortzea zeukak onera!”, esango du baserritarren batek. Izan ere, lanez ondo osatuta daudela esango

du. Eta egia da. Baiña alare, poliki moldatzen dira orain. Gari lanik ez daukate beintzat, besteak beste. Zenbat eta burua makurrago orduan eta ipurdia altuago, etzan giro izaten igi-taiarekin garia ebakitzen! Eta gari jotzea? Ura izaten zan ortik onerakoa! Autsa pranko gozatu bear izaten zan. Belar-zuloak bete samarturik edukiko dituzte onezkero. Eta etxeoandreak ere ez dute orain ain uda aldrebasa pasatzen. Lixiba egin bearrrik ez daukate, labesua egin bearrrik ere ez, eta bizimodua zerbait erreztu zaiela esango nuke. Modan jartzeko eguzki kolorea artzera plaira joan bearrrik ere ez daukate, azkenik. Ori ez al da suertea?

Senarrarekin batera bazkaltzera edo afaltzera norabait joaten diranean, pelukerian orraztu eta dotore jantzita ederki ematen dute. Noranai joaten dirala ere, kaletarren inbidirik gabe azaltzen dira gaur egun. Bazuten garaia. Perira ere kotxean joaten dira. Ala ere, ez det uste baserrietako etxeoandreak alperkerian duedela eta deabruak tentatuko dituenik. Ezta komeni ere. Zuek jarraitu orrelaxe, zeuek uste dezuten baiño geiago balio dezute-eta. Amerikanoak diru asko edukiko dute, baiña guk aien aldean etxeoandre onak dauzkagu.

Ameriketan bikote izugarri aberats bat dibortziatu omen da oraintsu. Emazteak kendu dizkio senarrari etxebizitza, kotxe eta iñun diranak. Atso deabrua senarra nundik zapalduko, alare. Zakur txiki bat omen zeukatzen eta ura ere andreak eraman du azkenean. Juezari allegatu dio, zakurra berarekin oean lo egiten oitua zegoala eta berak bear duela. Zakur gaixoa oztu egingo zala bestela. Senarrari ainbeste kuri egin izan balio, etzuen dibortziatu bearrrik izango. Sorgin arraioa! Senarra baiño zakurra maiteago, alajaiña! Senarra bera ere etzan Jesus izango, baiña zakurrarekin lo egiten duen emazte-agatik ere zerbait esan diteke, ba.

Txorakerien zale bazera
joan Ameriketara,
kapritxoz eta diruz beteta
dauden andre oietara...
Burutik sano dagon bat nola
jarri liteke ontara?
Senarra utzi bazterrera ta
txakurrarekin lotara...

Zenbait sorgiñen kasketaldiak
ulertzen ez da samurra.
Poltsak beteta baiña biotza
maitasun gabe zimurra.
Nola lezake iñork laztandu
alakoaren mutturra,
senarra baiño askoz geiago
maitatzen badu zakurra?

1990eko uztaillak 27

Ia gureak egin du! Etsi det oraintxe. Nik uste nuen moda berrien zaleak neska gazteak eta zaartu nai etzuten andreak eta oiek zirala. Baiña toki ederrean nenbillen! Gizonezkoak ere modara janzten dira eta moda urtero aldatzen da, gaiñera. Aurten ere azaldu da gizonezkoak janzteko moda berria. Baita ortarako dauden tokietan erakutsi ere. Modelo eta maniki edo oietakoak gizonezkoak ere badaude.

Azkenengo moda berri au emakumeak asmatua da. Ori ere ez nekien eta lasai bizi nintzan ni. Jakin dedan ezkerro kezkatzen asita nago ordea. Erderazko esaera batek onela dio, gutxi gorabeera euskeratuta: “artza eta gizona, zenbat eta itsusiago, orduan eta ederrago”. Leenbizikoz entzun nuenean ez nion antzeman esaera orri. Artean gaztea izan, eta ezin ulertu nuen nola izan zitekean edo zer esan nai zuen. Baiña neska matxarda bati galdetu nion eta ark jarri ninduen jakiñaren gaiñean. Ez, noski, nere bizkarretik parra egin gabe. Nere malizirik eza ikusita gozatu ederra artu zuen sorgin arraiio ark. “Gizonak danak ere berdintsuak zerate - esan zidan. - Baiña emakumeok ere baditugu geure kutiziak eta aldarteak. Mutil eder batekin irtetzen asten bagera, gu baiño sorgiñagoa danen batek pujatu eta ezer gabe gelditu gintezke. Ezkonduta gero ere gizon guapo oietako bat baldin badegu, beti bildurrez egon bear, norbaitek

engaiñatu ez dezan. Eta senargaia edo senarra artzaren moduko itsusia baldin bada, ez dago arriskurik”

Esaidazu neri sorgiña etzala? Eta geiago ere aren antzekoak izango dira, nik jakin ez arren. Ori ere bada, ba, malizia. Or ari-tzen dira gizonezkoetatik bat eta bestea esaten, eta nobiorik edo senarrik gabe gelditu baiño itsusi bat arrapatu naiago! Ala, gizon itsusi samarrari eltzen diotenak politik engaiñatu ezin dutelako ote da? Or ere badago gero zer pentsatua. Leen ere esan izan det, emakumeak gure aldean bizkorrak dirala. Gurekikoak errez egi-ten dituztela. Jantzi ere aiei komeni zaien moduan jantzi bear iza-ten degu azkenik. Noiz esnatuko ote gera?

Orra zenbat gauz jakiten diran
dakiten oiek esanik,
zer lezioak artu ditudan
jakintsu batek emanik.
Ezin dezaket esan ikasten
ez nula batere lanik,
ez bainekien zatar politik
munduan izaten zanik.

“Egi aurrean makurtu beti
burua eta sorbalda”,
dudarik gabe esaera zar
orrek badu bere salda.
Malizi asko zuenen batek
asmatua igual da...
Beste guztiak itsusitzean
norbera edertzen al da?

1990eko abuztuak 3

Oporretako kontuak esaten atzo goizean jardun giñala dirudi, eta ona emen berriz ere oporretan. Onelako atsedendialdiak onak dira, eta ontzat ematea izango degu onena, lanean eten gabe jardunda ere ez baigera aberastuko. Eta aberastuko bagiña ere danak emen utzi-ta joan bearke genduke, gaiñera. Lanak eta nekeak petraldu ere egi-ten gaituzte, berriz. Orregatik, gauzak datozen bezela artu ditzagun, irabazian irtengo gera-eta. Baserritar batek ala esaten zidan bein: emaztearekin izaten zituen asarrealdi guztiak lana zala eta etzala iza-

ten zituela. Asarre ondorenak gozoak izaten zirala, ala ere. Eta orri eskerrak. Gu ez beste danak ipurdia jaso eta joan dirala eta ezin gizatxartuko gera. Etorriko dira atzera, bai. Utzi zuten soka emen egongo da, eta berriz ere ari eldu bearko diote bizimodua aterako badute.

Leenago etzala oporrik izaten eta orain bai, gu ez giñala onelaxe izan eta orrelakoak batere ez dute balio. Gure garai bateko udak guztiaren bearrekoak izaten ziran. Izardiarekin autsa oratu arte gari jotzen jardun, eta mandio zorua estaltzeko lain gari ez askotan. Andik amarrenak eta primiziak ordaindu bear, gaiñera. Leengo aitona zaar batek ala esaten omen zuen: “ogi zuria jango dik bikarioak, guretzat utzita igitaiak eta karduak”. Errotan laka utzi, konjuruak ordaindu, eta orra nolako porruaziak azkenerako. Apaiz aundi batek baserrian konjuru egin omen zuen, eta errezoak amaitu zituanean, onela esan: “zomorro oiek akabatuko ote dira, ba? Nik zapaldu ditudanak, bai”. Oraingo umeak garai onetan etxetik alde egiten badute eta ez badute, artu ditzagun gauzak alde onetik, pake santuak ere balio du-eta.

Komentuetan ere aldaketak ez omen dira bukatu oraindik. Ez txarrak izan balira. Orain illabete eta erdiko kontua da, baiña munduko futbol txapelketa ari zala, Italiako taldeak jokatzen zuen egunean, frantziskotarren komentu bateko nobizioak meditaziorik ez omen zuten egin, futbol partidua ikustearren. Gero, italiarrak irabaztea gertatu, eta txanpain eta guzti zelebratu zuten frailleak. Ori da bizitzen jakitea, ori.

Frailleak ere maite dituzte
noizean beingo oporrak.
Aientzat ere une guztiak
ezin, ba, izan gogorrak.
Gauzak patxaraz artu ditzagun,
ez izan egosgogorrak.
Noiz lana egin esango digu
berriz ere derrigorrak.

Ez ote gaitu geitxo kezkatzen
mundu ontan biarkoak,
ondo jakiñik esku zabalak
dauzkala gure Jainkoak?
Biarko lanak arintzen dira
ondo egiñaz gaurkoak.
Abuztu ona pasatu beintzat,
eta gero gerokoak.

Gaur San Lorentzo eguna. Santu onek esku batean sua eta bestean ura edukitzen du. Oiexek dira, izan ere, bi gauza bearrerzkoak. Baiña alkarren etsaiak. Neurrian erabilli ezker, mesedegarriak dira, eta esaera orrekin gauza bakoitzari bere neurria artzeko esan naiko digu San Lorentzok. Erakutsi ona, batere jarraitu ezker beintzat. Askotan aaztu egiten zaigu ordea, eta orrekin izaten ditugu komeriak. Su artzen degunean nork itzali gu, gogora datozkigun danak esan arte? Suari indar aundiegia artzen asi baiño leen pazientzizko ur pixka bat botatzen bageneki, dana eginda legoke. Baiña ura bearrezkoa danik etzaigu gogoratzen. Okerra eginda gero konturatzen gera ura ere badala, eta askotan obe gendukela San Lorentzok bezela eskuan edukiko bagendu. Askotan ura joanda gero presa egiten degu ordea. Gizonik justuena ere egunean zazpi aldiz erortzen omen da pekatuan, gutxienez. Guk ere noizean bein irrist egin bear, ba, beti zutik ibiltzen ez da emen erreza-ta. Gaizki egin digunari zazpi aldiz ez, baizik-eta irurogeita amar aldiz zazpi barkatu bear omen diogu. Ori egiten badegu, eta San Lorentzoren erakutsiari jarraituz, pakea izango degu gure artean. Badaukagu orretxen premia, eta Jaungoikoak nai dezala. Geran bezelakoak gera ordea, eta pake santua gugandik urruti dago.

Ipar Amerikako emakumeak gizasemez aspertuta, nazkatuta bizi omen dira. Esaten dutenez, gizasemeak nagiak, zurrak eta mixkiñak dira. Bere buruak bakarrik maite omen dituzte, eta danak gauza baten ondoren ibiltzen dira. Gauza ori zer dan jakingo dezute nik esan gabe ere. Joan daneko ogei urte onetan gizonezkoen eta emakumezkoen alkarrentzako estimaziorik eza asko ugaldtu da. Eta ez du Amerikara joateko gogo aundirik ematen onek. Ala ere ez dirudi ango emakumeak eskuan sua bakarrik daukatenik. Amarretatik bederatzik neskazaar baiño ezkondata bizi obe dala

aitortu dute. Leen bat eta orain bestea, ez da au ulertzen erreza. Baiña onek poz pixka bat ematen du, sikira. Baiña zeñek asmatu emakumeak noiz daukan eskuan ura eta noiz daukan sua?

Ameriketan emakumeak
gizonezkoz aspertuta...
Geienak ala omen diote
iritzia eskatuta.
Ni arritu naiz ori entzunik,
nago ezin sinistuta.
Emakumeak diximulatzen
ederki jakiten du-ta.

Emakumeak indar dexente
nola duen mingaiñean,
nai duenean sua pizten du
ta jakiñaren gaiñean.
Gu bezin errez ez da erortzen
irrist leku labaiñean,
sua itzaltzen dakielako
gizonezkoak aiñean.

1990eko abuztuak 17

Abuztua ere goitik beera asi zaigu, ba. Goitik beera edo, erdia pasatutxoa du, beintzat. Ala ere, ez nuke esango tamaiña txarrean dagoenik. Erdiko trontxoa izaten da onena, eta abuztua oraintxe dago erdiko trontxoan. Oraintxe dago onenean. Eguzkia artu asmoz joan ziranak berotu batzuk artzeko astia badaukate oraindik. Zangoak eta belaun-koskorak poliki beztuak izango dira onezkerok. Eta beste amabost egun gutxi gorabehera, eta geroxeago ere, gona motxak modan izango dira. Alako eguzki kolore polita artuta, nola ezkutuan eduki, izan ere? Gauza bakoitzak bere garaia izaten du emen. Baiña joandako guztiak ez dira beztuta etorriko, seguru asko. Eguzkia dagoenean lo eta illargitan bere aziotxoak egindakoak ere izango dira, bat eta bi baiño geiago. Urrengo goizean amak errietan eman bildurrik ez, dana libre... Zer nai dezute geiago? Oporrak ortarakoxe izaten dira gaiñera. Etorritakoan egun pare batean naiko lo egin ezkerok, danak konponduko dira. Indarberritzeko ezer gutxi ere asko izaten dute gazteak. Ama emen egongo da, gaixoa, semea edo

alaba etortzeko zenbat egun falta diran kontatzen. Zerbaiten borroka antxa beti izaten da emen. Orixe da, ba. Geu nolakoak izan giñan edo gaztetan zer egiten genduen esamiña egingo bagendu, ainbeste komeri izango ote litzake?

Gazteei geldi egoteko esan edo zaarrei ibiltzeko esan, berdintsu da. Au ere kontuan eduki bear genduke. Eta beste gauza bat ere bai: umeak etxean, gure ondoan eduki nai ori zergatik izaten ote da? Umeei zerbait txarra gertatzea gurasoentzat naigabe aundia izaten da, eta naigaberen bat, disgustoren bat eramango ote degun bildur izaten gera, askotan. Guk disgustorik nai ez degulako, umeei disgustoak ematen dizkiegu askotan. Umeen ona nai badegu, leenbizi erakutsi bearrekoak erakutsi eta gero bere kasa ibiltzen utzi bearra daukagu, munduko berri ikasi dezaten. Umeak ez dago ankatik soka erantsita edukitzerik. Bateko ikasketak eta besteko esamiñak, estualdiak ere izaten dituzte, noski. Eta, ea, ba, oporretan pixka bat lasaitzen diran. Ea urteroko pazientzia biltzen degun.

Gazteen eta zarren artean
beti dira goraberak.
Orretara bultz egiten digu
guri edadeak berak.
Ez ditzagula gaizkitzat artu
gaurko gazteen irterak,
baizik gogoan eduki gure
gaztetako jokaerak.

Gazteak ere guk bezelaxe
badute zer eramanik.
Mundu onetan ez baita iñor
nai guztia dadukanik.
Baiña gazteak mundu txar onen
alaitasuna izanik,
ez ditzagula danak aspertu
lata geiegi emanik.

1990eko abuztuak 24

Santi Segurako, Pedro Mutilloko, Roke Gabiriko, Mari Zeraingo...Zer balio dute santu koskor oiek Zegamako Arbeleko jaun San Bartolome aundiarekin konparatzeko? Jaun San

Bartolome Arbelekoa santu aundia dala badakigu, baiña Zeraingo Mari bera ere zerbait izango da orratio! Gure erria eta gure erriko gauzak iruditzen zaizkigu onenak, eta alaxe bear du. Erria maite degula esan nai du onek, eta auxe da egin bear deguna: erri maitaleak izan. Batzutan, dan baiño geixeago esaten degula? Baditeke. Ala ere, ori barkatzeko moduko pekatua da. Zegama benetan erri jatorra da, eta zuek jarraitu orrelaxe. San Bartolome ere abonatu noizean bein, ark ere zerbait egin bear du-eta. Zeruan lasai egotea ez da naikoa, munduan ainbeste arazo eta ainbeste eratakoak dauden bitartean. Gure jaun San Bartolome santu festazale samarra izango da, seguru asko. Zegaman eta Gipuzkoako beste sei erritan beintzat, gutxienez ere, festa egiten da bere egunean: Amezketan, Bidanian, Elgoibarren, Itxason, Ibarra, Larrulen...

Besteei aitzaki ematen errez da, baiña ez dakit, ba, oraiñaldian San Bartolomek Zegamari geiegi laguntzen ote dion. Zumalakarregi ere an daukazute elizan. Ez ote du gure santu ori pixka bat zirikatzen, sikira? Orain 139 urte Etxegarateko kamiñoa egiñak ez omen zion Zegamari mesederik egin. Ordurarte Zegamatik pasatzen zan jende guztia andik joaten asi zan. Eta Arabatik, Naparroatik ta Espaiñi aldetik zetorren jendearen dirurik bildu ezin gero. Eta ostatu eta jatetxe asko itsi ziran Zegaman. Eta orra bere aurrean Espaiñiako erregek burua makurtzen zion erriari zer gertatu zitzaion. Orregatik esaten det San Bartolomek ez digula geiegi lagundu aspaldi onetan. Garai batean etziran gure errietan kanpotarrei sarrera ematearen aldekoak. Ez, ba, Zegamak kanpotik datozenak gaizki artu izan dituelako. Ezertan badira, ortan jatorrak eta argiak dira zegamarrak.

Bolada guztiak ez dira berdiñak izaten, baiña iñun lanik izaten baldin bada, zegamarrak aterako dira. Eta festatan ondo pasatu nai dezutenak, joan egun auetan Zegamara. Etzaizute damutuko. A, eta Aitzkorriko gurutzeari bisitatxo bat egin.

Mundu guztiak daki Zegama
txit erri jatorra dana,
iñor kanpotik etortzen bada
beretzat artzen duana.
San Bartolomez festa alaiak
nola egin dakiana,
baiña lanaren bildurra zer dan
aspaldi aztu zuana.

Danok dakigu mundu onetan
zegamar asko daudena.
Eta dabilzan lekuan danak
itzal aundia dutena.
Jatortasuna izanik beti
oien doai nabarmena;
ugari baiña estimatuak,
au da seiñale onena.

Zegama ondo ezagutzen det
eta oso gaztetandik.
Orko lagun zar jator aiekin
ezin naiz aztu iñundik.
Or egindako parrandak ere
gogoan dauzkat oraindik...
Zegamar danak, biotz-biotzez
agurtzen ditut emendik.

1990eko abuztuak 31

Joan ziranak badatoz atzera, txangoaldia bukatuta. Ez da danentzat gaizki etorri. Lasai eguzkitan etzanda atsedendaldi ederak artutakoak badira aurten ere. Ezin esango dute ezetz. Artaraxe joango ziran, eta kutizia bete badute, on dagiela guztiei. Beste urte baterako indarberritu badira, orrek ere balio du.

Batetik bestera ibiltzea eta eguzki-kolorea artzea ez da gazteen kontua bakarrik. Zaarrak trasteak izaten dira. Eta, zaarrak ez det esango baiña urteetan zerbait sartuak ere ikusten ditut egun auetan egundoko dotoretua artuta. Batzuek geiegi beztuta edo eguzkitan kaskartuta baleude bezela ere bai. Dotoretu bearrean sorgin itxura artu dutela esango nuke. Leenaz gaiñera zimurtu

egin dirala. Gauza guztiak bere neurri batean izaten dira onak, eta eguzkia ere bai nunbait. Edozeiñentzat ere eguzkiaren ikutu txiki bat ez da gaizki etortzen. Baiña neurria artu bear. Eta bein urteetan sartu ezker, bi aldiz neurtu bear gaiñera. Aspaldiko lagun batekin topo egin nuen leengoan. Gaztetan neska polita zala gogoan nukan, baiña oraintxe ere ez dago aldrebasa. Ni ere ezin, ba, isillik egon, eta leenbiziko itzean zorionak eman nizkion. “Nik, onelako edo alakok ze moduzko gizona duen jakin nai dedanean, bere emazteari begiraten diot. Itxura onean eta polita badago, esaten degun bezela, ondo kontserbatuta badago, seiñalea senar ona daukala. Zuk ere ezagun dezu senar ona daukazula, bestela etziñan zauden bezelakoa egongo. Gaur goizean zabalduitako arrosa ematen dezu-eta”. Eta etzidan gaizki artu. Baiña baietzik esan ere ez, ordea. Senarra, bai, Jainkoari eskerrak, ain txarra ere etzeukala esan zidan. Gizon onik bai al zan, ark bere burua berak zaintzen zuela eta orrelako batzuk esan zizkidan, irripar egiñez. Baiña baiezko garbirik esan gabe. Gizon ona eduki eta aitortu nai ez, leenngotik beintzat. Laiñeza artzeko gutxi bear izaten omen degu, eta gurekin poliki ibilli bear izaten da. Baiña etzan asarretu. Pozik gelditu zan. Izan ere, batetik senar ona, eta bestetik bera arrosa bat egiñik, zer geiago bear da, ba? Sorginkieri pixka bat? Eta ori ez duen emakumerik bai al da? Baita bear ere, gaiñera. Bizitzak gatz eta pipar pixka bat ere bear du.

Oporrak joan arren onekin ez da guztia bukatzen. Berriro ere badatozela jarri gaitezen pentsatzen. Asko oartu gabe gaiñera nola ez geran esnatzen, eta bertatik asi gaitezen diru pixka bat sobratzen.

Opor oietxek egin erazi oi dute makiña bat itz. Baiña nik uste dedanez ontan ain zuzen-zuzen ez gabiltz. Iñorengantik bat eta beste naiz esan amaika aldiz, ainbat gauz polit nola ikusi baldin oporrik ez balitz.

Leenago etzitzaizkigun gauza guztiak ondo irtengo eta orain ere ez. Onetan ez da izan aldaketarik. Okerrak zuzentzeko eran, edo arazoak konpontzeko eran, bai. Onetan pixka bat aurreratu izango gera.

Txirrita bertsolariari ere ez omen zitzaizkion gauza guztiak ondo irtetzen, gustora bizi zala esaten omen zuen baiña. Argiña izanik, etxetik urruti lana egin bearra gertatu zitzaion batean, baserri batean apopillo jarri zan. Eta bazkaltzera joan zan batean an ari zan baserriko etxeoandrea estu eta presaka bazkaria prestatzen. Babarrunak egosten zeuzkan lapikoari begiratzeko makurtu zanean, nai etzuen edo bear etzan tokian ikutu zion Txirritak. Eta etxeoandreak, amorru bizian, eskuan zeukan babarrunez betetako burruntzaliarekin kopetaren erdian jo zuen, eta ezer ikusten etzuela utzi Txirrita gizarajoa.

Orain egun batzuk, Zaragozan, amabost urteko neskatxa bat obran lanean ari zan igeltsero batekin izketan gelditu omen zan. Txanbraren goiko poltsiko txikian boligrafoa zeraman neska orrek, eta ura kendu aitzakian-edo, ikutu zion igeltseroak. Amabost urteko neskatilla, Txirrita burruntzaliarekin jo zuen andreak bezelako besa-aiderik etzuen edukiko-eta, ez makala izan ordea eta salatu, denuntziatu eta amabost milla pezetako munta kendu dio igeltsero atzapar luzeari. Ez leenago eta ez orain, pakean dagoenari ezin pakean utzi askotan. Onetan ez dago aldaketarik, baiña begira emakumeak bere burua zaintzeko modua nola aldatu duen. Garai batean izan balitz, amabost urteko neska gaixoa an geldituko zan koloreak gorri-gorri eginda, lotsatan. Orain ez dago ordea orrelakorik. Geldi egon ezin diranak soseatzeko beste modu bateko burruntzaliak daude orain.

Senarra mendean edukitzen duten atso bargastak ere izan oi dira. Onetan ere badira aldaketak. Granja bateko atso zuztar

batek ala esan omen du bere senarraren aurrean: “gure etxean ez dago ikuilluan dagon astoa beste gizonik!”. Garai batean izan balitz, gizon gizarajoa an geldituko zan belarriak makurtuta, isillik, eskandalorik izan etzedin. Oraingoa dibortziatu egin da. Astoa ikuilluan gelditzen dala, eta arekin konpontzeko nai duen moduan esan omen dio emazteari.

Txirritak zirri egin ziola
noizbait etxekoandreari,
eta uste det geiago ere
dirala gaiztotzen ari.
Ondo entzun ta arrazoi eman
lengo esaera zarrari:
pakean utzi bear zaiola
pakean dagoenari.

Igeltseroa ere zebillen
dana libre zalakuan,
ikusten danez erreumarik
etzeukan arek eskuan.
Ikusten degun guztia ezin
sartu ordea zakuan,
ikutu gabe ere ez daude
gaizki len zeuden lekuan.

1990eko irailak 14

Ondo bizi izatera iritsi nai duenak beti aurrera begiratu bear omen du. Eta pasatutako kontuei pakean utzi. Baditeke ala izatea, baiña okerrago izanak gerala pentsatzea ere ez da beti gaizki etortzen. Ondo bizitzeko konformidade pixka bat ona baita. Tirriki eta tarraka, beti aurrera egin naiak egarria ere sortu dezake, gero! Aurrera eta gora egiteak nekea ere berekin izan oi du, eta nekeak egarria ere bai. Eta egarri ori gauza geiagorekin edo ondasun geiagorekin ezin baldin bada ase, argi ibilli. Ori ez da gustora bizitzeko lagun ona. Geroz eta obeto bizi naia arritzekoa ere ez da. Eta orrek nazio aurreratuei begira jartzen gaitu, askotan. Lanak errezteko makina eta gaiñontzeko tresnak aietan edukitzen dituzte, noski. Eta guk alako batzuk inguratuko ote ditugun, ba.

Onelako trepetxuak Japonen egiten dituzte asko. Eta azkenaldi onetan asmatu dutena, oso lan arrigarriak egiten dituen komuna omen da. Eta, “kontu kuriosoren batzuk esango zizkizuguk gaur!”, pentsatuko dezute, bearbada. Baiña ez estutu. Komun orren kontuak ez dira usai txarra botatzen duten oietakoak. Komun orretan lasai eseri eta bat bere lanak egiten ari dan bitartean, pixa, odola eta iñun diran guztiak analizatzen omen dizkio. Bear baiña azukre, edo koipe geiago, edo orrelakokorik eduki ezkerro, telebisioak bezelaxe pantaila batean erakusten du dana, norbera ezertara mugitu gabe. Orixe da komun leiala. Gaiñera, aldamenean zuloa dauka, eta an beatza sartzea naikoa da tentsioa artzeko. Nai izan ezkerro, tentsioaren eta analisiaren berri, paper batean idatzita ematen du gero.

Emen orrelako komunak bagenduzka, Tolosara edo Zumarragara joan bearrik ez genduke izango analisiak egiteko. Etxean eserialditxo bat egitea naikoa genduke. Alde ederra, orratio! Japoniar oiexek ez dira makalak. Baiña orrelako aurrerapenak eduki, eta alare egundoko txorakeriak egiten dituzte iñoiz. Dana ezin, ba, arrapatu nunbait. Aurki enperadorearen koroatzea ospatu bear omen dute. Eta 5.400 milloi pezeta kastatuko omen dituzte bestalde, jaiegunetan bere jainkoei jaten ematen, jainkoak goseak daudelakoan. Aurrerapen asko eta txorakeri geiago. Zer nai dezute?

Japondar oiek ez dira, noski,
oso gizon ezjakiñak.
Komun dotore eta apaiñak
omen daukate egiñak.
Baiña ez die asko luzitu
ikasi zuten dotriñak.
Asko jakin bai, baiña ez dana.
Badaukate itokiñak.

Ain erlijio paltsoan daude
janpodar oien aziak,
mundu onetan igaro bear
egun latz eta gaziak.
Orra zer duan gizonarentzat
jainko faltsoen graziak.
Aieri jaten ematen bota
laneko irabaziak.

Eltzetik babak ateratzen dakien jende bizkorra badago orratio mundu onetan! Ain bizkorrak eta argiak izaten dira, baiña askotan gauzak bear bezela pentsatu gabe esaten dituztela dirudi. Asko dakiten oiek, geienetan beintzat, asko dezaketelako izaten dira jakintsu. Nai dituzten ikasketak egiteko modua daukatelako, eta ezin dezaketenik dala ere pentsatzen ez dutenak dira. Bere mundu orretan ain gora igota egoten dira, eta besteengandik ain urruti! Eta beean zer gertatzen dan ere ez dute jakiten askotan. Beste danak aiek bezela bizi dirala uste izaten dute. Eta batzutan arin samar itz egin ere bai. Ez det esan nai asmo txarreko pertsonak diranik. Esaten dituztenak eta ematen dituzten erakutsiak asmorik onenarekin egiñak izango dira, baiña ori ez da beti nai-koa izaten. Eziñean bizi diranak ernegatzeko gutxi bear izaten dute. Itz egitean ori kontuan eduki bear litzakela uste det.

Amerikatik edo nunbait ortik etorri dan jakintsu batek esan du, ondo bizi diranak, diru asko daukatenak alegia, pobreak baiño geiago azten dirala. Ori esan eta lasai geldituko zan gaiñera, beste munduko zerbait esan edo iñork uste etzuen zerbait asmatu balu bezela. Industri asko dagoen naziotako jendea fabrikarik ez dagoen tokietakoa baiño geiago azten omen da. Altuagoa, garaiagoa izaten da. Nola ez, ba? Ez det nik esaten industrietako langille danak aberatsak diranik. Gutxi edo geiago, illaren azkenean diru berria jasotzen dute ordea. “Zorrrak zor, lepoa lodi”, esaten dutenak izango dira. Baiña dirua eskuartean daukanak jan egiten du. Al duen ondoena gaiñera, eta jaten duena seguruko aziko da goseak dagoena baiño. Industririk ez dagoen nazio atzeratuetan ez dago orrelakorik. Jango bada, lurrari kendu bear, eta lurrak ez du beti eta bear dan guztia ematen. Huelga egiteak ere ez du balio an, eta astean bi ostiral pasatzen dituenak, ezin azi jaten duena bezin mardul.

Beste au ere esan du jakintsu orrek: industri aundietako zuzendari eta kargudunak bestelako langilleak baiño altuagoak izaten dirala geienetan. Zeintzuk ote daukate, izan ere, ondo jateko eta ondo bizitzeko aukerarik geiena? Garai batean baserrietan bezela, gaztaiñak jan eta porrusalda besterik gabe, zenbateraiño aziko ote ziran?

Zenbait jakintsuk arin antzean ez al dute itz egiten?

Naiko jana noiz izango duten asko daude itxogiten.

Goseak ez du iñor azitzen, au erreza da jakiten.

Au da jendea ari zaiguna itsuei argi egiten.

Mundu onetan danak ez daude jan geiegiz okituak,

baizik auleriz eta miseriz azi gabe geldituak.

Gorputzak erdi gaixorik eta motelak ispirituak.

Oientzat naiko jana sortzeak dauzka emen merituak.

1990eko irailak 28

Geienoi gutxi gustatzen zaizkigun lanbideak badira munduan. Kale garbitzaille edo barranderoena izango da oietako bat. Baiña ez det uste gaur egun lanbide au orain urte batzuk bezin gaizki ikusia dagoenik. Garai batean, gizonezkoak bakarrik ikusten ziran lan onetan. Iñork etzuen pentsatu ere egiten emakumezkoak kaleak garbitzen iñoiz ikusi zitezkeenik. Esan izan baligute ere ez genduen sinistuko. Ez, ba, garbitasun kontuan emakumezkoak gu baiño gutxiago diralako! Gure aldean beste pulamentu bat izaten dute emakumeak garbitasuna egiten.

Eta nola gizonezko ala emakume, bere lana txukun eta arduraz egiten duten kale garbitzailleak ikusten dira. Eta bere eginkizuna bear bezela betetzen duen pertsona beste edozein aiñaxe da, noski. Bere lantsaria, lana ondo eginda irabazten duena, ez da iñor baiño

gutxiago, eta ez dago zertan gutxitzat arturik. Langille oiek oso bearezkoak ditugu gaiñera, zikin artean itoko ez bagera. Zenbat gaitz eta izurri sortuko ote lirake garbitasunik egingo ez balitz? Makiña batek joan bearko genduke garaia baiño leen beste mundura.

Estimazio aundiegirik ez duen beste lanbide bat, lur emailleena, enterradoreena izango da. Oso gustagarria ere ez, baiña ondo bearrekoa orixe ere. Ez nijoa lanbide au geiago astintzera, bestela zearo tristetuko gera-ta.

Gauzarik arrigarriena da, bai kale garbiltzaille eta bai lur emaille, bere lan apal eta illuna zintzo egiten dutenak izateaz gaiñera, pertsona alaiak izaten dirala. Galiziko erri aundi bateko lur emaille, egun auetan jubilatatu omen da. Langille askok, jubilatzean lagunekin bazkari edo afari bat egiten duten bezela, gaillego onek kanposantuan dauden ildako guztiei erriko elizan illeta bat eskeiñiaz agur egin die. Lur emaille ori oso biotz oneko gizona da, esaten dutenez. Atsegiña eta umoretsua. Eta orra nolako lezioa eman duen. Zenbait kategoriko gizonak, zaartu eta erretxinduta gero ere lantegian jarraitzen dute mendeko guztiak aidean dituztela. Eta onelakoak izaten dute zeifiek losintxa egiña. Nik kale garbitzaille eta lur emailleen gorantz zerbait esatea pentsatu det. Ondasun asko dutenak bakarrik ez badira izaten pertsona onak emen.

Barrendero ta enterratzaille
danak alperrrik daudenik
nik ez det uste kristau jatorrak
pentsatu dezaketarik.
Ezin ukatu oiek erria
zintzo serbitzen dutenik.
Iruditurik merezi aiña
esker on ez daukatenik,
ain gizon apal oien gorantzak
gaur egin nai nituzke nik.

Zalantzik gabe oso lanbide
apala eman zaizute.
Baiña besterik gabe lan orrek
ondraz betetzen zaituzte.
Zenbait gizonak ainbeste ospe
ta itzal ez daukazute...
Ala ta guztiz meriturikan
ez dezutela ez uste.
Ta erriaren eskerra ere
ondo merezi dezute.

Pertsona zertara jarri liteken eta noraino erori diteken esaten ez da erreza. Santurik aundienak ere egiten zituzten utsegiteak. Izaten zituzten deskuidoak. Eta santuak ez geranok, askotan okerreko bidea artu edo bear ez diran gauzak egitea ez da arritzekoa izango. Baiña batzutan izugarriak egiten ditugu ordea. Marka guztiak austen ditugu. Basapiztirik biurrienak baiño biurriagoak gera, okerrera jotzen degunean. Batez ere ezin biziak eraginda, edo gauzak uste baiño okerrago irtetzen zaikigulako etsita edo desesperatuta jartzen geranean, abererik basatienak baiño gaiztakeri aundiagoak egiten ditugu.

Abereen premirik nagusiena naikoa jatea izaten da. Orretaz gaiñera premi asko ditu gizakiak, egia da. Baiña adimena ere badegu, eta zer dan ona eta zer dan txarra esaten digun kontzientzia ere badegu. Baiña geure ondo bizi naiarekin kontzientzi ori isilduerazi egiten degu ordea askotan. Eta orrek ondatzen gaitu.

New York-en etxeetako ondakin edo basurak xeetzeko kargua daukan gizon batek bere lanean ari zala ume baten negarra entzun omen zuen. Polizia ekarri eta deika asi ziranean, aur jaio berri bat arkitu zuten plastiko batean sartuta, makinaren barruan. Negar otsa entzutean gizon ark makina gelditu ez balu, antxe xee-tuko zuen, beste zabor guztiekin batera. Baiña onelakoak ez dira Amerikan bakarrik gertatzen. Bartzelona inguruko erri batean ere aur jaio berri bat aurkitu dute zabor pillan, negarrez eta plastiko-kozko poltsa batean sartuta. Ez dira egun asko au gertatu dala.

Aur oiek errukarriak izango dira, baiña bere umea zakarretara botatzen duen ama ere errukarria da, benetan. Ori egiten duena basatia edo salbajea dala, berari beste ainbeste egitea merezi duela eta orrelakoak esatea erreza da, baiña ori egin zue-nerako nola ote zegoen ama gaixo aren barrua? Zerk gogortu ote zuen bere biotza orrela? Lotsak? Bildurrak? Etsimenak?

Erljiozko sentimentuak erabat baztertu ditugu, obeto izango gerralakoan, baiña ez det uste asmatu degunik. Erljioak langa asko isten dituela eta keja giñan. Eta orain erljioari uko egin diogu, baiña itxi bearrekoak itxi eta besteak zabalik uzten ditun ordekorik ez degu arkitu.

Lenago esan izan da alkar jaten zutela Afrikan, okerragoak egiten dira emen eta Amerikan. Aurrak basuran usteltzen utzi ta gu igesi korrikan... Gizatasuna galdu degu ta ez lotsaren izpirikan... Kontzientzirik ere ez baiña ezin erosi botikan.

Gaurko gizarte ontan ez dakit ote dagon errukirik... Nola diteke aurtxo bat bota zabor artera bizirik? Biotzak arri biurtu ditu orrenbeste gaiztakerik. Otsoak ere ez du azkenik jaten bere aragirik. Munduan bai ote da gizona bezin pisti basatirik?

1990eko urriak 12

Ama Birjiña Pillarekoaren eguna. Eiztariak begiak argi edukiko dituzte. An ez bada emen, edo emen ez bada an, mendi ton-torrek izango dute gaur estimazioa. Izan ere, usoak pasatzen gaurko egunez asten dirala pentsatu izan da. Siniskeria edo orrelako bat da au. Onuzkero joandako usoak izango dira, eta oraindik etorri gabeak ere bai. Usoak, atzo, gaur, biar eta andik joaten dirala esan oi du nere lagun batek. Eta arrazoi duela esango nuke. Usoak ipurdiko asko ematen baitute. Leenago ematen zituzten beintzat, eta orain ere emango dituzte.

Eiztariaren itxaropena ere luzea izaten da ordea, eta segi egin bear aspertu arte. Eizerako griña ere denborak eramaten du, beste griña asko bezelaxe. Denbora maixu ona dala esango

nuke nik. Gauza asko erakusten duena, alegia. Zenbaiten eredu, ikasbide, argibide eta, esan oi degun bezela, esplikazio guztiak baiño geiago da denbora gauza batzuk gure buruan sartzeko. Ez naiz erlijioaren kontrako, egia esan. Baiña erlijioaren aitzakian txorakeriak ere dexente esaten zitzaizkigula uste det, garai batean. Oraindik gogoan daukat Ama Birjiña Pillarekoaren koadro baten barrenean nola jartzen zuan: “Bedeinkatua izan bedi Pillareko Maria Santisima gorputzez Zaragozara etorri zan ordua”. Au aundi samarra izango da, orratio! Ez det uste Ama Birjiña Zaragozara bizi-bizirik etorri zala sinistu bearrik egongo danik. Gerra denboran ere mirari otseko bat gertatu zan Pilarikaren elizarekin zer ikusi zuena. Gorriak ain ziran gaiztoak, bi bonba bota zizkioten Andre Mariari. Baiña gobernuaren aurka jaiki eta gerrara atera zutenak ain ziran onak, bonbak etziran lertu. Oraindik urte asko ez dirala antxe zeuden bonba oiek Pilarikako elizan.

Zeintzuk diran onak eta zeintzuk txarrak, norberak ez baiña besteak esan bear dute. Ebanjelioak ere onela esaten du: frutuetatik ezagutuko dituzue. Orregatik esaten det nik uso eizearekin geiegi ez txoratzen denborak erakusten duen bezela, zenbait txoro-esani jaramonik ez egiten ere denborak erakusten duala.

Zenbaitentzako ez da besterik:
 miraria emen ta or.
 Eta fedea galtzea ere
 askotan ortatik dator.
 Obe litzake zuzen jokatu
 egia esanez, jator.
 Gauz danen berri garbi esanez
 engaiñatu gabe iñor.

Esan zaizkigun danak sinisten
 ez daude ain lan samurrak.
 Eta gaiñera fedea ez du
 gorde erazten bildurrak.
 Txorakeriak sinistarazten
 naiz ta urratu zintzurak,
 denborarekin bere burua
 erakusten du gezurrak.

Etsai txikirik ez omen da. Ez dirudi, ba, etsai txikiak kalte aundirik egin dezakenik, baiña sarritan entzuten da esaldi ori eta egia izango da. Ustez etsai txikia danarekin ere kontu aundia edukita obe. Esate baterako, sagu bakar batek ez dirudi pikardi aundirik egin bear duenik. Baiña alare badira saguari bildurra diotenak. Bildurra edo iguia, edo ez dakit zer. Baiña sagua ikustean garraisika asi eta silla gaiñera azkar igotzen bat baiño geiago ikusia naiz. Oraintxe entzuten dagoen etxeoandre edo neska gazteren batek orren berri jakitea ere ez litzake batere arritzekoa izango.

Saguak lotsagabe samarrak dira. Erregeren salan ere paseatu egiten duela esan oi da, eta ortik pentsatu. Ortaraiñoکو ausardia duen sagutxo batek gona motz samarrez jantzita dagoen bati sillaren gaiñera igoeraztea ez da milagro. Sagua atzamarka egiñez zangoan gora abiatutako balitz, ez litzake giro izango. A ze nolako estuasuna orduantxe!

Austriako aideportu batean gertatua da. Jendez beteta ibiltzen diran egazkin oietako bati irten aurretik begiratu bat ematen asi ziran, eta sagu txiki bat zebillen eserleku artean. Arrapatuko zutelakoan asi ziran, baiña ez zegoen ari eskua erantsiko zion ankabikorik. Eta sagua an zala egazkiña ezin abiatu ordea. Deskuido santuan konturatu ez balira, eta egazkiña laiñoetaraiño igo eta gero norbaiti gonapetik gora igotzen asi balitzaio, an izango ziran komeriak! Ura izango zan istillua eta aiek izango ziran garraisiak! Batzuk korrika iges egin eziñik eta besteak eserlekuen gaiñera igo naita, an armatuko zan iskanbillak egazkiña erortzeko arriskuan jarri omen zezakeen. Arduradunak ere bildurtu ziran, eta zepoa jarri eta sagua gosetu eta zepoan erori zan arte lurrean egon bear izan zuen egazkiñak. Sagu kaskar batek 49 milla kilo pixatzen dituen

egazkiña zortzi orduan lurrean geldi edukierazi zuen. Ez da berriketa.

Ezin esango degu saguari bildurra diotenak txoroak diranik.

Jaunak, ez dira errezak neurtzen sagutxoek pikardiak!	Esango nuke saguak oso lotsagabeak dirala:
Ain xelebreak baitira oien aldarte edo aldiak...	beti kiribil nundik egingo dabiltz nola edo ala.
Zeïñek eduki lezazken oien abildadien erdiak!	Aitortu bear au gonadunak bildurtzeko lain badala.
Ain pisti kaxkar eskasak eta orren pikardi aundiak.	Nork esan neri zeraindarrak atrebituak zirala?

1990eko urriak 26

Umeak eta mozkorrak egia esaten omen dute. Maitasunean azitako umeak beintzat baietz esango nuke. Egia esaten dutela. Aur batek, lepo-lepotik eldu eta gurasoari ematen dion musua baiño egi aundiagorik ez dakit izango ote dan. Aurra arrazoirik gabe zigortzen badegu, edo estu artzen badegu, eta bildurra sartzzen badiogu, orduan uzten dio kezkarik gabe egia esateari. Orduan asten da gezurra esaten. Izan ere, zigorrari iges egitearren, edozer gauza.

Eta zer esango degu mozkorrari buruz? Alkoholaren eragiñez, ona eta txarra bereizten ez dituela jartzen baldin bada, burura datorkiona datorkion bezela esatea ez da arritzekoa. Bein batean, gizon bat kattuerdikoan pasatuta zegoen bere lagun bat zirikatzen ari zan. Lagundu bearrean, burla egiten. Eta mozkortuta zegoenak onela esan omen zion: “Pobre arroa aiz i. Eta pobre arroa baiño txarragorik etzegok!”. Ez da gezur aundia. Norbera ezer izan ez eta besteri burla egin bear, alare.

Pobre arroak ez dira onak izango, baiña aberats arroak ere ez dira alaja onak izaten. Berak goiko maillari eusteko bestek zenbat eta beeragoan edukita naiago. Ipar Amerikako presidentearen emazteak esan du, artarako gauza diran emakumeak ejertzitoarekin batera gerrara bidali bear dirala. Andre ori ez da pobrea izango, baiña ez oso umilla ere. Ark badaki bera ez dala joango gerrara, eta beste batzuk joan arren gutxi ajola. Nik dakidan batzuk bezela, koartelean sartzean illea zero moztu, urte luzeetan goseak akabatzen soldadu egon, eta andik libratzean goian zerua eta beean lurra besterik gabe gelditzea zer dan jakin balu, etzan soldaduzkaren alde egongo, seguru asko. Andre ori ez da, ba, ia ume-umea izango. Baiña ume denbora pasatu gabe egongo da oraindik.

Mozkortzeko ere alkohol bearrik ez da izaten batzutan. Ondo bizitzeak eta nai duen guztia edukitzeak ere burura igotzen dute, berriz. Eta gogora datorrena plasta!, esan eta or konpon. Zeiñen esana sinistu norberak pentsatzea izango da onena. Ama batek ala esan omen zion mutikoari:

– Mutill, mutill. Nik emandako piku danak jan al dituk? Ezta anairekin akordatu ere?

– Bai, ama. Akordatu naiz. Nik piku danak jan baiño leen etorriko ote zen bildurrez egon naiz.

Neroni beintzat ez nau poztutzen
zenbait atsoren jardunak.
Arin samar itz egiten baitu
errukirikan ez dunak.
Soldaduzkarik ez degu maite
zer dan probatu gendunak,
guk ez degu an ezer galdu ta
joan bitez dirudunak.

Nagusientzat aragia ta
mendekoentzat arbiak,
a ze nolako aldea duten
janari oriek biak.
Aundizkieri buruz esanak
dira txit egi garbiak:
danak besteren buztanarekin
kentzen dituzte elbiak.

Azaroan sartu gera. Atzo Santu guztiak ondratzen jardun giñan. Nola ezagutzen ditugunak ala ezagutzen ez ditugunak. Gure borondate onaren arrastorik gabe gelditutako santurik ez al da izango goi alde orretan. Danekikoa egitea komeni zaigu, bada-
ezpada ere.

Gaur animen eguna degu, berriz. Animaren bat premian egon liteke eta saiatu gaitezen gure laguntza apurra eskeintzen. Al deguna egin dezagun beintzat. Leengo aldean merke irtezen da orain animen alde lana egitea. Erresponentsorik atera bearririk ez, elizara ogi eta olatarik eramán bearririk ere ez. Lanak ainbesteraiño erreztu zaizkigun ezkeru, besterik ez bada, aita-gure bat edo beste erreztatu bearko degu, ez da neke aundia-eta. Bein azaroan sartu ezkeru eguraldiaren segurantzia miruaren buztanean egoten omen da. Nola portatuko ote zaigu, ba, azarua? Izen onek negua gertuan dala esan nai du. Eta bildur pixka bat ere ematen du. Eguraldiari ez dago emen beetik ezer egiterik, eta ez kezkatu geiegi. Nai duena egin dezala. Gaiñera, nolako eguraldia egingo duen esateko, or dauzkagu Arantzazuko Pello eta Donostiko Usabiaga. Oiek emango digute aize, laiño, eguzki, euri, elur eta orrelako guztien berri. Eta batzutan asmatzen dute beintzat. Entzun dezaiegun arretaz, oiek ere alegiña egin ezkeru geiago ezingo dute, eta zer esango diegu? Esaera zaar batek dionez, “ plazako neska ederrak eta azaroko izarrak azken berdin samarra” izaten dute. Dakigunez, azaroko izarrak iraupen gutxi izaten dute. Laster ezkututzen dira laiño artean. Neskatzaren edertasuna ere denbora gutxikoa izaten dala esan naiko du esaera onek. Leenago ala izango zan bear bada, baiña ez nuke esango gaur ala danik. Izarren etsaiak laiñoak diran bezela edertasunaren lagunak osasuna eta bizitza garbia dira, batez ere.

Osasun gaietan asko aurreratu degu. Neska ederrak ziranak andre eginda ere egoki askoak ikusten dira orain. Bear aiña lo egiten ez duen pertsona garaia baiño leen zaartzen omen da. Laiñoak izarrak bezelaxe, zaartzeak estaltzen du edertasuna. Gaupasa eta orrelakorik egingo ez balute, zenbait neska gazte azaroko izarrak ez, baizik eta garagarrilleko eguzkia izango lirake.

Lagun maiteak, mediku jaunak orra nola diran mintza. Kontseju onak ematea da jakintsu oien langintza. Naiz azaroan egin elurra euri, izotz edo intza, aze loak egingo nituzken neska gaztea banintza!	Denbora baiño len zartu eta gauz onik ez dago emen. Orrelakorik gerta ez dedin neurriak artu lenbailen. Gazterik arras zimurto eta gelditu gabe nabarmen, utzi gaupasak alde batera zimurtzen asi baiño len
--	--

1990eko azaroak 9

Gaizki asi eta gaizki bukatu. Orrela esan oi da. Oker dabilena bazterra jota gelditzen dala ere esaten da. Ez da dana gezurra izango. Zintzo jokatzeari utzitakoak ikusi oi dira okerreko bidetik abiatu eta bizitza gaizki bukatzen. Ikusten dira zituzten ondasunak zaindu etzituztelako miserian bizitzen. Alkoholari, jokoari edo lizunkeriarri emanda zearo narrastu eta bere denbora guztirako ondatuak ere aurkitu oi dira or-emen. Era guztietako porruak azten dira munduko baratza onetan. Eta diru asko edukiarren zorionik ez dutenak ere ikusten dira tokian-tokian.

Ipar Amerikako gizonik aberatsenari ere orrelako zerbait gertatu zaio. Diru asko eduki, baiña kutizi asko ere bai. Eta danak bete ezin berak nai bezela. Porno esaten zaien pelikula

berde oietakoak egiten zituen artista batekin ezkontuta zegoen. Gaztea zan artean oso polita izango zan artista ori. Baiña ura ere zaartzen asi ordea besteak bezelaxe, eta urteak etorri ala edertasuna joaten asiko zitzaion, seguru asko. Berrogeita bat urte dauzka emakumeak. Ez da, ba, ain zaarra, alde batera. Baiña bere senar aberatsarentzat usaia egiten asita egongo da. Kontua zera da, beintzat: dibortziaztea erabaki dutela. Batek nai aiña diru, bestea emakume ederra. Zoriontsu bizi besterik ez, baiña ezin. Orra nolako aterramentua, azkenean. Leenago ezkontzeko tratua egingo zuten. Orain dibortziazteko tratua egiten ari dira. Eta bakoitzak zenbat balio duen erabaki bear, eta komeriak orain. 71 milla milloi eta geiago eskatzen dizkio artistak dibortzietzeagatik. Ondo zainduta edo, esan oi degun bezela, ondo kontserbatuta egongo da, bearbada. Baiña erakutsi bear diranak eta ez diranak erakutsita ere bai. Balio ote du orrenbeste diru?

Artista orrek badaki zaarrago eta gutxiago balioko duela. Itxura onean dagoen artean diru asko eskatzea pentsatuko zuen. Ura bai bizkorra! Amerikano gizarajoak berriz beste ala moduzkoren bat begiz jota edukiko du. Eta kutizia beteko badu, poltsa zabaldu bear, berriz ere.

Aberats orrek badu
kopetan azala.
Kutiziak betetzen
dabil egiñala.
Baiña esan bear ain
bizkorra ez dala.
Aragia garesti
erosi zuala.

Naiz artixta azaldu
argi eta alai,
urtetan aurrera ta
ezin bizi lasai.
Dirua nun zegon len
artu zuan usai...
Orain zartu baiño len
tratua egin nai.

Danok dakigu japondarrak nolako langille zintzoak diran. Eta ain dira ugariak gaiñera, bizitzeko bear aiña toki ere ez omen daukate. Lanerako bezela beste gauza batzuetarako ere fiñak dira oiek, ikusten danez. Dauzkaten aurrerapenak ikusita, jende ikasia edo asko dakiena izango dala dirudi. Baiña jakintsu batek ala esan omen zuen bein: “ainbeste ikasi eta ainbeste dakit, nere buruari antzeman diot ez dakidala ezer”. Uraxe zan gizon apala. Ura bai zala arrokeririk gabeko gizon umilla. Japondarrak ere asko ikasiak dira, eta asko dakite. Baiña badute oraindik menderatu ez duten ikasgai bat: ondo bizitzen ez dute ikasi oraindik. Aien ilusio guztia lana egitea da. Lantegiari itsatsita bezela bizi dira. Eta aien ametsa, gorputzari dituenak ateraerazi arte lana egitea da. Orrezaz gaiñera agintariei debozio geitxo dietela uste det. Eta bere enperadorea ez daukate saltzeko.

Agintariak zintzoak diranean erria aien atzetik joatea ondo dago, baiña gauza guztiak dute bere neurria. Japongo mendietan egundoko zuaitz landaketak egin dituzte. Zuaitz asko, arbola asko aldatu dute. Eta datorren maiatzean joan bear du enperadoreak nolako lanak egin dituzten ikustera. Berri onek ez dirudi gauza berezirik esaten duenik, baiña gertatuko eta zuaizti berri orren ondoan zerri-granja bat omen dago. Eta zerriak usai txarra botatzen, berriz. Eta japondarren estuasunak, ba, enperadorearen sudur sakratuak zerri usairik gabe nola libratuko dabilta. Eta, zer asma-tuko eta nik ez dakit zenbat kilo zerrauts ondo perfumatu eta usai gozodun zerrauts orrekin zerriei azpiak egitea erabaki dute.

Orra japondarrak nola joaten diran punta batetik bestera. Enperadoreak zerri usaia aditzea baiño milloiak gastatu naiago. Ez al zan obeko enperadoreari zerri usaia sentitzen uztea? Orrela ikusiko zuen zerri usaia nolakoa izaten dan. Dabilen lekuak usai gozozko perfumez igurtzi ezker, berriz ere ez du jakingo langi-

Ileak nola bizi diran. Eta zerri zaintzailleak an ibilli bearko dute beti perfume usai berdiña sudurrarren puntan sentituaz.

Zerriak eta zerritegiak
oso txukunak ez dira;
jende dotore samarrak ez du
egon nai oiei begira.
Norbaitzuk orko usaiarekin
nazkatzen baldin badira,
enperadore jauna ekarri
zerriak dauden tokira.

Japonen ere iñork ez du nai
txerri usairik aditu.
Eta sudurrak istearekin
ez degu bear arritu.
Aki-Hito jaun orren erriak
ez dauka zertan sufritu,
zerritegiak palazioaren
ondoan jartzen baditu.

1990eko azaroak 23

Leenago ere aizeak alde askotatik joko zuen, baiña bai oraintxe ere. Leenago gertatzen zana zan, etzegoela pentsatzen zan guztia esaterik. Bateko pekatu zala eta besteko etzala kome-ni, esaten zigutena entzun eta isillik egotea izaten zan onena. Batzuek sinistuko zuten. Beste batzuek ez, bearbada. Baiña ortik aurrerakoan arazorik gabe konpontzen giñan. Orain beste alde bateko aizeak jotzen gaituzte. Batzuek leengo kontuak sinistu zale dira. Beste batzuek, ez. Dotriña dala edo Itun Zaarreko edo Berriko kontuak dirala, ezer esaten al da orain? Bakoitzak bere iritzia emateko ere askatasun osoa dago. Orain ez dago pekatu-rik, leenago eztakit zer izango zan baiña. Leenago entzun izan gen-duen Jainkoak Adanen saiets ezurrarekin egin zuela Eba. Eta alaxe izango zala eta buelta geiago eman gabe lasai bizi giñan. Ori sinisteak kalte egin omen digu orde. Bartzelonako epaille batek ala esan du. Bear bezelako gizon izatera iristen ez diran batzuek beti norbait mendean eduki nai izaten dute. Eta oiek uste izaten dute emakumea gizonaren ezur batekin egiña dala, eta

gizona baiño gutxiago dala. Eta geiago ere esan du epaille orrek: itxura gabeko siniskeri ori desegiten ez bada, emakumea gaizki tratatzen duten gizon kaikuak beti izango dirala.

Historia Sagrada esaten zitzaion liburu txiki bat bazan gu eskolan ibilli giñanean. Liburu artatik ikasten genituen Adan eta Ebarenak, eta orrelako kontuak. Geure buruaren kalterako jardun ote giñan, ba, ikasten? Agintzen zigutena ondo ikasten ez bagenduen kaskarrekoen bat edo beste ere artu bear izaten genduen. A ze nolako porruaziak atera genituen, gauzak orrela badi-ra. Leen esan dedan bezela, alde askotako aizeak astintzen gaitu. Zer sinistu bear dan eta zer ez esaten ezin asiko naiz esaten. Nik dakidana da, izan ere, Adanen saietsaren eta Ebaren kontuak sinistek ez diotela iñori kalterik egin. Orregatik ez dagoela emakumea errespetatu eziñik. Ori sinisten ez duten guztiak santuak ote dira? Gizonezkoak eta emakumezkoak alkarrekin ondo konpontzen bagera, ura da sinismenik onena. Bai orixe.

Zenbait gizonak iñola ezin errenditu bere griñak, abere biurtzen ditu iñor errespetatu eziñak. Ez dakit oiek diran gaiztoak ala diran ezjakiñak, edo itxuraz gizonak baiña asto aragiz egiñak.

Arroa danak iñola ezin izan bizimodu ona, beti asarre dago laguna zapaldu nairik dagona. Aulago dana gaizki tratatu, ori ez da zoriona. Indarrez iñor menderatzeak ez du egiten gizona.

1990eko azaroak 30

Zer esaten ari geran ondo pentsatu gabe itz egiten degu askotan. Oitura ori leengoak ere bazuten, oraingoak ere badaukagu eta gure urrengoak ere izango dute, seguru asko. Iñori gaitz

egiteagatik ez degu orrela itz egingo. Baiña arin samar, bai. Uste ez degula kalte egiteko moduan ere bai, batzutan. Gure marmarra eta maixiatzetik gutxik iges egingo dute. Guztien epaille generala esan liteke. Beste guztiak zer egin bear luketen badakigula. Nai duten eta ez duten guztientzat dauzkagula erakutsiak. Geuk zer egin bear degun, orixe ez dakit ote dakigun. Ainbesterañoko zaletasuna degu besteren etxeak gobernatzeko, Eliza eta eliz-gizonak ere ez dira libratzen gure kritikatatik. Alare, oitura au ez da gu bezelako arloteena bakarrik. Zenbait politikoren artean ere zabaldua dago. Sinismena aintzakotzat artzen ez dutenen artean, batez ere. Eliza gizonak osatzen degu, eta zertan edo artan utsegitea ez da arritzekoa. Eliz-gizonak ere anka sartzeak egin dituzte eta egingo dituzte berriz ere. Utsegiteak eta anka sartzeak egiten dituzten danak ez dira txarrak ordea. Eliz-gizonei leporatu izan diegun aitzakietako bat agintariek in ondo egoteagatik gauzak garbi ez esatea da. Egia esateko bildurra, alegia.

Baiña pasatako kontuak gogora ekartzen baditugu, ez dago esaterik dana gezurra danik. Eliz-gizon guztiak ez dira ordea Franco palio azpian erabiltzearen aldekoak. Eta au ere esan bear da. Danak ez dira bildurriak izan. Gipuzkoako Gotzai Setien jaunaren itzak ondo ausnartzen baditugu, laister konturatuko gera neurri-neurriko ausardiz ornitutako gizon prestuak badauzkala Elizak. Estaduak esaten duela danok ondo bizi bear degula? Baiña ortarako bear dan alkartasunik ez duela azaltzen esan du Setien jaunak. Eta ez nunai esan ere. Madriden, Escorialeko Unibertsidadean esan du.

Kapitalismoari ere esan dizkio esan bearrekoak. Nik ezin dezaket gure Gotzai jaunaren itzaldi guztia emendik eman, baiña Madriden ark itz egin duen bezela itz egiteko ez da edozein egiten. Egia bildurrik gabe esaten dakiten gizon jakintsuak badauzka Elizak. Oietako bat, gure Gotzai jauna da.

Kontseju asko artu arren guk
nola ditugun bakandu,
era orretan ezin diteke
mundu biurri au landu.
Zuzen jokutzen asi gaitezen,
oraindik ez da berandu.
Nai dunak entzun gure Gotzaiak
egia pranko esan du.

Maixiatzeko nola erdoirik
ez daukagun mingaiñean,
pentsatzen degu moral gaietan
gaudela danen gaiñean.
Naiz esker txarra artu Gotzaiak
egiaren ordaiñean,
zer egin berak esango digu
politikoak aiñean.

1990eko abenduak 7

Abenduan sartu gera, eta urtearen azkenengo illean geundela uste nuen nik. Baiña au ere ez omen da, ba, orrela. Benetako urtea ilbeltzean ez, baizik eta abuztuko oporrak bukatzen diranean asten omen da orain. Pentsatzen jarri ezker, alaxe dala esango nuke. Garai bateko urtea eliz funtzioak eta soroko lanak agintzen zuten bezela izaten zan. Baiña elizkizunetatik iges egin degu. Ez degu aitortu nai, baiña elizara joan bearrak bazituen bere etsedenalditxoak. Baita auzokoekin kontuak esanez egonalditxo batzuk egiteko aukerak ere. Ama Birjiña Sortzez garbiaren bederatziiurrenari esker, zenbat kontu potxolo esaten ote zuten garai bateko neska-mutillak? Ama Birjiñaren aitzakian makiña bat illunabar goxo pasatako gazteak izango ziran, bai. Biar da Ama Birjiñaren eguna. Baiña nun ote dira leengo kontu aiek?

Baserriko lanak beste modu bateko komeriak sortzen zituen berriz. Azia ereiteko eta izaten zan uzta apurra jasotzeko, beti eguraldiari begira egon bear, kakotik zintzilik bezela. Garai aiek joan ziran ordea, eta orain egiten degun lan guztia lanik ez egiteko egiten degula esan diteke. Asteleen goizean jaikitzen geranetik larunbatigandekin ametsetan asten gera. Astean egin bearreko lanak itsu-mustu batean egin eta ostiral illunabarrera ezker, jai.

Abendua etorri da, eta Gabonetako oporralditxoa noiz iritsiko gaude. Baiña ainbesterañoko zaletasuna sortu zaigu jai egiteko, eta une oiek arrapatzeko egundoko zalapartak egiten ditugu. Eta orrek bizimodua mikaztu egin digu. Bizimoduak artu duen martxak erotu egin bear gaituela eta gizartelari edo soziologoak zearo kezkatu rik daude. Asteburuan egun pare bat baserri edo mendietxeko pakean pasatzeak ez du iñor asetzen, eta erri aundietako bizimodua atsegi-ñago biurtu nai da. Erri aundietan obeto bizitzeko modua egin, alegia. Bizkorrak izango dira, baiña ori egin nai dutenak artu dute puska baterako lana. Ala ere, lasaiago bizi izan nai onek badu leen etzuen lagun bat: emakumeak etxetik kanpo lana egitea. Eta gizonzkoen aldean bizimodua patxaraz artzen dute.

Esaten nuen nik emakumeen aldean zakarrak eta traketsak gerala gu. Baiña emakumeak bere buruen jabe izateak baditu bere gorabeerak. Gure lagun kuttun oiek gizonzkoak aiña izatera iritsi ala, geroz eta dibortzio geiago izango omen da. Komeria da auxe ere. Beti bada emen zerbait.

Bere txanponak izan dezazke
lana egiten duanak,
ta eskubide oso politak
dira diruak emanak.
Au diotzuet, agindu naiak
nola ditun bere lanak:
diruarekin ez arrotzeko,
etxekoandre laztanak.

Atarramendu onik ez degu
gizonok andre gaberik.
O, emazteak, etzaiozute
iñori egin kalterik.
Dibortziatu eta ez dago
senarrari agintzerik.
Eta zuentzat ez dago iñor
gu baiño morroi oberik.

1990eko abenduak 14

Gizartea gizonzkoak eta emakumezkoak osatzen degu. Beraz, gizarteko kontuak-eta munduan eta gure artean gertatzen

diran gorabeeren berri emango bada, gizonezkoen eta emakumezkoen jokaerak aipatu bearra dago nai eta nai ez. Batzutan ez al dira kontu zelebrea izaten gaiñera? Gizonok emengo nagusi, jaun eta jabe geu bakarrik bagiña naiago genduke, baiña ezin izan ordea. Erlakiztena irtetzen dan bezela emakumea ere irten egin da, eta lepondoan irtetzen dan erlakiztenak bezelaxe burua makurtuerazi digu. Kaskar gogorak nola geran, berebiziko desosegua ematen digu, gaiñera. Emakumeak nunai sudurra sartzan dutela gaur, eta ez gera konforme. Edozer lan egiteko gu aiña dirala, eta kezkatu gaude. Guk aiña edo geiago agintzen dutela, eta onek kaskarreko azkurea ematen digu. Aurki emakumeen mende gerala eta bildurrez airean gaude. Badaukagu naiko lana oraintxe!

Alare, ez genduke ainbeste kejatu bear. Askotan obe genduke isil-isillik egongo bagiña. Jaungoikoari eskerrak eman bear genizkioke gaiñera Euskalerrian jaio giñalako. Nik jakin dedanez, andreak gizonak gaizkiena tratatzen dituzten lekua Santander omen da. Edozein emaztek sekulako astinduak ematen omen dizkio senarrari. Tratu txarra ematen diotelako emaztea salatzen duten senarrak geroz eta geiago dira Santanderren. Guk berriz munduan diran emazterik onenak dauzkagu eta ala ere ez gera konforme. Zer nai ote degu ba? Basoerdiak artzen ibilli eta esandako ordurako etorri ez gerlako pasada bat edo beste emango baligute, zer esango ote genduke? Eta alkarlean lagunekin egon eta ordu txarretan etxera etortzen geranean? Aurpegi illuna jarri digutelako edo ipurdia eman digutelako keja izaten gera. Santanderko andreak bezela astindu bat emango baligute, errukarri giñake, leenaz gaiñera. Ondo bizi nai badegu, ez degu zintzoak izatea bezelakorik. Epaille edo juez edo dalakoak ez dizkigute etxeko arazoak konponduko.

Koarta denporatan gelditzen dan eguraldiak iru bat illabetean irauten omen du. Eta oraintxe gaude kuarta denpora oietan. Biar azkenengo eguna. Ea, ba, gaurtik zintzotzen asi eta gure formalidadeak iru bat illabetean bederik irauten duen, sikira.

Santander alde ortan andreak
ez omen dira zapuzten,
senarrak ondo menderatzeko
agallak nola dituzten.
Gureak ere asiko dira
aurki biboteak uzten...
Askoren faltan ez gaude baiña
ea zuzentzen gaituzten.

Emazte batek baldin badauka
naiko jenio berua,
dudarik gabe zuzenduko du
bere etxe ingurua.
Senarra ere zintzotu bear
naiz izan txoriburua.
Ta aingeru bat dagon etxea
nola ez izan zerua?

1990eko abenduak 21

Gauza askok alde ona eta alderantzia izaten duten bezela, egunak ere alaxe dituztela esan ditekete. Gabonak berealaxe ditugu eta batzuk pozik egongo dira. Gabonak baiño leen neguan sartzen gera ordea. Biar, ain zuzen ere. Ez al du onek bildur pixka bat ematen? Batzutan ondo portatzen bada ere, negua ez da gero oso santu santua izaten.

“Iru lo egin eta Gabon”, esango dute aurrak. Olentzerori eskariak egingo zizkieten eta etorri artekoa luze egingo zaie, ezpaitakite oraindik denbora zein en azkar joaten dan. Zaarrak “neguan gera”, esango dute. Neguaren orde z udaberria etorriko balitz naiago izango luteke, baiña etsi egin bear. Orrek ez baidauka erremediorik. Orra, ba, egun auen alde ona eta alderantzia. Ala ta guztiz ere, ondo joan dana ondo dago eta Gabonak guztiontzat etortzen dira ondo. Osasun pixka bat bear. Gertatzen dana da Gabonak, gau onak, egun kaskar samarra ekarri dezakela eta kontu pixka bat eduki bear. Neurria artu bear, nai duena egiten duenak nai ez duena sufritu bear izaten baitu askotan. Egun auk famili dana bilduta bata bestearen pozean ospatzeko izaten dira, batez ere. Kanpoan bizi diranak ez dira kantuak esaten duen bezela *gaztaiña ximelak jatera* eto-

rriko. Zenbat etxetan usadioari eusteko, azak eta koliflorak jartzen dituzte. Ez dira orrekin bakarrik geldituko. Izango dira jaki obeak ere eta edariak zer esanik ez. Onetan asko aurreratu degu, zorionez.

Baiña familiko giro gozo eta epel ura ez al da naikoa aaztu? Bateko droga eta besteko gogorkeria, emengo iltze eta orko lapurreta, bizitza trakets onek ez ote dauka zer ikusirik famili askoren ondamendiarekin? Ona emen zer dion, gutxi gorabeera, New York-en gotzai izendatu duten legazpiar batek: “Droga, jendea moral aldetik ondoezik edo gaizki bizitzearen ondorioa da, eta ori, familiaren muiña autsi edo ondatu dalako etorri da. Gaitz oiek mundu guztira zabaltzen ari dira, eta erein degun azi txarraren fruitua laister bilduko degu”.

Gabon edo Olentzero, familian alkartuta igarotzeko egunak badatoz. Ez dago gauza guztiak leenago bezela egin bearrik. Ezta zaarrak esaten dutena bakarrik egin bearrik ere. Aurak baserritar jantziko dira eta aitona eta amona an egongo dira etxean, zai. Gazteak dira beti etxetik igesi eta parrandan ibilli gabe familiko muiña eta gozotasuna zaindu bear dutenak. Gabonetan beintzat nai litzake zerbait egin. Ea, ba, nola portatzen diran.

Gaurtik egun gutxira
gera Gabonetan,
ainbat maite ditugun
une gozoetan.
Maitasunaren billa
bagabiltz benetan,
arkitu dezakegu
gure sendietan,
pakean bizi diran
etxe guztietan.

Entzun Jesus aurtxoak
esaten diguna:
pakea da zerutik
eskeintzen zaiguna.
Maitasuna izanik
gozo ta biguna,
pakearen bitartez
iristen deguna.
Billa alegintzeko
da Gabon eguna.

Pake billa bagabiltz
danok borondatez,
maitasuna lortuko
degu bide batez.
Gauz oberik munduan
ez da nere ustez.
Entzule maite danak
ongi izan bitez.
Ta zorionak Gabon
eguneko partez.

Etxe asko naita ez
egon bear triste,
etxeoak pakerik
ez baldin badute.
Zorionik izango
dutenik ez uste.
Eta batak bestea
ezin berriz maite,
familikoak alkar
artzen ez badute.

1990eko abenduak 28

Garai bateko judutarrak gaiztoak omen ziran. Herodes ere etzan zuzena izango. Jesusek erregetze kenduko zion bildurrez, Belen eta inguruko aur guztiak illerazi zituen, Jesusi ere bizia kenduko ziolakoan. San Jose eta Maria Santisima alkarrekin ondo etortzen ordea, eta orri eskerrak salbatu zuten Jesus aurr, bizirik. Aingeruak San Joseri Egiptora iges egiteko esan zionean Mariak kontra egin balio, etzuten gauza onik egingo. Emazteak senarrari beti ezetz esateko oitura izan balu, Jesusek nozitu bear-ko zuen. Guraso onak zeuzkan ordea, eta orri eskerrak.

Beste aurrak etzuten suerte aundirik izan. Gaiztakeriak egiteko lain ezaguera etzeukatelarik, errugabeak, iñuxenteak izan, eta zeruan ederki daude orain. Aiek iltzeko agindu zuen Herodes nun ote dago? Eskolan ibilli giñanean judutarrak gaiztoak zira-la esaten ziguten, geu besterik ez bezelakoak bagiña bezela. Onak izateko besteak gaiztoak izatea ez da ordea naikoa. Beraz, ona ez dana besteak txarra izateak ez du onduko.

Nik ez dakit gaur eskolatan zer erakusten duten, baiña gure artean Herodes asko dagoela esango nuke. Eta Herodes bera

bezin gaiztoak edo gaiztoagoak, gaiñera. Jakin berri danez, Donostian atso zaar batek bost urteko aurra uda ta negu terrazan edukitzen omen zuen, iges egin etzezan lepotik soka erantsita. Bere gurasoak, txakurak eta katakumeak azten omen zituzten, saldu eta dirua irabazteko.

Bilbotik gertu, berriz, lau urteko umea joka il du bere aitak. Orra Herodesen ondorengoak Euskalerrian. Mexikon aur bat sekuestratu eta giltzurdin bat kenduta bidali dute etxera. Eta Egoamerikan bai omen daude gantzak edo koipeak kentzeko pertsonak iltzen dituztenak. Gure txiki denboran bildurra emateko esaten ziguten *sakamantekas* aien kontuak orra egi biurtu.

Beste alderako kontuak ere entzuten dira, eta gaitzerdi. Errusian aza kirtenarekin izugarrizko birtuteak dituen botika asmatu dute. Tentsioa, erreuma, katarroa eta orrelako gaitz danak sendatzen ditu botika orrek. Aza kirtenak egundoko salmenta izango duten otsa dago. Jende asko ari omen da aza kirtenak konjeladore eta poteetan sartu eta gordetzen.

Urte berria emen
degu derrepente,
ez da iñuxente,
urte zarra bukatu
dala mediante.
Jun dana nola zaigun
portatu dexente,
datorrenean ere
egon nai presente.
Ea irauten degun,
bada, danok tente.

Eta guk ikustean
urte bat joatean
beste bat atean.
Ez al da arrituko
eskean astean?
Zoriona eskatu
guztiok batean;
ta ematen badigu
eskuak betean,
eskertuko diogu
datorren urtean.

1991

**Ilda gero
danok onak**

1991ko urtarrillak 4

Zer moduzko asiera eman diozute urte berriari? Jai asko samar izan dala-ta, aje antza edukitzea ez da arritzeko izango. Baiña al daneraiño disimula dezagun, bestela antzemango digute-ta.

Urte berria, bizimodu berria, esan oi da. Zerbait berria eta ohea egin nai izatea bidezkoa da, baiña beti ez da errez izaten. Neri gauza batek ematen dit pena: egiten didazuten arrera ona ikusi eta zuek merezi dezuten bezin lan ona egiteko talenturik ez izateak. Ori ez da dendan erosten, izan ere. Eta jarraitu egin bear-ko al dedana egiten.

Mundu onetako bizimoduari begiratzen badiogu berriz, beti izaten da emen zerbaiten egarri antza. Kejatzea gurea degu. Alare, batzutan beintzat miñarekin negar egiten degula ere aitortu bearra dago. Ainbeste buruauste ematen digun gure Euskalerrri onetan, geroz eta geiago dira gurasoekin batera kon-forme bizi diran gazteak. Gure gazteak ez daukate aitaren eta amaren ondotik aldegitoko irrika berezirik. Bere buruaren etsai izateko ez dago ikasi bearrik. Orain gazteak asko ikasten dute, eta orregatik konturatuko ziran gurasoen ondoan nolako paotxa daukaten. Aitak dirua ekarri dezala, amak egin ditzala etxeko lanak eta, kaixo mutil! Azaletik begiratuta ala dirudi, baiña egi-tan orrela ote da? Gazte jator askoak badaude. Nunbait lana egiteko aukera baleukate eta dirua irabazteko modua, ez luteke etxean traba aundirik emango. Lumaz estaltzean kabitik alde

egiten duten txorien antzera joango lirake etxetik, nun edo an kabi berria egitera.

Gauza geiago ere esaten da gazteei buruz. Etxean dauden artean, aitarekin baiño amarekin obeto konpontzen dirala. Ez da arritzekoa. Oraingo gazteak dakitenarekin, nola ez diote, ba, antzemango amari bigununeak nun dauzkan? Ai, amaren biotza! Baiña aita ere geroz eta geiago maite omen dute, eta ez da ezer. Ezkontzea pentsatzen dutenenan neskatxaren edertasunari begiratzen diote, batik bat. Ederki egiña. Oraingo neskatxak mutillak aiña ikasi eta dakitenak dira. Orrezaz gaiñera, politak izan ezke-ro, zer geiago bear dute?

Urte berria, bizimodu berria. Aukeratu berriak ditugun agintariak gazteentzat lana eta etxebizitzak sortzen saiatu ditezela eta orduan izango du indarra esaera zaarrak.

Gaurko gazteak kabi berria
baiño zarra maiteago.
Familieta orrelakorik
etzan izaten lenago.
Ezagun da, bai, badakitela
zer komeni dan geiago:
aita ta amaren ondoan bezin
toki onik ez baitago.

Orain zar eta gazteak asko
bizi dira alkarrekin.
Dirudienez guztientzako
etxerik ez da Euskadin.
Baiña gerora gauza onikan
ez datorkigu onekin.
Sendi berriak bear baitira
arraza galdu ez dedin.

1991ko urtarrillak 11

Naparrak dirala jenio berokoak? Italiarrak ere ez dakit, ba, oso txukunak ote diran jenio kontu orretan. Sizilia deritzaion ugarte gertatu omen da. Senar-emazteak bazkalondoko loalditxo egitera joan ziran. Berogaillu edo kalefazioa edo dalakoa indar aundi samarrean eduki nunbait, eta emazteari

beroak ez zion uzten lo egiten. Zer asmatuko eta ez dio, ba, senarrari kirikil egin, gajoak!? Senar kaikua asarretu, berriz, eta kutxilloa sartu omen dio emazteari, bizkarrean. Gizon astapistola samarrak badaude mundu onetan, orratio! Emaztea bein egongo umore onean eta jolasgurearekin, eta orrelako kirtenteria egingo zion, ba, Jainkoaren izenean? Ez dauka berriz emaztea tenple orretan arrapaturik. Emazteak matxardak dirala eta orrelakoak esaten dituzte. Baita izan bear ere zenbait gizonekin. Nundik losintxa egingo eta zintzo ibillita ere naiko lan izaten da, eta astakeriak egiten dituzten gizonak ez dute emaztearen irripar goxorik merezi. Emazteak ez dituzte gero senarrak noiznai laztantzen. Orrelako aldarteak banaka-banaka arrapatzen dituzte, eta orduan erantzun txukuna eta maitasunez betea eman bear du gizonak.

Esker onekoak izaten saiatu bear degu danok. Ala ere lanik asko izango degu, bai. Beti ez da erreza izango, baiña alegiñak egin beintzat, ea goxotasun pixka bat inguratzen degun nundik edo andik. Pake santuan bizi geranok kejavu egiten gera. Zer esango ote genduke zenbait familitan bezela alkar ikusi ezinda bizi bagiña? Munduaren erdiak ez daki beste erdia nola bizi dan. Eta ez jakitea obe, askotan. Alkarri pazientzi pixka bat artzen saiatu bearra dago emen. Eraso datorrenean petraldu gabe eutsi eta onaldia datorrenean, aprobeaxatu ondo. Bestela jai dago. Kiribil egin digutelako otsoa bezela ez jarri beintzat. Une alaiak geure esku dauzkagunean eltzen ez jakitea, edo eldu nai ez izatea baiño zorakeri aundiagorik ez dago egiterik. Gogoratu bertso zaararak zer dion:

Urte bat edo bi igarotzeko alkarrekin munduan
ez det agure zarrrik nai nere onduan.

Ark bai zekiela bizitzen. Ark bai zeukala bizitzeko ilusioa. Izan ere, bizitzeko ilusioa bear da. Eta kutxilloak gorde txuletak erabakitzekeo.

Guztiok ondo bizi nai eta gabiltz alkarri bultzaka, beti zerbaiten egarriz eta atsegin billa aztarka. Mundu onetan une gozoak izanik oso banaka, aprobeztatzen ez dakianak barkaziorik ez dauka.

Andre-gizonak alkartzen ditu alkar maite izateak. Ta maitasuna sendotutzen du bata bestea pozteak. Orretarako borondatea baldin badu emazteak, eskertzen ez dakiten senarrak bai dirala arloteak!

1991ko urtarrillak 18

Gizona ez da metroarekin neurtzen. Gorputza bai, baiña anima ez beintzat. Ezta neurtuko ere. Animako birtuteak nola-koak edo zenbateraiñoakoak diran, alako balioa eman bearko zaio gizonari edo gizakiari, emakumezkoak ere kontuan eduki bearra dago-eta. Gizonezkoari baiño balore gutxiago ematen zaio emakumeari. Ori oso kontu zaarra da. Badakizute nazio-tako eta munduko Miss aukeraketak nola egiten diran. Ipurtaundi samarrak eta orrelakoak ezin, ba, aukeratu; eta politenak zeintzuk ziran erabakitzeke metroa bear izaten zan garai batean. Gerriaz goitik 90 zentimetroko ingurualdea bear zan eduki. Txukun samar esateko, gerria baiño beeraxeagoan ere bai, eta 60 zentimetro gerri-bueltan. Gerri me-mearekin eta erlearen tankerako gorputza zutenak aukeratzen zituzten miss izateko. Ortik pentsatu metroak zenbateraiñoako zer ikusia izango zuen. Baiña orain aldaketak dira, ikusten danez. Gorputzeko edertasunari ainbat begiratzen zaio animari. Eta miss leiaketa bat irabazteko leen maillako edo klase onekoa izatea bear-bearezkoa da orain. Italian orrelako aukeraketak antolatzen dituztenak ala diote beintzat.

Itxura danez, neskarik politena bada ere, ezjakiña edo klase txarrekoa baldin bada, ez du balio. Zenbat edertasun daukan bakarrik ez da kontuan artu bear. Nolako pertsona dan ere bai. Ori da balio duena. Errez ulertzeko moduan esanda, kantidadea ez baizik-eta kalidadea bear da miss izateko. Bestalde, aukeratua izateko, ibiltzen ere jakin bearra dago. Ibillera egokia eta ankaje txukuna ez dauzkanak jai izango du. Baiña... ibiltzen bakarrik ez, egoten ere jakin bearra dago. Nun eta nola egon ikasi egin bear. Zer tankeratakoa dan eta nolako estiloa daukan, ortxe omen dago koxka.

Andregaia billatzen lanak izango dira emendik aurrera. Begi ederrak eta gorputz lirain eta egokia ez dira naiko. Eta, neska-txari nola antzeman nolako anima daukan edo klase onekoa ala txarrekoa dan? Gorputzeko edertasunak erakusten dituzten bezela animako doaiak erakusten saiatuko al dira, bestela makiña bat mutil gizarajok zepoan erori bear du.

Zenbait engaiñatzea
etzan misterio,
gorputzaren neurriak
zirala medio.
Orain eder utsak ez
omen du balio...
Gorputzari animak
irabazi dio.

Neska ederrak beti
izan dute maiña.
Danak ziran mutillak
txoratzeko aiña.
Gorputzez egokiak
pozik zeuden baiña,
burutsuak diranak
artu dute gaiña.

1991ko urtarrillak 25

Munduko pertsona zibilizatuenak geu gerala pentsatu izan degu. Amerika ere geuk zibilizatu genduela, eta Europak edo Europako jendeak berebiziko lanak egin zituela munduaren

alde. Erlijiorik onena emen dagoela eta jakituririk geiena ere bai. Guk bai ori uste. Baiña europarrak gaiztakeri asko egin dute. *Astakeri asko* esanda ere gezur aundirik ez. Garai bat izan zan India, Asiako nazio aundi ori, Inglaterraren mende egon zana. Eta inglesak bere soldaduekin aruntz joan ziranean indiarrek eskulan asko egiten zuten. Eskulan asko eta onak: alfonbrak, tapizak eta orrelakoak, batez ere. Baiña zer gertatuko eta inglesak baiño merkeago eta obeak egiten, eta Inglaterrako fabrika asko lanik gabe gelditzeko arriskuan ikusi ziran. Orduan inglesak eskulan oiek egitea debekatu zieten indiarrei. Eta ori bakarrik ez, tapizak eta alfonbrak egiten iñor arrapatzen bazuten, eskuak mozten zizkieten. Orra diruaren astakeriak. Orra Inglaterrako jakintsu zibilizatu biotz gabeen basatikeri beltza. Otsoak ere ez aundiagorik.

Ejenplo txarra errez ikasten da, eta indiarrek ere ikasi zituzten inglesen erakutsiak. Orain Indian eta Asiako beste zenbait naziotan lapurretan arrapatzen dutenari eskua mozten diote. Baiña gauzak ez dira orretan gelditzen. Inglesak bizkorrak izango ziran, baiña Asia aldeko jende ori ere ez da makala. Lapurrei moztutako eskuak botika batzuekin-eta aspaldi ildakoen eskuen itxura eman eta Europatik joandako mixiolari-eta, santuen eskuak balira bezela saltzen omen dizkiete. Eta fede oneko pertsona asko da santuen eskuak diralakoa erosi eta zenbait komentu eta elizalara lapurren eskuak erre-galo egindakoak.

Komeri polita da auxe ere. Onelako edo alako santuren eguna dala eta an joaten gera baratzuria baiño fiñago erlikiari musu ematera. Santu baten gorputz puskari musu ematen diogulakoan, ez ote diogu, bein edo bein, lapurren baten eskuari musu eman? Orain ez dutela santuak milagrorik egiten esango degu gero.

Gezur guztiei antzematea
ez dago gure eskuan.
Eta batzutan uts egin bear
uste ez degun lekuan.
Ez ote gera iñoiz ibilli
udare billa pikuan,
lapur eskuei musu ematen
santuak diralakuan.

Gezurti eta saltsero danak
bukatu oi dute gaizki.
Guk debotoa degun santuak
ori ainbeste badaki.
Lapurren batek sartuko digu
ustez ziria egoki,
Satanas beltzak astinduko du
sardearekin ederki.

1991ko otsaillak 1

Telebistari begira pixka bat arrituta gelditzen naiz batzutan. Eguneroko berriak eta zuzenean ematen dituen zenbait gertakizun kendu ezkerro, gaiñontzeko asko kontu utsak dirala esan diteke. Esate baterako, bazkalondoan ematen dituen telesailak edo diralakoak. Ala ere, an ikusten deguna eta entzuten deguna, garai bateko sermoiak baiño errezago sartzan zaigu buruan. Gizon-emakumeak ez gera ogi utsetik bizi. Eta au ere egia da. Eta beti lanean jardun gabe, noizean bein gogoko zaizkigun atsedenaldiak ere bearrezko ditugu. Orregatik, telebista ikusteko oitura gaizki dagoenik ezin esan. Gertatzen dana da, an ikusten deguna sinistu egiten degula batzutan. Telebisioak burua artzen digula. Berebiziko indarra du guri alde bateta naiz bestera eragiteko. Eta batzutan onerako izan diteke, baiña txorakeri bat edo beste egiñarezteko arriskua ere badu. Illabete bat edo orrela izango da “Cristal” telesaila amaitu zala, eta orduko komeriak entzuten ari gera oraindik. Pelikula aietan ikusten zan artista batek bularrean minbizia zeukan itxura egiten zuen. Eta ainbesteraiño bako bildurra sartu zuen emakumeen artean, besteetan baiño 400 aldiz emakume geiago omen dijoa bolada onetan medikutara, lasaitasunaren billa. Minbiziaren kontrako erasoaldi edo kanpaina pranko egiten da, ba. Baiña alare, nagikeriz edo lotsaz

medikutara joaten etziran etxeoandreak astintzeko “Cristal” geiago izan da mediku guztien eskari eta erreguak baiño. Ona emen telebistaren alderdi on bat.

Beste alderakoak ere izan dira, ordea. Alkarrekin paseatzen zebiltzala “Cristal” ikusteko ordua iristen zanean, senarra eguzkia artzera bialtzen zuten emazteak izan dira. Ala ere, aizea artzera edo oilloak perratzera bialtzen etzutenean, gaitzerdi. Butano partitzaileak ere zearo asarretuta zeuden, eta “Cristal” ori sekula ez ote zan puskatuko galdetzen zuten. Dendariak zer esanik ez. Denda idekitzean iñor ez, eta isteko orduan denda guztiak etxeoandrez beteta. Pazientzia artu bear, zer egingo dezu? Baiña ez ditugu etxeoandreen aitzakiak bakarrik esan bear. Burua arindutako gizonak ere izan dira. Batek ala esaten zuen:

– Artista ori beti kamixoi batekin azaltzen da. Lepoko lazo gorri ori aldatuko balu, sikira... Batzutan urdiña eta beste batzutan berdea, eta orrela.

Telebistak ez ote du gero
garia ainbeste auka?
Ez familiak nasteko daukan
ainbat indar ez baleuka.
Danok gauz bera ikusi nai ez
eta alkarri muturka.
Telebisio arraio orrek
arrisku ori badauka.

Madrid aldean atso zar batek
erabat asarretuta,
bere senarra matxuratu du
leku txarretik elduta.
Gizon bezela zeuzkan bi gauza
aietatik bat kenduta,
agure zarra utzi omen du
gizon erdi biurtuta.

1991ko otsaillak 8

Munduari begiratu eta entzuten diranak entzunda, gaurko bizimoduaren ardatza dirua dala esan diteke. Bizitzeko ain da bearrezko, dirua danok maite izatearekin ezin arrituko gera.

Geiegi ere maitatzen degula uste det. Asko daukanak, geiago nai. Ezin ase iñola. Naiko dirua daukanik nik ez det beintzat ezagutzen iñor, eta zuek ere naiko lan.

Euskadiko enpresak ez omen dute aurten igaz aiña diru irabaziko. Eta ez da au albiste ona. Enpresatako langilleak ez baitira lanera joaten diruz ase ezin diralako, bizitzeko bear dutelako baizik. Eta enpresak dirua irabazten jarraitu nai badute, egiten dutena kanpoko naziotan saltzera beartuta daude. Orretarako, orain egiten dituzten gauzak merkeago egin bear. Au zail samarra dala dirudi. Baiña ez ditu onek danak kezkatzen. Ondasun asko daukanak nai duena esateko bildurrik ez du izaten. Kopetan bi azal izaten ditu berriz, eta komeni zaizkion erremedioak oso errez billatzen ditu. Gauzak merke egiteko, lantsari edo jornalak gutxi jasotzea beste erremediorik ez dagoela esan dute. Dirua gutxitu, geiegi erosten degulako salneurriak gora joan ez ditezen, naiz eta tajuz antzean bizitzeko gauza askoren premian egon. Jokaera onek lana gutxitzea berekin dakarrela antzemateko ez dago Unibertsidadetik buelta asko egin bearrik. Baiña konponketak egiten dakiten maixuak Ipar Amerikan dauzkagu. Emengoak ere eskola berdiña ari dira ikasten, eta orixe txarra. Amerikar oietako batek esan du, emendik aurrera aberatsak geroz eta aberatsago izango dirala, eta beartsuak geroz eta beartsuago. Ori orain? Eta leenago? Afrikan bai omen daude sekula aberastuko ez diran nazioak. Baiña Amerikako jaun aundi orrek esan du berak ez daukala zer ikusirik Afrikako miserableen sufrimentuarekin.

A zer nolako karidadea! Afrikako beltzak ez dute amerikano orrengandik limosna asko artuko. Mundu onetan beti izan dira pertsona zekenak eta orain ere badaude, noski. Edo bagaude. Batzuk ondo biziko badira, beste batzuk nozitu bear. Arrokeria, zurkeria eta gaiñontzeko pekatu kapitalak agintzen dute emen.

Dударик gabe mundu onetan
diruak badu indarra.
Baiña dirudi ez duela nai
bazterreratu negarra.
Ondo pentsatzen baldin badegu
au da egoera txarra:
batzuek beti nai ta nai ez
pobrezan bizi bearra!

Asko dutenak dauzkate emen
egunikan alaienak,
eta ez ditu asko kezkatzen
miserablien aienak!
Oiek iristen dituzte goiko
eserleku lasaienak,
bean daudenen buru gainean
anka jarrita geienak.

1991ko otsaillak 15

Gosea eta jateko gogoa alkartzen diranean ez da giro iza-
ten. Bien artean zerbait ona egin bearrez, batek bestea txar-
tzen du gainera. Jateko gogoa ona da, baiña gosea ez. Biak
alkargana bildu ezker, gosea izaten da nagusi, eta gosea ez
konparatu jateko gogoarekin. Pekatuarekin ere orrelako zer-
bait gertatzen da. Diru-gosea eta lizunkeria: orra pekatu
nagusietako bi. Ba, diru-goseak bereak eta bi egiten dituela
uste det lizunkeriarekin edo berdekeriarekin ezkontzen dane-
an. Dirua irabazteagatik ez dakigu ia zer egin. Lapurretak eta
orrelakoak oso atzean gelditu dira. Eta diru-gosearen azke-
nengo asmakizuna edo inbentua, berdekeriarekin ezkontzea
da. Eta inbentu ori Ingalaterran atera dute ain zuzen. Ango tra-
talaria edo negoziante batek, etxebizitzak alkilatzen zituen. Ez
ordea edozeini: ezkonberriei. Eta tratalari ori berdulario
samarra izan, eta ezkonberriak lo egiten zuten gelan bideoak
jarrita zeuzkan, ezkonberrien komeri guztiak pelikulan artu
eta zinea egiteko.

Ezkonberri gizagaixoak pozik egongo ziran etxea alkila-
tuta, mundu biurri onetan biok bakarrik bizi balira bezela.
Baiña diruzale maltzurra ez lo egon ordea. Ezkonberrien

musuak, laztanak eta gaiñontzekoak - danak ezin esango ditut emen - bideoan artuz etzebillen gaizki. Pelikulak debalde atera eta saldu: orra dirua errez irabazteko modua. Gaiñera, berde koloreko pelikulak garesti saltzen dira. Mundu au ondo miserablea da, pentsatzen jarri ezker. Ezkonberri kottaduak antxe biziko ziran goxo-goxo, alkar maitatuz eta geiago maitatu nairik. Eta aiei ere ezin pakean utzi zenbaitek. Bere denbora guztian izango zituzten egunik onenak bizitzen eta orretarako ere pakerik ez, dirua eta maltzurkeria dirala eta ez dirala. Txorik ere zapuztu egiten dira azkenik kabia egiteko pakerik ematen ezpazaie. Eta ainbeste denboran ezta proatzeko irrikatzen egon ezker, ezkonberrian pake pixka bat nai litzake, ba. Baiña ezta uraxe ere. Eta litxerrero bat dalako guztia!

Jakiñagatik mundu ontatik
lotsa aldegiña zala,
joan zanean utzi ziguna
ez da utsune makala.
Txit premizkoa izanagatik
bera ta bere itzala,
entzun izan da berdea zala,
ta astoak jan zuala.

Diru-goseak egiten ditun
litxarkeriak entzunik,
ezagun danez diruarentzat
ez da pekatu lizunik.
Eta lotsarik ez dunarentzat
ez dago lotsakizunik.
Ta ezin gorde ezkonberrien
laztan eta maitasunik.

1991ko otsaillak 22

Garai batean neska gazteak pozik izaten ziran soldaduzkara joan bearrik etzutelako. Baiña makiña bat gauza azpikoz gora jarri da, eta orain zenbait emakumek berebiziko irrika omen dauka ejerzitorea joateko. Bizi bearrik eta bizitzeko dirua irabazi bearrik ematen ditu bere astinduak, eta baditeke orregatik izatea au ere. Zenbait pertsonak agintzeko

zaletasuna izaten du berriz, eta iñor mendean edukitzeko ez dago ejerzitoan sartu eta galoiak artzea bezelakorik. Izarrak artzea obe, oraindik. Ejerzitora dijoazen emakumeak ez dijoaz soldadu. Danak edo geienak karredunak dira. Eta kofradi orretan sartzen diran egunetik artzen dituzte izarrak, eta orra goi samarretik kukurruku egiteko modua. Gerrako barkuetara leenbiziko joan dan emakumeak esan omen du, ejerzitoko gauza asko dirala bere gogozkoak, baiña geiena gustatzen zaiona agintzeko an dagoen erreztasuna dala. Onek atera dizkigu eltzetik babak!

Gonadun askoren agintzeko zaletasuna ezagutzen genduen. Baiña pentsatu eta esan gaiñera, mingaiñean batere erdoirik gabe. Eta geiago ere esan du, itxura danez: gizonezkoei agintzea oso erreza dala, eta orrek ez omen du batere kezkatzen. Sorgin arraioa! Aren mendeko soldaduak argi ibilliko al dira. Bein baiño geiagotan “firmes” jarri bear ko dute aren aurrean. Biboterik ez du edukiko bistan, baiña errespetoa sartuko duela uste det. Umore txarrean jaikitzen dan goizetan ez da giro izango aren inguruan! Eta nobioarekin edo senarrarekin mutturtuta etortzen danean?

Inglaterrako erri txiki batean udaletxeko langille bat estuasun ederrak pasea izan bear du. Erriko tuberia puskatu zan. Ura konpontzeko alkatearen baratzan zuloa egiten asi zan langille ori. Baiña erri artan alkatea ez baiña alkatesa izan, eta asarretu zaio atsoa. Artu du sukaldeko kutxilloa eta moztu bear zizkiola zeuzkanak eta etzeuzkanak langille gizarajoari. Atxurra eta pala zuloan utzi eta laister alde egin zuen andik, alkatesa bargastak ondatuta utziko ez bazuen. Emakumezko sargentoaren mende egon bearra ez da ona izango, baiña alkatesak egin nai zuena ere etzan izango atsegin emateko modukoa.

Eba etzuan Jainkoak jarri
mundu ontan serbitzari,
baizik laguntzat eskeiñi zion
lenbiziko gizonari.
Nai zuna egin erazi zion
gero Adan txaldanari.
Ori gertatzen zaio agintzen
ondo ez dakianari.
Aurki Eba ta ondorengoak
dira danon agintari.

Gizonok ia gelditu gera
ez kemen ta ez umore,
emakumeak daukalako gaur
gizonak aiña podere.
Zerbait giñala uste ta zuek
gaiñera igo dotore.
Baiña ez bete bazter guztiak,
egin zazute fabore,
mundu onetan leku pixka bat
bear baitegu guk ere.

1991ko martxoak 1

Nai duena esaten duenak nai ez duena entzun bear izaten omen du. Eta neri ere onelako zerbait gertatu zitzaidan leengoan. Etxekoandre baten sermoia entzun bear izan nuen.

Onela esanda, badirudi etxekoandre sermoilari ark estu samar artu ninduela. Baiña etzan orrenbesteraiño izan. Irripartsu eta patxara ederrean esan zizkidan esan bearrekoak. Ez giñan asarretu. Nola asarretu, izan ere, aurpegi alai ura ikusita? Etxekoandreak jakiten dute bai noiz eta nola itz egin. Beti ala egingo balute, gizonak zeruan biziko giñake. Baiña beste alderakoak ere izaten dira, eta orrekin ibiltzen gera gaizki. Kontua zera da: bateko “Cristal” eta besteko ez dakit zer, nik esan omen nuen gu baiño telebista maiteago dirala etxekoandreak, edo orrelako zerbait esan nai omen nuen beintzat. Eta - “zuek zer egiten dezute - esaten zuen - Athletic edo Realak jokutzen duenean, edo telebistak pelota partiduren bat ematen duenean? Ez da egoten orduantxe zuengana goxo-goxo itz egitera joan besterik. Eta gaiñera, gaiñerakoak”. Esan zizkidanak entzun eta isil-isillik gelditu bear izan nuen. Baiña etxekoandre ark arrazoi pixka bat

bazuela esango nuke. Retegi edo Alustizaren partiduren bat ematen badute, zein egoten da telebista ikusi gabe? Auek gureak dira, eta ikusi bearra dago, esango degu azkar. Athletic edo Real ari badira ere, an egongo gera begira, begiak ia irtenean, munduko futbol talderik onenak balira bezela. Egiten dituzten utsak, eta ala ere ez degu etsitzen. Eta ez dago orrelakotan telebistan one-lako edo alako pelikula dagoela esan besterik. Gorbizitutako babarrunak baiño egoskorrago eginda jartzen gera-eta.

Bai, etxeoandreak arrazoi pixka bat badutela aitortu bearra dago, gizon jatorrak izan nai badegu. Goizean gosaldu ortuko bago-az gure etxetik, egunkaria erosi aitzakian. Etxerakoan ogia ekarrazten badigute, edo patata bat edo beste zurituerazten badigute, lumak arrotutako oillarra bezela jartzen gera, izugarrizko lanak egingo bagenitu bezela. Eta etxeoandreak lana ez da eskertzen bear bezela. Aien lanak ez dirala ikusten esaten dute. Eta, batzutan beintzat, arrazoa eman bear genieke. Ez da, ba, asko kostatzen.

Zenbait gizonek andrearentzat badu amaika aitzaki.

Arrazoirik ez eta mingaiña ezin isillik eduki.

Maitagarriak izanik ere gure izar ta eguzki, obe genduke gure ondoan artu poliki-poliki.

Senarrok ere askotan beintzat aldrebesak gera, ziñez.

Gure alboan aingerutxo bat nola daukagun jakin ez? Zergatikan ez bere bizitza bete une atsegiñez, muxu batzuek emanez eta goxo-goxo itz egiñez?

1991ko martxoak 8

Garai bateko eskolak ikusi eta oraingoak ikusi, badago alde ederra. Leenago eskola gutxi zan, eta ziranak arloteak. Estaduarenak ziranak beintzat bai. Eskolara asten giñanean, leen-

bizi erderaz ikasi bear izaten genduen ezer ulertuko bazan. Eta orrek ematen zizkigun lanak. Bein batean, maixuak ala galdetu zion mutikoari:

– Auntza nola esaten da erderaz?

– Cabra –mutikoaren erantzuna.

Eta beste mutiko bati galdetu zion:

- Eta auntzaren esnea?

- Cabra la leche...

Onak geunden gu algebra ikasteko. Eta kargu pixka bat zuten guztiak kastellanoak izaten ziran, berriz. Eta guk beti atzeritarren mendean bizi bear. Amalau-amabost urte ezkerro, al zutenak edo suertea zutenak fabrikaren batean lanean asiko ziran, eta kitto! An bukatzen ziran askoren eskolak.

Erremedioak billatuko badira, gaitzak bearrezko omen dira. Eta ez nuke esango ezetzik. Lanik eza etorri zanean, gazte asko ikasteari eman zion. Orri eskerrak. Orain garai batean artzai eta baserritar aiña abogadu, mediku, injineru eta orrelako daukagu. Eta ez daukagu zuzendariak kanpotik ekarri bearrik. Ari gera geure buruaren jabe egiten, oraindik ere premiak badaude baiña. Leenago ofizio bat ikasi nai zuenak, pintxe sartu bear izaten zuen. Gaur, edozer langintza erakusten duten eskolak daude. Baita soiñua eta panderoa jotzen erakusten dutenak ere. Garai batean nork esan bear zuen bertsoan ere eskolatan erakutsiko zala. Gozoak jarriko ziran. Aiek aterako zituzten deadarrak.

Oraingo gazteak ez dituztela zaarren esanak aintzakotzat artzen? Arrazoirik etzaie falta, batzutan beintzat. Gertatzen dana, zera da: batak bestea errespetatzen, eta bazterrak zikindu eta ondatu gabe ibiltzen erakusteko eskolarik ez dagoela, eta orrekin gabilta gaizki. Jubilatuei zaartzaroa nola pasatu erakusteko lezioak ematen dizkieten maixuak ere badaude. Umeak giñala, eskolan. Eta zaartuta ere bai. Auxe izango da ume jaio eta ume biurtzea. Gai au beste batean jorratu bearko

degu, orretarako astirik izaten bada beintzat. Lan guztiak gaur egitea ez baita komeni.

Lenago emen tituludunak
ziran danak kanpotarrak,
eskolarengan nola federik
etzuten baserritarrak.

Gaurko neska ta mutil gazteak
ez dira orren zabarrak,
dakitelako ezjakiñentzat
datozela egun txarrak.

Orain euskaldun asko dauzkagu
karreradun ta azkarrak.

Orko eskribau, abogadu ta
mediku jakintsuenak,
izan oi ziran izen-deiturak
erdeldunak zituztenak.

Guri agintzen naiko zorrotzak
izaten ziran geienak.

Zuzendarien artean orain
nunai euskal abizenak,
eta ez degu bete bearrik
kanpotar aien ordenak.

1991ko martxoak 15

Berriketan ari gerala, orra martxoaren erdira iritsi. Aurtengo negua bota izango al degu onenbestez. Baiña martxo bera ere ez da santu-santua. San Jose loreak eta abar, purrustaka batzuk botatzen badaki, baiña udaberria ere berak ekartzen du, eta ondo portatzen ere badaki. San Jose eguneko jaia ere larri zan, ba. Ia-ia kendu ziguten. Lanerako baiño jai egiteko gogo geiago eduki nunbait, eta salbatu zan, orratik!

Martxo ezker neguko moteltasun ura menderatzen dala esango nuke. Garai au ezta izaten saatsak loratzeko bakarrik. Udaberriak txoriak ere kantari jartzen ditu, eta neska-mutillak alkarri begira. Garai batean, oraintxe egiten zituzten soiñeko berriak neska gazteak. Eta mutil gazteak, traje berriak. Orduan egunez alkar ikusi bear izaten zuten, eta al zan ondoena eta dotore samar azaldu bear, ba, arritzekoa ez dan bezela. Baiña oiek leenagoko kontuak dira. Gazteentzat gauza batzuk asko erreztu

dira aspaldi onetan. Neskatxei itz egitera ia-ia txapela erantzita joan bear izaten zuten leengo mutillak. Neskatxak kukurruko oso goitik jotzen oituta egoten ziran izan ere-eta. Kanean paseatzea pentsatuta ere, bien artean metro beteko tartea zala ibiltzen ziran. Orain nunai ikusiko dituzue gaztaña zaarra eta untza bezela alkarri lotuta. Eta iñork ikusten baditu ere etzaie kolorerik gorrituko. Zer ote da askatasuna? Leengo neskatxen aurrean etzegoen nolainai itz egiterik. Apaizak baiño ere errespeto aundiagoa sartzen ziguten. Orain neskatxak mutillak bezelaxe edozer baldarkeri esaten dute. Eta, esan bakarrik? Berdintasun pixka baten premia ere bazegoen, eta zer esango degu?

Galiziko erri batean, udalak izaten dituen igeltsero lanak egiteko neska gazte bat artu omen dute. Ofizioak ikasteko dauden eskola oietako batean ibillitakoa izan, eta edozeiñek bezin ondo edo obeto omen daki igeltseritzan. Eta oso gustora omen dago bere lanarekin. Orain ez dauka aurpegian emateko autsak erosi bearrik. Eta ori ere bere onerako izan.

San Jose eguna badatorkigu. Arkumea jateko eguna, osasunetik eta poltsatik ondo daudenentzat. Baiña “acido úrico” edo dalako ori sortzen du arkumeak, eta poliki ibilli. Arkumearekin batera letxua jatea oso ona da, gaitzik egin ez dezan. Osasuna ondo zaindu beintzat. Uda badator eta ea pikardi bat edo beste egiteko izaten geran.

Garai bateko bizimodua
ez al zan naiko makurra?
Neskatxarena inguratzeko
mutillak zuten bildurra!
Mesede ala kalte dan ez da
erabakitzen samurra,
konfiantzak gaur askorentzako
ekartzen baitu egurra.

Orain gazteak pentsatzen dute:
munduko gauzik onena
izango dala ondo bizi ta
lasai egin nai dutena.
Baiña pentsatu gauza guztiak
dutela bere ordena.
Nai degun dana egiñak sarri
mikatza du ondorena.

Aurtengo udaberria ere etorri zaigu, ba. Ongi etorri egin dezaiozun, merezi du-eta. Udaberria bezelako lagunak ez dira izaten dozenan amairu. Paperetan irakurtzen danez, atzo goizeko irurak eta bi minututan iritsi omen zan. Orduak ere atzera eta aurrera nolanai erabiltzen dituzte, eta auskalo ze ordutan jaioko zan. Bai al dago orain ezeri antzematerik? Ordu bat edo beste gorabeera, kukuak ere pixka bat alaituko al gaitu emendik aurrera, eta itxaropen pixka bat izan dezagun. Eguna zerbait luzatu da, eta eguzki epelak neguak utzitako erdoiak kenduko al dizkigu. Motel antzean daudenak suspertzeko ona izango da udaberria, baiña baita bizi samarrak diranak aztortzeko ere.

Jerusalem inguruko erri batean, irurogeita lau urteko amona batek dibortzioa eskatu omen du. Ez dakit zenbat billoba badauzka amonak orrek, juizioan sartzeko ainbat, bai. Baña ezin soseatu ala ere. Senarrak 70 urte dauzka. Zaartu dala eta ez duela ezertarako balio esan du amona deabruak. Eta bera oraindik puripurian dagoela eta beste senar berri bat bear duela. Nai duena esango du, baiña bera ere urrutitik ikusteko ohea egongo da gertutik begiratzeko baiña. Ala ere, ez dago ari mototsetik eldu besterik. Ura ez da batekin ezkontuta dagoen bitartean beste gizon batzuekin ibiltzen dan oietakoa. Ala ote da gero? Berrogeita bost urtean bizi izan omen dira alkarrekin. Eta gizon gizarajoari zumuak ateratzeko lain denbora bada. Baiña orain zaartu dala, eta bazterrera. Orra aitona zaarraren atarramentua! Toki ederrera joan dira aren lanak eta izardiak. Baiña beste batek ere galtzak bete lan izango du alako atso bargastaren inguruan. Zerbait uste badu ere, ez ditu gusto guztiak izango. Obeko du leenengo kontuak ondo atera, bestela damutuko zaio ederki-eta. Baiña gizonak orrelakoxe kottaduak izaten ordea. Eta izango da bateren bat des-

kuidatuko dana, sorgin guztiak suerte ona izaten dute-eta. Nolanai ere, arengana dijoanak ez dezala maitasunik espero. Gutxien uste duenean, ez duela balio eta bazterrera an botako du.

Gizonak badu galtzak bete lan
aitonatzan dan orduan.
Bere laguna ezin serbitu
gazte zaneko moduan.
Atso sorgin ta engaiñagarri
asko da gero munduan...
Zartzean ez da giro izango
onelakoen onduan.

Gazte usteko zarrak askotan
griña txar guztien labe,
ta inguruan ereiten dute
makiña bat atsekabe.
Onelako bat artzen duena
kontuak atera gabe,
gizarajoa, ez da egingo
prenda ederraren jabe.

1991ko martxoak 29

Oraingo egunai antzematen ez da errez, baiña gaur Ostiral Santu degu. Leengo lege zaarreko sasietatik libratu eziñik dabilzanentzat zer pentsaturik asko ematen du oraingo bizi-moduak. Danak ez dira erdilotan bizi ordea. Zenbaitentzat etziran egun auek nai baiño leen etorriko. Danak ez dira sermoia zer ordutan dan galdezka ibilliko. Oraingo prozesioak luzeak eta azkar ibilli bearrekoak izaten dira. Egun bat edo bitan bukatzen ez diranak.

Gazte jendeak ez du etxean traba aundirik emango egun auetan. Denborak agintzen duen moduan bizi bear da, eta segi aurrera. Denborak aldatu dirala garbi ikusten da. Gu gera emen aldatu ez geranak. Ondu, asko ez gera ondu beintzat. Kainek Abel il zuela bada urte pillá galanta. Zertan ari geran konturatzeko lain bai, baiña burua leengo lepotik daukagu. An ez bada emen, bada gerraren bat beti. Eta gerran ari ez geranean, besteak nundik zapalduko, besteak beean utzi eta geu gora igotzeko. Ez

guri ezer esan, bestela ez gera gozoak izango-eta. Ikusi bestela Jesukristori zer gertatu zitzaion. Premia zutenei laguntzea besterik etzuen egin. Ondo bizi ziranak etzuten nai ordea besteak aiek aña izaterik. Danok ondo bizi bagiña, goikorik eta beekorik ez litzake izango. Agintaririk eta mendekorik ere ez. Nagusi eta morroirik ere ez. Baiña zenbaitek etsiko al luke iñori sufrituerazi gabe? Aberatsak zeruan sartzea zaila zala, bakoitzari berea eman bear zaiola eta orrelakoak esan zituen Jesukristok. Fariseoak eta orrelako jendeak dotriña ura entzun nai ez, eta il egin zuten. Ia bi milla urte badira ori zala. Baiña fariseoen kasta ez da ezkutatu oraindik. Jesukristo orain munda etorriko balitz ez ote genduken berriro ilko egoten naiz pentsatzen.

Orain ere badaude ustez Jainkoak baiño geiago dakitenak. Amerikanoak or dauzkagu, esate baterako. Mundu guztia aien esanetara jarri beste ametsik ez dakit daukaten. Eta gu Amerikan danak ondo bizi diralakoa egoten gera. Ba, Ipar Amerikako Estatu Batuetan, 37.000.000 pertsona daude ezeren medikulanguntzarik ez dutenak. Beste 30.000.000, jendearen karidadeari esker daukate laguntza pixka bat. Errez esaten da. Amerikan ere obe luteke Jesukristoren dotriña beteko balute.

Jesus, zuk erakutsi
ziguzun zer egin,
gizona mundu ontan
tajuz bizi dedin.
Baiña iñoren onak
ematen digu min.
Zuzentasuna zer dan
ez degu nai jakin,
eta onela iñoiz
ondo bizi ezin.

Nola anaiak arrotz
egiten zaizkigun,
gerra batean gabiltz
beti, gau ta egun.
Jesus, etzaitez joan.
Egiguzu lagun,
alkar maite izaten
nola ez dakigun,
alkar errespetatzen
ikasi dezagun.

Apirilla etorri zaigu poliki-poliki. Eta udaberria oraintxe dago pil-pillean. Illabete euritsuaren fama ere badu apirillak. Lorea ugari ematen badaki eta eguraldiak batere laguntzen duela, ez da garai txarra. Eta suerte pixka batekin, neguak utzitako erdoiak kentzeko modukoa da. Il onen aurrenetik azkenera, eguna ordubete eta amalau minutu luzatzen da. Ezin esango degu apirilla gaizki portatzen danik. Ordubete eta geiagoko argiak asko balio du, eta eguzkia danean, oraindik-eta geiago. Iberduerori dirua eman edo eguzki epela artu, badago alde ederra.

Gaur San Bizente Ferrer eguna degu. Eta nundik nora ote nabillen pentsatuko dezute, bearbada. Ba, sermoirik ez det egingo, baiña zerbait esan nai nuke beintzat. Santu ori izugarri sermoilari ona omen zan. Eta mundua konpontzen saiatu zala uste det. Aita Santu, errege eta orrelakoei kontsejuak ematen aritzen zan. Alegiñak egingo zituen, baiña ez dakit munduari zenbaiteraiño konpondua eman zion. Goiko jende ori arrastoan sartzen zailla izaten baita. Gaur ere, asko eta asko, San Bizenteren denborako moduan gaude oraindik. Emakumezkoak eskubide gutxi zuten orduan eta orain ere geiegi ez. Goiko jendea ñori eskubideak eman zale ezpaita izaten ñoiz.

Lantegiak, eta tailerrak edo, itz batean esateko, enpresak jarri nai dituzten emakumezkoak, egundoko trabak eta zailtasunak aurkitzen dituzte bolara onetan. Bankuetara joaten dira diru eske, eta bankuak dirurik eman nai ez. Zergatik, eta emakumeak diralako. Enpresari oiek Zaragozan egin dute billera. Eta su artuta daude danak. Ez da egongo aiek tentatzera joan besterik oraintxe. Nik ez dakit Zaragozako bankeroak nora begira dauden. Emakumeak enpresa batean errespetoa jartzeko lain ez dirala edo

zer pentsatzen ote dute? Emengo emakumeak beintzat, agintzen ederki asko badakite. Eta Zaragozakoak ere ez dira atzera begira egongo. Bankero oiek piatzen ez badira, etorri ditezela onuntza. Laister ikusiko dute emakumeak agintzen dakiten ala ez. Zaragoza aldeko maiñoak burugorrrak dirala, baiña ez dute beti nai duten guztia egingo emen ere.

Bankero jaunak sinismen gutxi
dute emakumeetan,
naiz ta auek ondotoxo jakin
zer egin industrietan.
Emakumeak ez dira beti
ibilli oi berriketan.
Bear danean jendea zutik
jartzen dute taillerretan.

Ez uste gero buru ohea
dutela beti gizonak,
batzuek puztu baditu ere
beti agintzen egonak.
Emakumetan ere badaude
oso agintari onak.
Galtzak ainbeste talentu noiznai
izan dezakete gonak.

1991ko apirillak 12

Bertso zaar batzuk badira esaten dutenak:

*Emengo tren eta tranbi eta automobil...
Itza berriz nolanai alanbrean dabil.
Bat zoratu diteke munduan badabil.*

Bai, gizona. Munduari begira pentsatzen jarri ezker, bat zoratu egin diteke. Batzuek gauza bat esaten dute, eta besteak beste bat. Batzuentzat ona dana, besteentzat txarra da. Asko ikasitako gizonak ere gai bati buruz ari diranean ez dira beti iritzi berdiñekoak izaten. Eta jakitsuak onela badabiltz, zer egin bear du gu bezelakoak? Zerbait jakitea gustatzen zaionak,

irakurtzeko zaletasuna izan oi du. Eta argia ortik etorri bear duela esan diteke. Baiña ez dakit bera ez ote dan zoratzeko sistimarik onena. Dana itsu-itsuan sinistu ezkeru beintzat, bai. Entzuten dana bakoitzak bere kontzientziarekin neurtzea eta pixatzea ez da txarra izango.

Batzuek diotenez, gerora ondo izateko orain jaiotzen dan baiña aur geiago bear omen da. Aurki, giza-emakume geienak zaarrak izango gera, eta zaarretatik ez dago ezer. Orrela irakurtzen nuen atzo paper batean. Beste orri batean esaten zuen berriz, jaiotzei begiratzan ez bazaie eta neurriak artzen ez badira, edo orain esaten dan bezela jaiotzak kontrolatzen ez badira, zuzen-zuzenean ondamentira goazela. Munduak eman dezazken janari eta gairontzeko ondasunak mugatuak omen dira, eta gizaki guztientzat bear aiña jan ez izateko arriskua dago.

Jaiotza gaiari buruz itz egiten dutenak gizon ikasiak eta jakintsuak dira. Zeiñi sinistu bear zaio, ordea? Nola alde batekoak ala besteak, iritzi desberdiñekoak izan arren, gauza batean datoz bat: arriskuan. Batzuek zaar geiegi izango dala eta jateko lain lan ez egiteko arriskua aipatzen dute. Beste batzuek, jaiotzen diran guztientzat aiña jateko ez dala izango eta gosearen arriskua dagoela. Eta jakiña, arriskurik ez degu nai iñork. Ain bildurtiak ez degula izan bear eta orrelakoak esaten dizkigute, baiña iñork ez du onetik txarrena joan nai izaten. Gaztetan etzaio arriskuari jaramon aundirik egiten, baiña urteetan sarten goazen bezela, seguru jokatu nai izaten degu. Gaztetan gose pixka bat ikusiak baldin bagera, bi aldiz. Munduari begira zoratu egin ditela, baiña zintzo jokatuz arriskutik alde egiten duenak ez ote du asmatuko?

Santa Engrazi eguna badator. Ez aaztu. Aziak bedekatzera eraman, oitura zaarri begiratu.

Jakintsu talde batek
gauzak esan ditu
nai dunak aditu.
Baiña egiak iñoiz
milla zirrikitu.
Naiz batzueri gauz bat
ondo iruditu,
beste batzun buruan
ezin da kabitu.
Ta gu bezelakoak
zeiñi obeditu?

Guri argi egiten
danak egiñala
saiatzen dirala.
Baiña ez dute artu
lantegi makala.
Gu arrisku igesi
nola edo ala.
Oarturik egi bat
len ere bazala:
arriskua nai duna
bertan galtzen dala.

1991ko apirillak 19

Julio Iglesias kantaria ezagutzen ez duenik, edo bere aditzera ez duen asko ez da izango. Isabel Preyslerrekin ezkondata egon zan. Baiña arengandik dibortziatu zan ordea, eta geroztik makiña bat emazte edo emaztetzako jorratu duela uste det. Ala esaten dute beintzat. Izan ere, izugarrizko sona alde batetik, fama aundia, eta dirua gaiñezka, bestetik. Bere gorputzari eskatutako guztia eman omen dio. Makiña bat kutizi betetako gizona izan bear du. Zorionean igerian bizi bear duela esan diteke, baiña ez dauzka gusto guztiak arek ere. Eta arras ikaratuta, bildurtuta eta lur jota omen dago. Gerriaz beetik zituen indarrak joaten ari zaizkiola oartu da, eta ez dago bere onean. Gizarajoa. Zer uste ote zuen, ba? Sekula etzala zaartuko? Beti sasoi ona izango zuela? Nai zuen dana egin eta libre izango zala? Adiñak, edadeak, etziola konturik eskatuko? Ondasun artean igeri, nai zituen bezelakoxe neskameak, baiña Julio Iglesias ere aragizkoa izan, eta besteak bezelakoa. Kutiziak betetzen geroz eta nekosoago egiten omen zaio. Orregatik, oraiñaldian oso illun, oso triste bizi da. Urteen pixuz zarrakiatzen ez dan makinarik

eta erdoitzen eta amusten ez dan erremintarik ez da izaten. Noizean bein konpondu bat edo beste eman arren, denbora joan egiten da eta berea eginda joan ere. Eta denbora berririk ezin erosi diruarekin ere. Kantari sonatu ori urduri eta nekatuta bezela ikusten omen da, gaiñera. Bere inguruan zer ikusiko dabiltzanak esaten dute, urteei baiño ere bakardadeari bildur geiago diola, seguru asko. Ainbeste diru daukan batek lagun faltarik ez duela izan bear esan liteke. Lagunak era askotakoak izaten dira ordea. Onak eta txarrak.

Baiña maitasuna arbuiazen duenak, eta maitasunari burla egi-ten dionak, erdipurdiko laguneren eskuetan erortzeko arriskurik izan ote dezake? Maite gaituen laguna eduki aldamenean edo lagun diru-zalea eduki, ez da, orratik, berdin izango. Orduan bai ederki, lagun batekin aspertzen danean beste bat artu eta abar. Baiña zaartzen dijoan bezela, bakarrik eta bazterreratuta gelditzen baldin bada, mira ederra iritziko dio. Nai dana egiñez bizitzea gauza ederra da, baiña zaartzarorako apurtxo bat maite gaituen laguna ez al da obe izango, agintzea pixka bat gustatzen zaiona izanda ere?

Naiz uste izan gusto guztiak
ez dira, noski, munduan;
ikus gure gorputzak nola
beeraka egiten duan.
Naiz ta lagunak diruarekin
erosi al dan moduan,
zartzean nola bizi maitatzen
ez gaitun baten onduan?

Bakarrik dagon agure batek
nolatan bat ez kupitu,
zaartzaroan une txar danak
bereganatzen baditu?
Ez al da obe poz eta penak
biren artean partitu,
danak geroko utzi gabe naiz
gaztetan zerbait sufritu?

1991ko apirillak 26

Jubilatuei ondo bizitzen erakusteko eskolak badaudela esan nuen leengo batean. Eta eskola auetako maixu baten era-

kutsiak jorratu bear ditugu gaur pixka bat. Jubilatuen arazoe-tako bat jenio txarra edukitzea izaten da. Eta gaitza sendatuko bada, zerk ematen duen jakin bear izaten da, leenengo. Jenio txarra, askotan beintzat, norbere bizimoduarekin aspertuta ego-tetik etortzen da. Bere denbora guztian lana egiten oituta egon, eta lanari kolpean uzten zaionean, aspertu. Ezin etsi lanik egin gabe. Orra langillea izatearen akatsa. Alperrak ez dute orrela-korik izango. Alper guztiak suertea izaten dutela esan oi da, eta egia izango da, agian. Jubilatutakoan ere, leenaz gaiñera, lasai biziko dira aiek.

Lo gutxi egitea, eta gauean lo gaizki egitea ere txarra da, umore onez bizitzeko. Badira lo egiteko pildorak artzen dituz-tenak. Eta ori kaltegarria da. Askoren oitura badakigu, bestal-de: bazkalondoan telebistari begira jarri, eta lo egin. Eta, jakiña, gauean lorik ezin egin gero. Gaztetan baiño lo gutxiago egin bear da zaartzean, eta gaua errez pasatu nai duenak egu-nez kontuak atera bear. Bazkalondoko lokuluska oiek ondo goxoak izaten dira. Baiña oiek ere utzi egin bear, urrengo egu-nean gizatxartuta egon nai ez badegu. Auxe da alde guztietatik lotuta egotea! Pildorak eta gaiñontzekoak baiño egunean ordu-bete bateko paseotxoa obe da lo ondo egiteko. Apaldu eta bere-ala oera joatea ere ez da ona. Beraz, ez ibilli presaka. Emazteari kontu batzuk esan, oera joaterako. Artara, gauean ez ezik urrengo egunean ere pake ohea izango da. Zerbait bear du emazteak ere. Tabakoa txarra dala ez dago esan bearrik. Erretzen duenak eztula eta istillua izango du gauean lo gozoa-ren orde. Eta kafeak ere loa galerazten du, eta orri ere utzi egin bear. Penitentzia alde guztietatik.

Jubilatu eta ondo bizi nai duenak badaki zer egin. Jenio petrala alde batera utzi beintzat. Eta orretarako, ondo lo egiteko modua egin bear da, paseotxoak emanez, arratsaldeko lokuluskak utziaz eta abar. Eta burutik kendu ezin dan kezkarik ez eraman

geurekin batera. Oerako lagun ohea edukiko degu etxean, seguru asko. A! Eta etxeoandrearekin ondo konpondu. Lanak egiten lagundu pixka bat, ez da pekatu-eta

Medikuak gauzkate
bildurrez aidean.
Zarrak katigu gaude
lenagoko aldean.
Zartuta gero ere
besteren mendean.
Ez da gauza atsegiña
gure edadean.

Lokuluskarik ez ta
egin rejimena,
ez gizatxartu eta
millaka ordena.
Danak ezin kunplitu,
au da eromena!
Nai deguna eginda
bera da onena.

Orain beta munduan
zerbait goxatzeko,
eta danak pronto gu
mendean artzeko.
Zer asma dabiltz guri
esiak jarzeko.
Baiña geu ere ez gera
txarrak agintzeko.

1991ko maiatzak 3

Maiatzak 3, Gurutze Santuaren eguna. Santikutz, alegia. Urteak duen illik ederrenetakoa. Eguna ere ez itsusia. Udaberriari danok egin izan diogu arrera ona. Eta gurutzeari zenbateraiñoiko zaletasuna edo debozioa izan zaion esaten ez da errez. Ez dago gure errietara eta mendi tontorretara begiratu besterik. Ikusten diran elizatxo, gurutze eta kalbario oiek danak orain egin bear balira, puska bateko lana artuko genduke.

Leenago gurutzeari zitzaion errespeto ura ala oraingo deboziorik eza, bietan zer ote da ohea? Bere neurri batean, biak izan-go dira onak, baiña orretarako bakoitzari berea ematen asmatu bear da. Ortxe dago kokka. Debozio utsetik ez da ezer egongo, baiña lana ere neurrian da ona. Gaiñera, gurutzeak ez digu iñoiz eskatu lan geiegi egitekorik. Gogoratu dezagun, bestela, Gurutze Santuaren egunean lana egin zutelako legazpiarrak nolako bildurrak pasa bear izan zituzten. Geroztik Mirandaolako Gurutzeari errespeto aundia diogu. Danak ez diote izango, baiña egun auetan ez dute lan asko egingo, ez. Lana ez omen da alimantua, izan ere. Eta neurria artu bear.

Japonen, urtean 10.000 pertsona eta geiago iltzen omen dira lan geiegi egiten dutelako. Eta ez lan gogorra daukatenak bakarrik. Gorbata ta guzti lanera joaten diranak asko. Emen ere gorbatadunak badauzkagu, baiña ez dakit lanak azpian arrapatuko ote dituen. Bateko politikari eta besteko zuzendari eta agintari, Japonen bezela ordu extrak sartzen dituztelako ez dira gazterik zaartuko.

Japonen ere badaude diruzaleak, ikusten danez. Lantegian enkargatu edo izatera iristearren, bear baiño ordu geiago lan egiten dutenak asko dira. Emen berriz, gora igotzeko langille ona izatea baiño zuri samarra izatea obe dala esan izan da. Kontuak eramaten-eta jakitea ohea dala bere burua ondatu artean lana egitea baiño. Ez dakit, ba, dagoen lan eskasiarekin zurikeri utsarekin zenbat denboran luzitu liteken. Kontuak alde batera utzi bearrean izaten ez bagera...

Alper samarra zan batek emaztea engaiñatu nai eta medikuarengana joan bearrean zegoela esan omen zion. Eguerdian etxera etorri zanean:

- Ta? Zer esan dizu medikuak?
- Biotza nekatuta daukadala, eta lanik ez egiteko.
- Zer? Lanik ez egiteko? Mediku ori tontoa da. Orrek ez daki ezer.

Joan zaitez beste mediku batengana.

Aberasteko txarra omen da
lana egitea gogoz.
Esan izan da zuri samarra
izan obe dala askoz.
Baiña alper bat nork artuko du
bere borondate osoz,
ez baldin badu lanik egin nai
ez buruz eta ez besoz?
Obe bialdu aize artzera
atzean jota ostikoz.

Alperrak iñoiz oso ederki
bizi dala ematen du.
Kontu ta abar orrelakoak
zeiñek ingurutik kendu?
Iruzur egin ez dezaiguten
oien ondotik aldendu,
aukera faltik nola ez duten
nai balukete zuzendu.
Eurak eginda jan dezatela,
alprojarik ez mantendu.

1991ko maiatzak 10

Santu guztiak izaten dute bere bederatzurrrena. Aszentzio egunak ere izango du, eta aitatu besterik ez bada ere zerbait egin bearako diogu. Eguzkia bera baiño argiagoak urtean iru ostegun zirala esan oi zan leenago. Aszentzio eguna, bat. Eta atzo omen zan ostegun ori, asko ezagun ez bazuen ere. Egun argia izango zan, baiña itzali degu ederki. Ia oraiñartean egutegi edo kalendarioan gorritz azaltzen zan, baiña beztu degu ederki. Ezin, ba, pakean utzi. Segurako Santa Barbara ermitatxoan meza entzuteko oitura zutenak urrengo igandean joan bearako dute. Etzi an izango dira, zintzo asko.

Baiña atzo iñork errezatu ote zituen berrogei kredo? Ura ere bazan, ba. Bat edo bi bezela ere, berrogei kredo luze, alajaiña! Oitura ura asmatu zuenak etzeukan zer egin aundirik. Bata bes-tearen ondoren berrogei kredo bear bezela errezatzerik bai ote dago? Bestalde, errezo kontuan asko oztu gerala esaten degu. Arritzekoa al da? Errezoak gogoz egindakoa bear du izan. Ezpaiñak erabilli arren, pentsamentuak Aizkorritik Aralarerra baldin badabiltz, isillik egotea obe, erabat ez aspertzeko. Iñork

beartu gabe aitagure bat esatea obe izango da, orratik! Errezo kontu onetan ainbat txorakeri egin degu, eta orain gazteak ez digute jaramonik egiten. Ez dute entzundako guztia itsu-itsuan sinisten. Asko ikusten dute, eta ikasi ere bai. Eta orregatik, entzundakoa galbaetik pasatzen dute leenengo, eta gero pentsatu zer sinistu eta zer ez. Berealaxe egiten dute komeni zaien aukera.

Onekin ez det esan nai gazte guztiak ajolakabeak diranik. Badaude gazte jatorrak, eta asko. Badaude sinismendunak eta arduratsuak. Zer egin bear duten erakustea ondo dago, baiña itxurak egiteari alde batera utzita, eta iñor aspertuerazi gabe. Berrogei kredo errezzatzeko eta orrelakorik eskatu gabe beintzat.

Otordu aurretik aitagure bat esan nai ezik ez dute izango, bearbada. Garai batean zenbaitek oitura zuen bezela aitagurea, iru agur-mari eta salbea errezzatuerazten badizkiegu, bazkaltzera edo afaltzera berandu etortzen asiko dira, eta ez arritu. Frailleak ere ez al dute, ba, esaten orazioa motza eta otordua luzea bear dirala?

Errezo luze asko egiñak
gera gu garai batean.
Baiña oitura orrek indarra
galdu du gure artean.
Aurrera egin degulakoan
oitura aiei uztean,
oraindik ere lengo moduan
gabiltza nere ustean.

Errezatu bai ugari baiña
ala ere ondu ezin,
nola pentsatzen genduen dana
egiten zala orrekin.
Len biurriak baldin bagiñan
orain ez al gera berdin?
Geure buruak engaiñatzea
besterik ez degu egin.

1991ko maiatzak 17

Santu alai samarraren eguna degu, ba, gaur: San Paskual Bailon. Barazki saltzailleen zaindaria. Berdulera guztien patroia, alegia. Bere izenak ere ala dirudi, eta santu ori dantzazalea izan-

go zen, seguru asko. Donostiako Bretxako merkatuan berdulerak gogotik dantzan egin oi zuten gaurko egunez. Illunpean ez dala dantza gutxi egiten-eta, orain Bretxako dantza-saltsa edo “bailoteo” aiek ez dakit zertan izango diran. Garai batean dantza puska bat egin eta sabela bete ezker, dana edo geiena eginda zegoela uste izaten zan. Orain berriz, munduaren edozein baztarrretako kontuak jakiten dira, eta emen gabiltz buruak korapillo bat egiñik.

Bukatu berria dan Golfoko gerrak ere eman du zer esana pranko. Mundu onetan golfo asko dago ordea. Gerra bukatu zala, baiña gerraondorenari zumu ederra ateratzen ari diran golfoak badaudela uste det. Palestina ez da gerra izan leku artatik oso urruti. Eta gerraren igesi joandakoak dauden erre-fujiatuen kanpo batean, neska koskorrak mutil biurtzen ari omen dira. Iñuxentekeri bat dirudi, baiña Israelgo agintariak diotenez, egia izan bear du. Neska koskor oiek medikuengana joanez eta naiko larri omen dabiltz. Bizarra irtetzen asi omen zaie. Mutillai bezelakoxe gorputza ari zaie jartzen, eta beste neskata batzukin gustatzen asi dira, gaiñera. Amar urte dira medikuak gertakizun au azertzen ari dirala, eta ez dute esaten eziñezkoa danik.

Aspaldi onetan ainbeste gerra gorabeera dabil izan ere, eta ikusten nago mundua azpikoz gora jarri bear digutela. Bateko atomika eta bestela ez dakit zer, gure arraza ere aldatu bear dute oraindik. Emakumezkoak gizonezko biurtzerik baldin badago, gizonezkoak emakume biurtzea ere egongo da, noski. Orduantxe izango gera danak proatu bearrean. Uraxe izango da komeria! Gizonezkoak nai degula egiten oituta gaudela, baiña gonak jantzi bearrean izaten bagera, leengo kontuak joango zaizkigu orratik! Autsak kendu, sukaldeko lanak egin eta oiek danak ikasi bearrean izango gera. Senarrari agintzen ere bai. Baiña leen emazte izandakoa baldin bada, edozeiñek ekarriko du ura eskura.

Palestina mirari asko gertatutako lurraldea da. Baiña orain esaten duten au ez al da egi biurtuko, bestela bat baiño geiago geureak eta bi ikusteko gaude.

Jartzen baldin bagera
mundura begira,
zenbat jira-bira!
Nasteri danak emen
dabiltz jo ta tira.
Begiratu bestela
Israelgo errira.
Egi batzuek obe
gezurrak balira:
neskak mutil biurtzen
ari omen dira.

Zeiñek daki mundu au
nun geldituko dan
daukan abiadan...
Alperrik ari gera
alkarrekin teman.
Gu konpontzeko ez da
ezer saltzen dendan.
Adanen ezurretik
len Eba egin zan;
ta orain Ebarekin
egiten da Adan.

1991ko maiatzak 24

Mundu onetako gorabeera guztiak benetan artu ezkeru, ez dakit egun zoro asko pasatzerik izango ote genduken. Kezka artetik ez giñake irtengo. Bizitza onek pozak ere ematen ditu, noizean bein. Gauza guztiak zuzen-zuzen egiten eta benetan artzen asi ezkeru, poz oiek erdira etorriko lirake. Eta dana txantxetan artu ezkeru berriz, gauza aundirik egin gabe joango litzake gure denbora. Ez genduke balio aundirik izango. Datorrena datorren bezela artu bear dala esan izan da, eta alaxe izango da, gaiñera. Ariñegi jokatu gabe datorren orri zein aldetatik eldu pentsatu eta aurrera! Uts egin ezkeru, kaskarrari atzegitea alperrik baita. Patxada pixka bat artu bear da, gaurko munduan oso erreza ez bada ere, eta umore onari eutsi, al dala.

Alemaniarrek esaten dute, umore oneko pertsonak kaskarin samarrak izaten dirala. Erabaki sakonak artu bear dituztenean ere arin jokutzen dutela. Gauzak bear bezela pentsatu gabe. Zerua beti urdin ikusten dute, nunbait. Danak aiek bezelakoak dirala uste, eta iñork gaitzik egin bear duenik pentsatu ez. Eta orrela, askotan galduan irten bear, mundu biurri au maltzurkeriz beteta baitago. Diotenez, garrantzi edo inportantzi aundiko erabakiak artzeko pertsona serioak, bekozkoa beztuta ibiltzen diran oietakoak geiago balio dute umore onekoak eta alaiak baiño. Izan ere, petral samarrak diranak gauzak bi aldiz pentsatzen dituzte eta ez dute ain errez utsegiten. Alaxe izango da, gaiñera. Gizatxarra beretik ateratzen zail izaten baita. Iñori kalte egingo dion ala ez geiegi begiratu gabe berea egiten duen oietakoa.

Alemaniarrek jipoia pranko eman dute bere denboran, baiña bai artu ere galantak. Eta munduko berri ikasteko ainbat aukera izan dute. Baiña dana dakienik ez da ordea iñor. Zenbait pertsona serio eta ipurterrek nolako ankasartzeak egiten dituzten ez ote dakite alemaniar oiek oraindik? Hitler alemaniarra zan eta gizon serioa. Etzan ordea prenda ederra. Aren orde z agintari Charlot izan balute, obe zuten. Izaten dira pertsona alai askoak zer egiten duten ondo dakitenak. Birtutea erdian egoten da, noski. Eta erdi ura billatzen jakin bear. Or dago kokka.

Alemanian umore txarra
artuagatik gauz ontzat,
alaitasuna askozaz ere
obea dala deritzat.
Patxara eta lasaitasuna
artu ditzagun guretzat,
tenple txarra ta petralkeria
utzia z alemanentzat.

Aleman asko ikusia naiz
kaskariñaren antzeko,
seriotasun premiarekin
erabakiak artzeko.
Zurru egiten zaleak dira
tenple onean jartzeko,
atxur ederrak arrapatuaz
penak bazterreratzeko.

Errenta deklarapena egin bearrak ere baditu bere lanak. Kaskarreko azkurea pranko sortzen da ori dala eta ez dala. Langilleak, jubilatua eta orrelakoak, askorik irabazten ez dutenak alegia, ondo lotuta egoten dira, eta Haziendak eskatutakoa ordaintzeko etsita. Naita ere ez baidaukate tranpa egi-terik. Iruzurrik geiena asko irabazten dutenak egiten omen dute. Gezurtia errena baiño leenago arrapatzen da ordea, eta asko daukatenak ere erori egiten dira noizean bein. Lola Flores, Guerra eta badira or larri samar ibillitakoak. Orain Bertin Osborne arrapatu omen dute, berriz. Ia berrogei milloiren iruzurra egin dio Haziendari. Orrela esan dute beintzat. Eta balio orren ondasunak baitu edo enbargatu dizkiote. Mutil ori kantaria dala jakingo dezute, noski. Eta kenduak kendu, oraindik ere zerbait geldituko zitzaion. Baiña berrogei milloi kantatzeko gogoia kentzeko aiña badira. Ainbeste diru irabazi, eta ala ere naikoa ez. Iruzur egin bear. Tranpa egin bear. Alare, irabazitakoa ezkututzerik ez daukaten gizarajoak eman dezaiotela dirua Haziendari, asko dutenak bapo bizi ditezen. Nik uste nuen gu bakarrik giñala Estaduari dirurik eman nai ez genionak. Euskaldunak bakarrik giñala biurriak. Baiña Espaiñian ere ez dira danak alaja zuzenak, ikusten danez. Bata eta bestea esan bai, baiña Patriari baiño patrikarari maitasun geiago. Itxurak egiteak asko balio omen du. Eta ez da gezur aundia izango. Zenbaiti begiratu eta badirudi munduko ondasun danak bereak dituztela. Aien etxeetan ezeren faltarik ez dagoela esan diteke. Baiña bakoitzak berak jakingo du bere berri.

Lola Flores eta oiek ijito itxura pixka bat badaukate, baiña Bertin Osborne ez da gero nolanaiko mutilla! Aren planta ikusita, makiña bat neska gazte egongo da berarekin gustatuta. Eta etzait batere arritzen. Mutil bikaiña, kantari ona eta munduaren aurre-

rako bear dan guztia berekin baitu. Baiña ark ere zerbaiten akatsa izan ordea. Besteri emanda ez omen da dirurik izaten, eta al zuena gorde egingo zuen ark ere. Alkarasuna edo solidaritatea eta orrelakoak esaten dira gaur, baiña al duenak al duena egiten du emen. Eta ezin duena, or konpon! Ez daukanari beste batek eman dezaiola.

Ez daukatenak zerbait
eduki dezaten,
zergak ordaindutzeko
errez da esaten.
Baiña kontseju onez
ez da aberasten.
Igaz arrapatzen zan,
baita ere aurten...
Eman ezkeru ez da
dirurik izaten.

Bakoitzari berea
osorik emanik,
dana egiña dago
justua izanik.
Baiña nork artu nai du
orrelako lanik?
Iñor ez da izango
ikusi duanik,
dana zuzen eginda
aberastu danik.

1991ko ekaiñak 7

Batetik bestera ibiltzeko garaia gaiñean degu oraintxe. Bazterrak ikusteko eta toki berriak ezagutzeko udako egun luzeak eta argiak egokiak dira. Nazio aurreratuetan jendea nola bizi dan jakin nai izatea ez da batere arritzekoa. Aiek bezela bizi nai izatea ere ez. Jakingo bada, ikasi egin bear, ba. Eta ortik dator atzerrietan zear ibillaldi bat edo beste egiteko irrikia. Kanpotarrei indibi pixka bat ere badiegu, berriz. Guk baiño geiago irabazten dute, eta guk baiño erosotasun eta komodidade geiago ere badaukate. Baiña danen bearra dutela uste det. Diruak eta erosotasunak estaltzen dituzten miseriak ez dira berriketakoak, izan ere. Nazio aberatsetan ere ez dauzkate gusto guztiak.

Alemanian andregai bat eroste oso erreza omen da. Ez bertako neska, noski. Filipinatik, Afrikatik eta orrelako tokietatik ekarritako emakumeak baizik. Zortzi bat milla duro kostatzen da andregai bakoitza. Miserian bizi danak ezer gutxi bear du engaiñatzeko. Eta tratalari oiek oso abillak dira neska engaiñatu eta Alemaniara ekartzen. Etorri ere pozez zorutzen etortzen omen dira gajoak, inpernutik zerura datozela pentsatuta. Eta gero, uste bai ezkondu dirala baiña asko eta asko bere denbora guztirako ondatzen dira.

Alemaniarrek, leenbizi proba egiteko baldintzarekin artzen dituzte andregai oiek; eta, jakiña, illabete bat edo bi pasatutakoan, etzaizkiela gustatzen eta, or konpon!, esan eta bialtzen dituzte. 57 urteko alemaniar kaiku bat bai omen da bederatzi urteko andregaia proatu eta ezkondu gabe gelditu dana. Eta etorri ziran lekura joateko dirurik ez eta neska gajo oietako asko bere gorputzak saltzen asten dira kalean, besterik eziñez.

Errez esaten da, baiña bada zoritxarrik asko. Monja batzuk bai omen daude neska errukarri oiei laguntzen alegintzen diranak. Aiek ez dira, ba, diru truke lanean jardungo. Erlijioak ez omen du ezertarako balio. Zerk balio ote du orduan?

Ondasunak ez ote gaituzte
oso gerekoi biurtzen?
Ingurukoak ondatu arren
ez gera asko bildurtzen.
Neska gaixoei bere ondra ta
gorputz-animak lapurtzen...
Gu lasaikeriz, parre lizunez,
besteak negarrez urtzen.

Pobreak ere mundu onetan
nola bear duten bizi,
iñori kalte egiten zaion
pentsa dezagun lenbizi.
Danok egoki bizi gaitezen
lenengo geu ondo bizi.
Ajolagabe batek ez baitu
errukirikan merezi.

Mozola itxurako bizkor batzuk izaten dira nundik eta nola bizi diran antzematen etzaienak. Alako bat ikustean, sendagille batek esan zuena ondo gogoan gelditu zitzaidan: “Buru argi-koak, listoak, tontoen kontura bizi dira. Eta tontoak, listoak emandakoarekin”. A ze nolako egia! Dali pintore sonatuak esan zuen, bere pinturak etzutela ezer balio. Diru asko zeukatenak engaiñatzen asmatu zuela ordea, eta ortxe zegoela guztia. Dali bera ere etzan makala. Artista batek izan dezaken lagunik onena inguratu zuen: sona aundia, fama alegia. “Ar zak fama ona, eta joadi lotara!”, dio esaera zaarrak. Iñor engaiñatuz bapo bizi diranak badira geiago ere. Eta ez Daliren antzeko artista azkarrak bakarrik. Italiar batek oso prakamotz edo kantzontzillo bereziak asmatu omen ditu. Berak ala esan du beintzat. Kantzontzillo oiek eskulako birtuteak dauzkate. Oiek janzen dituenak loterian jokatu dezake lasai. Kinielak asmatzeko ere balio dute, eta Lotoarekin edo Bonolotoarekin dirua erruz irabazteko ere bai. Eta ori dana baiño geiago balio duena: gauzez egin oi dan beste ori egiteko ere sekulako indarra ematen dute prakamotx oiek. Eta orain, kantzontzillo oien asmatzaillea abarasteko bidean dago. 200.000 bezero eta geiago dauzka dagoe-nekoz, eta ortik pentsatu.

Orra buru argiko eta lixtoak bizimodua nola ateratzen duten. Aiengan sinisten duten tontoak diran artean moldatuko dira, bai. Baiña danak ez dute ain suerte ona izaten. Azti batek maiteminduentzat kuttunak saltzen zituen, emaztea umore onean edukitzeko oso onak zirala propaganda egiñez. Moro batek erosi zion kuttun oietako bat, baiña andrea iñundik iñora ezin beretik atera ordea. Moroa zearo asarretu da, eta aztia kartzelan dago orain. Ark ez du izan kantzontzillo egileak bezela tontoen bizkarretik jaterik. Moro gizarajoak ere ez du porruazi askorik atera. Zera,

kuttuna lepotik zintzilik jarri eta bere moratxoa engaiñatzea uste-ko zuen. Gauzak ain errezak balira...

Tontoak bizi omen dirala
listoak emandakotik,
baiña ez dira enpatxatuko
aieri kendutakotik.
Buruargiak jakiten dute
tontoak kentzen ondotik,
koipe ondarrik bildu ez dezan
iñork aien lapikotik.

Nai izan arren pikardirako
guztiak ezin izan gai.
Baiña batzuek bizitzen dira
besteren kontura lasai.
Itz leunak esan egi itxuran
eta gezurra nolana.
Ortan ederki jakiten dute
ta arpa jotzen ere bai.

1991ko ekaiñak 21

Senarrarengandik tratu txarrak artzen duen emazte asko dago, zoritxarrez. Geiegi, gauza onerako. Euskalerrian bakarrik 15.000 inguru omen daude. Eta ortik pentsatu zenbat gizon kas-kaillu egongo dan mundu onetan. Inguruan andre on bat baiño bizkarra berotzea geiago merezi dute orrelakoak. Baiña senar-emazteen arteko gorabeerak ez dira izaten emen bakarrik. Amerikan ere izaten dira, eta zelebren askoak gaiñera. Peruko uri nagusian, Liman, gizon batek bere emaztea salatu omen du poli-ziaren aurrean, emazteak sekulako jipoiak ematen dizkiola-eta. Azkenengoan, esate baterako, neurritz kanpoko pasara eman zion, eta bildurrez airean joan zan gizona poliziarengana. Ark pasatuko zituen estuasunak! Eta ala ere, jo eta garbitu etzuenen, pozik. Zartagiarekin jo eta amar zentimetro eta geiagoko zauria egin omen zion buruan. Eta jo bakarrik egin izan balu, utsa. Pasarak emateaz gaiñera, neskame-lanak egiñerazten zizkion senar kottaduari. Ark eramango zuen gurutzea alako sorgiñaren mende. Ura izango zan kalbarioa! Belauniko jarri eta sukaldeko zorua area-

rekin garbituerazten omen zion. Eta ondo samar garbitzen ezpazuen, ostikoa azkar. Orduantxe edukiko zuan eroso, eta baita aukerari ondo eldu ere etxeoandre deabruak. Orixe da gizon gizarajoa ondo domatuta edukitzea. Kartzelan egon balitz, askoz obe, beretzat.

Emakumeak ere ez dira orratik danak aingeruak izaten. Amerikako sorgin orrek jipoia ematen bakarrik ez daki, ikusten danez. Izketan ere sekulako abildadea omen dauka, eta polizia engaiñatu izan bear du, eta azkenean berearekin irten. Senar gizarajoa ostiko bat edo beste artu bearrean izango da berriz ere. Tonto kaikua!

Zenbait gizon errukarriak dira gero! Gaztetan neska baten edertasunarekin txoratu eta ezkondu, eta zeruan sartuko zalakotan, inpernura erori. Ezkontzeko erotu egin bear omen da. Ori esan zuena ondo eskarmentatuta egongo zan, seguruenik. Mutilzaar gelditu eza damutuko zitzaion bein baiño geiagotan.

San Luis eguna nola degun gaur
oroitzen bagera obe,
mutil gazteak izan ditezen
laguntza on baten jabe.
Bizi guztian ez ditezela
izan etxeo mirabe...
Euren patrioiak zaindu ditzala
lazoan erori gabe.

Alabearrez auxe gertatu:
gaur da San Luis eguna.
Garai batean txit debozioz
ospatzen genekiguna.
Zoritxarrez ez al degu aztu
gure zerutar laguna?
Gure ondotik sorgin guztiak
uxatu oi zizkiguna.

1991ko ekaiñak 28

Gutxi edo asko, gorputza ondo edukitzea danok nai izaten degu. Eta ez neska gazteak bakarrik. Gizonezkoak ere bai. Mutil gazteak, eta oso gazte ez diranak ere saiatzen dira itxura onean

eta al duten egokiena azaltzen. Udan ez da estalgarri askoren bearrik izaten, eta auxe da gorputzaren edertasunak erakusteko garairik egokiena. Nik esan gabe ere badakite ori batek baiño geiagok. Orri antzemateko ez dago urrutira joan bearrik. Buruausteak ere sortzen ditu ordea onek, eta auetako bat gizen-tzeko bildurra da. Gizendu nai eza, gaitza izatera ere iristen omen da batzutan, eta pikardi aundiak egiten ditu. Txori batek baiño geiago jaten ez duen neska gazteren bat ezagutzen ez duenik ez da izango. Jateko gogorik ez daukatela eta orrelakoak esan bai, baiña gizen-tzeko bildurra izaten da guztia, eta or gel-ditzen dira igartuta, nundik eldurik ez dutela, paperezko aingeruak balira bezela. Baiña leen ere esan det, eta berriz ere esan bear det: neskak bakarrik ez dituztela egiten orrelako txorakeriak. Baita mutillak ere. Eta orain antzeman diot zergatik ikusten dan ainbeste mutiko sistrin, ankame, praka estu-estuak jantzita, deabru beltzak diruditela. Aurpegi txuri-txurian leenbiziko bizar lakaiñak nabarmentzen zaizkiela, eta geienak beltzez jantzita. Inpernuko etsaiak ematen dute.

Modako gorputza edukitzearren goseak egoteak parregarrikeria dirudi. Baiña benetan artu bearrekoa da. Ez jatea buruan jartzen zaienak, argi eta bizkorrenak izaten dira askotan. Eta iñor baiño dotoreago azaltzearren, orra nolako kaskalkeriak egiten dituzten. Gaixotzeraiñoakoak, alajaiña! Bizkorrenak ere egiten dituzte utsegiteak, eta zorakeri edo mani ori dala eta ez dala iltzen diranak ere badira. Nola neskatxak ala mutillak, modari baiño osasunari garrantzi geiago eman bear diogu. Aurpegi oritua eta ezurra eta azala besterik ez dutenak baiño estimazio geiago izango dute bai gazte musugorri eta ermo samarrak. Gaixotuko zeraten bildurrez ama errietan dezutela ibilli gabe, jan ezazue lasai, mixkinkeriei utzita, ipurdiak pixka bat aziko bazaizkizue ere.

Lenago ere Euskalerrian
gazte mardulik izan da.
Azal guri ta musugorridun
gaztedi ura gaur nun da?
Moda zala ta orain bezela
jale mixkiñik etzanda,
aiek neskatxak azitzen ziran
talo ta esnea janda!

Erdi goseak dagon mutilla
nola biziko da alai?
Gaztetasuna modaren truke
ez saldu beintzat nolana.
Zaindu bearra etorriko da,
noiz sufritua ere bai...
Rejimenik ez egin oraindik
eta jan zazute lasai.

1991ko uztaillak 5

Aspaldi onetan etzan entzuten diabru konturik. Baiña animaren etsai ori erabat ezkututatu zala uste bagenduen ere, ara nun jakiten degun Luzifer deadrua sekulako indarrean dagoela. Iñoiz ez bezelako azioak egiten ari omen da. Italian, asko eta asko bildurrez airean bizi dira inpernuko deabruaren mendean noiz eroriko. Baita Espaiñian ere. An eta emen erlijio faltso asko ari da sortzen. Eta erlijio oietan deabrua gogor ari da lanean. Etsaiaren adarrak nunai ikusten dira. Europan bakarrik bi milloi pertsona inguru daude deabruaren atzaparretan erortzeko zorian. Bildurraren bildurrez deabruari errezatzen diotenak ere badaude, inpernura ez eramateko eskatuz. Aiek izango dituzte larritasunak.

Batetik eta bestetik datozen berriak entzunda, Luzifer deabrua indarrean dagoela ez da zalantzarik. Orain gertatzen diran gizon iltze, lapurreta, seigarren mandamentua austeia eta gaiñontzekoak deabruaren lanak izan bear, nai eta nai ez. Aragia ere animaren etsaia da. Eta aragiak egiten dituen deabrukeriak ikusita ezin esan besterik. Brasilgo emakume bat itsusia eta baldar utsa omen zegoen. Mediku batek ez dakit zenbat operazio eginda pixka bat txukundu du, baiña baita senarraren txanponak ederki jorratu ere. Atso deabruak bere burua ala edertuta ikusi duenean,

eta senarra arruinatuta, ez dio begiratu ere egiten, eta bere gizonarekin ez beste guztiekin omen dabil, jo ta ke. Auxe da, ba, deabruak aragia aztoratzea.

Amerikako artista batek esan du berriz ez dagoela gizonazkoen bearrik. Mundu onetan benetako aginpidea emakumeak daukela, eta gizonak zertarako diran. Ori esan bai, baiña artista ori lau aldiz ezkontuta egon da. Berrogeita amazapi urte dauzka, eta ogeita amairu urteko mutil batekin bizi da orain. Eta, ala ere, munduan ez dagoela gizonazkoen bearrik. Orra deabrua eta aragia biak batera. Mundua animaren etsai biurtzeko naikoa. “Ez badezu nai inpernuan erretzea, obe dezu ezkontzea”, dio esaera zaarrak. Eta batzuk deabruari errezatzen diotela, baiña obeko da San Antonioari erreztatzea. Beti nai dan guztia egingo ez bada ere, emaztearekin uztartzea obe izango da orratik deabruaren atzaparretan erortzea baiño.

Satanas omen dago
oso indartuta,
mundua ta aragia
berekin nastuta.
Etsaia pozten da gu
inpernuratuta...
Ez degu bizi bear
orrekina aztuta.
Ez gaitzala eraman
sardean artuta.

Deabruaren berri
badakigu lendik:
galdu nai omen gaitu
al badu iñundik.
Luziferrek adarrak
badauzka oraindik.
Ez degu inpernura
joan nai emendik;
ta or konpon dedilla,
jai dauka gungandik.

1991ko uztaillak 12

Familira eguneroko ogia ekartzeko gizona kanpora lanera joatea betiko oitura izan da gure artean. Leenbizi eizera joaten omen zan, gero ardiak zaintzera, urrena sorora lanera eta orrela.

Saiatu egin bear beintzat. Gero beste era bateko lanak eta langi-
lleak sortu ziran, eta aietara joan bear altxor billa. Oraingo eizea
ori da. Bizimodua ainbesteraíño korapillatu da, eta zaildu ere
gutxi ez, famili bat itxuran bizitzeko senarraren eizea bakarrik
ez da beti naiko izaten. Emazteak ondo ikusten du ori, eta eize
pixka bat geiago arrapatu aitzakiarekin batzuetan, eta askatasun
pixka baten ondoren besteetan, emazteak kanpora joaten dira
lanera orain. Eta aukera izan ezkeru, oso gustora gaiñera. “Zuk
ekarri ezazu dirua lodi eta ni egongo naiz etxean”, esaten zion
gizon bati bere andreak. Zorioneko dirua! Zoriona erosteko ez
du balio, baiña ondo bizitzen laguntzeko, bai. Bazterrak endrea-
tzeko ere balio du diruak, askotan.

Inglaterrako Erregiñaren semeak eta erraiñak ez dute diru
faltarik edukiko, baiña akerraren adarrak bezela okertuta omen
dabiltz. Diana, trikua bezela bilduta jarri omen da, eta ez dio
Carlosi inguratzen ere uzten. Biak etxe banatan bizi dira gai-
ñera, eta noizean bein etxe batera biltzen diranetan ere ez dute
alkarrekin lo egiten. Senarra ez dakit nola ibilliko dan, baiña
Dianak ezagun du gustora ez dala bizi. Aspaldi onetan anka-
metuta eta argalduta ikusten da. Alako neska polita zan, eta
orra orain. Neuk ere antzeman diot, eta pentsatu. Senarra men-
deratu ezin edo zer ote du? Biok naiko dirua eta “i ere bai eta
ni ere bai”, arrotu egingo ziran. Biak batera kukurruku egiten
asi ezkeru ez dago gauza onik.

Aiek baiño bizkorragoa da nere lagun bat. Parranda gus-
tatzen zaio asko, eta zurruta ere apurtxo bat bai. Ertzaiñak
alkoholemia noiz egingo bildurrez ibiltzen zan oraiñarte. Eta,
zer egingo eta andreari karneta aterarazi dio. Parrandara dijoa-
nean autoa berak eramanten du, baiña etxerakoan emaztea ibil-
tzen da txofer. Parranda leen baiño zerbait garestiago ateratzen
omen zaio, baiña bera ondo eta emaztea pozik, alkarrekin lo
egiteko moduan. Orra dana egiña.

Pena gabeko bizimodua
erosi al baliteke,
mundu ontako on aurki danak
aberatsentzat lirake.
Nola ez dagon zorionikan
erosterik diru truke,
maitetasunik ez da iristen
neke gabe edo merke.

Ikusten denez Dianak ez du
pozik Karloseen onduan,
kutizi edo kapritxo danak
orra zer ekartzen duan.
Guretzat ere gusto guztiak
ez dan bezela munduan,
dituzten penak pasa ditzake
beste batzuen onduan.

1991ko uztaillak 19

Gaixotasun asko bear dan bezela jaten ez degulako etortzen omen zaizkigu. Ondo jaten ez dakigulako. Nik uste nuen gaizki jaten baiño ondo jaten errezago ikasten zala. Ondo jaten danok genekiela, jateko gauza onak eduki ezkerro. Baiña zenbait gaixotasun aberatsak bezela janda etortzen omen da. Eta pobreak bezela janda ere, gaixotu egiten gera Eta aberatsak bezela janda baiño seguruago, esango nuke nik. Dana dala, nai aiña jaten ez dutenak ere gaixotu egiten, eta kalte egiteko bildurrez nai duten guztia jaten ez dutenak ere bai. Azkenean, danok bide batetik joaten dira gaiñera. Emen ez da iñor gelditzen azitarako. Nai badegu eta ez badegu, zepoan erori bear. Geiegi jan ezkerro, kolesterola, tentsioa, perlesia, erreuma eta iñun diran aje guztiak. Eta gutxi jan ezkerro, anemia, gosea eta onek ematen duen jenio petrala. Auxe ere ez da, ba, gaitz ederra. Uda garai onetan festaegun asko izaten da, eta ez gaitu goseak asko penatuko. Betekada bat edo beste egin degulako gaixotu bildurrak geiago kezkatuko gaitu, nik uste.

Aztiriarrak oraintxe daude festa bete-betea. Ango jende jatorrak berriketa gutxirekin edo mixkinkeri aundirik gabe ospatuko zuten atzo Santa Marinaren eguna. Kutsadura edo kontami-

naziorik ez dago an oraindik. Jan eta edan egiteko ez da toki txarra. Pixka bat neurrian pasatzearen ajeak sendatzeko Aztiri gaineko aize sana obe da bai botikak baiño. Gaur illunabarrean eta biar, eta etzi zer esanik ez, izango da an bola-joko, bertsolari, txirrindulari eta abarrik. Euskal usai gozozko festak egiten dira Aztirian. Lujo aundikoak ez, baiña arloteak ere ez. Neurri-neurrikoak eta atsegiñak. Zertarako ibilli, izan ere, neurritik irten da? Alkarte edo soziedade bat ere badaukate, Aztiri-Bat deitzen diotena. Izen egokia jarri zioten noizbait. Antxe nabaitzen da alkartasun jatorra. Eta ango zuzendariak saiatuko dira festak antolatzen. Lan ori beti aientzat izaten dala eta orrelako batzuk esango dituzte, baiña lana fin egin ere bai. Aitzakiak aitzaki, ori da balio duena. Aztiriarrei etzaie leengo langille arena gertatuko. Geldi zegoela ikusita:

- Zer egiten dek, mutill? –galdetu zion nagusiak. Eta,
- Ezer ez –erantzun omen zion
- Ezer ez esaten dek oraindik? Zer pentsatzen dek ik?
- Ezer ez, ez daukat pentsatzeko gogorik-eta.

Eta azkenik, Aztiriko bertsozale purrukatuentzat zerbait. Bertsolarien kontuak, alegia. Bertsotan ari zirala, aitzur kirten asko etzuela autsi bere denboran esan omen zion Mitxelenak Uztapideri. Baita Uztapidek ederki erantzun ere:

Aspaldi ontan ezagutzen det
Mitxelenaren odola.
Nolakoa dan jakin gaberik
etzaitzte egon iñola.
Aitzur kirtena autsi zuen bein,
esango dizutet nola:
okotza jarri gaiñean eta
deskantsatutzen zegola.

Aurtengo uztailla ere badijoa. Datorren asteazkenean izango du bere egunik aundiena: San Inazio eguna, alegia. Aurten dira 500 urte gure *patroi aundia* jaio zala. Eta orain isil samarrik badaude ere, San Inazio eta bere lagunak zer esanik asko eman dute munduan.

Beste urtebetetze bat ere ospatu da aurten: maiatzaren ama-bostean bete ziran eun urte Leon XIII Aita Santuak *Rerum Novarum* enziklika argitaratu zuela. San Inaziok ez ezik ark ere jarri zuen zer esana. Baita etsaia pranko sortu ere. Izan ere, egia esaten duena txarra izaten baita askotan. Beste gizon guztiak bezelaxe, elizgizonak ere egiten dituzte ankasartzeak, baiña baita egi galantak esan ere. Aita Santu Leon XIIIak esan zuen, langilleak nagusiaren bear ziran bezelaxe nagusiak ere langilleen bear zirala, eta langilleei bear bezelako soldata ordaintzen etzienen pekatu larria egiten zuela. Orrezez gaiñera, esan zuen Gobernuak pobreen aldeko legeak egin bear zituztela. Aberatsak indarrrik asko bazeukatela eta ez dutela beartsuak aiñako languntza pre-mirik. Baiña, esan bazuen esan zuen. Agintzen dagoenak ez du iñoren kontsejurik entzun nai izaten, eta Enziklika aren berri ematea debekatuta egon zan. Ogeita amaseiko gerraondoren, batzuek dirua autsa bezela irabazten zuten bitartean, naiz eta beste asko goseak egon, etzeukaten Enziklika ura aipatzerik, langilleen alde zerbait esaten zuena komunistatzat artzen zuten-eta. Bitartean, Franco paliopcean erabiltzen zuten elizan. Jesuiten buru izan zan Aita Arrupek ere pasatu bear izan zituen bereak eta bi. Ark ere etzuen beti nai zuena esaterik eta egiterik izan. Agintzen duenak ez duela erregutzen dio esaera zaarrak. Orrelaxe da.

Gizon bat joan omen zan, ba, Loiolara konfesatzera. Eta an barruan zegoen jesuitak ezagutu nunbait, eta “Ave Maria Purixima” esateko astirik gabe:

– Zenbat denbora, zenbat denbora?

- Bi urte.
- Zer? Bi urte? Kanpoan izan al aiz, ala zer gertatu zaik?
- Ez. Emen ibilli naiz, baiña..
- Muttil, muttil. Guk esaten ditugun danak ez dituk egiak izango, baiña pentsatu zak zerbait badala beintzat...

Orra jesuitak aitortu elizgizonak ere ankasartzeak egiten dituztela. Guk ere baditugu orrelakoak, eta saiatu gaitezen barkatzen. Gaizki esanak barkatu eta ondo esanak gogoan artu, Elizak gauza onak ere erakusten ditu-eta.

Egia maite duna
 baldin bada norbait,
 ura isillerazi
 nai degu nolabait.
 Gezur biurtu nairik
 egia dan zerbait,
 ez gabiltzala zuzen
 iruditutzen zait.

Egia beti egi,
 ta gezurra, gezur.
 Zerbait gezurra dala
 jakin gabe ziur,
 egia bazterrean
 uzten degu samur.
 Ori aitortu arte
 degu burumakur.

1991ko abuztuak 2

Leengo batean deabru kontuak erabilli nituen emen. Norbaitek esango zuen, bear bada, zea, ogeigarren mendean eta deabrua aitatzeen nuela oraindik. Parra egindakoak ere izango ziran bat eta bi baiño geiago. Entzundako gutzia sinisten ez da errez, baiña dana gezurra dala esateko ere ausardi aundia bear da. Edo, orain esan oi dan bezela, balorea bear da.

Munduan dan pistirik gaiztoena gizakia dala ez det zalan-tzarik. Abere batzuek beste batzuk il eta jaten badituzte ere, goseak beartzen dituenean bakarrik egiten dute ori. Alderantziz, gizonak gauza gutxi bear du batak bestea zapaltzeko eta mende-

ratzeko. Iltzeko ere asko ez. Gizakiak gaiztakeri izugarriak egiten ditu. Baiña egiten dituen guztiak bere kasa ala norbaitek edo zerbaitek zirikatuta egiten ote ditu? Eskolan ibilli giñanean esan oi ziguten Jaungoikoak gizona bere antzekoa egin zuela. Berak ala nai izan ezkeru, gizonak izan lezake Jaungoikoaren antz pixka bat. Baiña, ondo begiratu ezkeru, gizonak ez al dauka deabruaren antz geiago? Egunkari bat eskutan artu, edo telebista piztea naikoa da mundu onetan nolako inpernua dagoen ikusteko. Gerrak naiko ez dirala, goseak zenbat gizarajo iltzen ote du? Munduko zenbait naziotan miseria eta sufrimentua besterik ez dago. Italian millaka ume ari omen dira ezkututzen azkenaldi onetan. Errez esaten da, baiña aurak falta dituzten gurasoen naigabea nolakoa izango dan pentsatu besterik ez dago.

Ezkutatzen diran aur oien arrastorik ez da izaten gero. Batzuk saltzeko arrapatzen dituztela uste dute. Beste batzuk, gorputzeko puska batzuk kendu eta il egiten dituzten susmoak daude. Sinisteak ere baditu bere lanak. Zibilizatzen ari giñala uste nuen nik, eta orra leengo *sakamantekas* aiiek oraindik ere bizirik. Deabrurik ez dala baiña gizona bera ez ote da deabrua, edo deabrua baiño ere gaiztoagoa? Oso santua ez da beintzat, zeru bear lukeen mundua inpernu biurtu du-eta.

Opor illean sartu gera. Batzuk oporretan eta besteak oporretarako bidean. Ea, ba, besterik ez bada illabeteko zerua izaten degun.

Gaur esaten da iñolaz ere
ez beartzeko gizonik,
askatasunez bizi izateko
mundu onetan egonik.
Naiz ez sinistu galdu nai gaitun
deabrurik badagonik,
geure erara utzi ezkeru
ez da gurekin gauz onik.

Gure buruak nola dauzkagun
arrokeriz ain beteta,
sinismena ta erlijioa
traste artean gordeta.
Inpernurikan ez dala esan,
eta milla berriketa;
baiña egia ote da gero
etsaiak geu gera eta?

Fariseoak leenago izaten omen ziran. Baita orain ere. Eta asko gaiñera. Arraza ugaria dala esango nuke. Golfo Persiko alde orretan gerra sortu zala-eta, zenbat denbora da, ba, danok erdi negarrez giñala? Illabete asko ez. Gerra guztiak dira negargarriak, eta ura ere ala gertatu zan. Makiña bat gizarajo joan zan beste mundura, jauntxo batzuen burugogorkeria zala eta etzala. Makiña bat ume gaixok nozitu zuen ederki ezeren errurik gabe. Gerra naikoa ez eta aren ondorengo gose, egarri eta sortu ziran gaitzak zenbat sufrituerazi duten ezin dezakegu esan ere egin, besteak beste, ez dakigulako. Telebistan ikustea bakarrik ez da naikoa. Eta utsa sufrikizun aiek gerrarekin batera amaitu izan balira. Andik sortu dan gorrotoa ere uste det ari dala bereak eta bi egiten. Gerra ura sortu zutenak, ango jendearen ezin bizia eta arazoak konpontzeko sortu zutela esango dute. Eta bertako borrokalariaiak naiko etzilararik, amerikarrak eta abar kanpotik joan ziran. Eta, a ze nolako txikizioa egin zuten danen artean. Petrolio putzu asko ere orduan piztuta sutan dago oraindik. Gasolina merkatu eta bizimodua errezteko martxa ederra!

Kontua da ango miseria ikusita miñik gabeko negarra pranko egiten dala munduan. Arabeak eta kurdoak eta abar gaizki zeudela eta lagundu beariko zitzaiela esan bai, baiña fariseoarena: bat esan eta bestea egin. Zuritutako illobiak zirala esan zien fari-seoei Jesukristok. Gaiñetik zuriak, baiña barruan ustelkeria bes-terik etzeukatela, alegia.

Nai duenak nai duena pentsatuko du, baiña egia pranko esaten du Ebanjelioak. Gerra irabazten duenak bere burua erakutsi nai izaten du. Ori dala-ta, Golfoko gerra irabazi zutenak egundoko desfilea egin zuten New Yorken, orain dala illabete pare bat. Eta desfile uraxe bakarrik milla eta irureun milloi pezeta kosta omen zan. Ori al da gerrak miserian utzi zituenentzat errukia?

Diru orrekin desfilea baiño gauza obeak egin zitezken, noski. Ainbeste jende goseak. Ainbeste gizon, emakume eta ume edateko urik gabe. Ainbeste jende etxeak abarrikatuta, estalperik gabe, eta azio oiek egin dituzten indartsuak desfilea egiteko dirua botatzen... Orixe da, ba, aurretik erruki itxurak egin eta atzetik parre egitea. Orixe da fariseoak izatea. Iñor miseritik ateratzeko martxa koskorra!

Gezurretan zertan asi?
Begiratu munduari,
nola geiago ematen zaion
asko duanari.
Fiñezan dabillenari
amenazoa ugari.
Danak losintxa nundik egingo
fariseoari.

Atzo asko, gaur geiago:
geroz ta aberatsago.
Aberatsak bai baiña pobreak
geroz pobreago.
Mundua onela dago,
zer da au baiño txarrago?
Pobreei eman baiño armatan
kastatu naiago.

1991ko abuztuak 16

Orra iritsi abuztuaren erdira. Batzuentzat garai ona izango da. Naiko festa, dantza, gaupasa eta parranda egiteko egunetan gaude. Beste batzuentzat ez da ain alaia izango egun auetako bizimodua. Patrikaran dirua dexente daukatenentzat ona, baiña lanik gabe eta eskasian dabilzanentzat festaldi illuna. Tristeia. Ala ere, kalean ez da asko antzemango. Famili batzuetan bai, bearbada. Gipuzkoako amasei erritan festa egiten da beintzat gutxienez Andra Mari – San Roke egun auetan. Eta emendik kanpora ere toki askotan egingo da. Oporretan daudenak ere oraindik egun batzuk badauzkatela pentsatuz pozik ibilliko dira. Alaxe izan dedilla, gaiñera. Onaldiari al dan zumurik geiena ateratzea da onena, eziñari deika egon gabe. Bereala etorriko baita ori ere.

Zeraingo Andra Mari eta San Roke, Zegamako San Bartolome eta Brinkolako San Agustin... Goerri eta Urola goenalde onetan festarik asko izaten da bolara onetan, usuario zarrari jarraituz. Ala ere, jakintsu batzuek diotenez, oiturak eta etxetik kanpora bizimodua egiteko gogoia aldatzen ari omen dira poliki-poliki. Oraindik antzemateko moduan ez, baiña bizitzeko tankera berri baten atarian gaude. Gau-bizitza eta besteek egiten dutena egiteari utzi eta etxezale biurtzen ari omen gera. Eta etxeko erosotasunak geroz eta garrantzi aundiagoa izango dute guretzat. Irakurtzeko gela egokiak, telebista ikusteko edo musika entzuteko eserleku patxarazkoak eta orrela, etxeko giro onarekin amets egiten asita gaude, geuk uste ez badegu ere.

Ori ala bada, ez degu ain bide txarra artu. Patxara ederrean eserita musika entzutea obe da, bai, semea etorri ez dalako edo alaba agiri ez dalako senar-emazteen arteko errosario otsa baiño. Aitak ez daukala errespetorik, edo amari nai duten guztia egiten diotela, alkarri musu emateko baiño aitzakia emateko giro ohea sortzen da batzutan etxean. Baiña ez degu etsi bear. Etxezale biurtzen bagera, egun ederra pranko pasatzeko gaude oraindik. Orduan ere noizean bein irtenalditxoak egin bearako dira, eta aiek izango dira onak eta ortik onerakoak. Noizean beingo pekatutxoak izaten baitira goxoenak.

Etxezaleak ari gerala
nork ote du sinistuko?
Mirari ori egingo duen
santurik ez da sortuko.
Gazte jendeak gau parrandari
ez dio egingo uko.
Oiek ez ditu etxeak azkar
azpian arrapatuko.

Esaten dute danok European
laister sartuko gerala,
orretarako gure oiturak
aldatu bear dirala.
Goiz oeratu eta goiz jeiki
bearra izango dala...
Gu orretara jartzen gaituna
ez da izango makala.

Aspaldiko historigilleak esaten dutenez, garai artan Euskalerrriari kalterik geiena egiten zioten etsaiak iru auek omen ziran: iñudeak, jokia eta alkohola. Guk ez genduen ezagutu garai ura, baiña ez det uste historigilleak oso oker zebiltzanik.

Iñudeak ezkutatu ziran, Jainkoari eskerrak. Diru miseri izugarria izaten zan orduan eta bizi nai zuenak zerbait egin bear, ba. Orregatik, baserrietako emakume asko Donostira eta orrela joaten ziran, bere umetxoak etxean utzi eta aberatsen umeak aztera. Makiña bat aberaskumek titi goxoa artu zuen baserrietako aurtxoen ordez. Aurtxo aiek ere amaren bearra edukiko zuten, baiña ezin biziak maitasuna ere zapaldu egiten du azkenik.

Jokoak ere egiten zituen bereak eta bi Euskalerrrian. Egiten zituen, eta egiten ditu oraindik ere. “Bi euskaldun, apustu bat”, aspaldiko esaera da. Apustu egiteko edo zerbait jokatzeko gutxi bear duela euskaldunak, alegia. Jokia edo apustua egiten danean norbaitek galdu egin bear izaten du, eta aizkora edo pelota, idi-proba edo aari-joko, zoritxarreko jokoak ondatutako famili asko da. Eta, ala ere, utzi ezin griña txar orri. Orain ere badaukagu jokatzeko oiturarik asko. Bateko kiniela, besteko loto eta loteri, BINGOA, karta jokia eta abar, zenbat galduerazten ote du jokoak?

Alkoholak da, berriz, ortik onerakoa! Edariak burua galduerazten du. Eta geitxo edandakoan jokora jotzea ez da arritzekoa, eta gaizki jokatzeari ere ez. Garai batean iñude joaten ziran andre aiek ez ote ziran bere senar mozkorrekin burutu ezin zutelako joaten? Batzutan bai, seguru asko. Orain ez da iñor joaten iñude, baiña gertatzen dan aiña ezkontza-auste eta sakabanatze gertatzeko, alkoholak ez ote dauka zer ikusirik? Eta gure gazteen artean alkoholak egiten dituen pìkardiak? Inglesak botikaren bat asmatu izan bear dute mozkorrearen ajeak kentzeko. Botika orren birtuteak proatzeko, lau mediku moz-

kortu eta iltzen zegoen gizon baten aurrera eramán zituzten. Baiña ez zioten antzik eman. Aiek edukiko zuten kankarra! Baiña botika berri ori artu eta urrengo egunean txoria baiño argiago omen zeuden laurak.

San Bartolome bezpera data
nola emango det paso?
Ainbeste lagun jator Zegaman
eta egin bear kaso.
Festetan formal ibiltzerikan
ez da izango, akaso...
Baiña Udaletxeko balkoira
ez beintzat astorik jaso.

Zegaman neska polit askoak,
alai ikusi oi dira;
ez, noski, orko mutil gazteak
ain jatorrak ez balira.
San Bartolome egunean ez
egon atzera begira.
Baiña gauean guztiok txintxo
bakoitza bere tokira.

1991ko abuztuak 30

Tratalariak galdu edo ezkutatu zirala uste nuen nik. Merke erositako beiak eta zekorrek garesti saltzen pijoak izaten ziran aiek. Baserritarrei ganaduak begira erosi eta arakiñei pixura saltzen ere bizkorrek ziran. Izketarako abildadea ere izaten zuten, berriz. Eta orrekin baliatzen ziran, batez ere. Kaleko etxekoandreak ere tratuan ikasita egoten ziran. Plazara zerbait eroatera joaten ziranean etzieten eskatutako dana isil-isillik emango baserritarrei.

Nik uste nuen, gaiñera, errekarderitzan aritzea edo regateatze kontu ori gu bezelako arloteena bakarrik zala. Baiña Inglaterrako Erregiñak ere bai omen daki orretan. Amabi egunerako joanda Ipar Amerikan izan da. Eraman eta ekarri zuen egazkiñaren jabeak 51 milloi pezetaka faktura pasatu dio. Eta Erregiñaren estuasunak omen dira onak. Diruz urri samar dabil gajoa, eta zerbait merkexego edo deskuentoa egiteko eskatu dio.

Bein Amerikara joatea pentsatuko eta orduan joan-etorria bakarrik 51 milloi pezeta, alajaiña! Dagoenean bon-bon eta ez dagoenean egon, orrelako erakutsi onak gu bezelakoentzat bakarrik izango dira. Ematen digutenarekin konformatzea eta zerga edo kontribuzio eta gaiñontzekoak zintzo ordaintzea naikoa izango degu guk, dirua lasai kastatzea beste batzuentzat utzita. Gure diru liperrak alperrik galdu gabe zeñek tiratua badago. Orrek ere balio du eta pozik egon bearco genduke. Guri zer egin esaten ari-tzen diran goiko oiek ere bizi bear dute, eta bizi ditezela. Iñori ez diogu gaitzik opa. Baiña kastuei neurria artzea ez al litzake obe izango?

Egun auetan makiñatxo bat egongo dira oporretan. Urte guztian lanean jardun danak zerbaiten poza bear du, baiña danak ez dira jo eta tira ibilliko. Poltsa ondarrari noizean bein begiratu bearco diote gero kaskarreko azkurerik izan ez dedin.

Dana dala, erregiña eta orrelakoen inbiriz ez degu egon bear, aiek ere ez baidituzte gusto guztiak izaten. Uda al degun ondoena pasatzeko modua egiten badegu, ura geiago. Osasuna izan dezagula. Eta besteren onaren damutasuna utzi bazterrean, bestela ez gera sekula ondo biziko-eta

Danen gaiñetik egon naiari
zailla da artzen tamaiña.

Nai dan guztia eduki arren
geiago nai, alajaiña!

Jauntxo danak guk mantendu bear,
ez da lantegi bikaiña.

Iñorentzako gorrotorikan
ez da izan bear baiña,
ez dakit danak balio duten
kostatzen zaizkigun aiña.

Ainbat zerga ta kontribuzio,
bada guretzat lain neke.

Zuzendari ta agintaria
ez dira erosten merke.

Oiek zuzentzen gaituzte baiña
izardi askoren truke.

Askotan beintzat kastu alperrik
egingo ez baluteke,
Jaungoikoaren grazi pixka bat
danok izango genduke.

Denbora ez da gelditzen. Beti aurrera dioja. Uda, oporrak, festak ere bai, baiña geienak pasatu dira. Orain iraila eta gure garaian agorra esan oi genion illean sartu gera. Arantzazuko Ama Birjiña, eta Lierniko Ama Birjiñaren eguna, Kizkitza, Arrate, eta beste askorena ere bai. Eta udazkenean gerala kontu. Garai batean bazuen udazkenak zer ikusirik asko. Nolako artoak eta babarrunak izango ote ziran, sagar eta gaztaiñak ere bai. Baiña kontu oiek joan ziran, eta orain urte guztia udazken dala pentsa liteke, baserritarrentzat beintzat. Esnea beera eta pentsuak gora joango ez balira, eta txekorrak ondo saltzeko modua balego, urtea udazken oparo bat izango litzake. Ez ote dira, ba, gauzak iñoiz aldatuko? Beti bueltaka dabillen mundu au ez ote da noizbait baserritarren porean geldituko?

Gauza batzuk aldatzen ari dira, eta ez gutxi. Orain artean, zerbait saldu nai zuten guztiak, sukaldeko tresnak dirala, jakiak dirala, jantziak dirala eta abar, gauza oiek danak neska gazte polit bat ondoan zutela erakusten zituzten errebista eta gaiñontzekotan. Kotxeak ere bai, azkenik. Jokabide orri aitzakirik asko ematen zitzaion, emakumezkoa *gauza* bat balitz bezela erakusten zala eta orrelakoak esanez. Orain iragarki edo anuntziotan gizonetzkoen argazkiak ere ikusten dira, baiña orretan ere ez dira danak konforme. Jakiña danez, iragarkietan azaltzea ere dirua irabazteko bide bat izan, eta gizonetzkoa azaltzen dan tokietan emakumea nola ez dan azaltzen esaten dute. Dirua, zorioneko dirua falta!

Baiña badira jokabide au ontzat ematen duten emakumeak. Gauza ederrak gustagarri dira, eta emakumeak dituzten guztiak erakutsi bearrean, gizonetzkoak ere erakutsi ditzatela. Nik uste nuen gizona eta artza, zenbat eta itsusiago eta ederrago izaten zerala. Baiña emakumeak ere itxura oneko gizasemeak ikusi nai dituzte nunbait, asko moduzko trakets eta baldar ipurdi bazterrera utzita.

Emakumeak ere, gazteak izan edo urteetan zerbait sartuak izan, iri-tzi desberdiñak dituzte. Gazteak gizonezkoak iragarkietan azaltzea ondo artzen dute, baiña bein berrogei bat urte ezkerozko emakumeak, ez. Malizi pixka bat ez al da egongo emen? Senarra itxura onean baldin badago, eskeintzen duten perfume edo kotxe edo dala-koarekin batera salduko dan bildurra ote daukate?

Emakumea zapaltzen dala
salatuagatik bero,
ori esanda oker guztiak
zuzentzerik ez espero.
Betere miñik gabe negarrez
dago zenbait egunero;
gauz zebreak baziran len ta
gertatuko dira gero.
Kezkak isiltzen erreza baita
dirua izan ezkeru.

Ain iragarki zoragarriak
ikusten oituak geunden,
azaltzen ziran neska ederrak
arrotzen asiak zeuden.
Baiña nola gaur mutillak ere
ortara jarriak dauden,
ikusten dira makiñatxo bat
gizon egoki ta lerdan.
Emakumeak bildur dira ta
komeriak dira emen.

1991ko iraillak 13

Amaika aldiz entzunak gera eguneroko ogia kopetako izar-diarekin irabazten dala. Ala ere, lan asko egin gabe bapo jaten dutenak badira mundu onetan, guk ez degu suerte ori izan baiña. Jantziko bagera ere lana egin bearra dago. Eta baliteke neguan ala izatea, baiña oni ere beroarena kendu egin bearke diogu. Iztarrak eta papar ingurua asko estali gabekoak ikusten dira beintzat, eta aiek ez dute janzteko lan asko egin bearrik izango. Marta Sánchez eta orrelakoei degiratu bestela. Erropa kontu au aurrera-pena edo moda edo orrelako zerbait izan diteke eta eman dezaio-gun paso, bestela Testamentu Zaarreko atzeratu edo atrasatu batzuk besterik ez gerala esango digute-eta.

Goazen, ba, serio-serio lan kontuak esatera. Lana egin bearra dago, noski. Baiña estimaziorik txikiena lanik bearrezkoenak izaten dute ordea. Nekazaritza or daukagu eta abelgintza edo abere aztea ere bai. Eta jakirik izango bada, oso bearrezkoak dira. Baiña baserriko lanari etzaio ematen duen baliorik. Lan ori ez da ordaintzen bear bezela. Baserritarrak ez dira aintzakotzat artzen, eta gaitz ori ez da emengoa bakarrik. Inglaterrako neska gazteen artean orain modan dauden galdeketa edo enkuesta bat egin omen dute. Nolako mutillak gustatzen zaizkien jakin nai, ba. Eta neska oiek esan dute, edozer gauza egiteko ere aientzat mutillik gustokoenak abogaduak dirala, eta gutxiena gustatzen zaizkienak esne saltzailleak. Abogaduak buruz azkarragoak omen dira esne saltzailleak baiño, eta gizartean beste mailla bat, beste kategori bat, beste status bat omen daukate. Eta diru aldetik ere abogadurekin ezkondata segurantzi geiago omen dago baserritarrekin ezkondata baiño. Ez dira burutik makiak izango neska oiek.

Abogaduak justiziaren alde lan egiten dutela ere esan dute, baiña baserritarren alde zerbait egin litekenik ez. Ikusten nago oraindik gure baserritarrak ezkondu nai badute abogadu karrera ikasi beariko dutela. Kategoria, dirua, mutilzaarrak eta orrelakoak nai baitituzte neskak. Zer egingo ote luteke neska oiek beatza ora eman ezkeru?

Ez dute iñor engaiñatzen gaur babarrun eta urdaiak.

Gaurko sudurrik ez du gozatzen baserriaren usaiak.

Begiak laister argitzen ditu txukun samar bizi naiak...

Inglaterrako neskak ez dira bere buruen etsaiak.

Nekazaritzan lan egitea ez da aldapa makala!

Neke ugari, ordaiña eskas, etxeoandretza pattala.

Nik pentsatzen det gauz au bi aldiz esan bearrik ez dala:

abogaduen andreak askoz obeto bizi dirala.

Zerbait modan dagoela esaten degunean, janzkera edo itz egiteko era edo orrelako zerbait izango dala pentsatzen degu. Jendeak arrera ona egin dion zerbait edo bolara batean zabaldua dagoen oituraren bat, alegia. Modak, atsegiñak eta, batez ere, gazteen gustokoak izan oi dira. Grazi aundirik egiten ez duten modak ere badira ordea, eta nai badegu eta ezpadegu aiekin burruka egin bearrekoak ere bai.

Modan egoten diran gaixotasunak ere badira. Auetako batzuk, erorialdiak, depresioa esaten diogun makalaldiak eta stressa esaten diogun larrialdiak dira. Denbora gutxian asko irabazi nai, kutizi guztiak batera bete nai, danera iritsi bear. Eta ortik etortzen zaizkigu estuasunak eta geure buruari eutsi eziñak. Batzutan geiago nai degulako, eta beste batzutan bear aiña ez daukagulako, ezin konformatu izaten gera, eta txalakatatu egiten gera azkenerako. Erorialdi, larrialdi eta orain modan dauden gaitz oiek, zeregiñik ez daukagulako edo denbora zertan pasatu ez dakigulako ere etortzen omen dira, askotan. Eta sekiatra eta gaiñontzekoak or dabiltz buru-belarri gaixotasun oientzat erremedio billa. Esaten dutenez, gaitz oientzat sendagairik onena, etxean katu bat edo zakur txiki bat edukitzea omen da. Magalean egon zale dan katu bat edo beti jolasgureak dagoen txakur bat baiño lagun oberik ez omen dago erorialdian tristeturik dagoenarentzat. Zer egiñik eza aspergarria da. Esandako abere oiek lan askorik ematen ez badute ere, egunero zaindu bear dira, orixe da naiko erorialdian eta larriturik deauden pertsonak pixka bat suspertzeko. Txakur edo katu bat laguntzat daukatenak ez omen dira bakarrik ikusten, eta orixe naiko, nunbait, zerbaitenganako maitasuna nabaitzeko.

Alaxe izango da, seguru asko. Stressa eta depresioa esaten diegun gaixotasun oiek modan dauden bezela, katu edo zakurra

etxean edukitzeko oitura ere zabaldua dago gaur egunean. Lanik gabe edo eziñean arkitzen danak bere buruarekin edukiko du naiko lan, baiña ondo bizi dalarik zer egiñik ez daukanak katuak baiña lagun obeak aurkitu eziñik ez dauka, nai badu beintzat. Badago zeñi lagundua. Sikiatrak ere obe luteke katuak eta zakurrak maitatzeko esan bearrean premian dauden pertsonak maitatzen erakutsiko baluteke.

Nai degu baiña guztiok ezin
bizi aberats modura.
Erosotasun danak nai eta
ezin ekarri eskura.
Arnas artzeko astirik ez ta
falta au ez bada ura.
Estu ta larri beti poz billa,
ta azkenean tristura.

Auleri eta larrialdiak
sasoirikan onean,
estu ta presa bizi bearrak
ori dakar geinean.
Katu bat edo zakur txiki bat
laguntzat aldamenean,
a ze nolako alibioa
bizitzaren azkenean.

1991ko irailak 27

Amaika aldiz entzun degu mundua danontzat egin zuela Jaungoikoak. Eta ori ala izanik, munduak ematen duena ere danontzat izan bear, zalantzarik gabe. Lege au sarritan austen da ordea, eta munduko on aurkiak indarrrik geiena dutenak eramaten dituzte, ez legez artuta baiña. Ala ere, munduko errege gizakia da, eta munduaren emaitzak nola banatu edo zeñientzat izan gizakiaren esku dago. Gizakia ez da ordea gizona bakarrik. Emakumea ere gizakia da, au askotan kontuan edukitzen ez badegu ere. Naiz indartsuagoa izan, gizonetzkoak ez du eskubiderik emakumeari berea duena ukatzeko edo kentzeko. Ezkondu giñanean ere “laguna ematen dizut, – esan ziguten –eta ez mirabea”. Eta nik ez dakit laguna ala nagusia eman ziguten, baiña artu gen-

duen beintzat, eta bizi gera. Ain gaizki ere ez gaiñera, eta segi aurrera. Urte askotarako izan dedilla.

Suitzan emakumeak esiari salto eginda ibilli dira oraindik denbora asko ez dala. Lan berdiña egiten duenak lantsari edo soldata berdiña bear lukeela dirudi. Emakumea gorputzez aulxeagoa izan ordea, eta gizonetzkoak gaizki oituta daude edo abusatu egiten dute Suitzan ere. Baiña baita emakumeak asarretu ere, eta zearo asarretu gaiñera. Huelga egiteraiño. “Guk nai badegu, dana geldituko da emen!”, esan omen dute. Eta orrelaxe izango da. Emakumeak lana egiteari, maitatzeari, agintzeari, irripar egiteari, maixeatzeari, mutturak jartzeari, etxean egoteari eta beste abar luze bati utziko balio, gizonak zer atarramentu aterako ote genduke? Ez al da orrelakorik gertatuko, Jaungoikoaren izenean. Ori baiño obe da, guk aiña lan egiten badute soldata berdiña eman, eta aurrera. Suitzan emakumeak huelgan egon diran bitartean, gizonetzkoak egin dituzte sukaldeko lanak, umeak zaindu eta orrelakoak. Emakumeak soldata ohea jasotzen badute, obeto biziko diralakoa egongo dira, seguruenik. A, gizarajoak! Emakumeak gizonak aiña irabaztea lortzen badute, gizon bat baiño geiagok burua makurtu bearke du, leenaz gaiñera.

Baiña ez litzakela kalte izango esango nuke. Emakumeak ere noizean bein goitik kukurruru egin bear du umore onean egon dedin. Etxeko goxotasuna ortik etortzen baita.

Oraiñaldian kontu berriak
asiak gaude jakiten:
gizonak ere badakitela
lapikoak irakiten.
Andreak huelga egin dezaten
senarrak lanak egiten...
Zenbateraiño maite ditugun
ez dakit ote dakiten.

Aintzat artzeko emakumeak
egin bear zuten zerbait:
diru geiago irabazi nai
huelgaz edo nolabait.
Asko ekartzen baldin badute
izango al degu zerbait.
Ez naiz geiegi piatzen baiña
ala iruditutzen zait.

Oraingo udazkenak ez du leengoak bezelako garo usairik, baiña urte sasoi ederra eta atsegiña da, leen bezelaxe. Bat eta beste esaten degun arren, bizimodua dexente erreztu zaigu, orratik! Gauetz egoaizeak naastutako garoak bildu bearrak bazituen bere lanak. Orain beste komeri batzuk sortu zaizkigu. Gizonak beintzat trakets samarrak izaten gera, eta egoaizeak garo lekua bezela etxe guztia narrastuta jartzen degu, askotan. Eta jakiña, etxeoandreak bazterrak txukuntzen aspertzen dira eta ez da beti giro izaten aien ondoan. Gure lagun kuttuna goibelduta ikustek zenbat sufrituerazten digun geuk bakarrik dakigu. Etxekoandrea bekoki illunarekin eta ezpainañak zimurtuta dagoenean, geu izaten gera galeran irtetzen geranak. Orregatik, zer egin ez dakitela eta triste dauden senarrei lagundu nai diet gaur.

Zergatik ez dakizula, etxeoandrea itzik gabe gelditzen bazaizu, artu ezazu zurekin kotxean eta joan zaitezte biok Oñati aldera, *Errosarixoko* domeka inguru au ez dezute garai txarra-eta. Inguru zabalak dauzka Oñatik, eta alaiak. Ango baserri bikaiñañak txaletak dirala esan diteke. Alaxe zainduta daude izan ere. Eta gero, bazterrak pixka bat ikusitakoan, urbildu zaitezte errira. An ere badago zer ikusi: eliza bikaiña, unibertsidadea, etxe dotoreak eta abar. Orrelako gauzak ez diote etxeoandreari grazi geiegi egingo, bearbada, baiña eskaparate dotoreak ere badaude Oñatin, eta egun batekoagatik lagun zaizue eskaparateak ikusten, pazientzi ederrarekin. Gero, bermutxo batekin pintxo bat edo beste artu, eta Arantzazura.

Baiña ez joan zuzenean. Oñatitik berealaxe antxe dago Txopekua jatetxea. Joan zaitezte bertara. Antxe bazkalduko dezute ederki. Alperrikako lujorik ez dezute aurkituko, baiña bai leku apaiña, txukuna eta garbia. Eta giro ederra. Janaria berriz, etxean bezelaxe, gogo-gozo prestatuta. Eta alako giroan eta ain patxara

ederrean bazkaltzean, ikusiko dezu zuen etxeoandreak nola begiak argituko zaizkion, eta ze irriparra etorriko zaion ezpaitarara. Baita itza ere. Eta aspaldian esan dezuten kontu potxolororik geiena esango diozute alkarri. Txopekuan bazkaltzeak orrelakoxe mirariak egiten ditu, aiskidia. Bertan kafetxo bat edo beste artu, eta Arantzazura. Arantzazuko Amak orrelakoak naiago ditu, bai, bere onetik irten eta erretxinduta dabiltzan senar-emazteak baiño. Txopekuan ederki bazkaldu ondoren pakeak eginda dijoaztenei eskatutako dana ematen omen die.

Etxekoandrea baldin badago
zerbait kopetillunduta,
Txopekudara eraman zazu
besotik goxo artuta,
antxe patxaran bazkaldu dezan
bestek maia serbituta.
Noizean beinka atsedentxo bat
ark ere merezi du-ta
noizean beinka atsedentxo bat
ark ere merezi du-ta.

Pake santuan bazkaldu dezan
giro atsegin, epela;
emazteari eskeiñi sarri,
zu utsa zera bestela.
Eta ziur egon Txopekuan
ondo artuko dutela,
zure etxeko erregiñari
tokatzen zaion bezela
zure etxeko erregiñari
tokatzen zaion bezela.

1991ko urriak 11

Sarritan esan digute gure bizitza laburra dala eta munduko gauzakin ez degula itsutu bear. Ez da gezur aundia izango. Ondo gabiltzanean azkar joaten da, eta gaizki bizi geranean, luze. Agiñeko miñez pasatutako gauak ez dira motzak izaten. Orregatik, al degun ondoena bizitzen saiatzen gera. Inbiri pixka bat edo besteak gu baiño obeto bizi diran ustea ere ezaten degu, eta munduko gauza onak nai, ba, guk ere, dana gerorako utzi gabe. Eta ondo izan nai orrek zepoan arrapatzen gaitu. Beti neke-

ari nundik iges egingo, eta lana urri dagoen onetan, danok lana nun izango gabiltza. Edozeiñek antzematen digu guri. Lana egin bear ori dala eta ez edala, enpresatako agintari askok opor luzerik ez dute artu nai ia. Kanpoan diran bitartean lana norbaitek arrapatuko ote dien bildur dira, nunbait. Jaiekin daudela ere egunero telefonoz lantegira deitu gabe ez dira lasai egoten. Oporretan ere lanaren mende, atsedeen artzeko martxa ederra.

Amerikan ondo biziko dira, baiña oporretan izan eta eguzkiak beztuta oraindik zuritu ez diranak ez dira ain gaizki ibilli emen ere. Lana egin bear orrekin familia urtean iru aldiz bakarrik ikusten dutenak bai omen dira Amerikan, batez ere saltzaille edo biajante eta orrelakoak. Baiña danak ez dira ibilliko galtzeko moduan. Pikardirako astia izateko aitzakia ona baita lana. Familitik kanpora dabillanak arrastorik irtetzeko arriskua badu gero! Amerikan ondo bizi diralakoan egoten gera, baiña kutizi guztiak beteko badituzte, lana egin bear an ere. Saiatu gabe ez dago ezer. Iñork ez du ezer ematen musutruk, eta lanarekin burruka egin bear orrek Amerikako jendea gaiztotu egin omen du, eta nai duten dana iritsi ezin dutelako bere burua urkatutako asko izaten omen da.

Bizitza laburra dala eta zumu guztia bat-batean atera naiak orrelakoxe ezegitekoak egiñerazten ditu. Iñori kalterik egin gabe al dan ondoena bizitzea al da obe izango? Emen ondon bizitzen jakiteak gerorako ez ote du batere balio?

Gure moduan geiago ere
emen dabiltz jo ta tira.
Ola biziko ote lirake
itzaren jabe balira?
Naiz sarri esan ez bizitzeko
beti lurrera begira,
bada ez bada munduan ondo
bizitzen saiatzen dira.

Lasai bizi nai baldin badegu
portatu beti ondradu.
Aukerarikan ez galdu gero
izan ez dedin berandu.
Kalterikan ez egin iñori,
itxaropenik ez galdu.
Ondo bizitzen orain dakiñak
gero're asmatuko du.

Etixerako igeltseroa baiño arotza ohea dala esan oi zuen gure ama zanak. Arotzak, besterik ez bazan ere, sua pizteko txirbilla utziko zuela, baiña igeltseroaren propiña etxeko zirriztu guztiak autsez betetzea izaten zala. Masa-zipriztiña eta autsa izango da igeltseroa dabillen tokian, eta emakumeentzat lanik asko sortuko du, leenaz gaiñera. Mundu onetan ez da ordea ezertarako ez danik, eta igeltseroak ere bearrekoak ditugu. Beti kaiola berdiñean bizitzen aspertu egiten dira etxekoandreak. Bizilagunak etxebizitza ederragoa ote daukan ere pentsatu izan dute, eta or dijoaz igeltseroaren billa. Jakiten dute, ba, zer datorkien, baiña ezin soseatu ala ere. Moda dala edo ez dala, zerbait berria nai beti. Eta igeltseroak naiko ez dirala, iturgin edo linternerako ere an izaten dira urrutira gabe. Eta langille aukeratuak etxekoandreak engaiñatzeko daukaten artea nai nuke neretzat. “Emen onelako azulejo jarri, an alako baiñera eta ispillua, eta ikusiko dezu zer sukalde txukuna eta nolako baiñugela dotorea geldituko zaizun...”. Bitartean an egoten gera arrituta aiei begira. Guri dana ezetz esaten digute; igeltsero jende orri, dana baietz. Eta gero, obrak asten diranean izaten dira komeriak. Igeltseroak bazter guztiak jo eta puskatzen ditu, etxea autsez beteko du, eta ez da izaten azukre koskor batekin andrea gozatzeraz joan besterik. Iturgiñak esan bai lau-bost eguneko lana izango zala, baiña batzutan kale egiten dute, eta etxe osoa ipurdiz gora jarri eta esandako egunerako bukatu ez, geienetan. Eta gero, erru guztia guk izaten degu. Ori da okerrena. “Ez daukazu errespetorik, ez diezu ezertxo ere esaten. Gizon guztiak berdiñak zerate!”.

Kontua da, dana gure bizkar joaten dala orrelakoetan. Nola emaztearen erasoak ala igeltseroaren lanak. Maillu otsak isildu eta autsak ezkututzen diranean emaztearen aurpegi alaia eta begi argiak gauza politak izaten dira, ba. Aiek losintxak egiten diz-

kiena igeltsero eta iturgiñei. Senar gizarajoarentzat ez du alakorik izaten. Baiña emaztearen ezpaitan irriparrea ikusteak ere zerbait balio duela, eta aurrera segi bear, beste orrelako bat asmatu arte. Igeltseroak etxean dabilzan bitartean emazteari pazientzia santua artzen dion senarrak zerua irabazita dauka.

Gaur senar askok artua degu
Job santuaren oitura
nola benetan premizko zaigun
pazientzi santu ura.
Aitzaki eta zer eramanak
guztiak gure kontura:
emaztearen jenioa ta
igeltseroen faktura.

Igeltserorik ez du estutzen
etxeoandreak nolana,
illun antzean baldin badago
losintxatuko du alai.
Andrean berri ainbat jakinda
nolatan ez egon lasai?
Asarre berak jartzen ditu ta
adiskidetu ere bai.

1991ko urriak 25

Urria ere joan zaigu. Il oni urria esaten diogu. Baiña ez dakit datozkigunak au bezin mardulak izango ote diran. Ez dakit il onek besteak aiña aize eman duen ere. Bateko usoak eta besteko beste, aizezale asko izaten da urrian. Aize pixka bat bearrekoa da, izan ere. Urdaillean edo sabelean ez, noski. Baiña buruan aize pixka bat bear da gaurko mundu naastu oni aurpegia emateko. Gu bizi geran garai oni, motor garaia esaten diote. Eta alaxe izango da. Mutil koskor guztiak or dabilz jo eta ke, zarata dariotela. Zenbait gurasok ez dakit zer esango duen. Motorra erosi arteko pakerik ez, eta semeak etxetik irtentzen diranean atzera etorri arteko sosegurik ez. Danak ezpaitote aizeari neurria ondo artzen. Bat eta bi baiño geiago dira argi-alanbrea jo eta akabatzen diran txoriak bezela bazterra jo eta betirako geldituak. Ori da penagarria. Orra aien gurasoen lan, neke eta ardurak aize bolara batek

eraman. Eta gaurko zenbait neska sorgin? Edozein aldizkari edo errebista eskutan artzea naiko da argazki xelebreak ikusteko. Aragia merke dago oraintxe. Telebisioa ere saiatzen da orrelako irudiak ematen, eta neska gazteak kezkarik ez dutela esan ditezke nunai amak egin zituen bezela azaltzeko. Danak ez det esango, baiña batzuk bai beintzat. Moda onek salmenta du. Ez ote dago beste modurik dirua irabazteko? Neskak ere, mutillak bezelaxe, aizea artuta dabiltzala dirudi. Batzuk azkarregi eta besteak oztu bildurrik gabe. Oitura auek makiña bat naigabe ekartzen dute gurasoentzat.

Italian gizon batek bere burua tiroz il omen du. Egunkari eta aldizkarietan bere alabaren argazkia larru gorritan ikusi eta ezin eraman, gizarajoak. Bere burua il zuenerako, nola egongo ote zan gizon aren barrua? Askatasuna eta oiek denak oso ondo daude, baiña gazteak ere gurasoen ardura pixka bat bear dute. Gaurko munduan guraso izatea ez da gero zenbait gazte aizeburuk uste duen bezin erreza. Aize pixka bat ondo dago, bere neurri batean. Baiña gurasoen alegiñak ez dira aizearekin ordaintzen. Eta gurasoak ere ez ote daude errezari emanda? Umeak azi eta ezi egin bear dira. Eta gaurko gurasoak umeak azi egiten dituzte, baiña ezi?

Gazte eta zar bildu gaitezen
danok alkarren ondora.
Alkar lagunduz pasa dezagun
mundu ontako denbora.
Aize pixka bat gabe ez dago
joaterikan iñora.
Baiña nagusi izan nai oiek
utzi ditzagun albora.
Aizea ere ez baita ona
bere neurritik kanpora
bere neurritik kanpora.

Dana dakian ankabikorik
oraindik ez dago emen,
eta ikusi bat bestearen
bearrean nola gauden.
Diran kutizi guztiak bete
nai izan arren lenbailen,
arriskuari iges egiten
ikasi bear da lenen
bizia eta ilusioak
batera galdu baiño len
batera galdu baiño len.

Mundu onetan sekula etzan izango orain aiña lege. Eta, alare, ez degu gauza bat zuzen egiten. Ez dago justizirik. Txinan gizon bat kartzelan sartu omen dute. Zergatik eta zazpi andre dauzkalako, alajaiña! Eta zazpi aldiz ezkondu baldin bada, artu dituen andre oiek ezkontzeko irrikatzen zeudelako izango zan. Bestela etziran ezkonduko. Txino gizarajoa iñori mesede egitearren zazpi emazteren kargu egin, eta kartzelara. Aberatsa omen da. Zazpi andreren aginduak betetzeko prest egotea ez al da errukizko egintzak egiten edo miserikordizko obrak egiten dirua kastatzea? Orrelako gizonak kartzelan sartu ez baiña monumentua merezi luke. Txino orrek egin duena egiteko pozentzi aundia bear da gero. Ori ez da auntzaren gauerdiko eztula. Aberatsa izan, eta bizkorra ere bai. Emazteak morroxkada egin digula eta emen ibiltzen gera bildurrez airean. Eta txinoak zazpi etxekoandrereren sermoiak entzun bear. Ala ere, orri buelta ederki eman diola uste. Andre bat asarretzen danerako beste sei ordeko ez dauzka edozeiñek. Emazte bat eta beste sei repuesto gaizki etorriko al zaizkio?

Etxekoandre sorgin samarrak arrastoan sartzeko ez da ori sistema txarra izango. Asteko egun bakoitzerako andre bat, alajaiña. Asarretzen bada, astea pasatzerako adiskidetuko dala, eta segi aurrera, berriro amabira. Polbora txinoak asmatu zuten. Ezkondu eta ondo bizitzeko modua ere ez dakit ez ote duten asmatu. Ala baldin bada, polbora asmatzea aiñako meritua izango du oraingo inbentu berri onek. Dibortzio bildurrak ere kendu ditu txino orrek. Izan ere, zein andrek alde egingo dio beste sei gelditzen zaizkiola jakiiñik? Kontua da, zazpi andre mantentzen dituela gure gizonak. Batzuk ofizinan lanean eta orrela omen dauzka. Baiña ala ere, ori ez da arrazoia gizona kartzelan sartzeko. Andre oiek astean bein bederik pixka bat sufritueraziko diote senarrari. Eta zer egin bear dute emendik aurrera? Ez dago justizirik.

Zazpi andre zuzen erabiltzen dituen gizona ez da artzai txarra. Askok esatea izango da, bearbada. Baiña ez dakit kartzelan sartzea baiña santutzat artzea ez ote zan obe izango...

Ez diot traza onik ematen
Txinan egin dutenari:
kartzela eman zazpi emazte
zeuzkan gizarajoari.
Balio gutxi eman diote
pazientzi artzeari,
sarien orde zigor ematen
ez ote dira an ari?

Emazte asko edukitzea
ez da izango legezko;
baiña ez uste gero edozein
dala kapaz ortarako.
Munduan zeñek entzun ote du
txino ark aiña ezezko?
Zazpi emazte ondo zaintzeak
badu meriturik esko.

1991ko azaroak 8

Aurpegiz ezpada argazkiz, Marta Sánchez ezagutzen ez duen asko ez da izango gure artean. Kolore berde samarreko estanpak ikustea pekatu dala uste duten amonaxoren batzuk egon litezke oraindik ere, baiña ortik aurrera iñor gutxi. Artista eta kantari eta oiek bere buruak erakutsizale izaten dira. Dirua nai, ba, eta nola edo ala fama pixka bat artu bear orretarako. Martari ere orrelako zerbait gertatzen zitzaion. Joan dan udan nunai ikusten ziran bere argazkiak, dituen guztiak erakutsiz. Nolako gorputza daukan adierazi du ondo asko. Baita propaganda egin ere. Aurrekalde mardul samarra dauka eta jendeari ori gustatzen, nunbait. Eta kontua da, ibilli dan legu guztietan euliak eztitara bezela ingaratzen zaiola jendea. Eta okerrik gertatu etzedin bi polizi bere ondoan zituela irtetzen zan kalera. Makiña batentzat egin bear degu. Martak papar ingurua eta giñontzeko guztiak erakutsi nai dituelako gure diruarekin ordaintzen ditugun poliziak jarri bear zaindu dezaten. Jende guztia aztoratzeko berari derizkion guztia egin, eta ortik aurrerakoak gure kontura.

Leenbizi danak zirikatu, eta gero guk ordaindu bear ezer gerta eztakion. Ez dago, ba, oraintxe dirua zertan kastaturik orrelako masusta batzuei begira egon gabe! Pakea nai badu, ez dezala iñor zirikatu. Mostradore aundi samarra baldin badauka, gorde dezala ezkutuan eta eman dezale pakea.

Mundu au ainbesteraíño zelebretu zaigu eta ez dakigu zer egin ere. Illea pinta-pinta egindako neska zuztar bat naikoa da bazter guztiak endreatzeko. Asko omen dira Martaren argazkia oeburuan daukatenak. Ez da, ba, berari errezzatzeko izango! Orixen besterik etzaigu falta zearo txalakatzeko. Argazkia karteran erabiltzen dutenak ere bai omen dira. Baña Martaren argazki guztiak baiño bost milla pezetako billete pare bat edo iru obeak al dira izango karterarako?

Zer esanikan asko sortzen du
Martaren papar guriak,
nola ez diran noiznai ikusten
alako sail ugariak.
Bi poliziak zaintzen dituzte
inguruko eiztariak,
alperrik galdu ez dezaioten
kolkoan dauzkan txoriak.

Zirikatu ta gero eskatu
poliziarren laguntza.
Zenbaitek beintzat badu kopetan
azal lodi eta latza.
Larre luzeak urbildu oi du
akerra ez bada auntza...
Orregatikan zaindu bear du
bakoitzak bere baratza,.

1991ko azaroak 15

Iñoiz entzun izan det mutil bildurti samarren batek andre-gaia egin nai duenean basoerdi bat edo beste bearrezko duela. Maitasun kontuan ardo zurrut bat edo bestek berebiziko mirariak egin izan dituela, alegia. Ardoa ez da botika txarra mingaiña martxan jartzeko, baiña neurria artzen jakin ezkerko lagun ohea da. Izketarako ausardia emateaz gaiñera batek barruan daukan guztia berealaxe esanerazten du, eta dan bezela esan ere. Aurrak eta mozkorrak egia esaten dutela aspaldiko esaera da. Garai batean,

jai illunabarrean neska laguntzera joaten ziran mutillak ardo usai pixka bat izaten zuten. Baiña neskatzak apenas asko izutzen ziran orregatik.

Baiña ezkontzen laguntzen duten iturriko urak ere bai omen dira. Onelako mirariak egiten dituzten urak Zestoako baiñuetxean daude gaiñera. Oraintsu jakin dedanez, baiñuetxe ori ideki zanetik oraiñarte, berrogeita amar bat bikote uztartu omen dira, Zestoako urari esker. Eztakit egia ala gezurra izango dan, baiña neri ala esan didate. Zestoako ura gibleko, beazuneko eta orrelako gaitzak sendatzeko oso ona da. Beste zenbait aje eta aitzaki sendatzeko ere bai, noski. Eta urak artzera joaten diranak, asko beintzat, urtez osatuak izaten dira. Malizian pixka bat sartutakoak ere bai, seguru asko. Eta urak artuta sasoi punttuan jartzen diranean, ezkontzeko gogoia etortzea arritzeko al da? Makuluarekin joandako aitonatxoak izaten dira urak artuta gero tente-tente jartzen diranean bere moduko amonaxoren bati ezkontzeko mandatu gindakoak. Giblean edo beazunean arriak zeuzkaten etxeoandreak ere urak sekulako umorean jartzen ditu. Aitonatxoak ala suspertuta ikustean, berak ere sekulako sasoi jartzen. Alargun askorentzat aitzaki ona dala uste det ura edanez Zestoako baiñuetxean egun batzuk pasatzea. Sendatu eta berriberriak bezela jarri, lagun egoki bat aurkitu eta ezkondu, eta orrela, aitona-amonak zearo gaztetuta. Uraren mirariak.

Ura izanik edari ona,
osasungarri ta fiña,
ez nuen uste baiña omen da
zarrak gaztetzen dakiña.
Eta gaiñera izanik bera
mirari asko egiña,
Zestoan dago lore ximurrak
preskatzen diran jardiña.

Ikusten danez Zestoa ortan
mirari asko izan da.
Ez dakienak jakin dezake
baiñuetxera joanda.
Aiton-amonak ikusten dira
alkarri esku emanda,
tristura eta penak azturik
ur apurtxo bat edanda.

Gaur Santa Zezilia eguna degu. Musikalarien zaindaria. Elizako koruan kantatzen dutenak ez dira aaztuta egongo. Erri batzuetan bandak ere badaude oraindik, eta aietan jotzen duen musikalaria asko ere ez. Bazkari edo afari, zerbait egin naiko dute bere zaindaria Santa Zeziliaren ondran eta alabantzan. Aurten egun egokian tokatu zaie gaiñera, biar ez da lanera joan bearrik izango-eta. Eztarriko abildadeak erakusteko egun onen zai zeuden jubilatua ere izango dira. Eta nola batzuek ala besteak ederki egingo dute. Lagunarte atsegin bat moldatzeko zer oberik otordu baten ondoren kantu saio alai bat baiño? Gure egunetan ez dakit kantatzeari duen baliorik ematen diogun. Kanturako zaletasunak alaitasuna berekin du. Eta bizitzak alaitasun premia ere bai. Garai batean etzan bizitzeko orain aiña erosotasun. Kejatzan bagera ere bizimodu arloteagoa ezagutuak gera. Ala ere, oraingo aldean asko kantatzen zan orduan. Zerbait bear, ba, bizimodu urri ari aurpegi emango bazitzaion.

Gaur ere badago musikazaletasuna. Baiña oraingo kantuak sentimentua baiño otsa eta zarata geiago dutela iruditzen zait. Gazteak beintzat orrelako musika naiago dute, eta ez dago zer esanik. Santa Zeziliak zaindu ditzala danak, eta aurrera. Kanturako zaletasuna galdu degun bezela, bizimodua zerbait tristetu egin zaigula esango nuke, bestalde. Familian asko kantatzen zan garai artan, anai-arrebak ez al ziran alkarrekin orain baiño obeto konpontzen? Kantuan ari ziran denboran beintzat etziran alkarri mokoka jardungo. Senideak alkarrekin ondo konpontzea gauza ederra da etxerako. Gazteak alkarrengana bildu eta noizean beingo kantu saioak ere alkar ikusi eziña baiño politago eta ederragoak dira, bai. Famili euskaldunetan, eta batez ere base-rrietan, sekula galdu ez bear lukeen oitura bat bazan: seaskari eragiñez eta kantatuz aurrari lo arreraztea, ain zuzen. Bertso zaar

eta kantuz laztanduz lo artzen oitu giñanok beti gogoan izango degun oitura gozoa zan ura. Oraingo amak ere aurrak ondo maite dituzte, noski. Baiña bai leengoak ere. Eta aurrari kantatzen oituta zegoen ama ez al zan familian utsune asko betetzen zituen gozotasunaren gozotasuna?

Nabarmen dago irрати eta telebistaren itzala.
Zertan asiko gera gu oiek kantuan ari dirala?
Esan diteke gu gabe ere nork kantatua badala, eta gu berriz aspaldi ontan mututu egin gerala.

Len etzan orain aiña kantari eta ez da misterio,
nola geuk alkar alaitzen gendun gure kantuak medio.
Baiña bertso ta lengo kantuak ez dute orain balio.
Kantu arrotzak maite ditugu eta geureak adio!

1991ko azaroak 29

Besteren bizitzaren berri jakin naia ez da oraingoxe egarria. Besteak nolakoak diran, zer egiten duten edo zer daukaten jakitea guztioi gustatzen zaigu, gutxi edo geiago. Batzutan geitxo ere bai. Orain esaten duten bezela, iñor kontrolatzea gustatzen zaigu nunbait.

Inglaterrako neska gazteak izugarritzko arreta omen dute bere gustoko mutil gazteak kontrolatzeko. Eta orretan lana egiten duten enpresak ere badaude, eta mutillen bat begiz jotzen dutenean, enpresa oietara joaten dira laguntza eske. Mutil bat edo edozein gizon zer moduzko senarra izan litekeen jakiteko, nolako kotxea erosten duen begiratzen eta abar diote leenengo. Eta ortik ateratzen dituzte kontuak zer oitura dauzkan, nolako jenioa duen eta abar. Ortik antzematen diote mende samarrean edukitzeko moduko senarra izango dan ala ez. Orra ezkondu baiño leen gizona kontrolatze-

ko modua. Zer izango ote da ezkondata gero? Estadistikak eginda omen daude, eta neskatxak aietatik jakiten dute zein mutilli nolako amua bota. Nunai ere ez, baiña Inglaterran ere emakumezkoak ez duade lotan. Guk aiña malizi badaukate.

Esandako enpresa oiek egindako azterketa eta estadistikak esaten dutenez, kotxe *deportivo* gorriak erosten dituztenak, emakumezale purrukatuak izaten omen dira. Azkar ibiltzea eta dotore azaltzea gustatzen zaienak, eta engaiñagarriak. Alakoekin poliki ibilli bear omen da. Kontuz! Eta ez fiatzea obe. Beste kotxe aundi batzuk izaten dira, *familiarrak* izenekoak. Alakoak erosten dituztenak, biotz oneko gizonak eta maitakorrek izaten dira, estadistika oiek diotenez. Bai emaztea eta bai aurrak maitatzen dituzten gizonak, ain zuzen. Onelako gizon bat iñor konformatzeko lain badala esan diteke, ba, baiña bai zera! Ain patxaratsuak eta pakeosoak izaten dira, eta alakoen ondoan emazteak aspertu egiten dira, azkenerako.

Edozeiñek asmatzen du emen. Kotxe aundiak eta garestiak erosten dituzten gizonak, oso langilleak eta diru asko irabazten dutenak izaten dira, jeneralean. Beti nundik lana egingo eta diru geiago inguratuko bizi diranak. Eta orrelakoak ez dute andregai faltarik izaten. Izaten dute zeinek begiratu eta zeinek losintxa egiña. Pakea eta maitasuna, eta laztantxo bat edo beste onak izango dira, baiña diru pixka bat ere txarra ez.

Beti prest gaude besteak zenbat daukaten kalkulatzeko, lagun urkoa arrapatzeko sareak antolatzeko. Abildadea badegu ere besteak kontrolatzeko, obe genduke balio izan lagunak kontsolatzeko.

Bere senartzat iñork ez du nai inguruan lagun txarrik, naiz gizonetan ez izan beti piztuta dagon izarrik. Maitasun utsak ez du izango itxaropen gabe indarrik. Baiña ez degu fiatu bear itxurarekin bakarrik.

1991ko abenduak 6

Abendua emen degu, aaztu gabe, zintzo asko. “Abenduko eguna, argitu orduko illuna”, dio esaera zaarrak. Il onek egun mikatzak ere izaten ditu baiña gozoak ere bai. Gaur ere izango dira San Nikolas gogoan dutenak. Ea, ba, aren ospakizuna eginda limosna on samarrak biltzen dituzten, oitura zaarrari eusteko gogoia galdu ez dedin.

Leengo zaarrak abenduko ospakizunak sukaldeko suaren inguruan egiten zituzten. Eguzki epelarekin amets egiten zutelako ote zan? Sutondoan jarri eta aurretik berotu eta atzetik oztu egiten zan garai aiek joan ziran, zorionez. Oraingo ametsa, pertsona elduentzat beintzat, abenduko jaiak mai itxurazko baten inguruan ospatzea izaten da, familiarik alkartasunean. Gazteak ez dakit zerekin amets egingo duten, baiña aiek ere izango dituzte bere ametsak, arritzekoa ez da-eta. Ondo egiña. Gaztearoa ez da bigarren aldiz etorriko, eta eskuan daukaten artean al duten zumu guztia ateratzea onena, geroko utzi gabe.

Il onek badaki osasunari jipoi bat edo beste ematen. Koipe guzak dirala eta abar, pixka bat gizentzeko ez da garai txarra. Kolesterola, edo odolak loditu dirala eta ez dakit zer, poliki ibilli bearke degu. Tentsioa ere or egongo da zai, ez deskuidatzeko abisuka. Gaitz oientzat berebiziko erremedioak ia billatuan omen dabiltz jakintsuak. Zaiñetan odol bildurik ez egiteko botikarik onenak izaiñak omen dauzka. Erderaz *sanguijuelas* esaten zaien txitxare antzeko mozzorro beltz oiek, alegia. Nerbiotako gaitzak sendatzeko bear diran erremedio asko ere badauzkate izaiñak. Baita biotzeko infartoa, perlesia, erreuma eta nik ez dakit beste zenbat gaitz sendatzeko ere. Izaiñak ozka egitean bere txistua sartzen du odolera. Eta txistu orrek odolari mamitzen ez dio uzten. Eta, orra enbolia, odolaren kolpea eta orrelako gaitz bildurgarriak uxatzeko modua. Gure

Jainkoak argi egin dezaiela sendagai edo botika berri ori egiteko lanean ari diranei.

Ezbearrez moztutako beatzak konpontzeko ere balio du izaiñaren gai orrek. Baita moztutako belarriak josi eta lengo lekuan ipintzeko ere. Ozkada batekin belarria moztutako kontuak entzun izan dira iñoiz. Ba, orrelakoan belarria josi eta belarritakoen lekuan izaiña zintzilik jartzea ez da txarra izango.

Egiten degun dana guretzat
izango danik ez uste.
Aberasteko bildurrik gabe
neurria artzen digute.
Izain batzuek sobrean dagon
odola kentzen badute,
beste batzuek izardia ere
ederki txupatzen dute.

Langillerikan ez du geiegi
gizenduko esnegaiñak,
nola beretzat ondo neurturik
dauden lanaren ordaiñak.
Beti gaiñetik kendu eziñik
dauzka txupante bikaiñak,
zerga ta abar bere patrikak
uzten dituzten izaiñak.

1991ko abenduak 13

Emen degu Santa Lutzi eguna ere. Peria ikusiz Zumarragara bisitatxo bat egiteko eguna, lagunarte pixka bat egiñez. Etxean dagoenak etxeko berri bakarrik jakiten du. Eta onelako txangoaldiak bearrezkoak dira, batez ere baserritarrentzat, inguruko kontuak jakiteko. Baiña diru poltsa ondo zaindu beintzat, karteristak ere izango dira-eta perian. Datorren urtean gasolina eta nik ez dakit beste zenbat gauza garestituko omen diran. Zumarragara joan gabe ere karteristarik asko izango da gure diru ondarrak biltzeko.

Santa Lutzia bista onaren zaintzaillea da. Eta bista onaren premia badago oraintxe gure artean. Alkar ikusi eziña ondo indarrean dago. Gu bezelako arlote ezjakin batzuk biurrituta

ibiltzea ez da arritzeko, baiña oraingo politikari edo politikoa edo diralako oiek ere ez dira Jesus. Oien eginbearra erriko arazoak konpontzea da, baiña ori ez dute ikusten nunbait. Eta or dabilta alkarri mokoka, batak bestea jan bearrean, eta beste guztiak nundik zapalduko. Ez dute ikusten zertan ari diran. Oiek ez dute astirik edukiko, eta geuk asi bearko Santa Lutziari erreztatzen jauntxo oiei begiak argitzeko eskatuz. Ea noizbait ikusten duten ez ditugula goiko maillan jarri bata besteari ziplaka denbora galtzeko, erriaren zerbitzurako baizik. Eta ea noizbait konturatzen diran erriak geroz eta bizimodu estuagoa daukala. Lantegi asko isten ari dirala eta lapurretak ugaltzen. Lana urritzen ari dala eta drogak ugaltzen. Bizimodua garestitzen ari dala, eta ala ere zerga edo kontribuzioak edo dalakoak goraka dijoztela. Langilleen soldatak geldi edo erdi-geldi dau-den bitartean agintarienak tximistak arturik gora eta gora dijoztela.

Santa Lutziak badauka bai lana. Agintariak or dauzkagu guri nola portatu erakusteko, eta berea besterik ez dute ikusten. Bista motza daukate oso. Eta ez dute beti “zu pekataria” erreztatu bear. Guk ere badaukagu begi bista onaren premia. Zertarako? Geuk aukeratutako agintariak zer egiten duten ikusteko, eta ondo portatzen ez badira, garaia datorrenean oilloak perratzera bialtzen ikasteko.

Iñor ezerezteko
guk daukagun griña!
Nola nagusituko
gabiltz alegiña.
Bista ona ta alkar
ikusi eziña.
Ez, noski, danok gizon
jatorrak bagiña.

Guk bakarrik agindu:
au da nunai deguna,
naiz ta orretarako
baztertu laguna.
Kristau zintzotasuna
da falta zaiguna,
eta lotsa piska bat.
Guk ez daukaguna.

Ez nola eta ez ala, San Jeronimoren bizitzaren berri jakin nuen leengo batean. Etxe oneko semea omen zan, famili aberatsekoa. Eta oso jakintsua, gaiñera. Aita Santuak eskatuta, Testamentu berriko liburuak eta beste liburu santu asko beste izkuntza batzuetan idatzita zeudenak latiñera itzuli zituen. Gramatika asko zekiena izango zan San Jeronimo. Bere lagunak Aita Santu egin nai izan zuten. Izan ere, jakintsua izateaz gaiñera, oso zuzena omen zan. Juxtua. Gauzak ondo egitea nai izaten zuena eta lasaikeririk eta zabarkeririk etzuen. Diktadore samarra omen zan, bide batez. Eta jakiña, onelako gizon zorrotzak etsai faltarik ez dute izaten. Orregatik, etzan Aita Santu izatera iritsi. Eta ala, munduko berriketakin aspertu, eta Belen aldera joan zan eta artzulo edo kueba batean bizitzen jarri zan, penitentzia egiñez. Baiña an ere etzioten pakean utzi. Emakume askok ezagutzen zuten, eta bisitatzer joaten asi zitzaizkion. San Jeronimok berriketarako gogorik ez ordea, eta artzuloko atakan leioi bat jarri zuen iñor inguratu etzedin. Jende aberatsari emakumezkoak gustatu izan zaizkiola, baiña Jeronimo santua izan eta fiatzen ez nunbait.

Gizonik zuzenenak ere zazpi aldiz uts egiten duela gutxie-nez esan oi da. Eta ez da dana gezurra izango. Leioa etxeko atean jarrita uxatzerik ez dute mereziko emakumeak, orratio. Aiek ere Jainkoak egiñak dira, eta danak ez dira gaiztoak izaten. Batzuk sorgin samarrak badira ere, oso bearrezkoa da emakumea. Emakumerik izan ez balitz San Jeronimo etzan jaioko, eta jaiogabe ez dago zerura joaterik eta an zoriontsu izaterik. Ark egin zuena ez al da “ni ondo nago eta zuek or konpon!” emakumeei esatea? Gaizto samarrak zirala uste bazuen, ondo-esanean goxogoxo bere ondoan artu eta zoriona zer dan eta nola iristen dan erakustea ez al zuen obe?

Dana dala, San Jeronimo ain jakintsua baldin bazan, nik aiña jakingo zuen bai, eta utzi dezaiodan pake-pakean. Datorren igandean sartuko gera neguan, baiña ez estutu. Lau lo egin, eta Gabon. Osasuna izaten badegu ez datozkigu egun txarrak.

Zeruko Jaunak emakumea
guri laguntzat emanik,
ez det pentsatzen biotz-biotzez
maitatu bear ez danik.
Eta gaiñera geientsuenak
oso politikak izanik,
nork esan bear zuen santuen
gustokoak etziranik?

Leoi zar baten orru zakarrak
izan bear du gordiña,
ez beintzat neskatz atsegin baten
irriparra bezin fiña.
Bera izanik mundu onetan
aingeruen imajiña,
izan liteke gure bizitza
zeru biurtzen dakiña.

1991ko abenduak 27

Gaizki bizi gerala esango degu gero. Datozen lau urtetan, gauzak ondo joateko, 120 milloi litro ardo ezkutatu bearra omen dago. Eta ez erdipurdiko ardoa. Errioxako ardoa, alajaiña. Leengo aitona aiek begira baleude, bat baiño geiagok negar egingo luke. Aien garaiian baso bat ardok bost xentimo edo amar edo orrela balioko zuen. Baiña askotan uraxe ere etzuten izaten. Eta bein baiño geiagotan baxoerdi bat pozik edango zutekeenean gelditu bear izaten zuten. Orain berriz, orduan baiño txanpon batzuk geiago, eta orrelako ardo-putzuak iñork nai ezta.

Maastiak kenduz eta orrela, 120 milloi litro ardo gutxiago egitea bi milla eta lareun milloi pezeta kostako da. Eta bitartean, mundu biurri onetan lautatik iru goseak bizi dirala esaten dute. Diru puska bat egin eta ondo bizitzera iristen dan gizakia zuzen-duko duen ankabikorik ez dago mundu onetan.

Kontuak kontu, aurtengo urtea joan da. Eta ondo joandakoa

ondo egoten da, eta orrekin konformatu bearko degu, ez dakit danak ori esateko moduan egongo ote diran baiña. Lan faltarik eta kezkarik asko bazuen urte onek berekin. Datorrenak lasaitasun pixka bat ekarriko baligu, or nunbait litzake. Baiña IVA edo dalako zerga ori gora joango da, gasolina ere bai, eta apenas ezer merkatuko dan, ez dago otsik beintzat. Guri geroz eta geiago kentzen digun agintari jende orrek asko bear baitu, eta komeriak daude emen. Badirudi leengo aitona aiek bezela, baxoerdi bat edateko txakurtzikirik gabe utzi bear gaituztela. Baiña ez degu geiegi estutu bear. Ez dakit zenbat urte daramazkigun onela ezin litekela bizi esaten. Eta orain baiño okerrago giñan leen, eta aurrera ere zerbait izango al da, Jainkoa beti ematen ari da-eta.

Urtezaar eta berri, egun politak datozkigu beintzat. Ea, ba, etxeakoandeari losintxa puxka bat egiteko zintzo-zintzo portatu, puntu bat edo beste irabazi, eta urte batetik besterako zubia umore onean pasatzeko gai izaten geran. Baiña arrastorik irten gabe. Kattuedikotik ez pasatu beintzat. Osasuna zaindu dezagun, iñungo ajerik ez danean pakea ere gertuago izaten da-eta. Eta osasunak eta pakeak, Errioxan alperrik galtzen dauden ardo guztiak baiño geiago balio dute.

Oraintxe ia-ia
joan da urtezarra,
etzan ain kaskarra.
Berria ez al zaigu
etorriko txarra.
Nola izan liteken
danaren bearra,
asieratik artu
dezagun indarra,
eta Urtezar gauean
astindu pattarra.

Lenago pattarra zan,
orain berriz whisky;
ez dakit zer aurki.
Iñoren inbidirik
ez beintzat eduki.
Eta sekula ere
ez portatu gaizki,
Urtezarra bukatu
dezagun egoki.
Ori egiten dunak
bizitzen badaki.

Pattarra edo whisky,
apur bat txanpaina
artuaz tamaina;
ez dedilla geiegi
loditu mingaina.
Ez al degu merezi
beste batzuk aia
urtean egindako
lanaren ordaina?
Neurritik pasatzea
ez da ona baiia.

Arazorikan asko
badago Euskadin
zenbait premi gordin.
Zoritxarrez ez gera
danok bizi berdin.
Famili guztietan
ez dago atsegin...
Bizimodu obe bat
azkar sortu dedin
guztiok bear degu
saiatu alegin.

Urtea zartu bada
bota bazterrera,
traste zar artera.
Eta bildurrik gabe
jarraitu aurrera.
Urte batek ez gaitu
botako atzera.
Eta jotzen badegu
umore onera,
tirriki-tarraka or
ibilliko gera.

Agur

1992

**Eize ona
maian dagona**

1992ko urtarrillak 3

Beste urte bat joan zaigu berriz ere, asko konturatu gabe. Eta etorkizunaren berri ez dakigunez, ikusitako eta entzundako kontuak esan bear izaten ditugu. Ebanjelioan bezela, “aldi artan” esanez asi bearko degu.

Frailleak eskola erakusten zuten aldi artan, hermano aietako batek ala esan oi zuen: “umeak traba egiten dute”. Orrekin esan nai zuen, gurasoak pozik bialtzen zituztela eskolara, pixka baterako pakea izateagatik-edo. Gurasoak erakutsi bearreko gauzak ere badi-rala ordea, eta aitak eta amak etzutela bear aiña asti eta pazientzi artzen umeak ezitzen. Eskolara bialtzearekin dana eginda zeukatela uste izaten zutela. Hermano ark ez ote zeukan arrazoi pixka bat? Umeak ez dute eskola bakarrik ikasi bear. Pertsonak izaten ere bai, eta ori zeñek erakutsi gurasoak baiño obeto? Aitak eta amak umeak ezitzea arreta aundiz artuko balute, orain aiña ume eta gazte biurri izango ote litzake? Gaurko gurasoak bigun samarrak dirala iruditzen zait. Maixuak diotenez, aiek irakasleak dira eta ez ezitzaileak. Umeak ezitzea edo edukatzea gurasoen lana dala. Eta kontua da, nola maixuak ala gurasoak bere lana lasai samar artzen dutela. Umeei nai dutena egiten errezegei uzten dietela, eta orrelako porruaziak ari gerala ateratzen. Sikologoak diotenez, gaurko gurasoen beste akats bat, umeei telebisioa ikusten geiegi uztea da. Gogorkeri asko ikusten dute umeak, eta guk ez uste izan arren, gaizki ikasteko arriskuan jartzen ditugu. Beste batzuetan berriz, telebisioan ikusten dutenarekin bildurtu eta lorik ez dute bear bezela egiten gero. Guk antzeman ez

arren, ez dute atsedena ondo artzen, eta osasuna galtzeko arriskuan jartzen ditugu. Umea egin zuenak lana egin zuen. Au ere leengo esatera zaarra da. Baiña egia dala pentsatu eta umeak azi artean pazientzia artu bear da, azten diranean ere zerbait izango da baiña. Ume txikiak, lan txikiak; ume aundiak, lan aundiak.

Erregeen eguna badator. Umeak eta ume ez geranok pozteko egun egokia da. Ala, erregeñaren eguna? Egun orretan ere etxeko-andreak aginduko du, beste egunetan bezela. Eta erregalo kontu ori bere esku uztea izango degu onena. Ea nola portatzen dan. Bada ez bada ere, zintzo portatu gaitezen, zerbait izango da-eta.

Telebisio ikusteari
asko daude gaur emanik,
zenbait gurasok aurrak ezitzen
ez baitu egin nai lanik.
Danbora pasagarri guztiak
ez uste onak diranik.
Zeiñek esan telebisioa
ganberro eskola danik?

Ustegabeen erortzen gera
askotan errezerira.
Zeiñek ez du nai eroso bizi
ta ibilli jo ta tira?
Eziketari bizkar emanda
pelikulari begira...
Gogorkeri ta gaiztakeriak
olaxe ikasten dira.

1992ko urtarrillak 10

Aberez ondo osatutako lurralderik bada, Holanda izango da bat. Zerri, bei, oillo, aate eta abar, 112 milloitik gora abere omen daude. Holanda bezelako nazio txiki baterako bada zerbait. Garai bateko gure baserri zaarretan etzan izaten olako ugaritasunik. Holandarrak aiña oillo-salda artu gabe aziko giñan gu. Baiña orrek ere baditu bere komeriak. Ainbeste aberek olakoxe simaur pillak egiten dituzte, eta bazter guztiak pozoituko ez badira, neurri estu eta zorrotzak artu bearrean gertatu dira.

Auxe da, ba, gauzak gaizki banatuta egotea. Ikuilluan lau bei besterik edukitzen ez genduenean, simaur pixka bat bialdu

baligute, a zer nolako babarrunak eta artaburuak aziko ziran gure soroetan. Baita paotx mardulak eta zelaietan belar bikaiña ere. Baiña emen ez da orrelakorik izan ordea. Eta bei gutxik, simaur gutxi. Simaur gutxirekin, jateko gutxi, eta orra or baserri asko nola ustu diran. Baiña holandarrak simaur geiegi izateari erre-medioa eman diote. Simaurrarekin berebiziko deabrukeriak egiten dituzte. Xomorro berezi bat aurkitu dute, eta ogia beantzagiarekin (leamiarekin) bezela xomorro orrekin jeikierazten dute, eta simaurra abereentzat janari biurtu. Ori da bizkorrak izatea, ori. Abereei simaurra egiñerazi, eta jateko bera eman gero. Makiña batzuk izaten dira martxan jarri eta dana berak egiten dutenak, makina automatikoak, alegia. Holandan, bei, zerri, oillo eta koneju automatikoak dauzkate, ikusten danez. Beste aurrerapen bat ere asmatu dute. Pentsu berri ori jaten duten abereak egiten duten simaurrak askoz ere usai gutxiago botatzen du. Ikusten nago oraindik simaurrarekin *agua kolonia* egin bear digutela.

Dana dala, Holandako Nekazaritza Ministerioak esan du simaur pilla aundi orren azpian urre-mina bat dagoela. Orixe da suertea! Onelako gauzak entzunda, gaur edo biar jateko zer emango ote diguten egoten naiz pentsatzen. Pertsonentzat botika berriak bear diranean, leenengo aprobak abereekin egiten dituzte. Ea alakoren batean janariekin beste ainbeste egiten diguten. Zer ikusteko eta zer jateko ote gaude?!

Holandan lendik oilloak nola
pentsurik jaten etzuten,
Jainkoak daki an oillo-salda
zerekin egiten duten.
Bildurrez nago gauz xebreak
ari baigera entzuten...
Ea ziria sartzan asita
ziriña sartzan diguten.

Euskalerrian janari fiñak
jaten egonik oituak,
argi ta erne jarri gaituzte
Holanda aldeko kontuak.
Guri iruzur egiten ez du
iñoiz luzitu tontuak,
ta ez gaituzte engaiñatuko
oraingo adelantuak.

Maitasunak sekulako erokeriak eragiñerazten dituela esan oi da. Entzuten diranak egiak baldin badira, zerbait izango da. Andre batek senarra kartzelan omen zeukan. Eta emezortzi urte ziran alkarrekin egon etzirala. Bere senarrarekin egonalditxo bat edo beste egin gabe ezin zala bizi, eta nik ez dakit kartzelazaiei zenbat erregu egin ondoren, eman zioten orratik baimena senarrarengana joateko. Eta, zer egingo eta senarrari bere erropak jantzierazi, pixka bat pintatu eta emakume itxuran jarri zuen, eta or dijoa kanpora, kartzelatik iges eginda. Emaztea, senarraren erropak jantzi eta gizon papera egiñez kartzelan gelditu zan. Oraindik orain Amerikan gertatu omen da au. Ori da senarra maite izatea. Senarra sufritzen egotea baiño bera kartzelan egon naiago, alafede! Orrelako emazteak ez dira dozenan amairu izango. Ala dirudi, baiña sorgiña beti sorgin. Ori zergatik egin zuen galdetu ziotenean, esan zuen ainbeste urtean alperkerian zegoen senarra mantendu baiño kartzelan egotea naiago zuela Orain ikusiko zuela gizonak bere burua eta andrea mantentzeko lana egitea zer dan. Lanik egiten ez duenari bialtzeko dirua irabazi bearra zer zan ikasiko zuela ederki asko. Ark egin zuen senarrari bizitzen erakusteko modua. Ez dakienari erakustea errukizko egintza da. Eta iñor maitatzea da ori, bestalde.

Beste gizon bat berriz emaztearekin zearo aspertuta omen zegoen. Ain zan berritsua emazte ori, senarrari etzion izketarako betarik ere ematen. Ezta pake santurik ere. Baiña, bai zer egin asmatu ere senarrak. Alako batean eldu dio emazteari lepo-lepotik, eta jan bear zuela musuka. Ainbesteraiño jan ere, ozkada batekin mingaiñaren erdia kendu zion. Emazteak sinisten ez ordea bere senarrak ainbeste maite zuenik, eta poliziarri salatu zion. Nola moldatu ote zan mingaiñaren erdiarekin bakarrik zer pasatu zitzaion poliziarri esateko? Izan ere, zenbait berritsuk min-

gaiñaren erdia naikoa du edozein aspertzeko. Senarrak maitasunaren aitzaki egin zuen. Bere emazte kuttuna musuka jango zukeanean egoten zala, eta aukera etorri zitzaionean maitasuna erakutsi nai izan ziola.

Ez dakit gizon gizarajo ari barkatu dioten ala ez. Poliziak barkatuko zion, bear bada. Baiña emazteak, naiko lan. Maitasunak onelakoxeak egiñerazten ditu, eta ainbeste ezagutu bear luke. Baiña ortarako maitatzen jakin bear da-ta...

Maitasuna ain gogorra zanik
ez genekien gaurdaiño,
naiz entzun penatu oi duala
negar erazitzeraiño.
Baiña biotz bat nola lezake
gogortu ainbesteraíño?
Kartzelan egon ere naiago
senarra maitatu baiño.

Okerra pranko egin izan du
zenbaiten mingain legunak,
gaiñean kontu goxoak eta
azpian asmo lizunak.
Musuka jango ginduzken plantak
baditu faltsotasunak,
baiña sekula ez du gauz onik
gezurrezko maitasunak.

1992ko urtarrillak 24

Leengo kontuak baztertu eta dana berria nai dan mundu koskor onetan ezer modan baldin badago, galdeketak dira. Enkuestak. Danok segurutik jokatu nai izaten degu. Galerarik gabe. Eta ez galtzeko ez dago arriskuan ez jartzea bezelakorik. Agintari, zuzendari, politikari eta oiek ere segurutik jokatu nai izaten dute, noski. Goian dagoenak ez du nai izaten erori eta azpian gelditzeko arriskurik. Orregatik ez dago zalantzarik zer egin asmatzeko galdeketak egitea ona dala. Agintariekin gertatzen dana, zera da: galdeketak zer dioten esaten badute ere, batzutan al dutena eta beste batzutan komeni zaiena egiten dute-la. Europako gazteen artean galdeketa bat egin da, geiena zer

kezkatzen dituen jakiteko. Erantzun dutenez, batzuk lanik ezak eta beste batzuk drogak kezkatzen ditu, batik-bat. Biak ere kezkatzeko moduko izurriak dira, noski. Europako agintariak bada-kite orain gazteek zer nai duten. Baiña zer egiten dute kezka oien aurrean? Ortxe dago koska.

Orañaldian agintzen dutenen erabakiei antzematea ez da erreza. Lanik ez dagoela, eta agintarien ametsa lantsariak, solda-tak ez jasotzea da, orrela gauzak merkeago egingo dirala-eta. Baiña, zer gertatzen da? Jendeak eskuartean diru gutxi baldin badauka gauza asko ezin erosi. Eta fabrikak gauza gutxi egin bear, egindakoa saldu ezinda gelditu ez dedin. Eta gero, gutxi saltzen bada, lan asko ezin izan. Oni antzemateko ez dago asko ikasi bearrik. Lantsariak ez jasotzearekin sekulako lanak izango zirala esaten ziguten, eta Espaiñian bakarrik, bi illabetean 120.000 gizon-emakume gelditu dira lanik gabe.

Drogarena ere naiko kontu zelebrea da, larria eta grabea ez balitz. Droga artzen dutenak estu artu eta zigortu egin bear dira-la eta or ibilli dira diputatu eta gaiñontzekoak, alkar jan bearrean. Eta iñork ez du esaten droga ekartzen dutenak arrapatu eta lotu bear diranik. Orixe da, ba, iturria itxi gabe erreka agortu nai iza-tea eta teillatuko zuloak konpondu gabe itokiñak kendu nai iza-tea. Gezurra dirudi. Nik ez dakit ainbeste ikasi duten eta ainbeste dakiten gizon oiek burua nun duten.

Au egingo ta ura egingo,
berriketa bai ugari;
baiña saiatzen ote da iñor
ateak isten drogari?
Neurri zorrotzik ez da artzen ta
indarra eman itzari,
onela ezin lagundu drogak
bere mende daukanari.

Droga artzaille koskorrak dana
daukate debekatua,
baiña saltzaille aundi oiena
ez ote da pekatua?
Lapurretaren antzekoa da
oraingo droga kontua:
zakur aundiei jolasten utzi
eta zigortu katua.

Joan da aurtengo ilbeltza ere, lana pranko emanda gero. Urteberri, erregeen eguna, eta Gabonetako ondarrak ere or egongo dira garbitu eziñik. Bestalde, poltsak naiko ustuta, eta gero aldapa gora asi bearra. Ilbeltzeko aldapa igo bearra. Aurten ere langari salto egin diogu beintzat eta tira. Ikastolan dabiltzan aurrak eta eskola aundixegotara joaten diran gaztetxoak ere bidera etorriko ziran onuzkero. Ala obe. Eta jaiegunetan besteetan baiño lan geiago izaten duten etxekoandreak pixka bat lasaituko ziran. Tira, ba. Onek ere balio du. Aurrak eskolan dirala etxeko lanak egiteko pake geixeago izango dute, eta entxekoandreen ezpafiñetara irriparrea etortzen asi izango da. Senarrak ere lasaitu bat artuko zuten onekin. Orain ez dute, sikira, zertan utsegin duten asmatu ezinda kezkatzen egon bearrik izango.

Gure aurtzaroan izaten zan lanik asko umeentzat, batez ere baserrietan. Baiña oraingo umeak ere eskuak bete lan badaukate. Oporraldi asko izaten dutela baiña danak bear dituztela esango nuke. Ikastolan eguna pasatu ondoren or dijoaz galtzarpean karpeta artuta, batzuk solfeoara, besteak inglesera eta nik ez dakit nora geiago. Eta alare, danak alai-alai ikusten dira. Badirudi jostatuz eskola ikasten dutela. Oraingo umeak gu giñan baiño argiago eta bizkorragoak dira, seguru asko. Begiak ondo zabalik dituztela jaiotzen dirala ere esaten dute, eta ez da dana gezurra izango. Ikasketak egiteko ere leen baiño erreztasun geiago dago orain. Bear litzaken aiña ez oraindik ere, baiña onetan asko aurreratu da. Ikasketak nekea berekin du, baiña neke orrek emaitza onak ekartzen ditu, noski. Ematen du fruitu ederrik bizitzen laguntzeko. Zortzi urteko neska txiki bat daukat billoba. Eta leengo batean ez dakit nungo telebisioan entzun omen zuen, bost-sei eguneko aurtxo errukarri bat zabor artean ezkutatuta utzi zuela bere amak. Eta orrela zion gure billobatxoak:

– Aittona, nik ez dakit umeak zertarako egiten dituzten gero zakarretara botatzekotan.

Guk zortzi urte genduzkanean ume txikiak medikuak ekartzen zituela uste izaten genduen. Ez dago oraingo umei orixe esan besterik.

Gaurko umeak mintzatzen dira txikindantik ain egoki.

Munduko berri jaio baiño len ikasiko dute aurki.

Orain edozein aitonak baiño aur batek geiago daki.

Gu ainbestean biziko dira, ez zalantzarik eduki.

Orain artean aurrak Paristik ekartzen ziran etxera,

baiña ez joan orain aurreri gezur ori esatera.

Ustez bizkorrak bagiñan ere pasa zaizkigu aurrera,

eta gu berriz aien parean arlote gelditu gera.

1992ko otsaillak 7

Berritsuak suerte ona izango dute aurren. Sartu geran otsail onek 29 egun ditu, bisiesto baita. Eta igaz baiño egun bat geiago. Gutxi al da isillik egon ezin danarentzat? Berritsu fama zeintzuk daukaten badakit, baiña ez nijoa esaten astera, norbaitzuk asarretu egingo zaizkit bestela-eta. Gaurkoagatik beintzat isillik gorde dezadan, beste egunen batean esango badet ere.

Mariano Castelloren egutegiak dioenez, il onetan eguraldi polita egingo omen du, guztira jota beintzat. Au da, toki batzuetan txarra egiten badu ere, beste nunbaitzuetan ona egingo du. Orratx an ez bada emen asmatzeko modua. Ari danak uts egiten du, baiña baita asmatu ere, noizbeinka bederen. Bejondaiola gure Mariano Castillo jaun orri. Ura ere berritsu samarra izango zan, seguru asko. Baiña etzan bakarrik. Orain ere ezagutzen ditugu ala modukoak.

Zenbait familitan gertatu izan da, leen semeak bakarrik dauzkatela eta alaba nai, edo alabak dauzkatelako, semea nai. Edota aitak semea nai eta amak, alaba. Arritzeko ez da-eta, danok ere zerbaiten laguntasuna nai, ba. Eta bakoitzak bere astoari, arre! Ori dala-eta, makiña bat lan alperrik egingo zan. Semearen billa joan, eta alaba ekarri. Edota, alabari deitu eta semea etorri. Danak bearrekoak dirala ere ez baitzaigu buruan sartzen, askotan. Dana dala, Inglaterrako jakintsu batzuek oni ere maratilla billatu diote. Berebiziko erloju moderno oietakoa asmatu omen dute, eta erloju orrek esaten du alaba ekartzeko noiz lana egin, edo semea izateko noiz saiatu. 8.000 pezeta inguru kostatzen da, eta sekulako arrakasta, izugarritzko estimazioa dauka. Etzait batere arritzen gaiñera. Badaezpada, edo alperrik lanean jardun edo jakiñaren gaiñean gauzak egin, badago alde ederra. Beste alderdi bat ere badu erloju orrek. Emendik aurrera ez da iñor sobratuko. Garai batean, mutillak gerran iltzen ziranean, eguzkia baiño neska ederragoak or gelditzen ziran ezkondu ezinda. Mutil asko zanean ere bai mutil jator askoak mutilzaar biurtuta. Orrelako asko zegoen neskak muzin eginda. Zenbait kaskarin eta sorgin juizioan sartzeko sistima ona izango da erloju berri orrena.

Serio gauden ordu geienak
izanik erdi alperrak,
berriketarik gabe egunak
izan litezke okerrak.
Naiz motza izan otsaillak ere
baditu une ederrak.
Ta aurten igaz baiño geiago
Jaungoikoari eskerrak.

Il onek naiko denbora gutxi
dauka berriketarako,
eta daukana bizi dezagun
umore onez ta presko.
Ingurukoak tristetu gabe
alaitu zenbait bekozko.
Berriketarik gabea danak
ez du gozatuko asko.

Gure aurreko aiek kobatan, leize zuloetan bizitzen ziran etxeak egiten asmatu zuten arte. Neguko otzarekin gorriak ikusiko zituzten, noski. Ederki penatuta biziko ziran, gizarajoak. Eta gero, basapiztiak arrapatu, il eta jaten ikasi zutenean, ura izango zan zerua. Aragia jan, ezurrak txupatu eta larruarekin estaltzen ziran gaiñera. Artean ez baizekiten liñoarekin oiala eta soiñekoak egiten. Ordutik ona makiña bat tela, jantzi eta moda izan da. Baiña badirudi berriz ere, leengo moduan, larruz estaltzen asi generala. Larruzko jantziak iñoiz modan egon badira, modan daude oraintxe.

Baiña abere-larruak erropak egiteko bakarrik ez du balio, ikusten danez. Zerriaren larruarekin izugarrizko mirariak egiten dira gaur. Zerri-azala lujozko gauzak egiteko bakarrik erabiltzen zan orain arte. Ondo garbitu bearko zan, baiña dotore jantzi nai zuten andre eta neskatillak etzioten muziñik egiten. Kontua zera da: orain, nik ez dakit zer botika eta gaiñontzeko naastu eta zerri-azala pertsonen azalean txertatzen duten, ezbearrez-edo erre diranean. Ez da berri txarra auxe. Ezur autsiak eta zauri guztiak dira minberak, baiña bai azal errea ere. Azalean arrasto itsusiak uzten dituen, gaiñera. Miña eta itsusmena kentzen dituen txertua asmatu baldin badute, ongi etorria izan bedi. Aurpegiko zimurrak kentzeko ere oso ona omen da. Eta gordetzen erreza, gaiñera.

Leen esan dedan bezela, aproposalako botika batzuekin naastu eta denbora luzean irauten du. Orrela, aurpegian edo beste nunbait adabakia eman bear danean, frigorifikotik zerri-azal pusketeta bat artu eta itsusituta dagoen unea edertu besterik ez da izango. Garai batean galtzak konpontzen ziran orrelaxe, atze-aurre berriak emanez. Emendik aurrera itsusirik ez da izango iñor. Aurpegia zimurtu zaigula? Zerri-azalarekin egindako adabaki bat eman eta orra dana egiña. Zaartzeak ere ez digu emango penarik.

Nik arrisku bat ikusten diot oni: badakigu ederzale eta pre-
sumitu zale zeintzuk diran. Ea zaartuta gero zerrikizko adaba-
kien bidez gaztetu eta engaiñatzen gaituzten...

Ikusten danez zerri-azalak
badu amaika birtute,
orain jakiten diran berriak
erabat arritu naute.
Azalberritu batek kalterik
ez du izango, nik uste,
oso politak etziran pranko
edertu bear baidute.

Txertu orrekin itsusirikan
iñor ez gera izango.
Neroni ere ilusioak
egiten asita nago.
Zerri-azalak sudur ondoan
ez du atsegin emango.
Adabakia ezartzerako
ondo garbitu lenengo.

1992ko otsaillak 21

Alkarrekin ondo konpontzen diran senar-emazteak
Jaungoikoaren bedeinkapen berezia izaten omen dute. Eta
bedeinkapenetan sinisten ez dutenentzat, alkarrentzat onginaia
duten senar-emazteak bizitzen dirala ondoena esan nai du
orrek. Beti ondo konpontzen ez da erreza izango, baiña orretan
saiatzeak mereziko du, nik uste. Danok izaten degu geure
jeniotxo. Gure lagunak bezelaxe daukagula guk ere pentsatu,
eta alkarri barkatzen ikasi bear. Eta asarrealdiak aaztu leenbait-
leen, asarrealdiaren ondorengo adiskidetzeak gozoak izaten
dira-eta. Ez al da ala? Norbere etxea eta familia ondo gidatzen
ikastea ere komeniko da, ondo bizitzeko. Leengoak baiña geia-
go dakigula uste degu, eta alaxe izango da, gauza askotan bein-
tzat. Ala ere, leengo senar-emazteak oraingoak baiña geiago
ez al zuten alkar errespetatzen? Egia da leen ere danetakoak
izango zirala, baiña bai oraintxe ere. Ez dago edozein aldizka-
ri edo errebista irakurri besterik. Ezkontza bi puska egin eta

bakoitza bere aldetik bizitzea modan dago orain. Eta ala ere, ez dira danak ondo bizi.

Ezkontza austeak, asi buruko miñetik eta lanerako pularmentua kentzeraino, amabi gaitz edo gaixotasun sortzen omen ditu bizialargunen artean. Oien artean, umore ona galtzea, leenbizikoa. Bestalde, sakabanatutako gurasoen umeak alkoholari eta zigarroa erretzeari beste umeak baiño errezago ematen diote, pixka bat azten diranean. Ogeita amabost urtetik berrogeita laura bitartean sakabanatzen diran gizon eta emakumeak, ezkondu eta ondo bizi diranak baiño leenago iltzen dira. Askotan alkarri aitzaki ematen diogu, baiña emaztearen morrokkadak ez dute kalte aundirik egiten nunbait. Danak ez dira izaten gure kalterako. Oiek danak orrela izanik, bizialargunak, dibortziatuak alegia, ezkonduak baiño bi aldiz alkohol geiago edaten dute, batzaz beste. Eta danok dakigu zurrutak nolako kalteak ekartzen dituen, nola gorputzarentzat ala animarentzat ere.

Batekin aspertu eta beste batengana arrimatzen diranak zeruan bizi diralakoa egoten nintzan ni, baiña ez da orrela izango, itxura danez. Daukagunarekin ondo konpontzea izango da onena, gero penak aazteko zurrutari emanda dana alperrik galdu gabe.

Emen ez dago nai dun guztia berekin daukan gizonik; sakabanatu eta ez dago uste aiña zorionik. Uztarritikan libratu eta ez da guretzat gauz onik. Askoz obeto bizitzen gera ondo lotuta egonik.

Eman genduen itzari eusten portatu gaitezen prestu, naiz ortarako gure burua lotu bear izan estu. Utsarengatik asarretuta ez andreari igestu. Gizon bakarra narraskeriak galtzen duela ez aztu.

Bi illabete edo orrela izango dira Lizarrustiko tabernan izan nintzala bazkaltzen. Baita gustora bazkaldu ere. Ango etxeokandrea ataundarra da. Eta argia gaiñera, ataundar guztiak bezelaxe. “Ostiraletako zure berriketaldiak entzuten egoten naiz, baiña emakumeengatik kristonak esaten dituzu!” - esan zidan. Eta zearo lotsatuta utzi ninduen. Orrelakorik egiten ote det gero nik?

Beste batean joan naiz Zeraiñera, eta beste etxeokandre batek ez dit ba esaten emakumeengatik aundi samarrak esaten ditudala? “Sorgiñak gerala eta orrelakoak esaten dituzu!”, bota zidan ark berriz. Egia esan, batzuk sorgin samarrak dirala eta orrelakoren bat esango nuen iñoiz, baiña ez dakit, ba, nik... Dana dala, artxek ere eman zidan jipoi galanta! Nik ere esan egiten ditut, eta aiek ere esatea pentsatuko zuten. Orixe izango zan guttia. Irripartsu itz egin zidaten beintzat. Baiña ikusi nolako bultzada eman zidaten. Ordutik gaur artekoa zer esan asmatu ezinda pasatu det. Etxeko lanak egiten ari diran bitartean Segura Irratia entzuten duten etxeokandreak izaten ditut gogoan nere berriketaldietan. Nere begi-niniak baiño maiteago ditut gaiñera, eta nola esango ditut, ba, aundiak aiengatik? Ezta naita ere.

Gertatzen dana, zera da: gizonezkoak eta emakumeak alkarren gertuan bizi gerala, eta batzutan alkarri ikuitzean txispak ateratzen dirala. Eta txinparta oiek ikusteko modukoak izaten dira gaiñera. Gizon-emakumeen arteko kontu xelebreak, alegia. Izan ere, kontu oiei duten saltsa ateratzen ez badiegu, gurea joan zan. Mundu onetako gorabeera guztiak benetan artzen asi ezkerok, kitto! Lapikoa agortu ez dedin, edo esneak iges egin ez dezan zai gauden bitartean arinkeri bat edo beste entzuteak kalterik bai al du, ba? Ona emen nobelak idazten dituen emakume batek dioena: “Aundi egin baiño leen ikasi bear du pertsonak ez duela beti berea egingo. Bakarrik egon nai ez badu, amor eman bearko

duela bein baiño geiagotan. Eta besteen maniak ere onartu bear-ko dituela!”.

Ibilli-ibilli egin eta emakumeen esanetara makurtu naiz berriro ere. Au dek komeria berriz!

Lau gizon giñan Legazpitikan
Lizarrustira joanak,
eta etzigun gaitzikan egin
tabernan jan ta edanak.
Zer esanik ez aurpegi alaiz
etxeoandreak esanak,
berriz joateko promes eginda
etorri bai giñan danak.

Zeraiñen ere etxeoandreak
badira argi askoak,
mundu koskor au nolakoa dan
ondo ikasitakoak.
Esan bezela, artu ditzagun
txantxetan esandakoak.
Jatortasunik ez galdu beintzat,
zeraindar biotzekoak.

1992ko martxoak 6

Osasuna, dirua eta maitasuna dauzkana, Jaungoikoari esker-rrak emateko moduan dago. Orrela esaten zuen gure gazte denborako kanta batek. Aspaldiko kontua da, eta adabaki bat edo besteren premia edukiko du onezkero. Orregatik, iru gauza oiei beste bat erantsiko nieke nik: denbora. Denbora, astia, beta edo nai dezuten bezela esan.

Osasun oso gauza ederra da, bai. Osasuna, pobrearen ondarena omen da. Ondo dago. Ainbeste balio duen gauza izanik, merezi duen bezela zaintzeko astirik ez degu artzen. Kutizi guztiak bereala bete nai izaten ditugu. Eta emen gabiltza ezertarako betarik gabe, denborari gaua lapurtuz. Bateko gaupasak eta beste besteak, zurrut piska bat ere bai, eta dana osasunaren kaltean. Mediku baten emazteak ala esaten omen zion lagun bati: “Eure denbora guztia gaixo pasatzea zer dan jakin nai baldin baden, mediku batekin ezkondu adi.”

Jokaera modua da orixe ere. Beti gaixoak zaindu eta sendatzen, eta emazteari begiratu bat emateko astirik ez. Diruak ez omen du zoriona erosteko balio. Baiña dirurik gabe ere ez dago zorion asko gaurko munduan. Aberatsen penak pobrearenak baiña ariñagoak izaten omen dira. Baiña dirua biribilla eta leuna izaten da, eta oso errez iges egiten du eskuetatik. Pobrearen diruak, bestalde, goizeko intzak eguzkitan baiña geiago ez du irauten. Osasuna bezelaxe, ondo zaindu bearrekoa da orixe ere. Osasunik eta dirurik eza maitasunarekin osatzen dala diote, baiña ez dakit au zail samarra ez ote dan izango. Osasunik ez danean pazientzirik ere ez da izaten, eta diru-miseria dagoen tokian zer esanik ez. Aberatsak ez dute izaten lagun faltarik. Baiña elbarri eta beartsurik iñork ez du nai izaten inguruan. Eta maitatzeko astirik bai al daukagu gaiñera?

Iñork maitasunik badu gurasoak dute bere umetxoentzat. Baiña ez dakit maitasun ori ere ozten ez ote dan ari oraingo presaka bizi bear onekin. Jaiotzak urritzen ari dira. Ezertarako astirik ez dagoelako ote da ori ere? Illargitan alkarri begira egoteko astirik ez dakate oraingo gazteak. Atzeratuta bizi diranen kontua omen da ori. Baiña, biar egin bearreko lanak gaur egiteak ere baditu gero bere arriskuak. Kamiñotik irtetzeak, bazterra jotzeak, penaltiak eta gaiñontzeoak presaka ibiltzetik etortzen dira. Ondo bizi nai duenak astia artzen ikasi bear du.

Zenbatsu diru balio duen
guretzat osasun onak,
ez dakit baiña bi puska oiek
bear ditu zorionak:
diru piska bat lagun ona du
osasunean dagonak.
Arnasa lasai artzen du biak
berekina dauzkan gizonak.

Osasuna gauz sakratua da
eta ez burlarik egin.
Dirua ere zaindu dezagun
alperrik galdu ez dedin.
Maitasuna txit gauz ezitia da,
baiña bear degu jakin
gozoagoa izaten dala
diru apurtxo batekin.

Uri edo ziudade aundietan danak ondo bizi dirala ematen du, begiratu batera. Ango kale eta etxe bikaiñak ikusita, ez dirudi inõork miserian bizi bear duenik. Uri aundiak ez dira ordea banketxe, katedral eta jauregi dotoreak bakarrik. Bazterretako txabola, lokatzadi eta zabor pillak ere ziudadearen zati dira. Eta miseriak aietan edukitzen du bere bizitokia. Ikusi gabe sinisterik ez dagoen miseria egoten da uri bazterretako auzo edo barrio askotan.

Miseria beti izan da munduan. Beti izan dira kale gorria beste etxerik ez duten ume errukarriak. Ala ere, orain 30 urtez onuztik Ego-Amerikako uri aundietan bildurgarri ugaldtu omen da. Izurri edo plaga gogor bat izateraiño, ain zuzen. Miseriak eta goseak ez du ekartzen gauza onik. Eta kaleetan dabiltzan ume oiek gaiztakeriari eta, batez ere, lapurretara emanda omen daude. Eta ainbeste izan nunbait, agintariak ez dakite oiekin zer egin ere. Brasilgo uri batean ume lapur oiek ainbesterañño ugaldtu diranez, dendariak inñola burutu ezin eta dirua eman eta gizonak jarrita dauzkate ume oiek tiroz iltzeko. Sinisten zailla da, baiña joan dan urtean 7.000 ume edo geiago tiroz bota zituzten, gaztaiña jaten ari ziran arratoiak izan balira bezela.

Orain 24 urte, Paulo seigarrena Aita Santua Colombiara joan zanean, ango kapitala dan Bogotako kaleetako ume miserable danak bildu eta zezen-plaza batean sartu zituzten Aita Santuak ikusi etzitzan. Etzezala jakin Colombia bezelako nazio katoliko batean ainbeste ume alako miserian bizi zanik. A ze nolako katolikoak aiek ere! Orixe da fariseroak izatea. Ez dago esan bearrik ere ume oiek gaizki bizi diran gurasoenak dirala. Baiña ez du balio ume oiek jasotzeko dirurik ez dagoela esateak. Naziotan agintzen dutenak erabiltzen duten dirua ondo erabilliko balute, ez litzake ainbese gizon lanik gabe egongo. Emakumeak ez luteke artzen duten aiña tratu txaar izango, eta ume gaixoak ogi zati bat aora eramateko lapurretan egin bearrik

ere ez. Zakur galduen moduan kalean ibilli orde, eskolara joango lirake. Aurten dirala 500 urte Kristobal Kolonek Amerika aurkitu zuela eta ori ospatzeko izugarrizko dirutzak kastatu dituzte. Eta Brasilen ogeita amabi milloi ume, –errez esaten da– ogeita amabi milloi ume dabilta kaleetan, batek nai ez eta besteak bear ez. Eta ori naiko ez dala, bakantzeko tiroz bota gaiñera. Izugarria da!

Dana guretzat nai izateak
badu amaika maratil,
asko daukana miserableak
izorratutzen baidabil.
- Ume geiago egin bear da! -
esanda gelditu trankil.
Gero sobratzen diran umeak
erruki gabe tiroz il.

Pobreak diran gizarajoak
sufritu arren galanki,
miserableen errukirik gaur
iñork ez du nai eduki.
Aita Santua bai engaiñatu
disimuluan ederki,
baiña Jainkoa engaiñatuzten
oraindik iñork ez daki.

1992ko martxoak 20

Udaberrian gera. Moda berriak dirala eta ortik eta emendik patrikara ondarrak garbitzeko eta gazteak eta zaarrak pixka bat aztoratzeko ez da garai txarra. Orain etzaio oni begiratzen, baiña modako soiñekoak janzteia erdi-pekatu izaten zan garai artan buruausterik asko izaten zan. Erriko apaizak eta alkateak ere naiko lana izaten zuten gazteak zaintzen, okerreko bidera joan etzitezten. Gazteen eta zaarren arteko konpondu eziña oraingo kontua dala uste izaten degu, baiña ez da atzo goizekoa. Orain dala 280 urte ere seigarren mandamentuak lanak ematen zituen, dirudienez. Garai artan Gipuzkoan jaiotzen ziran eun umetatik zortzi, sasikoak izaten omen ziran. Eta agintariak eta elizgizonak ainbesteraíño kezkatu ziran, eta zer egingo eta alkar artu eta gazte jendeari gogor egitea erabaki zuten. Pekatu ori, batez ere

dantzatokietan sortzen zala, eta dantzan egiteko oiturari eraso zioten, bat-batean. Baita zenbait erromeri, billera eta orrelako debekatu ere, apaizak eskatu eta erriko alkatearen aginduz. Bai omen ziran dantzan egitea etzala pekatu esaten zuten apaizak ere. Baiña egiak indar gutxi izaten du geienetan eta dantzaren kontra zeudenak irabazi zuten. Oraingo gazteak dirala biurriak baiña leengoak ere saltakor samarrak izan, eta al zutela iñork ikusiko etzituen lekuetara joaten ziran dantzan egitera. Eta gero, jakiña: illunpetako lanak egun argiz lotsa ematea etzan arritzeko izango. Dantzalekuak galerazi ziran urtean, aurreko urteetan jaiotzen zan baiño estraperloko aur geiago jaio omen zan. Orra “au ez, ori ez eta bestea ere ez!” esateak zer ekarri zuen. Pulpittoa joaz eta elizako armiarme-sareak astintzeko moduko deadarrak egiteak etzuen denbora gutxian iraun. Berreun urte eta geiago, alajaiña! Frutu onak emango zituen, eta gazte bat baiño geiagori bide ona erakutsi ere bai. Baiña etzuten belar txarra zuztarretik atera.

Sermoiak eta alkateen aginduak onak izango dira, baiña illunabarrean aimaritako kanpai otsarekin batera etxean egon bearra mingarri izaten zan gazteentzat. Eta aitari edo amari eskuak iges egiten ez bazion, gaitzerdi. Gazteak deskuidatzea aspalditik dato- rren gaitza da. Leengoak deskuidatzen ziran eta oraingoak ere bai. Arri labaiñetan ez erortzeko gazteei gauzak diran bezela esatea eta erakustea ona izango da. Nun zer arrisku dagoen jakin dezatela.

Au ez egin, ta ori ere ez!
 eta dana debekatu...
 Arrazoi gabe dibertsioa
 ez beintzat madarikatu.
 Askatasuna badu gizonak
 eta ez ori ukatu,
 danak mendean eduki naia
 ez al da, bada, pekatu?

Gazte maiteok, buru ariñez
 ez joan amildegira,
 gau illunean ta bear aiña
 argi ez dagon tokira.
 Ondo pasatu litekenean
 ez egon, baiña, begira...
 Dantza egitea baiño pekatu
 aundiagoak badira.

Bein joan omen zan gizon bat medikuarengana, eta:

– Mediku jauna, urtean urteko lanak egin ezinda nabil, eta 80 bat urtean biziko ote naizen jakin nai nuke.

– Ardorik edaten al dezu?

– Ez, jauna. Ez.

– Zigarrorik erretzen?

– Ezta.

– Gaez parrandarik eta orrelakorik?

– Ez, ez. Nik eztet orrelakorik egiten.

– Neska gazteak gustatuko zaizkitzu orratik!

– Ez dakit, ba. Ez daukat neskatxei begira egoteko astirik.

– Orduan zer arraiotarako bizi nai dezu 80 urtean? –esan omen zion medikuak.

Eta arrazoi pixka bat bazuela esango nuke. Joan dan urtean Japonen 6.000 gizon il omen dira lan geiegi egiten zutelako. Danak etzuten negar egingo. Aiek aurreratutako dirua zeïnek jorratua izango zan. Izan ere, utzia izatea ez da ona, baiña mundu onetara etorri giñan ezkeru, bizitzari al daneraiño zerbait ona ateratzea ere komeniko da, orratik! Tarteka-marteka bizimodua arin antzean artzea ez da txarra izango. Danak ez dute ori esango bearbada, baiña lanerako bakarrik bizi diranak ez al dira erretxin samarrak izaten? Umore onari leku pixka bat egiñez eta etxekalte izan gabe partxara artzen dakitenak bizi dira emen ondo. Onelakoen ondoan bizi diranak ipurtes-tuen inguruan daudenak aiñako bizimodua eramango dute, seguru asko. Fiña izatea ona da, baiña fiñegia izateak ez du balio. Lasai bai, baiña lasaiegi ez. Fiña bai, baiña fiñegia ere ez. Erdiko bidetik joan bear. Baiña zeïnek antzematen dio erdiko bidea nun dagoen? Orain urte batzuk, esne geiago sortu bear zan, esne geiago produzitu. Ainbeste lan eta kastu eginda, esne

geiago biltzeko modua egin zuten gure baserritarrak. Baiña orain, dirua ematen du Gobernuak esnea egiteari uzteagatik. Lanik ez egiteagatik dirua, alajaiña! Ori da suertea! Ala, desgrazia? Emen ez du gero iñork ezer ematen musutruke, eta baserritarrei gutxiago.

Nik ez dakit orrela dan ala ez, baiña baserriak bakantzeko sistima bat dirudi onek. Naiago nuke oker banengo. Esnea garesti zegoenean erru guztiak baserritarrak zituzten, gutxi egiten zutelako. Esne geiago biltzen asi ziran, eta orain zer? Kanpotik ekarri? Baserritarrak badaukate, bai, naiko buruauste zer lan egin eta zertan lan egin asmatzeko.

Bakarrik ezin bizi gindezke munduan alabearrez,
baiña zenbaiten pentsamentuei antzematen ez da errez.
- “Esne geiago bildu bear da!” -
esaten ziguten aurrez..
Au ere egin gendun ta orain gure bizkarretik parrez.
Bat agindu ta bestea esan ta azkenean ezer ez.

Zenbaiti zintzo jarraitu arren ez da joaten iñora.
Zenbat baserri erori diran betiko leize zulora!
Esnerik saldu gabe ez dago oiek jasotzerik gora.
Ortik gauz onik Euskalerrira ezin etorri gerora.
Lenbizi nola bizi ikasten pasa ezean denbora.

1992ko apirillak 3

Geu ere ez gera isillik egoteko onak, baiña gure aldean asko dakiten eta beti guri erakusten ari diran jakintsuak ere berritsuak izaten dira. Aspalditxo onetan esaten digutenez, sekulako aldatetak omen datoz. Eta ikusten nago antzematerako azpikoz gora jarri bear gaituztela. Gure etxean geuk agintzen genduela uste genduen, baiña Europatik esaten digute zer

egin. An dauzkagu gure agintariak. Eta esaten dutenez, Ezpaiñian bear baiña 450.000 bei geiago omen daude. Eta bei oiek kentzen diranean esne gutxigo biltzen dalako eta abar, milloi bat langille lanik gabe geldituko dira. Emen, Euskadin, eun beitatik amar alperrik omen daude. Baiña bei oiek kentzen badira, antzeman bear diote gure baserritarrak ere. Ez dira lanik gabe geldituko, baiña jan eta paseatu egiteko moduan ere ez, seguru asko. Ez dira, bada, berri pozgarriak. Eta ala ere, bizi egingo gera. Nola? Auxe da nik ez dakidana. Biltzen ez dan esnearen ordez diru apurren bat emango dutela eta orrelakoak entzuten dira, baiña ortik aurrerakorik ez dakit.

Ez genduen oraintxe entzun onela ezin litekela bizi. Geroztik gure baserrien teillatuak makiña bat aldiz orraztu ditu egoaizeak. Eta ala ere, jakintsuak esaten dute emendik bost urtera oso ondo bizitzeko moduan izango generala. Aldaketaren mirariak! Dana dala, oraindik emen gabiltza beintzat, eta ez degu etsi bear. Dana gerorako utzi ere ez, etxeakoandrenen bat edo beste kezkatzen asita egon liteke baiña. Beste lanik ez baleukate bezela, etxeo burubidea etxeoandreen gain izaten baita.

Udaberri inguru au erremedioak egiteko eta odolak garbitzeko ere garai ona izaten da. Kolesterola eta orrelakoak sendatzeko alkatxofak jatea oso ona omen da. Oraintxe da orretarako garai egokia. Eta auxe da etxeoandreak egin bear dutena: senarra ondoesanean eta gozo antzean artu eta berarekin Errioxara joan. Edo Naparroko Erriberara, bestela. An jartzen dituzte alkatxofa gozoak. Eta ardoak berriz illak pizteko modukoak izaten dira toki oietan. Ardo beltza, Errioxakoa da onena. Eta gorria eta klaretea, Naparrokoa. Senarrak beltza nai badu eta emazteari gorria gustatzen, ez asarretu. Igande batean Errioxara joan eta urrengoan Naparrora. Baiña ez utzi dana gerorako. Beiak bei eta esneak esne, gero ez baita ezer izango.

Ots alaiak ez datoz
baserrietara,
baiña ia jarriak
gaude oietara.
Eta orain izanik
ortako bolara,
penak zerbait aztera
joan Riojara.

Alkatxofa ona da,
ez egon aztuta,
Naparroan bezela
ondo prantatuta.
joan aruntz senarra
laguntzat artuta,
ark ere noizbait zerbait
egin bear du-ta.

Baserritarrak ainbat
zentzun badaukate.
Egun bat egun bat da
eta zer demontre!
etxeakoandreak ere
zerbait bear dute.
Ta urte azkenean
beti San Silbestre.

1992ko apirillak 10

Garai bateko apaizak errian geiegi agintzen zuten aitzakia izaten zutela gauza jakiña da. Alkateari ere aiek agintzen ziotela esan oi da. Baiña etzan dana egia izango. Alkate danak ez bait ziran apaizak nai bezin mantsoak izaten. Agindu naiaren erruak erriko bikarioaren bizkar izaten ziran askotan, baiña baziran beste batzuek ere agintzea gustatzen zitzaienak: lantegi eta fabrika aundi samarretako nagusiak, alegia. Langilleei zumua aterata bizi ziran, eta morroi zintzoak nai izaten zituzten. Elizara joaten ziranak, tabernarik zapaltzen etzutenak eta

parrandazale etziranak. Jaiari parranda egiten duena astelenean langille makala izaten baita. Lantegietako nagusi aiek jakiten zuten bai zein langillek zein ankatatik erren egiten zuen. Zein zan gizon formala eta zein zan narrats samarra. Kontuak eramateko alkahuteak beti izan dira, eta orduan ere baziran. Eta nagusia, beti nagusi.

Maizterrak zeuzkaten baserri-nagusiak ere etziran Jesus izaten. Aiek apaizaren, alkatearen eta gaiñontzekoen gaiñetik egoten ziran. Botoa nori eman ere aiek agintzen zuten. Baiña zorioneko agindu nai ori ez da emengo nagusiena bakarrik. Banco Santanderreko nagusiak bankuko langilleren bat bizar luzearekin edo illea orraztu gabe ikusten bazuen, bizartegira bialtzen omen zuen azkar, barberira. Bizar kentzaillea agindua emanda zeukan bankuko langillei illea nola moztu. Bankuan agintzearekin asetzen ez eta bizartegietan ere agindu egin bear. Orduko langilleak etzuten izango oraingo gazteak bezelako bizarraundi eta tximaluze izaterik. Baiña noizbait bederen askatasun pixka bat etorri zan orratik. Eta orain arrastotik kanpora ibilliko gera, baiña leengo bizimodu ura ere etzan oso egokia izango.

Naparroako erri txiki batean bazan bertsolari bat, gizon jatorra baiña bizimodu alaia gustatzen zitzaiona. Erriko alkateak ari ere agindu nai, ba, eta orrela esan omen zion:

– Ots txarrak entzuten ari naiz zuregatik. Zeure parranda egin bear orrekin artaldea jan omen dezu ia, eta laister miserian omen zera. Bertso eta berriketa oiei utzi eta ea pixka bat zuzentzen zeran. Bestela ez gera ondo ibilliko.

Bertsolariak mingaiñean erdoirik ez ordea, eta onela erantzun omen zion:

– Nik ere entzun dut zu marikona zerala. Baiña ez dut sinisten.

Askatasun atepak
itxita eduki,
gaztetan nozituak
gera gu ederki.
Illuntzean goiz oira,
ori nork ez daki?
Oillarrek kukurruku
jotzerako jeiki.

Itz egiterik ere
etzegon nolana.
Etxean mendean ta
kanpoan ere bai.
Gure ordeztuak
bizi ziran lasai...
Ura joan zan eta
orain daukate jai.

1992ko apirillak 17

Elizak beti izan ditu etsaiak. Elizari berari garbi erasotzen ez bazaio ere elizgizonak eraso asko jasan bear izaten dute. Gure Gotzai jaunak jakingo du orren berri. Baiña zergatik orrenbeste eraso? Katedrala baiña egi aundiagoak esaten dituztelako. Gizonak diranez, beti ez dute arrazoiz izango, bearbada. Baiña eundik larogeita emeretzitan, bai. Gertatzen dana zera da: agintarien ankasartzeak ere salatu egiten dituztela eta orrek min ematen askori. Egiak azkurea ematen baitu.

Asmo oneko politikariak badira, baiña oraiñaldian ez daukate fama ona. Eta badakigu nunai ere danetakoak izaten dirala. Politikoen izen ona berriz eskuratu bearra dagoela esan du Felipek. Izen ori narrastuta egon ez balitz etzegoen berriz jaso bearrik. Gotzaiak ez dituzte egiak esaten erlijiozko gauzetan baka- rrik. Gizartearen premiak ondo ezagutzen dituzte, eta ezereen kez- karik gabe egiak barra-barra esaten dute. Iruñako Gotzai jaunak esan duenez, European sartu bearrean geran onetan, gizon eta kris- tau bezela premizko zaigun prestaketaren ondoan teknikazko prestakuntza on bat ere bear degu. Europatik kanpo gelditzea kal- tegarri gendukeela dio, baiña ez degula pentsatu bear European sartze utsarekin gure arazo guztiak konponduko diranik. European

sartzeak, amets egiteari utzi eta lana gogor egitea eskatzen duela. Emendik aurrera konpetentzi gogorrari aurpegi eman bearrean izango gera, eta aduanak kenduta dirua eta langilleak nazio bate-tik bestera ezeren oztoporik gabe pasatzen asten diranean, ondo gertututa ez daudenak gaizki ibilliko dira. Firin-faran ibilli gabe dirua zertan kastatu badago, noski.

Gotzaiak gauza auek esaten dituzte, zuzen eta garbi. Diputaduentzat ere bai. Madrilleko Legebiltzarra edo Kongresoko diputaduak soldata geiagoren eske daude. Illean 420.000 pezeta besterik ez omen dute jasotzen. Eta orrekin nola biziko dira, ba, gizarajoak? Urtean zortzi bat illabetez lana egin bear izaten dute beintzat, eta ori al da soldata izan ere?

Aste Santua lagun urkoa maitatzen ikasteko garaia izaten zan leen. Ori ere oporraldi biurtu da ordea, eta kitto! Illean 420.000 pezeta jasotzen dituztenak ez, baiña beste batzuek barau egin bearoko dute Ostiral Santu egunean.

Europa dala eta ez dala
bada naiko buruauste.
Bolara ontan agindu zorrotz
asko ematen digute.
Zer ikusia agintariak
ere badute, nik uste.
Dirua nolana ez kastatzen
ikasi bearoko dute.

Diruak duen errespetoa
izan bear luke lanak,
Jaungoiko baten seme izanik
munduan bizi geranak.
Agintariak berdin babestu
bear ditu gizon danak:
ori agindu zuen gugatik
Ostiral Santuz il zanak.

1992ko apirillak 24

Aitona batek esan zuen gure Jainkoak abildadea eta inten-tzioa biak batera kendu bear lizkiokeela gizonari. Pikaro samarra izan ura, eta ia ezer gutxirako zegoela konturatu zanean, ezin etsi

gizarajoak. Baiña abildadearekin batere intentzioa joan izan balitzaio, ezer gabe geldituko zan. Ilusioa ere galdu egingo zuen, eta orra gizona zearo galduta.

Italian alderdi politikoa omen daukate jubilatua: jubilatuen partidua, ain zuzen. Zaarsaritu edo erretiratuak alkarri laguntzeko sortuko zuten partidu ori. Eta botoak bilduko badira, propaganda ere egin bear izaten da, eta kartel aundi oietakoak moldatu dituzte Italiako jublatu oiek. Eta karteletan aitona edo amona xaarren baten argazkia jarri bearke zuten, baiña zein joango zan orduan aiei botoa ematera? Ori pentsatu eta, aitona-amona aiek intentzioa piztuta eduki oraindik-eta, artista porno baten argazkia erabilli dute. Eta ez dute, ba, berriketakoa egin, gizarajoak! Alderdi edo partiduko presidente emakumezkoa izan, eta kartelak ikustean suak eta garrak artuta jarri omen da. Zera, aitona zaar aiek anka ankari eransteke gauza izan ez eta alako kartelak jarri?! Lotsagarriak, alenak!

Dana dala, gure presidenteak kartel oiek ipintzea galerazi egin omen du. Baiña ori ez al da matxardakeria? Aitonatxoak argazkiari begira kotsolatzen pixka bat, eta uraxe ere ezin eraman. Zaarren bati atakeren bat emango diolakoan?! Etzuen, ba, bere argazkia jartzeari naiko? Baiña onuzkero zaartuta egongo da ura ere, eta zeñiek begiratuko zion, bada, gajoari? Pentsatu bear luke aitona gizarajoak ez dutela pekatu aundirik egingo onuzkero. Artistaren argazkiari zear-begiraturen bat edo beste bai, baiña ortik aurrera zer? Ezer ez. Utsa. Almenik ez daukate, eta presidente sorgiñak ilusiorik gabe utzi ditu, eta kitto! Aienak egin du. Eta isillik egon bear, gaiñera. Agintzen duenak ez baitu erregutzen.

Ala ere, kalte aiña mesede ez ote dute izango presidentearen agindu zorrotzarekin? Jubilatuta dauden ezkerero, egiteko gauza ez diran lanak alde batera uztea obeko dute. Edan bear ez dan urari joaten uztea onena. Eta ilusiorik ez galdu, ala ere, bat ez bada bestea izango da-eta.

Zenbaitek urte asko izana
ez du izaten ajola,
gazte denbora joanagatik
ezin formaldu iñola.
Baiña ajeak nagusitzean
eta modeltu odola,
kontuan izan bear genduke
etsi bearra dagola.

Penagarriak dira eziñak
ematen dituan lanak,
ilusiotan urtzen baitira
uste ta kutizi danak.
Burua bere tokian zeukan
au galde egin zuanak:
intentzioa zertarako du
talenturik ez daukanak?

1992ko maiatzak 1

Nai duenak nai duena egiteko garaia bazetorrela uste nuen nik. Eta onek poz pixka bat ematen bazuen ere, ametsetan ari ziranak esnatzeko moduko kontuak entzuten dira. Orain arte, ezkontzen ziranak bere denbora guztirako ezkontzen ziran. Etzegoen sakabanatzerik bietako batek beste mundura zijoala eta agur esan arte. Beste alde batetik jo zuen aize-bolara etorri zan ordea, eta aitzaki gutxi bear zan senarrak emazteari, edo emazteak senarrari, or konpon! esan eta bakoitza bere aldetik joateko. Eta orain ez da iñor arritzen dibortzioarekin.

Onek kalteak ekarriko zituen, baiña bai makiña batentzat lasaitasun ederra ere. Ezkontza austearen errua zeifiena zan epai-llak erabaki bear izaten zuen. Gizonak kaskal samarrak izaten gera, eta pekatua eta penitentzia gizonari ezartzen zitzaizkion geienetan. Dana dala, dibortziazten zan gizonak emazteari illero-illero diru pixka bat emango ziola agindu ezkerok, anak libratuko zituela uste izaten zuen. Beste baratzaren bat jorrazera joateko moduan gelditzen zala. Ura zan paotxa! Gaizki oitzea gauza erreza da ordea. Emandako itzari ez eustea ere bai, eta dibortziazten diran gizonetatik erdiak baiño geiagok ez omen diote emazte izandakoari dirurik bidaltzen. Makiña bat bazegoen uztarririk libratzean ondo biziko

zalakoan. Baiña zer gertatuko eta uztarritik iges egiten dutenak arrapatzeko zepoa asmatu. Diru kontu oiek erabakitzea luze joaten omen da, eta ordaindu nai ez dutenak kartzelan sartzeko asmoak dituzte orain. Eta ez gizonezkoak bakarrik. Leengoa baiño obea dalakoan gizon berri baten ondora joandako gonadunak ere izaten dira, eta oiek ere badakite zer datorkien: bazterrean utzi duten gizarajoari dirua bidali, edo kartzelara. Orra gauzak nola estutu diran. Orain ez dago proba egiteko ezkontzerik. Eta ala ere ez dira danak alperrik galduko. Izango dira diru asko eman gabe bere buruak libratuko dituztenak. Bazterrean bota zuten senarra edo emaztea miserian utzita kartzelari iges egiteko zirriztuak billatutakoak izango dira bat baiño geiago. Egiak salbatuko gaituela, baiña aurpegiak ere salbatzen ditu markiña bat mundu onetan.

Loreillean - maiatzean - sartu gera. Bizitza guztia lore artean pasatzea ez da erreza izango, baiña txorakeriak alde batera utzi eta bata bestearantz atzateko asmoarekin ezkontzen diranak izango dituzte loreak, iñork izatekotan.

Dibortziatu eta zenbaitek
artzen duten arindua!
Baiña tranposo gezurtientzat
badago zeinnek zaindua.
Naiz uste izan lotsagabentzat
izaten dala mundua,
errespetatu bearko dute
juezaren agindua.

Emaztea edo senarra baiño
askatasuna naiago,
pikardirako gauza oberik
ori baiño ez baitago.
Gezur ta abar tranposo asko
libratzen ziran lenago...
Aurrerantzean paotx merkerik
ez dute jango geiago.

1992ko maiatzak 8

Zigarroa erretzen dutenentzat - fumatzailleentzat - berri koskor samarrak datoz. Toki agirietan, edaritegi, jatetxe, auto-

bus eta abarretan, edozein egon diteken tokietan zigarroa erretzea galerazteko asmoa du Frantziako gobernuak. Puru eta pipa erretzailleak asi ditezke kea ateratzeko toki berrien billa. Tabernariak eta jatetxeen jabeak erretzailleentzat gela bereziak antolatu bearrean izango dira, erretzailleak ez diranak kearekin kutsatu ez ditezten.

Au ere lana sortzeko modua izango da. Eta igeltsero, eskaiolazale, argi-jartzaille eta orrelakoak eskuak igortziz egongo dira. Arkitekto, aparejadore eta orrelakoak ere ezer esanik ez. Gautxoriak biltzen diran dantzatoki illun oiek ere berritu bearrean izango dira. Tabakoak osasunean egiten dituen kalteak dirala-eta, urtean 900.000 milloi pezetaren galerak izaten omen dira Frantzian. Eta emen ere galera galantak izango dira, noski. Gobernuak diru ori baiño geiago irabazten du tabakoa salduta ordea, eta Estadua ondo ibilli ezkeru, erretzailleak or konpon! Ez erretzea asko dute. Urtean 65.000 gizon-ema-kume iltzen ditu tabakoak Frantzian. Eta erretzeari uzteak zenbat bizi salbaduko lituzkeen pentsatu besterik ez dago. Lege onekin sendagilleak eta enterratzailleak irtengo dira galduan, seguru asko. Komeria da auxe ere. Batzuek irabaziko badute besteak galdu egin bear.

Baiña tabakoaren aurkako gerra ori ez da edozein dabillen tokitan edo toki publikoetan bakarrik izango. Lantegietan ere bai, eta erretzailleentzat toki bereziak egin bearrak esnatueraziko ditu nagusiak. Emendik aurrera lanaren eske dijoanak ere izango ditu komeriak. Erretzen duen ala ez galdetzea ez da batere arritzekoa izango. Kontuak kontu, bizarra irten baiño leen kea dariotela dabilzan mutiko prakaestu oiek ere asi litezke kontuak ateratzen. Baita galtzarpean liburu-sorta eta atzapar puntan zigarroa dutela dabilzan oraindik lumatu gabeko neskatillak ere. Gaur edo biar lan billa asten diranean, zigarroa erretzen dutelako lantegietako ateak itxita arkitzea tristeza izango litzake gero!

Neska-mutiko arrosko asko
dabiltza gaurko munduan
sudurretikan kea boteaz
tximini baten moduan.
Tabakoak ez jartzen ordea
iñor gizonen graduan...
Proatu arte ez da jakiten
zer kalte egiten duan.

Ez ezazute zaletasunik
izan tabakoarentzat,
bestela ere etsairik asko
bada osasunarentzat.
Zigarro ori kaltegarria
dezute gorputzarentzat.
Txupete bati tiraka jardun
obe oraindik zuentzat.

1992ko maiatzak 15

Gaur maiatzak 15, San Isidro eguna. Baserritarren egun aundia, edo egun aundia izan bear lukeena beintzat. Baserritarrak ere, beste edozein bezelaxe, danetakoak izaten dira: batzuk eskuzabalak, besteak eutsixeagoak, eta orrela. Aitzakiak izango dituzte, baiña leen baiño obeto bizi dira gaur egunean. Orain ez dute leenago bezela beti laiñoegi begira egon bearrik. Lanaren faltarik ez dute izango, baiña garai batean aiña neke ere ez. Eskuartean txanpon batzuk geiago ere izango dituzte, eta badira San Isidro eguna ederki ospatzen duten baserritarrak. Oso ondo egiten dute. Urtean bein ez ezik, bazkaritxo bat sarriagotan egiñez egun atsegiñak merezi dituenik bada, baserritarrak dira, noski.

Baiña ez baserrietako nagusiak bakarrik, baita baserriko etxeoandreak ere. Perira joan bearra daukala eta orrelako kontuak ez dute balio San Isidro egunean. Bei eta zekorrei eguerdiko pentsua bestetan baiño geixeago eman, dotore antzean jantzi, artu etxeoandrea kotxean, eta bazkaltzera. Aire! Jatetxea ere auke-ratuta edukiko dezute. Zuen lagunak ere an izango dira, eta segi. Etxekoandreak gosaria prestatzea aski du gaur. Etxeko danei gosaria eman eta senarrari erropak pronto jarri ezkeru, bazkaria

irabazita dauka. Ortik aurrera, denbora pixka bat bere burua presatzeke bearko du. San Isidro eguna urtean bein izaten da, eta lagunei inbiri pixka bat emateko moduan orraztu eta apainduta bazkaltzera gaur beintzat. Muxu punttak eta ezpaiñak pintatzea ere ez da pekatu.

Andreak beste andre batzuen ondoan bazkaldu nai izaten dute, kontu geiago esateko-edo. Gaur ez egin orrelakorik. Ertzaiñak badakite gero musuak gorrituta dijoazten txoperrei neurriak artzen. Orregatik, gaur etxeakoandre bakoitzak bere nagusiaren ondoan bazkaltzea komeni da, alkar ondo zaintzeko. Berriketarako gogo pixka batengatik etzaio ajola, baiña nagusia ez dedilla kattuerditik pasatu. Bertsotan egitea eta oiek danak libre dira. Baita dantzan egitea ere, baiña egin bearreko guztiak egin. Berriz ere izango dira onelako egunak eta ordurako ere gorde zerbait.

Dana dala, nagusia eta etxeakoandrea, baserritar guztioi San Isidro egun on bat opa dizuet. Biar ere lana seguruago izango da zuentzat loteria baiño. Eta ori baiño gauza txarragoak ere badira bai, eta alkarri besotik eldu-eldu egin eta eguna ondo pasatu dezuten pozarekin illunabarrean etxera, goxogoxo. Gero zer egin zeuek pentsatuko dezute. Ez dauka iñork zer jakiñik.

Gaur San Isidro gustora dago
zuen eguna dalako.
Baserritarrok, gaurko egun au
ez utzi urrengorako.
Zuen Patroiak izan bazuen
munduan suerterik asko,
dudarik gabe andrearekin
ondo konpontzen zalako.

Andrea baiño lagun oberik
munduan nola ez dagon,
kutizi danak bete gaur biok,
ez beintzat zalantzan egon.
Noizean beingo txangoaldiak
nola egiten duten on,
egun ederra pasa zazute
eta besteak or konpon!

Oraintxe ez diot munduari antzematen atzekoz aurrera dabilen, azpikoz gora dagoen ala nora dijoan. Atzo aldizkari bat irakurtzen ari nintzala itz auexek aurkitu nituen: Gurasoak bear dira. Garai batean neskamea bear zutenak jartzen zituzten onelako iragarkiak. Baiña itz aiek etziran aitarik edo amarik etzeukaten norbaitenak. Gaur egun gazte askok egiten duten deiadar edo eskari zorrotzaren adierazgarri ziran. Izan ere, gazteak ikusten dute arrisku artean bizi dirala. Oitura txarren mendean eroriko ez badira, norbaiten laguntza bear dutela ere bai, eta eroriko ez badira, elduleku bat nai izatea ez da arritzeko.

Elduleku orren billa gurasoengana jotzen dute, eta zorrotz itz egiñez gaiñera. Guraso izatea ez da umeak mundura ekartzea bakarrik. Guraso izateak gauza asko eskatzen du: maitasuna, seme-alaben alde kupira gabe lan egitea, umeak ezitzeak dituen zer ikusiak bere gain artzea eta beste abar luze bat. Itz gutxitan esateko, guraso asko ez dirala bear bezelako guraso. Eta badirudi oraingo umeak gurasoak ezi nai dituztela. Gurasoak umeak ezi bearrean, umeak gurasoak ezi, alegia. Bejondaiela! Baiña, onek ez al du atzekoz aurrera ibiltzearen antzik? Gazteak arrazoiz itz egiten dute askotan. Gurasoak ere lanik asko badaukate berriz. Eta gauza asko dira kontuan eduki bearrekoak. Moko zorrotza edukitzea bakarrik ez da naiko. Guri erakutsi zigitenez, animaren etsaietako bat mundua da.

Mundua gorputzaren etsaia ere badala esango nuke nik. Munduak, lagunak, munduko oiturak eta abar, gogor eta indartsu tira egiten diote gaztediari. Gurasoen erakutsiak atzeratuen kontuak iruditzen zaizkio seme-alaba askori. Etxeko giroa baiño munduko giroa naiago izaten dute, eta orrek erabiltzen ditu gaizki. Kontuak kontu, ez dago bizimodu erreza gazteentzat. Baiña zurrut egiñez eta droga artuz ez dira arazoak konpontzen.

Geroago egin bearrekoak garaia baiño leen proatu diralako amarengana negarrez joanda ere ez. Gazteak egin bear dutena, zera da: ikasi, ikasi eta ikasi. Ikasketak egiteko badaude, ikasi berri-keta gutxirekin. Asko dakienari adarra jotzea zailla da. Dakiena nola edo ala gora igotzen da, eta ikasten jarraitzen du, penatuta bederen. Bestela jai dago.

Beste askoren antzeko naiz ta ez det egin nai sermoirik, baiña gaurko berriketaldian ez al nuen arrazoirik? Ume ausartak ez izan arren mingain puntako erdoirik, gazte askori iñola ezin jarri santuen koroirik.

Zerbait nai edo bear danean aita t'amaren aitzaki, jaio orduko ere ainbeste edozein umek badaki. Aita ta amak ezin eman guk bear aiña erabaki, eta gazteok zeuek ikasi bidea nola ebaki.

1992ko maiatzak 29

Ia iges egin digun maiatz onek oroitzapen berezi asko izan ditu bigarren gazte denborara iritsi geranontzat. Il onetan bete baitira berrogeita hamar urte 42ko kintakoak soldadu joan giñala. Ez da atzo goizeko kontua, baiña atzo zala dirudi.

Urteak duen illabeterik politena or nunbait izango da maiatza. Loreilla ere esaten zaio. Lore asko ematen duelako eta udaren ataria dalako izango da. Osasun onarekin eta ondo gabiltzanean, denbora azkar joaten da. Soldaduzkan baiño azkarrago. Andik etorri giñan ezkeroko maiatz epelak ametsetan bezela joan zaizkigu. Gure garaian etzan orain bezela menderakaitz edo insumisorik, eta agindu zigitenean soldadu joan bear izan genduen belarriak makurtuta, kontzientziak agintzen bazigun eta epazigun. Oraingo gazteak aiña malizi ere ez genduen, eta joan

egin bear umil asko Francoren agindua betetzera. Eta geroz makiña bat babaleka jan genduen, utsaren peskisan. Zerriak izan bagiña ere ez geiago.

Egia esan, baba aleak ez dakit nork jango zituen, guk ez genituen ikusi-eta. Ia iru urte ta erdiko morrontza izan genduen. Illabete gutxiago, justu-justu. Munduko berri ikasteko ona omen da soldaduzka. Baiña orretarako aukera obeak badirala esango nuke nik. Ala ta guztiz ere, dana ez genduen kalterako izango. 42ko kintoak oso senar onak omen gera. Esana egiñekoak eta otsanak. Zintzoak eta emazteari kutiziak betetzen beste iñork ez bezela dakigunak. Baiña ez pentsatu gero emazteak ere edozein moduzkoak dauzkagunik. Orain gure etxeoandre diran eta leenago ain neska politak ziran aiek izan zuten meriturik asko. Aiek bazekiten gu soldaduzkatik ondo domatuta etorriko giñala, eta itxoin egin ziguten. Gero, ezkonduko bagiñan, kabia egiteko zotzak eta belar izpiak bildu bearra zegoen, eta orretarako ere denbora bear, ba. Komeri aiek danak pasatu ziran, eta noizbait bederik ezkondu giñan, orratik. Eta gure kuttunen pazienziak izan zuen bere saria. Agindutakoa egiten oitutako senarrak artu zituzten. Mendetasunaren berri zekitenak. Ezkondu eta gizona ezi bearrrik eza ez al da suerte ona? Egia da. 42ko kontuen emazteak oso ondo bizi omen dira. Arritzekoa al da?

Orain oarturikan
soldaduzkarekin,
berritzen dira zenbait
oroitzapen samin.
Andregaiä uzteak
ematen zigun min.
Pena genduen baiña
ezin ezer egin.

Itxogin iru urte
ta erdi luzetan,
gajoak egon ziran
urtutzen penetan.
Gurekin suerte ona
daukate benetan.
Ez al gera egongo
oraindik zorretan

Bertsolaritza naiko motel egon zan garaia ezagutu genduen. Gerra etorri zanean etzan bertsoarako gaitarik, eta bertsolariak isillik egon bear izan zuten. Eta bolara artan bazirudien euskaldunok ainbeste maite degun bertsozko festa iltzera zijoala. Baiña etsairik asko bazuen ere, bertsolaritza ezkutatzea etzan komeniko, eta Basarri eta Uztapidek argi egin zioten, galdu etzedin. Gerraondoko urte arlote aietan iñork etzuen pentsatzen bikote ark alaitu gabeko festarik izan zitekeenik. Eta gero oiñoderkoak ere sortu ziran. Beste bertsolari gazte askoren artean, Azpillaga eta Lopategi izan ziran Basarri eta Uztapide bezelako bikote sonatua osatu zutenak. Eta maisu zaarrak betiko bertsolaritzari eutsi zioten bezela, Lopategi eta Azpillagak protesta-bertsolaritza piztu zuten. Eta baita gazte jendeak ederki erantzun ere.

Ez da erreza bi bertsolari auk euskaldun kontzientzia esnatzen egin zuten lana goraiatzea. Lan bikaiña egin zuten, bai, eta baita arriskutsua ere. Garai artan ez baizegoen pentsatzen zana esaterik. Baiña Euskalerra guztian estimatua izan da eta da bikote bikain au. Zeraingo erria ez dago aaztuta, eta datorren igandean, etzi, maitasunezko omenaldi bat eskeiñiko die Azpillaga eta Lopategiri. Jakin dedanez, aspalditxotik ari dira omenaldi au antolatzen. Orretarako izendatu zan batzordea lanean ari da, eta ziur nago datorren igandean bertso-festa ikusgarria izango dala an. Goizeko amaiketean asiko da jaialdia. Amabi-amairu bertsolari izango dira parte artuko dutenak, eta bertsolaritzaren alde saiatzen diran zenbait jaun ere bai. Zenbat eta zeintzuk izango diran ez dago ziur esaterik, ainbestetatik bat edo bestek kale egitea ez baita arrizkeo izaten. Azpillaga eta Lopategi omenduen bertso pillla bat entzun nai dutenak aukera ederra izango dute etzi, esan bezela.

Bertsolari bikaiñak bezin gizon jatorrak dira Azpillaga eta Lopategi. Eta omenaldi au ondo merezita daukate, eta inguru

auetako bertsozaleak an izango dira bikotea merezi bezela txalotzen. Ea, ba, etzi danok alkarturik egun zoragarri bat igarotzen degun Zerainen.

Entzuten zauden euskaldun ori
bertsozalea bazera,
etzi goizean urbildu zaite
patxaraz Zerain aldera.
Azpillaga ta Lopategiri
zure aintza eskeintzera,
bi gizon jator eta bulartsu
zure txaloz omentzera,
euskaldun zintzo bi auek eman
digutena eskertzera.

Indarberritu baten bearra
izanik Euskalerrriak,
Azpillaga eta Lopategi or
bi bertsolari berriak.
Aieri esker esnatu ziran
erdi lo zeuden erriak.
Gizon trebeak eman ditu, bai,
euskaldunen jatorriak...
Orregatikan dauka oraindik
arnas gure aberriak.

1992ko ekainak 12

Mariano Castilloren egutegiak dioena egia baldin bada, koarta denborak atzo asi ziran, eta biar bukatuko dira. Gaur erdi-erdian gaude, beraz. Koarta denborak dirala eta ez dirala eztabaidak somatu izan ditut, eta apustoak ere ikusita nago, batek egun batean dirala eta besteak bestean dirala. Garai batean, koarta denboratan bijilia egin bear izaten zan, eta elizan esaten ziguten noiz ziran. Orduan etzan eztabaidarik izaten. Edozein egunetan ere bijilirik asko egiten genduen berriz, eta ala bizitzen giñan, naiko pake santuan. Orain erdiak elizara joaten ez diran onetan, kuarta denborak noiz diran ez ezik, diranik ere ez dakite askok. Baiña egun auetan egiten duen bezelako eguraldia egiten duela urrengo iru illabetetan eta orrelako zerbaiten zurrumurrua dakitenak badaude.

Uda gaiñean degu eta bat baiño geiago egongo dira nolako eguraldia egingo ote dun pentsatuz. Etzi goizeko ordubietan, biar

gaueko amabiak izango dira eguzkiaren baitan. Sudurra leiotik kanpora atera eta orduan begiratu bear da aizeak nundik jotzen duen, eta nolako eguraldia gelditzen dan. Eguzkia dagoenean itsasbazterrean bixigu politak ikusi oi dira, eta ea udan suerte pixka bat izaten degun. Leen ere izaten zan zeri begiratu, baiña gauza politak ikustea pekatu izaten zan, eta poliki ibilli bear.

Baiña agintariak ez al dute agintzen duten aiña agintzen guk nai degulako? Batzutan, baietz esango nuke. Izan ere beti izan dira bere buruak edertzeagatik agintariei losintxa egiten dietenak. Leun-leun itz egiñez aiei nundik ipurdian muin emango ibiltzen dira. Goikoari pelotilla eginda besteak baiño geixeago ote diran, ba. Eta, jakiña, ainbeste ipurzuri obeditzeko prest ikusten dituztenean, agintariak azi egiten dira. Arroto egiten dira, leenaz gaiñera. Leengo batean Ipar Amerikako presidenteak lurrera erori zan gizon bati eskua eman eta altxatzen lagundu zion, eta mundu guztiak jakin zuen. Edozeiñek ere erortzen danari altxatzen laguntzeko bearkizuna daukagu, eta presidenteak ere bai. Beste iñork baiño geiago, esango nuke nik. Agintariak ez al dira, ba, erria estuasunetatik ateratzeko?

Agintariak errespetatu bearra daukagu, baiña presidentea gizon bati laguntzen ari dala argazkia atera eta mundu guztiari erakustea ez al da losintxa egitea?

Arriturikan egon izan naiz
bat baiño geiagorekin,
kontua eta inbusteria
nola dituzten atsegin.
Alare ondo etortzen dira
agintzen duenarekin...
Lan egin baiño naiago dute
ipurzuriketa egin.

Disimuluan badabil norbait
bizitz errezaren billa,
ez uste ura izango danik
morroi zintzo ta umilla.
Langille zuri samarra danak
beti mingaiña abilla...
Kategoririk ez duan arek
egiten du pelotilla.

Garai batean uda gerturaten zanean sanjuan perretxiak irtetzen ziran bezela irtetzen dira txirrindulariak orain. Txirrindulari udatiarrak edo ziklo-turista oietakoak erruz ikusten dira. Neguan gutxi samar nekatzen diranak ere izaten dira-eta, mitxeliñak kenduko badira izardi pixka bat ateratzea ona izango da. Eta ori aitzakitizat artuta, lagun artean eguna pozik pasatzen dutenak ere izaten dira, berriz. Etxeak azpian arrapatzea ez bailitzake ona izango. Pixka bat tokialdatzea ere ona izaten da, eta zer esango degu? Bakoitzak bere kutiziak. Kolorez betetako erropak jantzi eta, buruan bixerarekin, oso ederki ematen dute. Erakusten dituzten zango bizardunak baiño politagoak izaten dira, baiña gizonok politik izatea beste batzuentzat utzi beste erremediorik ez daukagu. Eta ez dago zer esanik. Konformatu egin bear.

Txirrindularitza kirol atsegiña da, baiña arriskuak ere badi-tu, batez ere taldeka kamiñoa betean ibilli ezkerro. Bidea guztiona dala esaten dute. Egia da. Baiña kotxeren batek jota min artzen badute, ura zeñentzat izango da? Eskubideak eta oiek danak oso ondo daude, baiña kolpe txarren bat artu ezkerro, aren ondorioak ez ditu gozaten eskubideak. Urtero izaten da kamiñoan bizia uzten duen txirrindulariren bat edo beste. Eta ori da penagarria. Nik uste det gurasoak eta irakasleak badutela emen zerikusi pixka bat. Txirrindulariak ere gaztetatik ikasi bear luteke kamiñoa dana bete gabe ibiltzen.

Leengo batean aldapa beera ninjoala, batere uste ez nuela txirrindulari bat jarri zitzaidan kotxearen aurrean. Bere bidetik irten eta nere bidera sartuta zijoan. Bere ezkerretik. Ura sustoa eman zidana! Eskerrak poliki nindoala. Zenbait bezin txofer bizkor oietakoa izan banintz, Uztapidek bein bertsoan esan zuena: “ ez bazera joaten bear dan bazterretik/ kotxea pasako det zure bizkarretik..”

Baiña zeñek nai du orrelakorik? Barkatu, txirrindulariok, baiña kontuan eduki ezazute, batez ere biurgune edo kurbak dau-den tokian. Etzaitzake arriskuan ibilli. Bakoitza bere bidetik ibi-llita ere badago gero lanik asko.

Zuzen joan gaitezen,
ez trikili-traku,
bide guztiak nola
dituzten bi esku.
Izan gizon jatorrak
ta ez gose-zaku,
bakoitzak izan dezan
bera bete leku.

Ez dezagula jarri
bizia balantzan,
eta bizi gaitezen
alai eta dantzan.
Udara pasatzeko
ez egon zalantzan...
Ospitalean baiño
obe da ondartzan.

1992ko ekaiñak 26

Bere zillarrezko eztaiak dirala-eta Dinamarkako erregiñak garrantzi aundia duten itz auek esan ditu: “ezkontuta luzaro alka-rrekin bizi nai duten senar-emazteak, bata besteari arnasa artzeko ainbat leku utzi bear diote”. Askok esan nai duten itzak dira. Era askotara artzeko modukoak.

Ezkontza austeko, edo dibortziazeko, Estaduak epailleak dauzkan bezela, Elizak ere badauka ezkontza ondo egin zan ala ez, edo ezkontza desegin litekeen ala ez erabakitzeko epaitegia: *Tribunak de la Rota* deitzen dana, ain zuzen. Eta epaitegi orretan lana egiten duen apaiz jaun batek esan du, ezkontzeko ondo eldu-ta egon bear dala. Ez alkarri elduta, gizon eta emakume elduak izatera iritsita baizik. Estaduak ezkontza austeko legeak dituen bezela, Elizak ere loturak lasaitu egin dituela uste dute askok. Baiña ez omen da au orrela. Ezkonduak bere eginbearrak bete-tzeko gai diran ala ez, orri begirutzen dio Elizak, batez ere.

Ezkontzerakoan dana bai-bai esatea ez da naiko. Batak besteari eman bearrekoa borondate onarekin eman bear dio. Eta orrezaz gaiñera kontu geiago ere badaude. Alaxe dio apaizak. Alkarrenganako maitasuna, bizitza guztian alkarrenak izateko etsian egotea eta abar, eta orretarako ondo elduta egon bearra dago. Bata bestearen osagarri izateko ezkontzen gera, eta lagunari bear duena eman bear.

Gauza oiek orrela dirala buruan sartuta ez dituenaz ez dago bear bezela elduta. Eta eldu gabeko sagarra garratza izaten dan bezela, ondo eldu gabekoen ezkontza ere ezin gozoa izan. Dinamarkako erregiñak bezelaxe Erromako apaizak ere garrantzi aundia duten itzak esan ditu: “iñork ez daukala eman ezin duena emateko bearbizunik. Eldu gabe egoteko leen baiño arrazoi geiago daudela orain.” Eta eldu gabe dagoenak bai al daki besteari zer eman bear dion? Emen ere badago zer pentsatu. Dana dala, badirudi munduarekin batera gizakia ere aldatzen ari dala eta ezkontzari buruz Elizak kontuak geroz eta obeto ateratzen dituela. Baiña apaizaren esanak ondo ausnartu bear ditugu.

Udan gauza asko ikusten da, eta ez pentsatu gero etxean daukaguna eldu gabe dagoela eta beste bati eltzea libre dala. Batak besteari arnasa artzeko lekua eman bearra dago, baiña ortik aurrera poliki ibilli. Kaskalkeririk ez egin beintzat.

Udaran gaude ta ez arritu
sentitzen bagera bero,
baiña gurea ez dan loreak
ez gaitzala jarri ero.
Lotura danak autsita ondo
izaterik ez espero.
Libre dabiltzan guzti-guztiak
onak ote dira gero?

Kutizi danak beteta ere
pertsonez ez da asetzen.
Orregatikan jakin bear da
zoriona nun dagoen.
Auzoko lore danak ez dira
arantz gabeak izaten.
Etxean goxo bizi dan ura
ez al da bizi ondoen?

1992ko uztaillak 3

Begiak zabalduerazteko lagunik onena gosea omen da. Lana egiñerazteko nagusi ona, eta lanean erakusteko maixu jakintsua. Opizio berriak erakusten ere bai omen daki goseak, eta nun zer dagoen ikusten ere laguntzen omen du. Bestalde, zenbat asmakizun edo inbentu atera ote du goseak? Aspaldiko esaera da, edo-zertarako ere bearra bezelako lagunik ez dala. Garai batean baratzan edo soro bazterrean jartzen ziran txorizugarriak ere ez ote ziran goseak eta bearrak ateratako asmakizunak? Baratzako illarrak eta soroko gariak jango ez bazituzten, txoriak nolabait izutu bear, ba, etxean goserik izango ez bazan. Eta ortik etorriko ziran *txorimaloak*. Premian dauden gizakiak lotatik esnatzeko ere gosea ez da zirikatzaile txarra izango.

Lanik gabe gelditu zan italiar batek egundoko inbentuak atera omen ditu. Kotxe- lapurrak uxatzeko, plastikozko gizonak egiten asi da. Manikiak esaten zaioten oietakoak. Eta ain ondo egiten ditu, bizi-bizirik daudela ematen dute. Maniki oietako bat bolanteari elduta, edo atzekaldeko eserlekuan erdi lotan bezela jarri ezkerro, kotxe-lapurrik ez omen da inguratzen. Emen ere lapur-kontuak entzuten dira, baiña Italiako uri aundietan ez dago giro. Ia ez dago emakumezkoak bakarrik kotxean ibiltzen uzterik. Leen esan degun gizon ura lanik gabe eta erdi goseak gelditu zanari eskerrak. Ark asmatutako plastikozko gizon oietako bat artzen dute kotxean, eta ura naikoa dute emakumeak gaizkillerik ez inguratzeko. Lapurrak, bortxatzaileak edo bioladoreak eta orrelako traste guztiak plastikozko gizonak uxatzen omen ditu. Baita neskak engaiñatzen pijoak izaten diran alproja lotsagabeak ere. Bitxi edo alaja ta guzti dabil-tzan emakumezkoak ere ez daukate orain lapur bildurrik.

Italiarraren inbentua ona izango da, baiña emakumeen lagun eta babesle giñala uste genduenak leku ederrean gelditu gera. Gure lekuan plastikozko gizon bat naikoa dute orain.

Len txori-izugarriak zeuden,
gaur gizon-izugarriak;
zenbait gizonen gaiztakeriak
baidira bildugarriak.
Guk aiña indar ez dutenentzat
gera ikaragarriak...
Zakarkeririk ez bagenduke
giñake maitagarriak.

Inbentu eta asmakizunak
askorentzat dira onak,
zerbait bear du babesik gabe
edo bildurrez dagonak.
Naiko lur jota uzten du berriz
modan pasata dagonak:
guk baiño geigo balio dute
gaur plastikozko gizonak.

1992ko uztaillak 10

Ondo bizi diran jauntxoak bizi diran baiño obeto bizitzeko nai aiña laguntza eta laguntzaille izaten dute. Diruak almen aundiak ditu izan ere mundu onetan. Orrelako oiek uda datorrenean ibiltzen dira larri samar. Oporretan zer egin pentsatu ezin, alajaiña. Orrekin izaten omen dituzte buruausteak. Lanaren mendean bizi dirala, eta pentsatzeko ere ez daukatela astirik esaten dute, etxean beintzat. Eta sikologoak konturatu dira orrekin. Eta jaun oiei nundik eta nola lagunduko dabilta, buru-belarri. Leenbizi, oporretan zer egitea nai lutekeen pentsatu, eta arekin amets egiteko esaten omen diete. Eta gero, udan aldi batean beintzat etxetik alde egitea komeni zaiela.

Oporretan zer egin nai duten amets egitea erreza da, baiña bakarrik joan bear dutela etxekoei buruan nola sartu? Dirudunak lagun faltarik ez dute izaten ordea, eta sikologoak laguntzen diete emaztea eta aurrak asarretu gabe anka egiten. Senarrak pakea bear duela esaten badu medikuak, emazteak nola ez du, ba, sinistuko? Beno, sinistu edo sinistu itxura egin bear beintzat. Gizon gizarajoa ezin estutuko du geiegi beintzat. Jauntxo oiek ez dituzte aski urtean beingo oporrak. Noizean bein oporralditxo laburrak ere bear omen dituzte, beti lanean jardun gabe, gauza

atsegiñetan pentsatzeko. Orrela esaten dute beintzat. Orrelako senarra daukan emaztea ez da, ba, lanik egin gabe biziko. Eta ala ere, etxean gelditu bear, nola ta beste sikologo bat lagun artuta anka egiten ez duen. Beno, orrelakoak ere izango dira bat baiño geiago. Auxe da mundu xelebrea jarri zaiguna. Naiko dirua daukanak ametsak egi errez biurtzen ditu.

Atsedena komeni zaiola, eta etxetik alde egin eta opor denboran pikarditxoak egindakoak izango dira bat baiño geiago. Sikologoak ere orrelakoei laguntzeko prest egoten dira berriz. Leen naikoa ez baleukate bezela, mozorrokerirako ere sikologoien bedeinkazioa gaiñera! Urte guztia baserrian edo fabrika zuloan lanean egiten dutenentzat kontseju onak ematen dituen sendatzailerik ez da izaten, noski. Erremedio onak, oporrak sarritan eta orrelako bedeinkazioak badakizu norentzako izaten diran. Komeni zaien bezelako premiak ere leen naikoa daukatentzat, azkenean.

Zenbat alderdi dauzkan
aberats izanak,
badakite gutxikin
bizi diranak.
Bide danak zabalik
dirua daukanak,
naiz kejavu mendean
daukalako lanak.
Jan eta edanak,
musu ta laztanak,
errez egin planak
morroiak dauzkanak.
Aren naia egiten
bai dute danak.

Diruak gizon asko
ditula okertzen:
ia aspertu gera
ori entzuten.
Batzuek pikardira
diruak bultzatzen.
Famili asko ortik
omen dira galtzen.
Ez utzi ondatzen,
inpernu biurtzen,
portatuaz zuzen
errez da salbatzen.
Oporrak badatoz ta
poztu gaitezen.

Uztaillaren erdiak iges egin digu asko konturatu gabe. Uzta jasotzeko sasoi ederra, garai batean bezela gure soroetan uztarik balitz. Buruausterik etzaigu faltako, baiña leenago ere larri eta kezka geiago izaten ziran ontzako urreak baiño. Eta ez gaitezen kejatu. Miñik gabe negar egitea baiño uda taju antzean pasatzen saiatzea obe izango degu. Ipurdia burua baiño gorago degula igi-taiarekin gari ebakitzen jardun bearrik ez daukagu, gari jasotze-koan autsa jan bearrik ere ez, eta sardearekin gurdí belarrak usten jardun eta azkureak ez gaitu penatzen. Orain garirik ez degu erei-ten, artajorran lanik ez daukagu, eta leenago ogi gutxi eta talo asko jaten genduen bazela, orain naiko ogia jaten degu eta talorik ez. Eta gaiñera, gaiñerakoak.

Biar uztaillak 18. Danak ez dira aaztuta egongo. Aztiriko elizatzoxa beteko da, urtero bezelaxe. Kaxianok armonioa joko du eta erriak kantatu ere bai. Aztiriarrak meza nagusi ederra entzungo dute Santa Marinaren ondran eta alabantzan. Sermoi bikaiña entzun ere bai. Beti etorri oi da Arantzazuko frailleren bat. Eta Aztiriko sukaldeak usai goxoa zabaltzen dute egun orretan. Ez da arritzeko. Aita Julian Alustiza ere or izango da bere jaiotetxeari bisitatxo bat egite-ra etorrita Familikoekin eta lagun zaarrekin noizean bein itzaspertu bat egiteko eskubidea badute frailleak ere. Bai orixe. Beti ezin, ba, erreztatzen jardun. Aldian bein arnasa ere artu bearra dago, eta noiz aukera oberik orretarako bailladako festa egunean baiño? Etxekoak ere poztuko dira Arantzazuko frailleak maian eserita ikustean, eta orra danak ondo.

Aztiriko festak builla aundi gabeko festa goxo eta xamurrak izaten dira. Aztiri-Bat alkartekoak afari bapoa egingo dute, baiña baita festak antolatzen fin saiatu ere. Ango euskal dantza, bolari, toka, txirrindulari eta abar, izango da zer ikusia. Kaxiano eta kon-paiñiak jarriko du aukerarik asko dantzan egin nai dutenentzat,

eta ango pagope zoragarri artan bertsolariak ere botako dituzte bota bearrekoak. Eta guzti ori, euskal-giro eta pake ederrean egingo da. Oraingo bizimodu naastu onetan Aztiriko festak beze-lako une batzuek ez dira gaizki etortzen.

Gaur Aztiri-Bat alkarteraiño
datoz txit une alaiak,
grazi aparta izaten baitu
ango afari usaiak.
Eta urtero alkarte orrek
antolatzen ditu jaiak...
Ez ote dira euskal oiturak
ezkontzen diran eztaiak?

Baiña pixka bat illuntzen gaitu
gauz bati begiratzeak:
ainbat maitasun sortu oi zuten
oitura batzun galtzeak.
Lenago zuan pozik bai al du
orain festak etortzeak?
Kotxeak sortu ziran ezkerro
akabo neskalauntzeak.

1992ko uztaillak 24

Danok dakigun bezela, Jesus jaio zan lurraldean jaiotakoei judutarrak esaten diete. Zur fama aundia dute eta judioak ere esaten diegu, noski. Baiña ez pentsatu judioak Jerusalem baka-rrik daudenik. Emen ere badaude judioak eta ez gutxi. Iñor engaiñatzen pijoak diralako, edo judioak gaizki ikusiak izan dira aspaldi samarretik. Hitlerrek makiña bat garbitu zuen erezen errurik gabe, judutarrak ziralako bakar-bakarrik. Espaiñian ere judio asko zan garai batean. Dirurik geiena ere aien eskuetan zegoen, eta etsai asko izan zuten, Errege Katolikoak aurrena zirala. Moroen kontra gerra egiteko-eta judioetara jo bear izan zuten diru eske. Eta ortik etorriko ziran gorabeera asko. Orain bosteun urte errege aiek katolikoan erlijiora gonbertitzeko agindu zieten judutarrei. Eta batzuk gonbertitu ziran. Ez erlijioagatik, zituzten ondasunak ez galtzeagatik baizik. Katoliko egin etziranak Espaiñiatik kanpora bidali zituzten, eta asko sutan erre gaiñera.

Jesukristok etzuen esan ori egitekorik, baiña orrelakoxe katolikoak gera gu. Espaiñiako gobernua orain konturatu omen da judutarrekin gaizki portatu zala. Emengo ekonomian ez da panparroikeri aundirik, eta judutarren diruaren ondoren ibilliko da, seguru asko. Inbusteri utsarekin ez ditu engaiñatuko, baiña danak alkarren antzekoak izango dira, eta or konpon!

Sueziako neska gazte batek egundoko mirariak egiten omen ditu. Itsuak argitu, errenak sendatu eta orrelako asko. Sueziar oiek oso eguzkizaleak izaten dira. Ondartzan dabiltzanean-eta, bat baiño geiagori begiak argitzea ez da arritzeko izango. Errenen bat edo beste aien atzetik ibiltzen astea ere ez. Neska gazte orrek dirua nun dagoen jakin eta Jerusalema joan omen da bere mirariak egitera. Dirua nai, ba. Baiña etsai txarra sortu zaio. Jerusalengo elizgizonen buru egiten duen rabinoa bildurrez dago. Sueka gazte orrek eramango dituela judioen diruak eta animak, eta belaun-kaskoak estaltzen ez dituzten gonak pekatu dirala eta ondo estaltzeko agindu die gazteei. Orain suekaren eta rabinoaren artean omen dago auzia. Baiña rabinoa diru pixka bat kastatzeko prest dagoen otsak dira zueziarrarekin ondo konpon-tzeagatik. Begira: rabino bizardunak auzia galdu bear azkenean. Eta dirua ere bai. Eta anima ere larri ibilli.

Gaur bear bada judutar asko
ez degu emen ikusko,
baiña ez uste ez dagonik gu
engaiñatzeko lain kako.
Mundu ontara begiratuta
nik au egiten det juzko:
Jerusalema gaberik bertan
bada judiorik asko.

Ase eziñik asko gabiltza
ta oso gutxi naikuan,
guk ere egon bear genduke
beste batzuen zakuan.
Besteri esan judioak, gu
santuak geralakuan...
Guk beti esku garbiak baiña
ezer ez dagon lekuan.

Aspaldi onetan santuenganako zaletasuna eta debozioa zearo oztu zaigu. Orain etzaio iñori entzuten San Antoniori limosna egingdako edo alako santuri errezatutako konturik. Baiña mesede egiten duten santuak badaude, eta auetako bat San Inazio izango da. Gure patroia aundia. Loiolako santua izango da urtero-urtero oporraldia apurtxo bat luzatzen digun santu bakarra. Aurten egun bat bakarrik erregalatzen digu, baiña zubi edo *punte* dalakoa gertatzen dala-eta oporraldia poliki luzatutako urteak izan oi dira. San Inaziori esker pixka bat zor diogula esango nuke.

Zeruan San Pedrok aiña edo geiago agintzen omen du gaiñera, eta gure Patroiarekin ondo egotea komeni zaigu. Oporretan zenbat ezbear eta istripu gertatzen diran badakigu. Kotxean sartu eta kamiñoan aurrera or zear goazenean San Inaziori aitagure bat edo beste errezatu bear genioke. Ez gaitzala oraindik zerura eramanean. Mundu onetan zer egin asko daukagula, eta urte batzutan beintzat itxoiteko, geroxeago alkar ikusiko degula-eta.

Munduan bizi zan arte naiko jenio estua omen zuen San Inaziok. Gazte denboran pikaro samarra ere izan zala uste det. Garai artako munduan ikusi zitekeen guztia ikusitakoa, bestalde. Gizonen berri ondo zekiena, militarra izana, eta zorrotza. Bere Konpainikoak zutik jarrieraztea etzan arritzeko izango. Ala ere, Bartzelonan, Salamancan, Parisen eta ez dakit nungo unibertsi-dadetan ikasitako gizon aundizki batentzat bere burua errenditza ez da berriketako zerbait. Eta bera bezelako jakintsuak berak fundatuta eta armatutako konpainira eramanean gaiñera. Aundizkien lagunak ziran aitzakia zuten jesuitak. Eta dana etzan gezurra izango, agian. Baiña ez dago esaterik pobreen alde lanik ez dute-la egiten. Beartsuei laguntzeagatik bizia eman duten jesuitak izan dira, eta ez leenago bakarrik. Oraindik denbora asko ez dala Amerikan, esate baterako. Bere garaiko munduari zuzendu bat

eman zion San Inaziok. Gaurko Euskalerrriak ere badauka premi ederra. Nora begira ote dago gure Patroi Aundia?

San Inazio, zuri otoitz bat
egin nai dizut emendik
Euskalerrria zaindu dezazun
al baldin bada iñundik...
Garai batean burruka beste
fruturik etzan gugandik,
gaur ere sestra dago agintzen
pake santuaren gaindik.
Ta artzai zorrotz baten premia
badago emen oraindik.

Danok dakigu gizon zorrotza
baiña zuzena ziñala,
eta zeruan Jesukristoren
lagun aundia zerala.
Gure arteko pakeak egin
azkar nola edo ala.
Guk zertarako degu bestela
zandariaren itzala?
Ez aztu gero gure erri au
zurea ere badala.

1992ko abuztuak 7

Oporraldiari gozo iritzitakoak izango dira onezkero an eta emen. Izan ere, urte guztian egun auen zai egon eta iritsi danean, nola ez atsedean on bat artu? Gaurko bizimodu ipurtestu onetan danak bear dira, eta lasaitu bat artu dezatela premia duten guztiak. Izan dedilla pakea eta bizitzeko poza familietan. *Orrela bizi bagiña beti* esanez eta nai deguna egiñez bizitzea gauza aundia da. Onelako aldarteak laburrak eta gutxi izaten dira ordea. Eta orixe txarra.

Ala ere, danak ez dira oporzale. Israelen bizi dan moro batek 75 milloi lapurtu omen dizkio Estaduari. Izan ere, sei emazte eta 54 seme-alaba omen dauzka. Ez du denbora alperrik galdu izango. Ark ez ditu ordu asko pasatu Altzanira joanda erreka bazterreko pago-itzalean, lasai etzan eta lokuluskak egiñez. Emazteren batek aurrera ekartzen zion bakoitzean Estadutik diru mordoska jasoaz oso ederki omen zebillen. Moro ori etzan

alaja zuzena izango. Baiña izan du zeñek neurriak artu. Nai zuen guztia eginda libre usteko zuen, baiña leku ederrean zebillen, gizarajoa. Zeuzkan sei emaztetatik bat bakarra zan legezkoa, eta onek ere trabestuak erantsi dizkio. Andre ori ia zaartu zala, eta ura baztertu eta aren ordeaz beste bi gazteago erosteko asmoak zituen. Moroa izan arren nai zuen guztia egiten ezin utzi ordeaz andreak, eta nundik eldu ere jakin nunbait, eta salatu egin du. Denuntziatu. Eta Estaduak 75 milloiko isuna edo multa egin dio. Ondo bizi besterik ez, baiña andre batekin konformatu ezin eta lapurretan egin bear gaiñera. Oporrak ez dirala bearrezko esango dute gero. Obe zuen saltsa oietan sartu gabe opor egoki batzuk artu izan balitu. Etzion larrak elduko eldu dion bezela. Bazkalondoan siesta eta gauez lo piska bat geiago egin izan balu eta emaztearekin ondo portatu, beste zakur batek zaunka egingo zion.

A ze nolako oporrak pasa litezken 75 milloirekin! Baiña andre berria erosteko aurreratuta zeuzkan diruak ere Estaduari eman bear orain. Eta emaztearen mesedeak eskertzen ez dakien alprojak besterik merezi al du?

Oporrak asi dirala eta
zenbat ote daude pozik?
Batek nai duna egiten badu
ez dago alako gauzik.
Lana ona da baiña
ondo artu tamaiña
neurri justuak ez ezik.
Ler egiteak ez du balio,
ondo bizitzeak baizik.
Ler egiteak ez du balio,
ondo bizitzeak baizik.

Ondoren onik ez du ekartzen
bizio asko izanak.
Moro zar batek orregatikan
galdu ditu diru danak.
Kutizi asko bete
baiña ondatu dute
sei emazteren laztanak.
Ainbeste andre baiño obe da
ondo egin baten lanak.
Ainbeste andre baiño obe da
ondo egin baten lanak.

Gaur Andre Mari bezpera da, eta Zeraiñi zerbait esan bearco diogu orratik. Nere erritarrak ez dezatela esan aietaz zero aaztuta nagoela, ez da egia-ta. Plazako arte aundiaren azpian egindako jolasak ondo gogoan dauzkat oraindik. Ganbaratxo eta Ostatun egindako musaldiak ere bai. Eta Andre Maritan egindako parrandatxoak zer esanik ez. Neronek esatea ez da ondo egongo, baiña garai artako gazteak oso formalak giñalarik ori. Oraingo gazteak gu giñan baiño argiagoak dira, eta orrela obe. Gazte denborari zumua atera gabeko damurik ez dezatela izan. Bere txikian Zerain dan baiño toki politagoak ez dira nunai ikusten. Erritik kanpora urte batzuk pasatu arte ez gera konturatzen zeñien kabi ederrean jaio eta azi giñan. Zeraingo kontuak nundik jakingo eta Argentinatik, alajaiña! Emengo kontu zaarrak dakazkian paper batzuak bidali dizkidate, Zeraiñen argazki eta guzti. Ortik pentsatu Zerain txikiaren oiartzunak noraiño iristen diran.

Aurtengo maiatzaren ogeian bete dira 608 urte Zerain erri bezela ezagutzen asi zala. Orain 62 urte, 560 biztanle zituen. Gaur, 235 inguru bizi dirala uste det errian. Beeraka joatea dala dirudi onek, baiña nik ez nuke ori esango. Oraindik beintzat bere izate euskalduna zintzo gordetzen du gure erriak. Euskaldun jatorrak izanik, erriarenganako maitasunezko ardura berezi bat daukatela zeraindarrak iruditzen zait. Eta au ez da beeraka edo atzerakoa joatea. Izan dira aldaketak, bai. Baiña ez nuke esango kalterako izan diranik. Asko azi diran errietan ere zakurrak ankautsik ikusten dira gero, eta saltsa ugari. Zeraindar asko Andremariak Liernin ospatzen omen dituzte. Ederki egiña. Oraingo etxeoandreak ez daukate garai batekoak bezela oillo zaarrak lumatzen eta oillaskoak iltzen jardun bearrik. Ez nago ziur esateko, baiña Andremari eguna Zeraiñen eta San Roke eguna Gabirin ospatzen duen etxeoandreren bat edo beste bada.

Ori da bizitzen jakitea. Eta bizitzen dakien etxeoandre batek familirako zenbat balio duen ez dago esaterik.

Argentinan balekitez Zeraiñen nola bizi diran, a ze nolako inbiriak pasatuko lituzketen. Eta Zeraiñen etxeoandre jatorrak daudelako da gutzia. Batzutan estu samar ere artzen naute, baiña ni ere ez naiz isillik egoteko ona eta...

Andremaritan nai bazenduke
Zeraiña egin bisita,
erri polit bat ikusko dezu,
egon zindezke etsita.
Jakintsu asko txoratu dira
gure plaza ikusita.
Katedralik ez daukagu baiña
bai elizatxo polita.

Urte batzuek badaramazkit
Zeraindikan aldentuta,
baiña festak noiz izaten diran
ez nago oso aztuta.
Donostian ere Andremari
daukate aukeratuta,
geiago diralako ez baizik
Zeraiñi kopiatuta.

Zerain ez dala edozer gauza
nola entzun dan askotan,
ori berriro esan bearrik
alde batera ez neukan.
Donostin festa dan egunean
gaude gu ere festetan...
Ortik pentsatsu gure Zeraiñek
zer kategoria daukan.

1992ko abuztuak 21

Zenbat itz egiten ote da berdintasunaren alde? Jaungoikoarentzat danok berdiñak omen gera. Arentzat ez omen da beltzik eta zuririk. Elizatik kanpora ere berdintasuna sarritan aitatzen da. Legearen aurrean danok berdiñak gerala eta abar.

Baiña esana da bat eta izana bestea ordea. Eta zenbat gizonen itz ederrak ez sinistea obe.

Legeak egiten dituzten gizonak goi maillakoak izaten dira, eta aiek bere astoari egiten diote arre! Gosez dagoenak dagoen tokitik artzea libre omen du. Baiña poliki eta kontuz ibilli. Pikardi dexentea egin arren abogadu on bat ordaintzeko modua badauka, libratuko da. Bestela, itzalera. Iru gauza dira, onak izanik ere, alperrik galtzen diranak: basoan egur igarra, alperraren indarra eta pobrearen arrazoia. Ortik pentsatu danak berdiñak geran ala ez. Engaiñatu ez gaituzte egiten, baiña gugatik nai dutena egiten dute.

Lantsariak kontuz jaso bear omen dira. Euneko zazpi edo orrela. Agintariak berriz, euneko ogeitabi, eta ortik gora ere bai. Langabezian edo paroan daudeneri ere diru laguntzak murrizteko asmoak ditu Gobernuak. Eta ori ere legezkoa izango da. Gerrikoak estutu bearra omen dago emen, eta segi aurrera. Caritasek esan duenez, Euskadin geroz eta beartsu geiago dago. Geroz eta pobre geiago. Eta bizi eziña eta premiak geitzen dijoazen bezela, gaitzak dirala, ezjakintasuna dala eta abar, arazoak ugaltzen ari dira. Geroz eta bizimodu zaillagoa ari da jartzen emen ere. Badira beartsuei laguntzen saiatzen diran gizon eta emakumeak, baiña aien alegin guztiak ez dira naiko. Zuzentasunean, justizian oiñarritzen dan gizarte bat moldatzen ez dan bitartean, ez da berdintasunik izango. Badaukagu pixka baterako lana.

Goiko maillan jarrita dauzkagun jaun oiek berdintasunaren billa dabiltzala eta orrelako txorakeriak ez dakit zertarako esaten dituzten. Ikusi, ba, batzuk edo asko lanik gabe eta bizi eziñik, eta beste batzuk 49 milloi balio duten kotxean. Esketik bizi diranak ere badaude emen. Au dek atarramentua! *Caritas* naiko garbi eta argi mintzatu zaigu: pobrearen alde Jaurlaritzak egiten duena asko dala, baiña ez dala naikoa. Boxeolari batek aurtzaroan asto

beltzarenak ikusi omen zituen, eta beltza zalako dana. Munduko txapeldun izatera iritsi omen zan, eta zearo aberastu. Bapo bizi omen zan, eta ala esaten omen zuen:”ni leenago beltza nintzan”.

Diruarekin gertatzen danak
iñor ezin du arritu.
Noizbait agintzen asi zan eta
geroztik ez da gelditu.
Nola bera dan jaun eta jabe
nork ez ote du aditu?
Lenago beltzak ziranak ere
diruak zuritzen ditu.

Zenbaitek errez irabazten du.
Beste zenbaitek kostata.
Eta berakin gutxi piatu
lagun zintzoa ez da-ta.
Irabaztean bat arrotzen da
ustez zerbait badala ta,
galtzean baita ondatu ere
errukirik ez dauka-ta.

1992ko abuztuak 28

Bizitzeak poza ematen du oraintxe. Geroz eta gauza geiago ari gera ikasten. Eta ikusten nago oso argiak ez geranok ere laister generala jakintsu egiñik. Leengo histori zaarrean gertatutako gorabeera askoren berri jakiten asi gera. Oraindik denbora gutxi dala jakin danez, gu jaio baiño 300 milloi urte leenago, egunak 22 ordu omen zituen. Eta egunak motzagoak baldin baziran, urteak ere ala izango ziran, noski. Orregatik biziko zan 900 urtean Matusalen zaarra.

Gure gorputzak bai omen dauzka kromosamak esaten zaien zati txiki-txiki batzuk. Eta puska oietan jartzen omen du gorputz onek noiz arte balio duen. Tomate poteak ere izaten dituzte zenbaki batzuk, eta aiek esaten dute tomate orrek noiz arteko iraupena daukan. An jartzen duen eguna pasatu ezkerro, ez du balio izaten jateko, eta tomate ura botatzea obe, bere pote eta guzti. Gure gorputza ere balio duen arte aprobetxatzea izango da onena. Orain esaten dan bezela, kadukatu arte.

Baiña ainbeste jakitea aurrerapena ala atzerapena ote da? Orain neska-mutillak alkarrekin gustatu eta besterik gabe ezkonzen dira, baiña yogurrak bezela noiz arte balio duten jakiteko modua izaten bada, batek baiño geiagok bazterrean gelditu bearko du. Orain arte genekiena zan, iñor ez dala beste mundura bezperatik joaten. Ordua iritsi arte ez du iñork aldegiten emendik. Eta, batzutan beintzat, lasai bizi gera. Gorputza esaten diogun pipar pote onek noiz kadukatzen duen bagenekiki orrela izango ote litzake? Noiz jan bear degun jakitea naiko latza izango litzakela esango nuke. Dana dala, esaten duten bezela danok jakintsu izatera iristen bagera, istripuz edo ezbearrez garbitzen ez bagera, kromosoma oien bitartez jakingo degu noiz arte egon bear degun munduan. Eta ori orrela baldin bada, jaiotzako agiriarekin batera emango digute bizitzaren bukaerako agiri edo zertifikatua ere.

Orra bi lan batera egiteko modua. Baiña ez degu presaka ibilli bear. Ez daukagu lan guztiak geuk egin bearrik. Mundu onetatik joan ezkeru, zertarako ditugu zertifikatu eta gaiñontzeko joan-etorriak? Zerbait ondotoxu uzten duenak paperak nork aterea izango du.

Lasai bizi izaten
zailla da gaur egun.
Ez al da ezagun?
Begira zer kontrola
ezarri nai zaigun.
Ortik iges egiten
nola badakigun,
zeiñi inporta dio
zer iraupen degun?
Al degun arte ondo
pasatu dezagun.

Kontrola ez ote da
guretzat kaltean?
Bai nere ustean.
Nork esan nola bizi
ta zenbat urtean?
Ez sartu iñor gure
etxeko atean
abixatuko degu
aspertzen astean.
Eta utzi pakean
bien bitartean.

Opor-illa esaten diogun abuztua joan zaigu. Orain etorri zaigun oni eskola-illa, lan-illa edo orrela esan bear ko diogu. Lana egin bearra naiko eskola da, eta eskolara joan bearrak ere ematen du lanik asko. Bat egin bear dala edo besteari ekin bear zaiola, osasuna izan dezagula.

Orain arte ez nekien nik, baiña Kontsolazioko Amabirjiñaren eguna omen da gaur. Pixka bat zaildu bearrak ainbesterañoko pena ematen badigu, Amabirjiñaren kontsueloa eskatu eta segi aurrera. Kizkitza, Lierni, Arantzazu eta abar, il onen laurdena erdi jai egiten genduen garai batean. Arantzazura erromes joateko eguna jai ematen zuten fabrikak baziran. Baiña oitura ari ere utzi zitzaion gure lana egin bear onekin. Baiña ez gera aberastu. Lanetik ez dala aberasten esaten zuenak arrazoi izango zuen, noski. Aste bukaerak jai egiteari eman genion. Eta orrekin ere ez ditugu gauzak erremediatu.

Beste asmakizun edo inbentu bat ere atera dute Santander aldean. Aitona eta amona asko kartak artzen ari omen dira, esanez mundu onetan alperrik daudela, eta ea leenbaitleen beste mundura joaten laguntzea nai duten. Zaarrei bizirik eustea asko kostatzen dala eta beste mundurako pasaporte eman ezkeroko dirua aurreratuko litzakeela, alegia. Zorioneko dirua eta traba egiten duena paretik kendu naia, ba! Leengoak esan zuena: zaartu ezkeroko ostikada! Orain zaartu ez diranen batzuk trabatik kendu arren ez litzake, ba, kalte aundirik izango, baiña bakoitzari bere lekuan pakean uztea izango da onena. Bizi diran guztiak zaartzen dira emen, eta kartak bidaltzen ari diran oiek ere zaartuko dira alakoren batean. Ereiten ari diran aziaren frutua jasoko dute denborarekin. Jaungoikoaren legeko laugarren agindua liburutik kendu degu, baiña aren ordeko zerbait oberik ez degu asma-tu oraindik.

Lierniko Amaren eguna badator, eta Arantzazura bisitatxo bat egiteko garaian gaude. Liernira joanda, edo Arantzazutik etxerakoan Oñatiko Txopekuan txukun-txukun bazkalduaz egun eder bat pasatzen duenak asmatuko du. Eta egun bat Liernin eta beste bat Arantzazun pasatzen duenak obeto oraindik. Santanderko ibentu ori baiño obea izango da ori, lasai bizitzeko.

Arro sentitzen diranak gaitza
zer dan ez dakitenean,
zartu diranak ez dituzte nai
ikusi aldamenean.
Dana dirala pentsatu arren
indarrean daudenean;
arrokeriak jaongo zaizkie
zartzen astena diranean.

Berekoikeri maltzurak ditu
zuztar gogor ta sakonak.
Eta erruki gutxi du zuztar
oiei lotuta dagonak.
Naiz ala uste burutik asko
sano ez dagon pertsonak,
trasteak zartzen diran bezela
ez dira zartzen gizonak

1992ko irailak 11

Maastietako Amabirjiñaren eguna omen da gaur. Ona emen nik ez nekien Amabirjiñaren izen bat. Maastiak dauzkatena ere norbaiten laguntasuna nai, ba. Maats kontuak udazkenaren etorrera adierazten dute. Ostoak zimeltzen asten diran bezela, festa otsak isiltzen asten dira. Jolasak eta kontu ariñak alde batera utzita arrastoan sartzeko garaia da udazkena. Gaztetxoak eskolara asten dira, eta orrek baditu bere gorabeerak..

Seme-alabak ikasketak egin bearra ez da erreminta txarra gurasoak kezkatzen asteko. Lanerako ondo prestatuta ere bizitzeko zailtasunik asko badago oraiñaldian. Bolara onetan beintzat etorkizuna naiko illun agiri da, eta ez dakit ikasketa on batzuk egitea aiñako irtenbiderik ikusten dan. Semeak eta alabak ez ditezela arritu gurasoak kezkatu ikustearekin. Aitaren eta amaren esa-

nak ez dituzte gaizki artu bear. Eskola pixka bat jakin arren oraindik ez dakite ondo munduko berri, eta pazientzi pixka bat artu bearra dago.

Geroari begira eta gaztediari dagokionez argitasuna bada-tor gaiñera. Enpresariak arremanetan jarri dira Eusko Jaurlaritzarekin eta Unibertsidadearekin eta abar, Langintza Eskolak edo ofizioak ikasteko eskolak martxan jartzeko. Kanpotarrak aiña ez dakigulako edo atzerrietatik ekarritako gauza guztiak emengoak baiño obeak dirala uste izaten degu. Eta lanean ondo ikasi ezker, beste edozeiñek egiten duena egiteko lain bagera. Besteak aiña izan nai badegu, edozer lan eta edozer gauza egiten ikasi bear degu. Enpresa-jabeak eskola onak mol-datzeke ardura artzen badute, salbatuko gera. Asmoa dan bezela ikasketak egiteko erreztasunak sortzen badira, langintza edo ofi-zioak ikasita irtengo dira gazteak eskolatik. Eta lana aurkitzeko erreztasun aundia izango da ori, eta ez degu itxaropenik galdu bear, geure aldetik alegiñean saiatu baizik.

Gure aldean asko dakiten gazteak ezagutu bearrean gera. Atzeratuak gerala eta orrelako batzuk esango dizkigute, baiña lanik ez daukatelako ipurterretuta ez dira biziko beintzat. Eta aurrera egin dutelako asko izaten badute, atzean gelditzen gera-nontzat ere zerbait iritsiko al da. Ikusten nago oraindik gazteen kontura bapo bizi bear degula. Ura izango da paotxa!

Mundu onetan aberastutzen
ez dute danak jakiten.
Baiña miseriaren mendetik
zeiñek ez luke nai irten?
Oraingo gazte danak ez dakit
au ondo ote dakiten:
langille ona danari iñork
ez dio parre egiten.

Gizona lana egin ezker
bizi diteke dotore;
badu ortako eskubidea,
ez bai zan jaio abere.
Ez digu beste ezerk egingo
lanak ainbeste mesede...
Beste edozein dan aiña gizon
egingo gaitu gu ere.

Italiako erri txiki bateko bikario jaunak, ezkonberriei elizatik irtetzean arroza botatzea galerazi egin omen du. Mundu onetan ainbeste gizarajo goseak daudela ikusita, arroza orrela botatzea debanerian dirua kastatzea dala. Eta arrazoi du. Dirurik izango ez bada ere, mundu onetara etorritako iñork ez luke goserik pasatu bear. Ez goserik, eta ez otzik. Gizaki bat bakarrik goseak dagoen bitartean ez litzake gramo bat jaki alperrik galdu bear. Bikario jaun orrek esan du gaiñera arroza orrela botatzea arlotekeria dala, eta oitura zikiña.

Ez dakit au orretaraiño izango dan. Arroza ez da ain zikiña ere. Eta ezkonberriei botatzen zaien arroza familiko ugaritasunaren irudia omen da. Arroza botatzean seme-alaba asko izatea opatzen zaie ezkonberriei. Ez al digute, ba, esaten aur gutxi jaiotzen dala eta danok zaartuta mundutik ezkutatu ez gaitezen ume geiago egin bear dala? Ezkonberriei famili ugaria eskatu nai badiegu, seme-alaba asko alegia, arroza bota bearrean erregalatu edo beste zerbait asmatu bearrean izango gera. Akabo mundua bestela.

Janaria ez alperrik galtzea eta bazterrak ez zikintzea, bi arrazoi oiez gaiñera beste bat ere eman du apaiz jaunak. Arroz orrek eliza garbitzen lan geiegi jartzen omen du. Banengoen, ba, ni goseak daudenei jaten ematen asteko artaraiño errukitu ote geran. Emen gertatzen dana da, al dan lanik gutxiena eginda bizi nai degula. Illaren azkenean zenbat eta geiago libratu-eta obe. Ori bai, baiña nekatu gabe. Italiako sakristauak ere anka ortatik erren egingo dute, seguru asko.

Lanari iges egin eta mendian egonaldia batzuk egiteko egunak badatoz. Eiztariak ez dira aaztuta egongo. Koarta denboratan gaude eta badaezpada ere kontuan jartzea pentsatu det. Biar gauean gelditzen dan aizeak joko du datorren illean. Ondo begiratu. Ea uso batzuk arrapatzeko modua izaten duten. Eta geiegi arra-

patzen badute, ez ditzatela bota ezkonberriei arroza bezela, bada-gu zeinek jana-eta. Nik abixatu det bada ez bada ere, baiña bildur naiz Afrikako beltzak arroza jango lutekeenean bezela gu usoak jango genitukeenean geldituko ote geran.

Munduan asko goseak daude
eta naikoa jan ezin.

Apaizak egin duenarekin
ez degu artu bear min.

Ezkonberriei botatzen zaien
arroz pilla oriekin
askozaz ere obe litzake
paella ederrak egin.

Gosez dagonak ostiral asko
ta gutxitan ostegun gizen.

Apaiz jaun orrek itz egin digu
naiko jator eta zuzen.

Mixeriarene mende daudenak
asetzen asi ditezen,
arrozak arroz gu ere zerbait
zintzotzen asi gaitezen.

1992ko irailak 25

Eguna joan eta eguna etorri, beti zerbait erakusten ari zaigu bizitza. Zerbait esan bear danean, zer esan eta nola esan asmatu egin bear izaten da, eta bizitzaren erakutsiak ondo etortzen dira. Azkenaldi onetan jakin dedanez, gure gorputza kotxe bat bezelatsu da. Aurpegiko azala da kontxe orren karrozeria, eta biotza eta birrikak, eta barruko puska oiek dira kotxearen piezak. Aurpegiko azala zimurtzen zaigunean, karrozeria erdoituta daukan kotxearen moduan gelditzen gera. Ala ere, batzuk aurpegia pintatuta edo *cirujia estética* eginda pixka bat itxuratzen dira, baiña barruko puskek zaartzean edo balio ez dutela gelditzean ibiltzen dira gaizki. Gorputza eman zigitenean puska oientzat ordekoric ez baiziguten eman. Barruko puska oientzat ez daukagu repuesto piezarik.

Gizona beti zer pentsa egoten da, eta bear diran repuestoak ildakoen gorputzetatik artzen asmatu du. Garai batean esan baligute ildako baten biotza aldatuta ia illean zegoen bat piztuko zala, ez genduen

asko sinistuko. Giltzurrin, begi eta beste zenbait puskarekin ere berdin. Biotza kendu zioten ildakoa zakar samarra baldin bazan, ura jarri eta sendatu zanak ez dakit inor maitatzeko zenbateraiñoko abildadea izango duen. Dana dala, bizirik gelditzea da kontua emen, eta bear izan ezkerro, biotz berriari maitatzen erakutsi bearko zaio. Txertatutako begiak, pekatu diran gauzai begiratzen oituak baldin bazeuden, lanak emango dituzte gaur ikusten diran gauzak ikusita.

Oraiñarteko txertaketarik zaillena gibelarena zan. Gibela aldututako gutxi ateratzen zan bizirik. Baiña botika bat asmatu dute Amerikan, eta tximuaren gibela aldatu eta botika ori artzen dutenak ez omen dira iltzen. Gibela sano gordetzeko mozkorrik ere ez da arrapatu bear, tximuak ez baitute zurrutik egiten. Orra nundik etorri litekeen salbazioa. Medikuak bildur ziran gibela txertatutakoak tximuak bezela arbolatik arbolara saltoka asiko ote ziran, baiña zurrutik egin gabe gibela presko gordetzen badute, aterako omen dira. Lasai bizitzeko ez dago gibelaundia izatea bezelakorik.

Danok dakigu mediku jaunak
beti esanez daudela
jenio txarrak eta zurrutak
gibela galtzen dutela.
Zintzo portatu etxeoandreak
agintzen digun bezela,
arririk egin gabe ta presko
gorde dezagun gibela.

Gure gibela gurea da-ta
postizoa besterena.
Erre danaren orde z naiz eta
txertatu tximu batena.
Len degunari lasai azitzen
uztea degu onena,
gibelaundiak bizi baitira
mundu ontan ondoena.

1992ko urriak 2

Badira oporrak abuztuan artu baiño agorrean artu naiago dutenak. Ez, noski, garai batean bezela errosarioa errezatuz Arantzazun bederatiurrena egiteko. Orrekin ez gera soseatzen orain.

Joan dan illean Egipton izan dan batek esan dizkit ango kon-
tuak. Bagenekien egiptoarrak moro kastakoak zirala. Moro guz-
tiak bezela, emakumea bear bezela aintzakotzat artzen ez
dutenak, alegia. Ez da arritzekoa izaten moroak bi-iru andre edu-
kitzea. Eta Egipton emakume asko ikusten omen da aurpegia
estalita. Baiña orrek ez du esan nai danak mendean bizi diranik.
An ere, emen bezelaxe, geienetan nai dutena egiten omen dute.
Egun batean, Egiptoko kapitalean zebillela, nere lagun orrek aur-
pegia atzamartuta zeukaten gizon batzuk ikusi omen zituen auto-
bus batetik irtetzen. Eta autobusa ustu zanean, txoperra irten
omen zan, eta txartel bat ipiñi omen zuen autobusaren atean,
emakumezkoak bakarrik jartzen zuena.

Egiptoarrak ere, moro asko bezela, atzaparluze samarrak
omen dira. Emakumeei pakean uzten ez dieten oietakoak.
Autobusak jendez beteta dabiltzanean egiten dituzte bere
pikardiak. Aien pianoa jo bearra izaten omen da ona!
Atzaparrak zeñek erabilli dituen iñork ez diela antzik emango
usteko dute, baiña an ere emakumeak ez lotan egon ordea, eta
eran arrapatzen dutenari muturra ondrazten omen diote. Gero
autobusetik musua atzamartuta irten bear, ba. Ez pakean egon-
go balira. Santu eta santan erdian arrizko orma jarri bear dala
aspaldiko esaera da. Egiptorako ere balioko du esaera orrek.
Ango santu eta santak ere alkarri ikutu ezkeru txinpartak ate-
ratzen dituzte-eta, ikusten danez.

Dana dala, jenderik geiena ibiltzen dan orduetan txarteltxo
ipiñi autobusaren sarreran, eta gizonaezkorik ez dute ametitzen.
Emakumezkoak gizonak onela lurrean uzteko eskubidea nola iri-
tsi duten, edo agintariak nola engaiñatu dituzten, orixe ez dakit.
Bere buruak babesteko ainbat indar bear dute eta eskuak geldituz
dauzkanari masailleko bat emateko eskubidea ere bai. Ari dira
errespetoa jartzen. Egiptoko moro atzapar luzeak zibilizatuko
dituzte emakumeak. Ez dira esku txarretan erori.

Mundu guztiko berriak orain
errez jakiten ditugu.
Egipton dauden atzparluze
oienak badakizkigu.
Ango moro zar lotsagabeen
antzik oraindik ez degu...
Aien aldean formalak eta
santuak ez al gera du?

Emen ez dago santuen billa
joan bearrik urrutira,
bistan ikusten dira ugari
jarri ezkerro begira.
Ala ta guztiz emengo santak
oso konforme ez dira,
ta zer izango ote litzake
Egipton bizi balira?

1992ko urriak 9

Munduko emakumerik aberatsena Inghaterrako erregiña omen da. Dirurik ez daukagunok, naiko dirua bagenu dana egiña dagoela uste izaten degu. Eta Inghaterrako erregiña zorionetan igari eta pozik biziko dala esan diteke. Baiña ori ere ez da orrela, aidanez. Beti zerbaiten bearra dago. Beti zerbaiten eske gaude. Eta nik ez dakit zenbat jauregi, etxe, diru eta aberastasun dauzkan. Eta izugarrizko lur edo terreno saillak ere bai, baso, zelai, soro eta guzti. Bere sail edo finka auetako bat alanbre-esiz itxi nai omen du. Basauntzak sartzen dira eta ango arbola-azal eta landare erne berriak aientzat ainbat omen dira. Dana dala, basauntzak arbolak jaten dituztela eta sail ori alanbrez isteko 55 milloi eskatu dizkio Gobernuari. Bapo, neska. Eiztariren bat basauntzak arrapatzera joango balitz, lurra berea dala esango luke.

Inghaterran famili bat baiño geiago egongo da basauntz bat edo beste pozik jango lukeena, baiña ez da egongo ori esatera erregiñarengana joan besterik! Noizean bein tiro batzuk entzungo balituzkete, basauntzak uxatuko lirake. Eta bide batez beartsuentzat janaldi bat edo beste ere izango litzake. Ori egin baiño naingo du ordea alanbre-esitan dirua kastatu, baiña ez bere kontura, erriaren kontura baizik. Famili bat ogeita amar bat urtean bizi-

tzeko lain diru erriarengandik artutako lurrak erriaren kontura itxi eta bere naieran gordetzeko eta erabiltzeko...

Pentsatzen jarri ezkerro, ondo zelebreek gera. Geure kasa uzten bazaigu, ez gera gauza pakean bizitzeko. Diru geiago nai degulako, besteak baño geiego izan nai degulako, edo inbiria besterik ez daukagulako, nai deguna egiten utziko baligute, alkar jango genduke. Zuzenduko gaituenen bat derrigor bear degu. Aginduz zuzenduko gaituena gaiñera. Norbaitek agintzen ez badigu, eta zuzen ibillierazi, ez dago gauza onik gurekin. Agintariak aukeratzen ditugu, goi maillan jartzen ditugu, eta gero, nai dutena egiten digute. Eta ez gera kapaz dana jan ez dezaten basauntzei bezela esiak jartzeko.

Erregiña eta artista oietako askoren berriak ematen dituzten errebistak ezpaiñak igurtziaz irakurtzen ditugu gaiñera. Ori ez al da jende aundi orri ipurdian muin ematea? Eta onek onelaxe bearko du, seguru asko. Au da au!

Asko daukanak geiago nai ta
ala ere on itxura,
baiña justizi billa ez joan
olakoen ingurura.
Oiek lurretik aldegin gabe
joan nai dute zerura.
Baiña bidea ordainduta ez
baizik besteren kontura.

Mundu onetan piña danari
egiten diote burla,
esaten baita kontzientzia
asto zar batek jan zula.
Lagun maiteak, ez al dezute
pentsatu izan sekula,
tranpa egiten ez dakiena
tontotzat artzen degula?

1992ko urriak 16

Euskalerrian urteko sasoirik ederrena udazkena dala esan izan da. Udaberria ere polita dala, baiña aldakorra. Udazkena berriz, patxaratsuagoa da. Lasaiagoa. Batzuek ala diote, baiña eiztariei gal-

detu ezkerero, auskalo zer esango luteken. Garai onetan begiak gorritzeraiño nekatutako jendea ikusten da. Eta ez artazuriketan gauze lana eginda. Usoak eta eizean egin bearra eta danak orain izaten dira, eta orretarako goiz jeiki bear berriz. Illunabarrean lagunartera joan eta eizeko gorabeerak ere kontatu bear izaten dira, danak egiak izango ez badira ere. Eizera joateko lanari nola iges egin ere asmatu bearra dago, eta ori ez da burua nekatu gabe egiten.

Dana dala, lana ez bada eizea, beti bada zerbait. Gure bizitzan beti eizean ari baigera. Etxera ezer ekarriko badegu nun edo an zerbait bildu bear izaten degu. Eta ori ez al da eizean egitea? Eiztaria adarrez eta ostoz egindako ezkutalekuan usoen zai egoten dan bezela egoten dira politikoak itz ederrez eta promesaz egindako parape-toaren atzean ezkutatuta. Pentsatu dezagun, esate baterako, tabakoaren kontra zenbat itz egiten dan. Eta munduko tabako fabrikarik aundienak Margaret Thatcher artu omen du berarekin nazio pobreetan tabakoa saltzen laguntzeko. Eta eun milloi pezeta inguru eman omen dizkio andre orri bere laguntzagarik.

Margarita ori Inglaterrako Gobernuko buru izana da. Eta Gobernuan egon zanean tabakoaren etsai izango zan, baiña orain, aginpidearekin zer ikusirik gabe gelditu danean, jende gizarajoaren artean tabakoa saltzeko prest, eun milloi pezeta irabazteagatik. Leen ere etzan miserian egongo, baiña diruagatik edozer gauza egiten degu. Europako naziotan badira tabakoaren kontra propaganda egiteko asmoak. Thatcher prest dago tabakoaren kontrako propaganda ori nola galerazi erakusteko edo galerazten laguntzeko ere.

Egun auetan izango dira, jateko bear izan ez arren, dibertitzeagatik usoak iltzen dituztenak. Thatcherrek ere batzuk il eta besteak gaixotu, kalterik asko egingo du tabakoa saltzen lagunduta. Eta ez diru premian dagoelako, dirua irabazteko apeta daukalako baizik. Batzuei eizea gustatzen zaien bezela, ari dirua gustatzen, ba. Or dago okerra.

Mundu au onelaxe da. Eta eiztari zeratenok ondo ibilli, baiña iñori usorik arrapatu gabe. Bestek botatako usoei utzi pake-an, beti ez da erreza izaten baiña.

Eiztariak urrian
zer nolako lanak
usoak emanak!
Kezkaz gaude eizera
joan ezin geranak.
O, eiztariok, entzun
lagunen esanak:
geitxo izan ezker
botatako danak,
zeiñek jana badago
sobratzen diranak.

Lan batzuetarako
ez gera makaldu.
Naiz zerbait argaldu
jaten serbitzu ona
oi degu azaldu.
Usoak janez merke
nai degu apaldu.
Sobratzen badira
ez alperrik galdu.
Segura irratira
mordo bat bialdu.

1992ko urriak 23

Euskaldunok biurriak giñala bagenekien, baiña ain gaiztoak giñanik ez nuen uste. Madrid aldeko jakintsu batek esan duenez, azken urte auetan oiturak asko aldatu dira. Orain ez omen du pekatuak iñor ikaritzen. Ia orain arte, danetan elizkoiak euskaldunak giñan, eta orain gutxi gera elizara joaten geranak. Jaungoikoagan sinisten omen degu baiña pekatu bildurra zearo galdu degu. Eta elizara joaten ez geran onetan, politiko jende orrek mittiñen orde zermoiak egitea pentsatuko zuen. Ez, ba, oietxek mixiolari txarrak iñor konbertitzeko! Alakoxe ejenploak ematen dizkigute.

Aldaketak izango ziran, baiña goiko maillan daudenak egiaren kolorean komeni zaiena esateko oitura ez da aldatu. Egunkarietan irakurtzen danaren eta irratiak diotenaren erdia bakarrik egia dala

ere, Espaiñiako ekonomia porru eginda dago. Gobernuak berealdiko zorrak egin ditu. Ez uste izan ordea agintariak ezeren errurik dutenik. Gaitz guztiak guk diru geiegi kastatzen degulako etorri omen dira. Ez da ezer, ala ere, agintari zintzoak dauzkagunean. Politikariei entzuten jarri zaitez, eta gauzak ez daudela ain gaizki esango dizute. Zerga eta abar jendeari diru geiago kendu, eta zuloak beteko dirala. Ez dizute esango, bada ez bada ere, tranpa egiten dutenak arrapatuko dituztela, alperrikako kastuak kenduko dituztela eta orrelakorik. Enpresariei entzuten jartzen bazera, gauzak gaizki deudela esango dizute. Jendeari eskuetatik dirua kentzearekin lana urritzea datorrela, eta lantegi bat baiño geiago itxi bearrean gertatzen dirala. Zeiñi sinistu bear diogu?

Gu bezelakoari etortzen zaion dirua lanetik etortzen zaio. Berriketa utsarekin ez dago emen ezer. Itzaldi dotoreak egiten dituzten politikariak nunai billatu litezke, baten lekuan milla bear izanda ere, baiña bear bezelako enpresa-gizonak ez dira dozenan amairu izaten. Eta pekatua errespetatu bear bada, danok errespetatu bear degu. Ez beean arrastaka gabiltzanok bakarrik. Goi oietan bapo bizi diranak ere bai. Au ez degu guk bakarrik esaten. Madriden ere orrelaxe diote, eta egia izango da. Angoak gure aldean zuzenak eta onak baitira.

Munduan beti batzuek alai eta besteak tristerik.

Len ala zan ta orain ere ez orri alde egiterik.

Zuzen itxurak egiñagatik geienak tranpaz beterik, eta esaten diguten dana bai al dago sinisterik?

Egia zeñiek esaten duen ez dago antzematerik.

Jaunak, auxe da gezur usaia nabaitzen dana aizean!

Jauntxo guztiak amorratuta or dabiltz diru eizean.

Gaiñontzekoak al duten gisan beti geroko pozean...

Ikusten nago danok erori bear degula leizean, goiko jaun oiek kastu alperrak aldebat utzi ezean.

Neguari begira gaude ia oraintxe. Etzi Santu guztian eguna. Badirudi egun ori neguaren mandataria dala. Bere otz eta guzti, neguak poz aundirik ez digu ematen, baiña ez dakit estutzeko aiña ote dan ere. Gizakiak 120 bat urtean bizi eziñik ez daukala esan du jakintsu batek. Zertarako geiago? Dana ez da gezurra izango. Italian 61 urteko andre batek semea izan omen du. Ortik pentsatu urte oietara iritsi arren nolako sasoa edukiko zuen. Pozez zorutzen eta arro-arro omen dago. Eta ez da gutxiagorako.

Madrideko Unibertsidadean maixu dagoen mediku jakintsu batek esan du neguari bildurrik ez izateko zer egin bear degun. Urteetan aurrera dijoaztenak, denetatik jan bear omen dute. Leenago errejimena egin bear izaten zan, eta orain babarruna, lentejak, garbantzuak eta oiek danak onak dirala esaten digute. Fruta asko jan bear da, eta barazki edo berdurak ere bai, baiña beste jaki oiekin aaztu gabe, gorputzak bearrezko dituen bitaminak eta mineralak bereganatu ditzan.

Badirudi sendagilleak pixka bat errukitu dirala, eta bizimodu erreztu nai digutela. Aragia ona dala esan du katedratiko jaun orrek, baiña arraia obea. Sardiñak, txitxarroa eta oiek danak jatea komeni dala. Bixigua jatekorik ez du esan, baiña noizean bein ez du kalterik egingo. Sarritan jan ezker patrikarako gaitza sortzen dala uste det. Alkoholarekin kontu aundia eduki bear dala esan du. Ardoak biotza alaitzen duela esaten dute kartujoak, baiña neurrian edan bear dala. Alkoholak muiñetan sekulako matxurak egiten dituela, eta ori ez komeni. Muiñak aberiatu ezker, txalakaakoa egiten baita. Eta ardoarekin gerra baiño urarekin pakea obe izango da etxean. Lan apur bat ere egin bearra dago gorputza erdoitu ez dedin. Emazteari etxeko lanak egiten lagundu, patatak zuritu, mandatuak egin eta orrelakoak egiñez zaintzen da ondo osasuna.

Domu Santu edo negua, gaiñean degun urte sasoiari aurpegi emateko zer egin bear degun naiko garbi dagoela esango nuke. Zer jatea komeni zaigun sendagilleak esango digu ondoena. Zer lan egin bear degun galdetzera ez daukagu iñorengana joan bearrrik. Emazteak esango digu ori. Orretarako medikua etxean daukagu. Eta ez da suerte txarra. Bere esanak egiñez ez degu ain negu txarra pasatuko. Jaso buruak, Italiako 61 urteko emakume orrek bezelaxe.

Aiton-amonak bizi ziran len
txit egoera larrian:
rejimena ta indizioa
beso edo iztarrian.
Neronek fede geiago daukat
gaurko botika berrian:
salda beroa sarri-sarritan
ta lana bere neurrian.

Orren egarri ez izan arren
bagoaz negu aldera.
Baiña alperrik etorriko da
otza gerra ematera.
Rejimen eta erdi goseak
utzirik alde batera,
sendagilleak alde dauzkagu
eta aterako gera.

1992ko azaroak 6

Katedratriko baten iritziak irakurri berria naiz. Egi mordoska polita esan du jakintsu orrek. Auetako bat, gizonezkoen balioa beera dijoala, eta emakumeena gora. Danok berdin balio genduela uste nuen nik. Eta batzuek gora eta besteak beera egite au ez dakit ona izango dan. Baiña gaur orrela gertatzen dala begien bistan dago. Zergatik ote da? Gizonezkoak gaizki portatzen geralako?

Bizimodua garestitu da, etxebizitzaren salneurriak laiñoetaraiño igo dira, eta biziko gabera emakumeak etxetik kanpo lanera joatera beartu ditugu. Eta orain orren ondorioak nozitu bear. Lantokian zortzi ordu pasatuta, etxeko lanak egin eta gaiñera umeak azi, ez da iñorentzat egiten. Emakumearentzat ere

ez. Emakumezkoaren lana gizonezkoarena baiño gutxiago ordaindu da orain arte. Lanerako gertatu da, bere buruaren jabe da, eta ez dauka zertan neskame izanik. Ortik etorri da ezkontzak urritzea eta aur gutxi jaiotzea.

Deustuko Unibertsidadean mutillak baiño nota obeak ateratzen omen dituzte neskak. Ortik pentsatu emakumeak goi maillako lanak egiteko balio duen ala ez. Katedratiko jaun orrek esan duenez, gaurko euskaldun gazteak bere gurasoak baiño garrantzi geiago ematen diote diruari, ondo bizitzeari, eta gizartean zerbait edo norbait izateari. Ezkontzen ez badira, ezkontza gauza serioa dala pentsatzen dutelako da. Eta bein emezortzi bat urte ezker ezkondu egin bear zala eta orrelako kontuak joan ziran. Oraingo gazte ikasiak leengoak sinisten zituzten gauza asko ez dituzte aintzakotzat artzen. Obeto bizi dira ordea, eta obeto bizitzera iritsiko dira oraindik. Eta ez mutillak bakarrik, baita neskak ere.

Gizonezkoak bai uste mundua berea zuela eta berak agintzen zuela, baiña bera lo dagoen bitartean emakumeak esnatu egin dira, zorionez. Ez det uste kalterako izango danik, eta poza ematen dit. Aitaren zorrozatasuna amak baretu oi duen bezela, gobernatzaileen zakarkeriak emakume agintariak leuntzea gertatu liteke oraindik. Alaxe izan dedilla. Gerra besterik ez dagoen mundu zakar onetan badago zerbaiten premia-eta.

Nola edozein lanetan igo
zaizkigun gure parera,
emakumeen trebetasunez
iñor arritzen ez gera.
Ongi etorri, emakumeok,
agintarien saillera,
gizonezkoen gogortasuna
pixka bat gozatutzeroa.

Zuen irripar alaiak nola
biotzak pozten dizkigun,
nagusi baiño askoz naiago
degu izan zuen lagun.
Alkarrentzako egiñak gera
ta alkar artu dezagun,
ea guztion artean mundu
obe bat moldatzen degun.

Bizi geran garai onen ezaugarrietako bat, dana aseguratuta eduki nai izatea da. Arriskuak geroz eta kezka eta bildur geiago ematen digu, eta al deguneraiño lasai bizi nai degu. Ainbeste aukera dago gaiñera, eta asegururik gabe ez dago bizitzerik. Urte muga iristean aseguru-etxeari txanponak eman bearrak karramarra batzuk ateratzen dizkigu, baiña or nunbait moldatzen gera.

Kotxea aseguratzen degu, etxea ere bai, suak erre eta lapurrak okerren bat egitea gertatuta ere. Urak iges egin digulako bizilagunari etxea ondatzea gertatuta ere, aseguratzea obe. Eta orrela bizi gera, al deguneraiño seguru jokatuz. Luzaro eta ondo bizitzeko ere aseguroa artuko genduke, baldin balego. Baiña orrelakorik ez da asmatu oraindik. Erremedio bat bai omen dago, baiña oraiñaldian ez dauka estimazio aundirik. Urte askoan eta osasuntsu bizitzeko, ezkontzea ona da. Baiña zeñek nai du ezkondu? Danok nai degu ondo bizi, baiña ez uztarria lepagaiñean degula. Ezkontzak urritu dirala eta politikari, elizgizon eta abar kezkatzen asita daude. Negu alde onetan, berotasun pixka baten billa edo, ezkontzak ugaldu bear dutela esan liteke, baiña ez. Gu errez samar deskuidatu giñan. Eta ez gerala damutu esaten badegu ere, ezkontza garesti samar irtetzen da, bai dirutan eta bai pazientzian.

Ondo bizitzeagatik kutiziak alde batera uztea eta orrelakoak ez dute balio gazteentzat. Egunean eguneko zoriona naiago dute. Eta zerbait izango da. Baiña ezkontza gutxi izatearen erru guztia ez det uste gazteena izango danik. Erreztasun geiago balego, eta ezkondata ondo bizitzeko itxaropena, gu erori giñan lazo berean eroriko lirake oraingo gazteak ere. Baiña batetik bizimodu zailla eta bestetik esi asko zabalik, orra ezkontzeren bi etsai aundi. Ezkonduen aldean ezkongabe asko iltzen omen da istripuz eta ezbearrez. Ez dago zalantzarik astebukaerak parrandan pasatu bearrean etxeko pakean pasatzen dituztenak luzaroago eta obeto biziko dirala.

Alkohola baiño maitasuna obe izango da osasunerako, asarrealditxo batzuk gorabeera. Alkarri aitzakia emateko moduan egotea bezelako asegurorik ez dago luzaro eta ondo bizitzeko.

Zenbait ezkondu ikusten dira
musaje ximurrarekin,
noizean beinka nola oi degun
guztiok zerbait utsegin.
Ala ta guztiz gauz xelebren bat
gertatutzen da gurekin:
asarre plantak sarritan egin
baiña beti alkarrekin.

Geiena maite degunarentzat
morrokkadarik geiena,
ori omen da maitasunaren
seiñale nagusia.
Pentsamentu bat bada au ondo
adierazten duena:
alkar tentatzen degun artean
bizi gera ondoena.

1992ko azaroak 20

Kulturarik eza, edo gutxi jakitea, atzeratua izatea, beartsu bizi diranen kontua dala uste izan da. Gizartean beeko maillan bizi diranak ezjakiñak izaten dirala. Askotan orrela gertatzen bada ere, ez da egi osoa. Asko dakitenak eta ondo bizi diranak ere badituzte akatsak. Ez dira beti zuzen ibiltzen. Espaiñian eun emakumetatik berrogei baiño geiagok alkohol geiegi edaten omen dute. Xurrut egiten dutela, alegia. Baiña gizonekoengatik ari bagiña zurrut egiten dutela esango genduke, baiña emakumeei buruz ari geranez, txukunxeago edo fin antzean itz egin bearko degu. Ea, ba, ondo konpontzen geran.

Zurrut egiten duten emakume oiek kultura ona dutenak, ikasiak omen dira geienak, eta dirua ondo irabazten dutenak. Beraz, ez dira atzeratuta bizi diranak eta ezjakiñak. Baiña ez dakite ondo zer egiten duten. Beste lekuetan bezelaxe, Euskalerrian ere zurruta naiko zabaldua dago, eta onek ematen digu pena. Ala ere, jakiteak ez du kalterik egiten eta gaitzerdi. Gaztetan zurrut egiten

du ten emakume askok, urteetan aurrera dijoazen bezela alkoholari utzi egiten omen dio. Zaartzen astean arrastoan sartzen dira, nunbait. Au ez dago gaizki, baiña garaia baiño leen ximurtutakoak baiño gazte musugorri liraiñak ez al dira politagoak izaten? Eta ez gazteak bakarrik, baita urte batzuk eduki arren itxura ederrean eta presko gordetzen diranak ere.

Besteak egiten dutena egin nai izateak baditu arriskuak. Alkoholak gibelera jotzen du, eta gibelako miñez dagoenak jenio txarra berekin du. Zurruta dala eta ez dala beti ipurterretuta dagoenaren ondoan bizitzen ez da giro izango. Zenbat senar-emazte sakabanatu ote dira zurruta dala medio? Izan ere, nola ez dira, ba, dibortzioak izango alkoholarekin eta tabakoarekin osasuna galdu eta petralduta bizi bagera?

Alkohola ez da kaltegarri emakumeentzat bakarrik. Makiñatxo bat gizonezko kaskaillu biurtu eta ondatzen du zurrutak. Zurrut egitea txurrut egitea baiño okerragoa baita. Jai illunabarran etxerakoan andregaiari musutxo bat edo beste ematea pekatu izaten zan leenago. “Cubalibre”ak artzea baiño atariko intxaurpean laztantxo bat edo beste obe izango zan, orratik! Tabernako ke arte zaratatsuan aiñako giroa egongo zan illargitan, alkarri eskuak berotuz kontu potxoloak esateko. Ori egiten duten neska-mutillak gibel preskoa edukiko dute. Zurrutaren poderioz zer egiten ez dakitenak baiño pekatu arrisku gutxiago ere bai.

Muxu emanez azaltzen dala
biotzeko maitasuna,
auxe da gauz bat lenago iñoiz
esaten etzitzaiguna.
Onela galdu degu gaztetan
bear zan gozotasuna.
Baiña zurrutak ez du betetzen
maitasunaren utsuna.

Baso izoztu kristalezkoa
ezpaiñetara eramanez,
ezin liteke maitetasunik
piztu nik uste dedanez.
Bai arrosazko ezpain gorritan
amodioa edanez,
“nai dizudala zalantzarikan
ez zazu izan”, esanez.

Aginpidearen eta aberastasunaren egarria ondo berea du gizakiak. Egarrri orren ardatza, dirua da berriz. Eta neurria ere bai. Gizonak eta gauzak ardatz orren inguruan dantzan egiten dute, eta diruarekin neurtzen dira. Dirua daukanak zerbait balio izaten du, eta ez daukanak, ezer ez. Edo ezer gutxi. *Zenbat daukazun, hainbeste balio dezu*, dio esaera batek.

Beti eziñean eta beartsu dabillenaren izakera ezin ditekera onan izan. Inbiria ere ortik etortzen da, eta inbiriz bizi dana gaizki bizi da, zalantzarik gabe. Ala ere, beartsutasuna edo pobrezia txarra da, baiña aberastasuna ere ez da lagun ona lasai lo egiteko. Au diru asko daukanen batek esango zuen, pobreak kontsolatzeko. Nik ez dakit aberats izatea zer dan, baiña asko daukatenak poliki bizi diralakoan egoten naiz. Diruak buruauste asko ematen duela esan izan da, eta eskuetatik iges egin ez dezan begi bat zabalik dala lo egin bear dala. Orrelako kezkarik gabe, lo lasai egiteak ez al du diruak aiña balioko? Gaiñera, aberasten baiño aberastasunari eusten zaillago omen da. Deskuidatu ezkerero, azukrea uretan bezela urtzen da dirua, eta zero arruinatezko gutxi bear izaten da, eta beti bildurrez bizi bear. Ez da lantegi ederra izango orixe ere. Aberatsak ez dira ondo bizi, gizarajoak. Erruki ere ematen dute. Dirua ilusio utsa dala, zorientasuna erosteko ez duela balio, buruauste ugari ematen duela eta ez dakit zer, baiña danok uraxe nai. Askok eduki arren ez daukanari ematen ez da iñor ikusten.

Era askotakoak ezagutzea tokatu zait, eta diru asko dutenak ezagutu ditut, baiña naikoa daukanik ez det ezagutzen. Aberastasunak badu berekin gauza bat asko maite deguna: askatasuna. Nai dana egiteko erreztasuna. Eta orregatik dabil gizona diruaren ondoren, dirua asmatu zan ezkeroztik. Libre bizi nai duela. Al dan ondoena bizi eta iñori kontu eman bearrik ez, zeñi etzaio gustatuko, izan ere?

Pobre bat geitxo edanda ikusten badetu, mozkortu egin dala esaten degu. Eta aberats bat mozkortzen bada, mareatu egin dala. Aberatsak ez dute pekatu egin. Orretarako dirua irabazten ez ezik zaintzen ere jakin egin bear ordea. Guk ezin deguna. Gure zakuak ez dakit ipurdiko joskura askatuta daukan ala ez, goitik sartu ala beetik irtetzen zaio. Baiña iñoren inbiririk gabe eta lasai bizi gera, eta kitto.

Jaunak, auxe da inbiriaren
mendetik irten eziña!
Sarri jainkotzat artzen baitegu
diruaren imajiña.
Gure etsairik zitalena da
besteren onaren miña.
Ez, noski, degun ainbesterekin
konformatuko bagiña.

Gaizki bizi ta nor bere kulpaz,
or bi pekatu gogorrak.
Penitentzirik gabe ordaindu
dezazkegu oien zorrak.
Itxi atea inbiriari,
izan pertsona jatorrak.
Ori egin ezean ez gera
guk uste bezin bizkorrak.

1992ko abenduak 4

Urutiko intxaurrak ots aundia, esan izan da. Baiña bertako intxaurrak ere ez dute beti ots ona ateratzen, eta aspertuta urrutiko intxaurren billa joatea ez da arritzeko. Aspalditxo onetan berri berdin samarrak entzuten dira emen. Kanpotik ere ala moduzkoak etortzen dira, baita pixka bat aztertu ezkerro, zenbait ezberditasun aurkituko degu, bearbada. Pixka bat aldatzea ona izaten da, bestela aspertu eta tristetu egiten gera-eta.

Matxarda samarrak eta agintzea gustatzen zaienak badira gure artean, baiña Italia alde orretan ere jende bero samarra dagoela uste det. Ango emakume batek bere semea ezkontzerik ez omen zuen nai iñolako moduz. Eta aztarrika ederrak jo zituen semeari ezkontzeko gogoia kenduko ziolakoan. Baiña alperrik. Berea egin bearra-

koa zan nunbait mutilla ere. Semea buru gogorra bazan, ama ere etzan amutsa, ez. Eta baita semeari azioa nola egin asmatu ere. Ezkontzeko eguna iritsi zanean, atariko atean txartel bat jarri zuen amak, eztaietara iñor joan etzedin. Txartel orretan esaten zuen semea il zala eta illetak urrengo egunean izango zirala. Eztaiak nola egingo, illeta, entierroa, alegia. Alde ederreko kontuak dira.

Zenbait emakume sorgin utsak izaten dirala eta orrelakoak esaten omen ditut. Amari iruditzen zaio ezkontzen danean semea galdu egiten duela, eta erraiñak kendu diola gaiñera. Amagiarrebak eta erraiñak alkarri mutturra jartzea ortik etortzen omen da askotan. Ala ere, amak pentsatu bear luke semea ez dagoela beti gonapean edukitzerik. Italiako mutil ura ere emaztetxoak pozik artuko zuen bere ondoan, leenengotik beintzat. Pozik, eta goxo-goxo gaiñera. Utzi, ba, semeari egun batzuk ondo pasatzen noiz mikaztua izango du-eta.

Baiña emakumeen akatsak bakarrik ez ditugu esan bear. Italiako bi apaiz mutur joka egiñak omen dira. Baita batac besteari sudur ingurua berotu ere. Eta ez iñork ikusiko etzituen lekuan, Artzobispo edo Artzapazpikuaren aurrean, alajaiña! Eta apaiz batek bestearen parroko etxe batean meza eman zuelako dana. Ikuskizun polita izango zan ura ere, ejemplo ona emateko modukoa. Bi apaiz jaun boxeoa, artzobispoa arbitro zutela. Italian odol beroko jendea dago, ikusten danez. Urrutiko intxaurrak one-lakoxe otsak izaten dituzte batzutan.

Amak semea menderatu naita apaiz batek bestea.
Ori ez al da martxarda eta ditadore izatea?
Obe genduke ingurukoei arnasa artzen uztea,
iñori erakutsi baiño len dotriña geuk ikastea.

Gaur ez du iñor asko arritzen edozer gauz entzuteak, ezta bi gizon serio ere boxeoa ikusteak.
Guztiak gure esanetara makurtu naitzateak begira nola sortzen dituan Parregarritzko txisteak.

Gogoratzen naiz mutil koskorra nintzala mixiotako umeei bialtzeko dirua eskolara nola eramaten genduen. Ez, ba, geuk dirua sobrean gendukalako, baiña txinoak zeinzen gaizki bizi ziran eta orrelakoak esaten zizkiguten, eta errukitu egiten giñan. Izan ere, Txinoak dotriñarik ere ez omen zekiten, eta ea bataiatuta zerurako bidean jartzeko modua egiten genduen.

Guk dotriña pixka bat bagenekien, baiña ortik aurrera txinoen modu samarrean bizi giñan. Garai aiek ere pasatu ziran eta orduan aiñean bizi gera beintzat. On egiñaren damurik ez omen da bear, eta aurrera. Txinoak ere orduan baiño obeto bizi dira orain. Naiko arroza jaten omen dute beintzat. Ala ere, arazorik edo, orain esaten dan bezela problemarik ez da falta izaten, eta txinoak ere badituztela uste det. Txinan euliak ugaldu omen dira erruz. Ez omen dute bizitzen uzten, eta txino gizarajoak bere onetik irtenda dabiltz. Euliak asko izango dira, baiña txinoak ere ugariak dira, eta asmatuko dute zer egin: eskolaume bakoitzak egunean larogei euli arrapatu eta akabatzekeo bearbizuna dauka. Pentsatu besterik ez dago ainbeste milloi txino txikik egunero-egunero nolako euli pillak akabatuko dituzten. Estuasun larria bezelakorik ez dago gizonari burua argitzeko, eta zerbait izango da. Ikusi bestela txinoak nolako asmakizuna, nolako inbentua atera duten dirurik kastatu gabe euliak ezkutatuerazteko.

Txinoak pazientzi aundikoak diran fama dute. Eta orain artu duten lana ere pazientzia bearrekoa izango da. Euliak aspergarriak eta gogaikarriak dira, baiña txinoak ere ez dira bereala etsitzen duten oietakoak. Ez dituzte euli guztiak gauetik goizera akabatuko, baiña oraingo inbentu onekin urteen poderioz zerbait egingo dute. Zerua pazientziarekin irabazten omen da, eta oraintxe dute aukera.

Baiña asmakizun onek ere badu bere kakoa. Txinoak euliak bezin ugariak izan, eta senar-emazteak ume bat baiño geiago ez

ekartzeko agindua zeukaten. Bestela emendik amar urtera danentzat lekurik ez litzake izango, eta danentzat ainbat janari ere ez. Orregatik, txinokumeak ekartzeari utzi bearrean daude, urte batzutan beintzat. Eta eskolaumerik izaten ez bada, zeïnek akabatu bear ditu euliak? Beti bada emen zer bait.

Larogei euli arrapatzeko
agindurikan goizean,
orra neskatil eta mutiko
jolaserako pozean.
Berealako batean euli
danak garbitu ezean,
txinokumeak nai eta nai ez
ikasi bear eizean.

Euliak eman izanagatik
ernegazio estuak,
nola uxatu erabaki du
Txinako jende prestuak.
Kendu ere bai euliak iltzen
egiten diran kastuak.
Guretzat ere onak lirake
txinatarren inbentuak.

1992ko abenduak 18

Bizitza amets bat bezela dala esan zuen norbaitek. Ari ere denbora azkar joango zitzaion. Igazko Gabon eta Urtezaar gaueko asteleena etzaigula joan kontu egin, eta aurtengoak emen ditugula gaiñean. Gabonetarako sei egun falta dirala esango dezute. Baiña zer dira sei egun? Iñungo miñik ez daukanarentzat ezer ez.

Zerbaiten miña, kezka edo naigabea dutenak badira gaurko munduan. Beti izan dira, eta izango dira. Orain bi milla urte Jesus jaio zanean, aingeruak pakea eskeintzen zuten kantuz. Pakea, baiña ez edozeiñi. Borondate oneko gizonei. Oraintxe ere badaukagu pakearen bearra, eta borondate onekoak ez geralako guztia. Bat esan eta bestea egiten degulako. Au mundu guztian zabalduta dagoen gaitza da, eta ez dakit erremediorik edukiko ote duen.

Asko bezela turismoa egitera joandako emakume bat Arabiako erri batean omen zebillen, bazterrek ikusten. Ezagutzen zuen gizon batekin topo egin zuen, eta alakoxe poza artu omen zuen

ain urrutian ezagun bat ikustean, eta emen oitura dan bezela bi muxu eman zizkion. Baiña moroak ikusi, eta bi illabeteko kartzela ezarri diote emakume orri. Muxu bakoitzeko illabeteko kartzela.

Moro-errietan emakumeak ez daukate iñoren bistan gizonzkoeki muxu ematerik. Orregatik esaten det nik moro artera joan baiño obe degula bertan egon. Pentsatu, moroak bi edo iru andre edukitzea normala dala. Zenbat eta aberatsago diran, orduan eta geiago edukitzen dituzte. Andre eta abar eun eta geiago emakume dauzkaten jauntxoak badira, eta beeko jendeak iñori muxu ematerik ez. Borondate ona falta.

Emen ere badaude moroen antzekoak. Goiko maillan ederki eserita dauden agintariak, soldatak konjelatu dituztela esan dute. Langilleen jornalak euneko zazpi edo orrela jasotzen diran bitartean, berenak euneko ogei edo berrogei jaso, eta gero konjelatu. Leenago ez, badaezpada ere. Pakea bear dala esaten degu. Orretarako borondate ona bear da ordea, eta ez itzak bakarrik. Gustoko lagunak nai aiña dauzkaten moroak eta urtean 8-10 milloi irabazten dituzten politikariak, Afrikatik Espaiñira goseari igesi etortzen diran gizarajoak aiñako Gabonak pasatuko dituzte. Eta emen lanik gabe daudenak aiñakoak ere bai.

Besteren pekatuekin ez gera kondenatuko, eta guk beintzat borondate ona erakutsi dezagun, orretarako aukerak izango ditugu-eta egun auetan. Gabon zoriontsuak opa dizkizuet danoi.

Santu paperak egin nai eta
gurekin dauzkagun lanak!
Okerra dana ez du zuzentzen
itxuraz ona izanak.
Esango nuke alkarren antza
badutela emen danak:
moroen erlijioak eta
politikoen esanak.

Itxura utsak nola ez duen
beti irauten luzaro,
azpikeria baiño obe da
borondatea oparo.
Mundu ontako miserietan
lokaztu gabe zearo,
likiskeriei bizkar emanda
Gabonak ondo igaro.

Eguberri on, guztioi. Zer moduzko umorearekin esnatu gera, ba? Bart arratsean bai ederki. Amak afari goxoa prestatuko zuen-eta, biotza alaitzeko moduko edariak ere izango ziran, noski. Eta danak ondo. Gazteak ere etxean izango ziran. Ala bear beintzat. Gurasoak ere zerbaiten poza bear dute, eta Gabon gaua aitaren eta amaren ondoan igarotzea ez da pekatu izango. Kanean *ator*, *ator*, *mutil etxera* kantatzea bakarrik ez da naikoa.

Gazteak balekite famili dana alkartuta ikustea gurasoentzat zenbateraiñoko poza dan, Gabonetan ez ezik geiagotan ere inguratuko lirake sukaldeko maiaren ondora. Gazteengatik bat eta bestea esaten aritzen gera, baiña neska eta mutil jator askoak badaude oraindik ere gure Euskalerra zaar onetan. Ni ziur nago aurten ere makiña bat gurasok goxatu ederra artuko zutela. Eta “datorren urtean ere onelaxe alkartzeko izan gaitzezela”, esango zuen batek baiña geiagok.

Gau zaratatsuen urrengo goiza isil samarra izaten da, eta gaur eguerdiarte ere serio samarra izango da. Jokatuko nuke gazteak lo daudela oraindik. Sukaldean lana egongo da, baiña amak egin bear. Isillik eta pozik egingo ditu gaiñera. Zaratarik eta otsik atera gabe, lo daudenak esnatu ez ditezen. Illobatxoak goiz esnatu oi dira, eta aiek ere amonak zaindu beariko ditu. Ez die purrustada aundirik egingo. Nola etsi, izan ere, ume gaixoei laz-tandu eta musu batzuk eman gabe? Aien aita eta ama umeak ingurutik kentzeko amonarengana bidali eta lasai egongo dira, eta egon ditezela, egun batean bederik, beste alderakoak ere etorriko zaizkie-eta. Ama beti ama.

Urtezaar eta Urteberri ere badatoz. Eta aiek ere ospatu beariko dira, Jainkoak nai badu, eta orretarako indarrean egotea kome-ni zaigu. Oraindik katigatu gabe dauden gazteak joango dira ipurdia altxata, baiña larrak elduta gaudenak etxean egin beariko

degu al deguna. Dana dala, aurtengo urtea joan dala konturatu bear degu. Bateko krisisa eta besteko lanik eza, buruausterik asko eman du. Beti izaten da illunaldiren bat edo beste, leenxeago edo geroxeago danak pasatzen badira ere. Eta oraingoa ere joango da, alakoren batean. Osasuna eta pakea izan ditzagula beintzat.

Gure agintari jaunak ere saiatuko al dira berriketak utzita, egoera au piska bat zuzentzen. Alkarri mokoka jardunda ez dago emen ezer. Urtezaarra ondo bukatu eta berria ondo asi. Osasunez osatutako urte mardul eta zorionsua izan dezazutela guztiok.

Urte zarraren agurra degu
emendik egun gutxira.
Guk ez genion egin nai baiña
berak artu digu jira.
Ezin diteke gelditu eta
alperrik gaude begira,
naiz eta pena batzuek eman
guztiak aztuko dira,
eman dizkigun pozak izaten
baldin badute segira.

Urtezarra, ez uste nagonik
oso asarre zurekin,
nola didazun zure denboran
mesede on asko egin.
Osasun ona eman didazu
umore pixka batekin,
baiña oraindik zorretan zaude
nai baldin badezu jakin,
pakean ez baigera konpontzen
euskaldunok alkarrekin.

Nola ez bada eskean joan
urte berriarengana,
Euskalerrriak premizko badu
eman dezaioken dana?
Osasuna ta pakea beintzat
eta guztiontzat lana.
Gure erriak izaten badu
orain eskatzen deguna,
ortik aurrera egin dezala
nai duenak nai duena.

Osasun onak ematen badu
alaitzeko lain aldarte,
zuek eta nik ez degu bear
alkarrengandik aparte.
Urte berritik zarrera ere
ez dago ainbeste tarte.
Zorionsuak izan zaitezte
guztiok bien bitarte.
Eta Jainkoak nai badu beintzat
datorren urtera arte
datorren urtera arte.

1992ko abenduak 28: Inuzente eguna

Goierriko eiztarien txapelketa jokatu da gaur. Eta leku dotorea aukeratu dute orretarako: Segurako madura.

Ori dala-ta, Segura inguruko soroetan 500 eper eta 1.000 erbi bota dituzte bart. Gaur txapelketan parte artzen duten eiztariak izango dute zeri tira. Baiña orretarako erriko elizan izenak eman bearke dituzte eiztariak. Eta udaletxe askotan ere zai daude eiztariak apuntea ematera noiz joango, parte artzailleei txartela emateko. Nai aiña erbi edo eper botatzea libre izango da, baiña eiztaririk ez bota, debekatua dago-eta.

Eize baiño eiztari geiago bilduko balitz, azkena izena ematen dutenak ez dute eizean egiterik izango, eta beste begira egon bearke dute. Lukainka muturtxo bana ere emango zaie eiztariei, aspertu ez ditezen. Eta ardo-zurrut bat edo beste ere bai.

Pintxo oiek prestatzeko neskak ere bearke dira. Beraz, txapelketan parte artu nai duten eiztariak dijoztela al duten azkarrera erriko etxera, txartel billa. Eta neskak ere bai.

Berebiziko sariak izango dira eiztaririk onenarentzat. Eta lanera joaten diran neskatxentzat ez dago sari berezirik, baiñ nobio eiztaria billatu nai dutenentzat egoki etorriko da, aukera egiteko.

Badakizute, bada. Agudo ibilli.

Aurkibidea

Eskeintea	5
Itzaurrea	7
1988 urtea	11
1989 urtea	97
1990 urtea	187
1991 urtea	267
1992 urtea	349